

A B R A H A M H . L A S S

Batı Edebiyatını iyi öğrenebilmek için bu edebiyatı oluşturan eserler ve yazarları hakkında bilgi sahibi olmak gerekir. "100 Büyük Roman" bu ihtiyacı karşılamak için hazırlanmış ve dört cilt halinde okuyucuya sunulmuştur.

Ayrıca, birinci cildin başında yazarın

Roman nasıl okunur?, Romancının realite görüşü, Romanın karakteri, Romancı nasıl çalışır?, Karakterleri belirtmesi, Romana bakış tarzı, Plan, Hikâye, Tez, Üslup hakkındaki giriş yazısının da roman konusuyla ilgilenenler için faydalı olduğunu belirtmek isteriz.

Bu kitabın herşeyden önce öğretmen ve öğrencilerle roman meraklılarına yararlı olacağına inanıyoruz.

DÜNYA
EDEBİYATININ
ŞAHESERLERİ

100
BÜYÜK
ROMAN

ISBN 975-437-635-2

9 789754 376357

Abraham H. Lass

Dünya Edebiyatının Şaheserleri

100

BÜYÜK ROMAN

2

Çeviren:

Nejat Muallimoğlu

Özet-Teknik-Kritik
Karakter analizleri
Yazar biyografileri

ÖTÜKEN

YAYIN NU: 688
EDEBİ ESERLER: 305

1. Basım: 1980
2. Basım: 1993
3. Basım: 1995
4. Basım: 1998
5. Basım: 2003

T.C.
KÜLTÜR ve TURİZM BAKANLIĞI
SERTİFİKA NUMARASI
1206-34-003178

978-975-437-633-3 (Tk)
ISBN 978-975-437-635-7

ÖTÜKEN NEŞRİYAT A.Ş.®

İstiklâl Cad. Ankara Han 65/3 34433 Beyoğlu-İstanbul .
Tel: (0212) 251 03 50 • (0212) 293 88 71 - Faks: (0212) 251 00 12

Ankara irtibat bürosu:
Yüksel Caddesi: 33/5 Yenışehir - Ankara
Tel: (0312) 431 96 49
İnternet: www.otuken.com.tr
E-posta: otuken@otuken.com.tr

Kapak Tasarımı: grataNONgrata
Dizgi - Tertip: Ötüken
Kapak Baskısı: Birlik Ofset
Baskı: Özener Matbaası
Cilt: Yedigün Mücellithanesi
İstanbul - 2007

İÇİNDEKİLER

Büyük Ümitler/ 7

•

Ölmeyen Aşk (Rüzgârlı Bayır)/ 16

•

Suç ve Ceza/ 24

•

Karamazov Kardeşler/ 33

•

Tom Sawyer/ 47

•

Huckleberry Finn'in Maceraları/ 53

•

1887'den 2000 Yılı'nın Görünüşü/ 64

•

Bir Hanımın Portresi/ 71

•

Cesaret Madalyası/ 78

•

Hodgâmlar Panayırı/ 84

•

Alice Harikalar Diyarında/ 93

•

Anna Karenina/ 101

•

Harp ve Sulh/ 112

•

Denizler Altında 20 Bin Fersah/ 128

•

Nana/ 138

•

Germinal/ 144

•

Erewhon/ 155

•

Yuvaya Dönüş/ 163

•

Asi Kalpler/ 170

•

Define Adası/ 179

•

Dorian Gray'in Portresi/ 188

•

Ahtapot/ 196

•

Vahşetin Çağrısı/ 209

•

Kız Kardeşim Carrie/ 217

•

Bir Amerikan Faciası/ 224

•

Babbitt/ 233

YAZARLARA GÖRE ALFABETİK FİHRİST

- Bellamy, Edward / 1887'den 2000 Yılı'nın Görünüşü / s. 64
Bronte, Emily / Ölmeyen Aşk / s. 16
Butler, Samuel / Erewhon / s. 155
Carroll, Lewis / Alice Harikalar Diyarında / s. 93
Crane, Stephen / Cesaret Madalyası / s. 78
Dickens, Charles / Büyük Ümitler / s. 7
Dostoyevski, Fyodor / Karamazov Kardeşler / s. 33
Dostoyevski, Fyodor / Suç ve Ceza / s. 24
Dreiser, Theodore / Bir Amerikan Faciası / s. 224
Dreiser, Theodore / Kız Kardeşim Carrie / s. 217
Hardy, Thomas / Asi Kalpler / s. 170
Hardy, Thomas / Yuvaya Dönüş / s. 163
James, Henry / Bir Hanımın Portresi / s. 71
Lewis, Sinclair / Babbitt / s. 233
London, Jack / Vahşetin Çağrısı / s. 209
Norris, Frank / Ahtapot / s. 196
Stevenson, R. Louis / Define Adası / s. 179
Thackeray, William / Hodgâmlar Panayırı / s. 84
Tolstoy, Lev Nikolaviç / Anna Karenina / s. 101
Tolstoy, Lev Nikolaviç / Harp ve Sulh / s. 112
Twain, Mark / Huckleberry Finn'in Maceraları / s. 53
Twain, Mark / Tom Sawyer / s. 47
Verne, Jules / Denizler Altında 20 Bin Fersah / s. 128
Wilde, Oscar / Dorian Gray'in Portresi / s. 188
Zola, Emile / Germinal / s. 144
Zola, Emile / Nana / s. 138

Büyük Ümitler (Great Expectations)

Yazan

Charles Dickens

(1812-1870)

Başlıca Karakterler

Pip: Yalnız ve tahayyül gücü kuvvetli yetim bir çocuk; beklemediği bir zamanda eğitimi için kendisine yardım edilir.

Joe Gargery: Kasabanın samimi ve şerefli demircisi; Pip'e bakar.

Bn. Joe Gargery: Pip'in kurnaz ablası.

Bn. Havisham: Satis konağının egzantrik sahibesi; senelerce önce, kadının evlendiği gün evdekiler binayı terketmişlerdi.

Estella: Bn. Havisham'ın vesâyeti altında bulunan kız; güzel ve soğuk kalpli.

Herbert Pocket: Pip'in Londra'daki sıcak kalpli ve sadık arkadaşı.

Bentley Drummle: Hantal, çabuk kızan bir snob.

Abel Magwitch: Hapishaneden kaçan Provis takma adındaki adam; Pip'e, kendisinin (Magwitch) yaşadığı hayattan daha iyi bir hayat sağlama fikrine saplantı halinde bağlanmıştı.

Arthur Compeyson: Magwitch'in şiddetli düşmanı, onu ortadan kaldırmaya yemin etmiştir.

Mr. Jaggers: Pip'i, hayatta kendisini bekleyen büyük fırsatlardan haberdar eden avukat.

Biddy: Joe Gargery'nin nâzik ikinci karısı.

Hikâye

Genç Pip, yetim bir çocuktur; ablası ve ablasının kasaba demircisi olan iyi kalpli kocası tarafından yetiştirilir.

Tek başına bir hayat süren Pip, ekseriya civardaki orman ve bataklıklar arasında dolaşır, zaman zaman ölmüş anne ve babasının mezarlarını ziyaret ederek gözyaşı döker. Bir gün ormanda dolaşırken önüne iriyan bir adam çıkar ve kendisine derhal yiyecek getirmezse öldüreceğini söyler. Bu adamın hapishaneden kaçan biri olduğu anlaşılmaktadır; zira ayaklarını bağlayan zincirleri kesmek için Pip'ten bir ege getirmesini de ister.

Adamın bu isteğini reddedemeyecek kadar dehşete düşen Pip, ablasının mutfağından bir tabak etli hamur çalar ve âlet kutusundan da bir ege alarak mahkûmun kendisine rastladığı yere gider. Burada başka bir yabancı adam daha görür; birinci ile şiddetli bir kavgaya tutuşmuştur. İkinci adam sonunda sisler ardında kaybolur. Aradan uzun bir zaman geçmeden hapishane kaçkını -ki adı Abel Magwitch'tir- tekrar yakalanır; fakat hapishaneye götürülmeden önce Pip'e kendisine yardım ettiği için iyilik yapacağını söyler.

Pip, bu hadiseyi çabucak unuttur. Çok geçmeden, egzantrik Bn. Havisham, Pip'in ablasından, Pip'i, Satis evine göndermesini rica eder. Uzun bir zaman önce Bn. Havisham, evlilik gününde, kocası olacak adam tarafından reddedilmişti. Kadın, o zamandan bu yana, odalardaki bütün saatleri durdurmuştur ve şimdi vesâyeti altındaki güzel, fakat kibirli Estella ile yaşamaktadır. Düşün gecesinin sabahında yenecek kahvaltı, masadaki pasta ile birlikte küflenmiş vaziyette durur. Pip, Bn. Havisham'ı ziyaret ettiği zaman, onun bu egzantrikliğine hayret eder.

Yapayalnız bir hayat süren Bn. Havisham, Pip'ten, sık sık gelerek vesâyeti altındaki Estella ile oynamasını ister.

Estella, Pip'in canını sıkar ve Bn. Havisham da, kızın Pip'i kızdirmasını teşvik eder. Estella'ya kızmasına rağmen, Pip onun

derin tesiri altındadır; Estella onun şimdiye kadar gördüğü kızlar arasında en güzeldir.

Çalışkan bir kimse olduğundan Pip, bir gün demirci dükkânındaki sınırlı hayattan kurtulacağını bilir. Bu fırsat da kısa bir zaman içinde düşer. Bir gün, Mr. Jaggers adında kendini beğenmiş bir avukat gelerek ismini belirtmeyen birinin Pip nâmına para yatırdığını ve onun Londra'ya giderek bir centilmen olmasını istediğini söyler. Bu habere çok sevinen Pip, paranın Bn. Havisham'dan geldiğini, kendisini böylece, Estella için arzu edilir bir koca olarak yetiştirmesini istediğini sanır.

Pip, Londra'da Herbert Pocket adında, Bn. Havisham'ın uzaktan bir akrabası ile arkadaşlık eder. Pocket, Londra'yı iyi bilen zarif bir gençtir. Pip, için kiralanan odalardan birinde yaşar. Avukat Jaggers, Pip'in sorularını cevaplandırmaz, kendisine yardım edenin kim olduğunu söylemez, zamanı gelince öğreneceğini söyler.

Pip, çok geçmeden, Londralı şık bir aylak olur. Bentley Drummle adında tahammül edilemezcesine kibirli bir avukatla taşınır ve Londra aristokratik ve sosyetik hayatının bütün girdi çıktılarını o kadar iyi öğrenir ki, sadık arkadaşı basit Joe Gargery'in kendisini ara sıra ziyaret etmesinden rahatsızlık duyar.

Bununla beraber Joe ayrıldıktan sonra Pip, ona kaba muamele yaptığından ötürü pişmanlık duyar. Bir defa, Bn. Havisham'ın ricası üzerine, Pip, Joe ile birlikte Havisham'ı ziyaret eder. Yaşlı tarik-i dünya ve vesayetindeki Estella, Pip'in mütevazi bir hayattan nerelere geldiğini hayretle görürler. Bn. Havisham, daha da ileri giderek, Pip'e, Estella'ya âşık olmasını beklediğini söyler; Pip'in de istediği budur.

Estella Londra'ya gelir. Çok geçmeden, esmer güzelliği ve aristokratik tavırlarından ötürü aralarında Bentley Drummle'in da bulunduğu gençler, ona kur yapmaya başlar. Kız, gerçi ara sıra Pip'i görürse de Pip'e âşık olmadığı bellidir.

Yirmi birinci yaş gününde Pip'i, çocukken ormanda yardım ettiği hapishane kaçkını Magwitch hayrete boğarak ziyaret

eder. Kaba, zihnen hiçbir şeyle meşgul olmadığı hissini uyandıran bu adam, ilkin titiz Pip üzerinde tiksinti uyandırır; ama Pip'in gizli hâmisi olduğunu ifşa ettiği zaman Pip dehşete düşer. Magwitch, Pip'e gönderildiği müstemlekedeki çok para yaptığını ve şimdi, kendisinin bir oğlu kabul ettiği Pip'i nasıl bir genç olduğunu görmek için gizlice Londra'ya geldiğini söyler. Tek istediği, Pip'in, kendisinin başaramadığı tarzda bir centilmen olmasıdır. İngiltere'ye Provis takma adı ile gelmiştir. Eğer polis onun, mahkûmların kolonisinden kaçtığını öğrenirse, ölümüne mahkûm edileceğini söyler.

Bu çıkmaz, Pip'i sersemletir. Magwitch'e minnettarlık duyması gerektiğini bilirse de bu yarı vahşî adama sempati duymayacak kadar snobdur. Hâmisinin Bn. Havisham olmaması da onu derin bir hayal kırıklığına uğratar. Yine de Pip, Magwitch'e yardım edeceğini söyler ve Magwitch de ormanda kavgaya ettiği kimsenin, baş düşmanı Arthur Compeyson olduğunu belirtir. Pip de, Herbert Pocket'ten Compeyson'un Bn. Havisham'ı düğün gününde terkeden adam olduğunu öğrenir.

Kendi hâmisinin Bn. Havisham olduğunu sanmakla düştüğü ahmaklığa kızan Pip, yaşlı kadını azarlamak için kasvetli eve bir defa daha gider. Kadın da, Pip'e işkence yapmak istercesine, Estella'nın, yakın bir zamanda Bentley Durummler ile evleneceğini söyler. Bn. Havisham, Pip'in böylesine kızgın olacağını beklememektedir. Kendisinin terkedilmesinden bu yana, bütün erkeklerden intikam almaya yemin etmiştir. Pip'in Estella'ya beslediği hisleri istismar etmek suretiyle, bu yeminini yerine getirmiş olduğunu sanır.

Estella'nın evlenmesinden sonra, Pip, Havisham'ın evini tekrar ziyaret eder. Binada bir yangın çıkar. Pip, Bn. Havisham'ı kurtarmaya çalışır, fakat çok geç kalmıştır. Ev, mâzinin toz ve eşyası ile dolu olduğundan mukavva gibi çabucak yanar. Bn. Havisham, alevler ortasında can verir.

Londra'ya dönen Pip, Magwitch'in, gerçekte, Estella'nın babası olduğunu öğrenir; annesi de muhtemelen, avukat Jag-

gers'in ev işlerine bakan garip kadındır. Daha da hayret uyandırıcı bir haber, Compeyson'un da Londra'da olduğu ve Magwitch'i öldürmek için fırsat kolladığıdır. Pip, Herbert Pocket'in yardımı ile hâmisini İngiltere'den Fransa'ya kaçırmak ister. Ardından, kendisi de Fransa'ya gidecektir. Fakat vapura biner binmez, Compeyson kendini yakalar. İki düşman, yumruk yumruğa şiddetli bir kavgaya tutuşur. Magwitch, Compeyson'u öldürür. Bu suçundan ötürü, eski mahkûm tekrar tevkif edilir ve yargılanmasını beklediği sırada hapisanede ölür.

Son zamanlarda başına gelen bu hadiselerle Pip hastalanır ve eski sadık arkadaşı Joe Gargery kendisine bakar. Pip'in ablası ölmüştür ve Joe da, kendisini seven ve kocası üzerinde hâkimiyet kurmak istemeyen Biddy ile evlenmiştir. Pip, nihayet, bu mütevazı, sadık, Joe'ya dudak bükmede ne kadar haksız olduğunu anlar, Joe ile birlikte, onun demirci dükkânına döner ve nekahet devresinde, kendisine kötü muamele ettiği için Joe'dan af diler.

Estella'yı kaybedişini hâlâ hazmedemeyen Pip, Herbert Pocket ile birlikte Londra'da bir iş kurar. Seneler sonra, bir zamanlar Bn. Havisham'ın evinin durduğu yeri son bir defa ziyaret eder. Orada Estella'yı görür. Beraberce, bir zamanlar, çocukken oynadıkları bahçede dolaşırlar. Estella, şimdi dul bir kadındır. Aristokratik köklerinden ötürü evlendiği haşin Bentley Drummle, vahşetle muamele ettiği atının bir çiftesiyle ölmüştür. Drummle ile geçirdiği hayatı ve tek başına ve yapayalnız süren dulluk hayatı, bir zamanların soğuk ve kibirli Estella'sını yumuşatmıştır. Elele bahçede yürürlerken, Pip ve Estella, artık birbirini hiçbir zaman terkedemeyeceğini anlarlar.

Eleştiri

Büyük Ümitler, birçok noktalarda, Dickens'in en iyi eseridir. Gerçi önceki romanların yüksek ruhundan ve zengin muhayyile gücünden mahrum ise de, daha az yayılmış ve daha iyi organize edilmiştir. Hepsinin üstünde, hakiki bir

tezi vardır: Snobluğun soysuzlaştırıcı etkisi, ciddî ve derin bir şekilde incelenir.

Pip, hayatının ilk yıllarında, diğerlerinin snobluğundan rahatsız olur. Gerçi (bir mahkûmun ve hizmetçinin gayrimeşru kızı) Estella'nın snobluğu kendisini çok kızdırırsa da Londra'da yaşama imkânı sağlandığı zaman, o da kolaylıkla kendisini snobluğa bırakır. Bir zamanların iyi istikbal vaadedici genci Pip, bol paraya artık o kadar alışmış ve o kadar israfa dalmıştır ki, Bentley Drummle'in sun'î dünyasında kendisine bir yer bulmaya çalıştığı sırada, hakikî arkadaşı Joe Gargery'ye gayet kabaca muamele eder, tepeden bakar.

Pip, şimdi bir snob olduğundan, kendi servetinin kaynağının, hürmet edilen Bn. Havisham değil de, kaba ve bayağı mahkûm Magwitch olduğunu öğrenince dehşete düşer. Zor da olsa, önceki yıllarda Joe Gargery'nin yanında elde ettiği huylar ve davranışlar tekrar meydana çıkar ve takip edilen Magwitch'e sadık kalmaya yemin eder.

Şu halde *Büyük Ümitler* istihzalı bir isim. Jaggers'in Pip'e takdim ettiği servet ümidi gerçekten büyük ise de, Pip'in ağzında eriyen bir şekerden başka bir şey olamaz; çünkü Pip, eski arkadaşı Joe'ye istihza ile bakar. Estella'nın (kendisinden de azimli bir snob olan) Drummle ile evlenmesini önleyemez. Magwitch'i kaybeder ve Bn. Havisham'ı dahi kurtaramaz.

Ancak bu darbelerden sonradır ki, Pip, ölmüş Magwitch'e olan borcunu hatırlar: Mahkûmun istediği şekilde gerçek bir centilmen olması gerektiğini anlar. Pip, Magwitch'in arzu edip de hiçbir zaman başaramadığı iyi bir hayat sürmedir.

Büyük Ümitler, aynı zamanda, eğer eski bir hâdisenin bir kimsenin hayatını zehirlemesine müsaade edilirse, mazinin, bu kimsenin halihazır hayatında en büyük bir rol oynayacağı hakkında da parlak bir yorum. Compey-

son, kendisini düğün gününde terkettiğinden, Bn. Havisham bütün erkeklerden öç almaya yemin etmiştir. Bir ara, başarılı görünür; kadının neticesiz kalan aşkı, Pip'in hayatını hemen hemen yıkar. Fakat sonunda, Bn. Havisham'ın kötü niyetleri önlenir. Kadının evi -ölü bir mazinin müzesi- kadını da ortadan kaldıran alevlerle sembolik olarak temizlenir. Snobca sebeplerle gerçekleştirilen evlenme sonunda, en fazla ıstırap çeken Pip değil, Estella'dır.

Gelişmeleri önlenen bu hayatlara, psikolojik açıdan, bakan Dickens, gerçekten büyük bir güce sahip olduğunu gösteriyor. Bu romanın plânı, ekseri romanlarından daha az yaygın ve katıdır. Önceki romanlarındaki fazlalıklar, üstünkörü karakterler bunda yok. *Büyük Ümitler*'de, hepsi eserin tezinden sonra geliyor ve bu tez de, servetin, ahlâkî yozlaştırıcılığı ve beşer kalbinde yarattığı ümitler üzerinde kahredici bir yorum.

Yazar

İngiliz romancıları arasında en fazla okunan Charles Dickens, bir alt-orta sınıf ailesinde 7 Şubat, 1812'de doğdu. Daha sonra David Coperfield'de Mr. Micawber olarak görünen babası, donanma dairesinde çalışan tesirsiz bir kâtipti ve malî durumu da iyi ve kötü arasında devamlıca gidip geldi. Charles dokuz yaşına geldiği zaman, ailenin durumu çok kötüleşti. Borcunu ödemediğinden ötürü babası hapsedilince, Charles, Londra'daki bir boya fabrikasında küçültücü ve ezici bir işte çalıştı; sokaktan gelip geçenlerin gözleri önünde, şişeler üzerine etiketler yapıştırırdı.

Çocukluk yıllarındaki tecrübeleri, bu hissî ve ihtiraslı çocuk üzerinde silinmeyen izler bıraktı, sonraları yazacağı romanların çoğunu şekillendirdi. Dickens'lerin malî durumu düzelince, Charles yeniden okula başladı.

Dickens, 1835'te bir gazetenin parlâmento muhabiri oldu ve 1836'da, *Londra Hayatında Manzaralar* adlı ve (ilk zamanlardaki müstear adı) Boz imzası altında seri resimler çizdi. Ertesi sene, *Pickwick'in Evrakı*, aylık tefrikalar hâlinde yayımlanmaya başlayınca, Dickens adı dillere yerleşti. *Pickwick*'in sağladığı mevkiden ötürü de gerçekten sevdiği kızın kardeşi

Catherine Hogarth ile evlendi. Dickens'e çok sayıda çocuk getiren Catherine, öyle anlaşıyor ki, sanki, tahayyül gücü kıt biri idi. Bu mutsuz evlilik 1856'da bozuldu.

Pickwick'in ardından *Oliver Twist* 1838 ve *Nicholas Nickeby* (1839) geldi ve bu kitaplar, Dickens'in şöhretini öyle pekiştirdi ki, evrensel telif haklarını savunmak için 1842'de Birleşik Amerika'yı ziyaret ettiği zaman, bir fatih gibi karşılandı. Dickens, köleliğe düşmandı ve hissiz Amerikan yayımcıları da romanlarını telif ücreti ödemededen yayımlıyorlardı. Dickens de *Martin Chuzzlewit*'in (1844) orta kısımlarında ve *Amerika Notları*'nda (1842), Amerika'yı şiddetle tenkit etti.

Dickens'in eserlerindeki parçaların halk önünde okunması (1856) onu, daha da meşhur bir insan yaptı. Âdeta bir aktör olarak dünyaya gelen Dickens, bu okuyuşlara kendisini öylesine verdi ki, tamamen halsiz kaldı ve bir bakıma, kendi ölümünü hazırladı.

Meslekî hayatının ortalarındaki romanlarında, *David Copperfield* (1850), *Bleak House* (*Kasvetli Ev*, 1852), *Hard Times* (*Zor Günler*, 1854) ve *İki Şehrin Hikâyesi* (1859), önceki eserlerindeki coşkunluk ve canlılığın yerini, sosyal adalet duyguları ve sanayileşmenin sebep olduğu kötüleşmenin aldığını görüyoruz. Son zamanlarında, fazlasıyla muğlak ve okuyanın aklından çıkmayan *Büyük Ümitler* (1860), *Our Mutual Friend* (*Arkadaşımız*, 1865) ve tamamlanmayan esrarengiz hikâye Edwin Drood'un, daha kasvetli, derinden derine sembolik bir üslûpla yazıldığı ve yapılarının daha sık ve daha tesirli oldukları görülür.

Çok çalışmanın doğurduğu yorgunluk ve Ellen Ternan adındaki genç bir aktrisle geçirdiği mutsuz bir aşk macerası, Dickens'in hayatını daha da zorlaştırdı. Dickens, 1867'de, Amerika'yı bir defa daha ziyaret etti ve bu ülkeyi bu defa daha fazla sevdi ve halk da kendisine önceki ziyaretinden de fazla sevgi gösterdi. Ertesi yıl, tamamen bitap bir halde İngiltere'ye döndü. 9 Haziran 1870'de de bu, dünyaca meşhur fakat kuskün adam, kent şehrinde inşa ettirdiği konağında öldü.

Öteki Eserleri

Oliver Twist: Dickens'in ilk romanı nasıl coşkun hislerle yazılmış ise, bu ikincisi de, o kadar ciddî, o kadar kasvetli. Ebeveynleri bilinmeyen çocuklar, yurdunda dünyaya gelen *Oliver Twist*, Mr. Bumble adında, bir cenaze evi sahibinin yanında çırak olarak çalışır. Adam, bir zulüm ve ri-

yakârlık âbidesidir. Çocuk, daha sonra Londra'ya gider ve aralarında Artful Dodger gibi tanınmış yankesicilerin de bulunduğu bir gruba düşer. Yağlı Fagin ve keskin Bill Sikes gibi eşkıyalar Oliver'i sömürür ve müşfik Mr. Brownlow bir ara muvakkaten Oliver'i kurtardığı zaman onu kaçıırırlar. Sonunda, Oliver kendisine bir yer bulur ve Sikes, karısı Nancy'i vahşî bir şekilde öldürür; suçlular yakalanır ve cezalandınır. Mr. Brownlow, Oliver'i evlâtlık edinir.

Bir Noel İlâhisi (A Christmas Carol): 1843'te yazılan bu kısa roman, Dickens'in en hissî ve popöler eserlerinden biridir. Bir dizi rüyalarla gerçek Noel ruhunun ne olduğunu öğrenen Scrooge adındaki yaşlı bir cimriyi anlatır. Scrooge, fakir, fakat neşeli kâtibi Bob Cratchit'e gayet kötü muamele eder. Fakat Noel hediyesi hayali, onu Cratchit'in evine götürdüğü zaman, Scrooge kendisini, Cratchit'in gözleriyle görür ve kendisinden başka kimseyi düşünmeksizin yaşamının, heba olmuş bir hayat olduğunu anlar. Bu dehşet uyandırıcı rüyalardan sonra, tamamen değişmiş bir adam haline gelen Scrooge, Cratchitlerin Noel yemek ve hediyelerin masrafını üzerine alır ve kâtabinin felçli oğlu Tiny Tim'in sevgisini kazanır.

Ölmeyen Aşk (Rüzgârlı Bayır) (Wuthering Heights)

Yazan

Emily Bronte

(1818-1848)

Başlıca Karakterler

Mr. Earnshaw: Kır bölgesinde, fırtınaların izleri belli olan Wuthering Height isimli konağın müşfik sahibi.

Catherine: Onun gergin ve ihtiraslı kızı.

Hindley: Zayıf iradeli, snobca oğlu.

Heathcliff: Mr. Earnshaw'ın evlatlık edindiği yetim çocuk.

Mr. Linton: Civardaki Thrushcross Grange adlı konağın sahibi.

Edgar: Onun, yüksek derecede medenî oğlu; Catherine Earnshaw'a tutulmuştur.

Isabella: Edgar'ın kız kardeşi; Heathcliff'e iyice âşıktır.

Frances Earnshaw: Hindley'nin hastalıklı, çocuksu karısı.

Hareton Earnshaw: Hindley ve Frances'in oğlu; Heathcliff, onu kaba, cahil ve pis olarak yetiştirmiş ise de sevimli ve sâdiktır.

Cathy: Edgar Linton ve Catherine Earnshaw'ın kızı; annesinin azim ve gururuna sahiptir.

Ellen Dean: Thrushcross Grange'in ev işlerine bakan sâdik kadın, hikâyenin büyük bir kısmını Mr. Lockwood'a anlatır.

Mr. Lockwood: Thrushcross Grange'da bir kiracı; Earnshawların hikâyelerini soğuk algınlığından hasta yattığı zaman öğrenir.

Joseph: Wuthering'teki konağın somurtkan uşağı.

Hikâye

1801 yılının bir kış günü Thrushcross Grange'deki Mr. Lockwood adındaki bir kiracı, ev sahibi Mr. Heathcliff'i ziyaret etmek ister. Cıvarda, Wuthering Heights diye bilinen eski bir çiftlik evinde oturan Heathcliff'i o zamana kadar hiç görmemiştir. İlk Heatcliff'in köpeklerinin saldırısına uğrayan Mr. Lockwood'u, ev sahibi de soğuk karşılar. Heathcliff, kuvvetli bir vücuda sahip, esmer ve yakışıklı, son derece asık suratlı ve davranışları kaba bir insandır. Buna rağmen, Mr. Lockwood, Wuthering Heights'ı bir defa daha ziyaret eder ve Heathcliff'in dul kalmış güzel fakat sessiz ve mağrur biri olan torunu ile Hareton Earnshaw adındaki hantal ve pasaklı bir gençle de tanışır.

Mr. Lockwood, Wuthering Heights'da iken, şiddetli bir kar fırtınası başlar ve geceyi orada geçirmek mecburiyetinde kalır. Hiç de misafirseven olmayan Heathcliff, Lockwood'a, Joseph adında asık yüzlü ve kötü mizaçlı bir uşakla aynı yatakta yatmak mecburiyetinde kalacağını söyler. Bunu kabul etmeyen Lockwood, dışarı çıkarken, Zillah adındaki iyi kalpli bir aşçı ona konakta, kullanılmayan bir oda gösterir. O gece Mr. Lockwood korkunç bir rüya görür: Evin önündeki bir ağacın dalının pencereye vurduğunu sanır ve pencereyi açar; fakat bu arada cam kırılır. Dala uzanır, fakat dal yerine, bir kadının buz tutmuş elini tuttuğunu anlar. İsminin Catherine Linton olduğunu ağlamaklı bir sesle söyleyen kadın, pencereden içeri girmek ister. Mr. Lockwood'un haykırışı üzerine Heathcliff alelacele odaya girer ve gazap içinde, Lockwood'un hemen odadan ayrılmasını söyler. Heathcliff, o zaman, kendisini yatağa atar ve hayalet kadının, yanına gelmesi için yalvar.

Bu garip hadiselerin meraklandığı Mr. Lockwood Thrushcross Grange'e döner ve Wuthering Heights'ı çocukluğundan beri bilen akıllı ve yaşlı Nelly Dean'e (kadın Thrushcross Grange'in işlerine bakar) ev sahibi hakkında bildiklerini anlatmasını rica eder.

Bn. Dean, anlatmaya, B. ve Bn. Earnshaw'ın kızları Catherine ve oğulları Hindley ile birlikte Wuthering Heights'ta yaşadıkları yıllardan önceki zamandan başlar. Bir gün, Liverpool'u ziyaret ettikten sonra Mr. Earnshaw, döndüğü zaman, şehrin teneke mahallelerinden birinde bulunduğu pis, üstü başı yırtık pırtık, esmer bir çocuğu da beraberinde getirir. Çocuğa Heathcliff ismini verir ve kendi çocuklarının da ona kardeş muamelesi yapmalarını söyler. Kısa bir zaman içinde Mr. Earnshaw ve Catherine, genç Heathcliff'i sevmeye başlarlar; çünkü cesur, sağlam yapılı ve becerikli bir insandır. Babasının sevgisini paylaştığı için Hindley, Heathcliff'i kıskanır. Wuthering Heights'deki atmosfer öylesine gerginleşir ki, Hindley'in yatılı bir okula gönderilmesi gerekir; zira Heathcliff'e işkence yapmaktan, en pis işleri ona yaptırmaktan zevk almaktadır.

Çok geçmeden Mr. Earnshaw ölür ve Hindley, Frances adındaki hasta görünümlü soğuk ve alâde gelini ile Wuthering Heights'a döner. Hindley, şimdi Wuthering Heights'ın efendisi olarak, Heathcliff'e daha da fazla işkence yapar ve o da, bir gün bunların intikamını alacağına yemin eder. Heathcliff'in hayattaki tek zevki, Catherine ile birlikte ormanda dolaşmaktır; Catherine, Heathcliff'i doludizgin ruhu için ideal bir arkadaş olarak görür.

Bir gece Heathcliff ve Catherine, Thrushcross Grande'da verilen bir baloyu dışarıdan seyredelerken, köpekler saldırır ve köpeklerden biri, Catherine'i bacağından ısırır. Kız, içeri alınır ve yarası geçene kadar beş hafta Thrushcross Grande'de kalır. Orada; nazik, medenî Lintonlarda, sevimli ve yakışıklı oğulları Edgar ve güzel kızları İsabella ile tanışır. Catherine, evine döndüğü zaman, Lintonların rahat ve neşeli geçen hayatları hakkında çok şey anlatır. Onun bu sözleri Heathcliff'i fena kıskandırır.

Wuthering Heights, kısa bir zaman sonra trajedi ile karşılaşır. Hindley'in, hasta görünümlü karısı Frances, Hareton adlı çocuğunu doğururken ölür. Hindley, kendisini içkiye verir ve

Heathcliff üzerindeki zulmünü sürdürür. Bu arada, Catherine, Heathcliff'i gerçekten sevmekle beraber, Edgar Linton'la evlenmeyi düşündüğünü, zira bir roman ve ağaç kızı olmaktan bıktığını ve kendi ağabeyinden emir almaya devam eden yetim bir kimse ile evlenmenin kendisini küçülteceğini Nelly Dean'a itiraf eder. Bu mükâlemenin son kısmını duyan Heathcliff, o gece büyük bir kızgınlık içinde Wuthering Heights'tan ayrılır; Catherine'e evlenme teklif etmeden önce, dış dünyaya kendisini ispat etmeye karar verir. Heathcliff'in gittiğini anlayan Catherine bir yağmur fırtınası altında onu ormanda ararsa da bulamaz.

Heathcliff gittikten sonra, Catherine nihayet, Linton'un cazibesine ve iyi tavırlarına dayanamaz. Heathcliff'ten üç sene içinde hiçbir haber almayınca, Edgar ile evlenir ve ev işlerine Nelly Dean'ın baktığı Thrushcross Grande'in rahatlık ve huzuru içinde yaşamaya başlar. Bu sakin hayat, bir gün Heathcliff'in dönmesi ve üzerindeki göz kamaştırıcı elbiseleri ve zarif tavırlarıyla Lintonları hayrete boğduğu güne kadar devam eder. Heathcliff, arkada kalan yıllar boyunca ne iş yaptığını söylemez, fakat varlıklı bir insan hâline geldiği bellidir ve şimdi Wuthering Heights'da kiracı olmak ister. Edgar, onun durumundan şüphelenir, fakat Heathcliff'in geri gelmesine çok sevinen Catherine, kocasını ikna eder. Kumar ve içki borçları içinde yüzen ve bu yüzden Wuthering Heights'a bir çivi çıkmayan Hindley, kira verecek birini bulduğu için memnundur.

Böylece Wuthering Heights'e yerleşen Heathcliff, Hindley'i, daha da fazla kumar ve içkiye teşvik ederek öç almaya başlar. Nihayet, Wuthering Heights'in gerçek efendisi olur. Catherine ile evlenen Edgar Linton'dan intikam almak için de kız kardeşi İsabella'yı kendisine âşık eder. Hâdiselerin bu noktaya gelişinden dehşete kapılan Edgar, Heathcliff'e saldırır ve onun Thrushcross Grande'den kovulmasını emreder. Heathcliff, daha sonra, hercai İsabella'yı kaçarak Wuthering Heights'a gelmeye ikna eder.

Thrushcross Grande artık Heathcliff'e yasaktır. Fakat bir gün, hamile olan Catherine'in hasta yattığını öğrenir. Zorla, onun yatağının başucuna gider. Catherine, Edgar ile evlenmekle hatâ yaptığını, zira Heathcliff'i her zaman sevdiğini itiraf eder. Catherine, Cathy Linton adındaki kızını doğurmadan bir iki saat önce, iki âşık birbirlerinin ellerini tutarak barışırlar. Vicdan azabı içindeki Heathcliff, Catherine'in hayaline, kendisini her zaman ziyaret etmesini söyler.

Bu arada, Heathcliff ile evlenmekle büyük bir hatâ işlendiğini ve onun kendisiyle niye evlenmek istediğini öğrenen İsa-bella Linton, Londra'ya gider ve orada, Linton adını verdiği bir erkek çocuğu dünyaya getirir. Nihayet Hindley, içkinin tesiriyle ölür ve ölmeden önce de, Wuthering Heights'ı, yaptıklarından pişmanlık duymayan Heathcliff'in üzerine ipotek etmiştir.

Şimdi, Wuthering Heights'in bütün sorumluluğunu yüklenen Heathcliff, intikamını, ikinci nesle de uzatmaya azimlidir. Hindley'in oğlu Hareton'u sefil ve haşın şartlar altında yetiştirir. Konağın hakikî vârisi olmasına rağmen zavallı Hareton, istediği hiçbir şeye sahip olamaz ve Heathcliff'in cömertliği sayesinde yaşayabildiği de kendisine her zaman hatırlatılır.

Oğlu Linton'un ölümünden on iki sene sonra, İsa-bella, Londra'da ıstırap içinde ölür. Edgar Linton, zayıf yapılı çocuğu evlatlık edinir. Fakat Heathcliff, oğlunun, Wuthering Heights'da, kendisi ile birlikte yaşamasını ister. Heathcliff'in plânı -ki Edgar Linton, acındırırcasına karşı gelmeye çalışır- genç Linton ile genç Cathy'nin sonunda evlenmeleridir. Linton'un sağlık durumu hiç de iyi değildir ve Cathy, onu ziyaret etmek için Wuthering Heights'a gelir. Heathcliff, Cathy'yi beş gün hapseder ve zayıf, hastalıklı Linton'la evlenmek için söz vermedikçe kendisini bırakmaz.

Bu hâdiseler, Edgar'ın sonunu yaklaştırır. Cathy'yi evlâtlığından çıkarmayı ve böylece Heathcliff'in plânını engellemeyi başaramadan ölür. Cathy, Thrushcross Grande'i tevarüs eder. Kısa bir zaman sonra da, hastalıklı Linton Heathcliff ölür ve

Cathy, şimdi tamamıyla, hem Wuthering Heights'ı hem Thrushcross Grange'i kontrol eden Heathcliff'in eline bakar.

Londra'ya bir iş için gittikten sonra geri dönen Mr. Lockwood, intikam hastası Heathcliff'in, kaybettiği Catherine ile öteki dünyada buluşmak isteyerek, kendisini dört gün aç bıraktıktan sonra, üç ay önce öldüğünü öğrenir. Wuthering Heights'da artık Cathy ve Hareton'dan başka kimseler yoktur ve kız, Hareton'un karakterindeki iyi unsurların açığa çıkarılması için, eğitimi üzerine alır.

Mr. Lockwood, kasabanın mezarlığını ziyaret ettiği zaman Catherine'in mezarının, kocası ve Heathcliff arasında bulunduğunu görür. Mahallî bir efsaneye göre, fırtınalı gecelerde, Catherine ve Heathcliff, el ele tutuşarak, gençliklerinde çok sevdikleri ormana gezmeye çıkmaktadırlar.

Eleştiri

Ölmeyen Aşk İngiliz romantizminin büyük şaheserlerinden biri. Romanda, Emily Bronte, iki dünyayı inceliyor: Derin ve ihtiraslı aşk ve intikamı temsil eden Wuthering Heights ("Wuthering", İngiltere'nin Yorkshire bölgesinde, fırtınalı havayı anlatmak için kullanılan mahallî bir kelimedir) ve Thrushcross Grange'nin temsil ettiği rasyonel, medenî dünya. Eğer Wuthering Heights'ın dünyası, Heathcliff'in Hindley ve Lintonlar'a karşı yürüttüğü korkunç intikamda belirtildiği gibi, ekseriya zalim ve barbarca ise, ölümün dahi ötesine uzanan ihtiraslı bir aşk macerasına da sahne olmuştur. Şayet Thrushcross Grange'm temsil ettiği dünya huzur içinde ve medenî ise, aynı zamanda oldukça cansız ve tesirsizdir de. Romanın özünü, ihtiras ve aklın oluşturduğu iki dünyanın üç nesil boyunca birbirlerine karşı tutumları teşkil ediyor.

Roman, gerçekte Heathcliff üzerinde toplanır, belki de, İngiliz romanının en cazibeli ve hayret uyandırıcı kahraman şeytanı. Romantik Çağ'ın gerçek bir şahsı olan He-

athcliff, içindeki şeytanî ihtirasın kendisini de öldüreceği güne kadar, çevresindeki, kendisinden daha az hareketli bütün hayatı ortadan kaldırır.

Romandaki şeytanî ihtirasların kolayca melodramatik retoriğe dönüşebileceğini idrak eden Emily Bronte, zaman değişimlerini, görüş ve düşünce değişimlerini ve hayli ileri bir hikâye anlatış tarzını ihtiva eden son derece muğlak bir yapı vasıtasıyla, hâdiseleri kontrol eder ve bütün bunlar da James, Conrad ve Joyce gibi modern romancıların üslupları ve metodlarıdır. *Wuthering Heights*'da olup bitenler, Nelly Dean ve Mr. Lockwood'un sağduyularıyla imbikten geçirildiğinden, inanılacak bir şekilde sunuluyor.

Böylece, kitaptaki hisler bizi, Byron'u romantikliğine ve gotik tarzına götürüyorsa da, romanın hâdiseleri kontrol edişi ve bugün daha çağdaş sayılacak üslûbu, günümüzün bir romanı da olabileceğini gösteriyor. Eğer Victoria çağındaki bir romanın tipik bir sahnesi, papazın bahçesi ve orta sınıf oturma odası ise, *Ölmeyen Aşk*'ın tipik bir manzarası, insanın kendisini son derece yalnız hissettiği fırtınalı bir ormandır. Bu açıdan bakıldığında roman, Victoria çağının huzur içinde ve alelâde dünyasından ziyade Shakespeare'nin *Kral Lear*'inin dünyasına daha yakın.

Yazar

Hayatı, gerçi trajikçesine sürmüş ve bir hayli şartlarda sınırlanmış olmasına rağmen, Emily Jane Bronte'nin ruhî hayatı son derece zengin olmalı idi. 30 Temmuz 1818'de doğan Bn. Bronte, çok kısa süren resmî bir eğitimden geçmiş olmasına rağmen, bir ara Halifax'da okul müdüreliliği yaptı (1836) fakat öğretmenliği sevmediğinden ve doğum yeri Yorkshire'in ormanlarını özlediğinden çok geçmeden geri döndü. Romanın kahramanları Catherine Earnshaw ve Heathcliff gibi, o da İngiltere'nin bu

bölgesine mistik bir sevgi ile bağlı idi. Kızkardeşleriyle birlikte Yorkshire dışına yaptığı birkaç kısa gezi dışında -ki her seferinde sıra hasreti çektiği- bu kır bölgesini hiçbir zaman terketmedi.

Emily'nin, sakın Anne ile ihtiraslı fakat pratik Charlotte'den epeyce farklı olduğu anlaşılıyor. Belki, *Ölmeyen Aşk*'taki Hindley Earnshaw'a model olarak tutmuş olabileceği ağabeyi Branwell'e çok daha yakındı. Aile hakkında edinilen çok kısa bilgiye göre, Emily, son derece bağımsız bir kızdı; yalnızlığı, hastalığı ve mahrumiyetleri stoik bir metanetle kabul etti ve kendisine ilham veren bir çeşit mistisizm ile çevresindeki dünyaya diğerlerinden farklı bir tarzda baktı.

Üç kız kardeşten Emily, bir romancı ve şâir olarak en ustaları idi. Onun garip, metafizik şiirleri, Amerikalı mistik tarik-i dünya Emily Dickenson'un şiirlerini andırır. *Ölmeyen Aşk*'ın üslûbu, Virginia Woolf'tan önceki bütün İngiliz romanları arasında en şairane olanıdır.

Ölmeyen Aşk, 1847'de, Ellis Bell takma adı altında yayımlandı. Cemiyetin, kadın yazarları tasvip etmediğine inandıklarından, Bronte, kitabının sağladığı bu şöhretten istifade edemedi. İki kız kardeşi gibi, o da veremden öldü (19 Aralık, 1848).

Suç ve Ceza

Yazan

Fyodor Mikhailovich Dostoyevski

(1821-1881)

Başlıca Karakterler

Rodion Romanoviç Raskolnikov (Rodya): Hikâyenin kahramanı; okulu bırakmıştır; devamlı bir geçim kaynağından mahrumdur; kendisinin diğer insanlara üstün olduğuna inanır; cömert bir insandır, fakat hissî ve heyecanlı.

Pulcheia Alexandrovna Raskolnikov: Rodion'un annesi; kocasının yetersiz emekli maaşı ile geçinen dul bir kadın.

Avdotya Romanovna Raskolnikov (Dounia): Rodion'un kızkardeşi; zeki ve canlı bir kız; Luzhin'le nişanlanır.

Petroviç Luzhin: Dounia'nın nişanlısı; mağrur, egosantrik, kendi gayretiyle yetişmiş biri.

Arkady Ivanoviç Svidrigailov: Önceleri, Dounia'nın işvereni; inandığı hiçbir prensibi bulunmayan şehvanî bir adam; muhtemelen bir katil; riya ve hayal yoluna sapmaksızın, hedefine doğru yürüyen azimli bir insan.

Maria Petravno Svidrigailov: Onun ölen karısı.

Dimitri Prokofiç Marmeladov: İşsiz kalmış bir devlet memuru; ayyaş ve mazoşist.

Katerina Ivanovna Marmeladov: Onun sinirli, çabucak kızan veremli karısı; bir vakitler sahip olduğu sosyal mevkii kaybetmiş olmanın ıstırabı içindedir.

Sonya Semyonovna Marmeladov (Sonia): Kız; uzun yıllar ıstırap çekmiş, melek gibi bir kız; ailesine bakmak için fahişeliğe başlar.

Polenka, Lida ve Kolya: Katerina İvanovna'nın çocukları.

Alonya Ivanovna: Yaşlı bir tamahkâr, tefeci bir kadın.

Lizaveta Ivanovna: Onun dindar ve basit fikirli üvey kız kardeşi.

Porfiry Petroviç: Psikolojiye düşkün bir dedektif.

Zametov: Polis karakolundaki baş kâtip.

Nikodim Fomiç: Bölge polis şefi; "patlayıcı dedektif" nâmı ile anılır.

Lebetzniakov: Luzhin'in bir arkadaşı; boş kafalı bir liberal.

Amolia Ivanovna Lippeweçsel: Marmeladovların kavgacı Alman ev sahibesi.

Kapernaumov: Sonia'nın ev sahibi; terzi.

Praskovya Pavlovna: Rodion'un ev sahibesi.

Nastasya: Praskovya Pavlovna'nın bir hizmetçisi.

İlya Petoviç: Polis karakolunda kâtip yardımcısı.

Zossimov: Genç bir doktor; Razumihin'in arkadaşı.

Natalya Yegorovna: Praskovya Pavlovna'nın kızı; şimdi ölü; Rodion'un önceki nişanlısı.

Koch ve Pestryakov: Alonya Ivanovna'nın öldürülmesini meydana çıkaranlar.

Nikolai: Rodion'un suçunu itiraf eden ressam.

Hikâye

1860'larda Saint Petersburg'da, fakir bir hukuk talebesi olan Rodion Romanoviç Raskolnikov, artık derslerine devam etmez. Kafası, Rusya'ya Batı'dan sızan yeni ve teamül dışı fikirlerle kaynar. İnsanların iki sınıfa ayrıldıklarına inanır: Kendilerine rehberlik etmeleri için ahlâkî kanunların getirildiği alelâde sürü, Sesar ve Napoleon gibi, kendi kanunlarını kendileri yapan istisnâî adamlar. Kendisinin, bu istisnâî birkaç insandan biri olup olmadığını anlamak için, ölüsünün hiç kimseye bir za-

rarı dokunmayacak birini, değersiz veya nefret edilen birini, öldürmek ister. Kendisine kurban olarak da, Alonya Ivanovna adında yaşlı tefeci kadını seçer. Kadının zengin olduğu söylen-
diğinden, ölümü bir diğer avantaj daha sağlayacak, Rodion'u sefaletten kurtaracaktır. Kendi kendisiyle yaptığı ıstırap verici tartışmalardan sonra, kadının evine gider ve bir balta ile vah-
şice öldürür. O anda, Alonya ile birlikte yaşayan, hiç kimseyi rahatsız etmeyen üvey kız kardeşi, beklenmedik bir tarzda içeri girer. Rodion, onu da öldürmeye mecbur kalır. Kendisini tama-
miyle kaybettiğinden ve evde para aramayı da unuttuğundan, müşterilerin rehin için bıraktığı birkaç küçük süs eşyasını alır ve talihin yardımıyla kimseye görünmeden kaçır.

Rodion'un suçu, diğerlerine, ailesi ve arkadaşlarına tesir eder. İlkın, eline fırsat geçtiği zaman ona para gönderen, ço-
cuğuna düşkün ve müşfik annesi vardır. Kız kardeşi Dounia, Svidrigailov adında bir adamın çocuklarına dadılık yapar. İşve-
ren, kendisine sarkıntılık yaptığı için, oradan aynılır ve kendi-
sinin önemli biri olduğuna inanan Luzhin adında bir burjuva ile evlenir. Rodion, kız kardeşinin kendisine hem para yardımı ya-
pabilmek hem de meslek hayatında yardımcı olabilmek için ti-
carî bir evlilik yaptığını idrak edince, bu evliliğe karşı gelir. Ha-
yatındaki üçüncü kadın, Marmeladov adında işsiz bir kâtibin kızıdır! Rodion onunla arasıra buluşmuş ve arkadaşlık etmiştir. Aile Marmeladov'un tutumsuzluğu ve ayyaşlığı yüzünden çok fakirdir. Sonia, ailesine bakmak için fahişelik yapmaya başla-
mıştır. Marmeladov kazaen öldürüldüğü zaman, Rodion, aile-
ye yardım etmek ister, para verir. Ve nihayet Rodion'un Razumi-
hin adında iyi bir talebe arkadaşı vardır.

Rodion, öldürdüğü kadının evinden aldıklarını ve diğer de-
lilleri saklayana kadar, âdeta bir çılgın gibidir. Ve ödenmemiş bir borç hakkında, kendisine tevcih edilecek bazı soruları ce-
vaplandırması için polis karakoluna çağırıldığı zaman, bu bas-
kı daha da artar. Polislerin yanında baygınlık geçirir ve arkada-
şı Razumihin, onu odasına taşır ve günlerce süren hastalık ve

sayıklamalar sırasında ona bakar. Yatağının başına gelen arkadaşları, kadının öldürülmesini aralarında konuştukları zaman, Rodion'un heyecanı hemen kendisini ele verir. Polis memuruna hemen hemen suçunu itiraf eder ve cinayetin işlendiği yeri ziyaret ederek, polisin dikkatini çeker. Yine polise giderek, kadına rehin bıraktığı eski bir saatini ister. Orada iken, kadının ölümü üzerinde çalışan polis, kendisine bazı sorular tevcih eder. Meseleye psikolojik açıdan bakan Porfiry Petroviç, kurnaz sezgileriyle Rodion'dan şüphelenir.

Bu arada, Rodion'un annesi ve kız kardeşi de, Dounia'nın Luzhin'le evlenme törenini hazırlamak için hükümet merkezine gelirler. Rodion, eniştesi olacak adamla hemen kavga eder ve Luzhin de, küstahça bir tavırla Dounia'yı kovar. Dounia'nın önceki hayranlarından Svidrigailov da şehre gelmiştir. Kansı, birtakım garip sebeplerle ölmüştür ve şimdi o meseleyi Dounia ile görüşmek ister. Luzhin, ona on bin ruble vermeye hazırdır. Rodion ve kız kardeşi, böylesine sahtekâr bir adamla herhangi bir bağın tehlikeli olacağını idrak ederler. İyi bir tesadüf eseri olarak Dounia ile Razumihin, birbirlerine âşık olmaya başlarlar ve ikisi arasındaki ilişki, normal bir gençlik aşkı hâlinde gelişir.

Rodion şimdi, polise giderek saatini geri almaya mecburdur; zira bunu yapmazsa, şüpheleri kendi üzerine çekecektir. Rodion'un suç işledikten sonra tefecinin evine giderek garip davrandığı hakkında bir rapor alan Porfiry Petroviç, Rodion'u tekrar sorguya çeker ve onun düşüncelerini başka tarafa çekmek için âdeta kedi fare oyunu oynar. Fakat görüşme âniden kesilir; suçun işlendiği sırada binada bulunan boyacı Nikolai, birdenbire karakola gelerek suçu itiraf eder. Rodion, beklenmemiş bir tarzda temize çıkmıştır; fakat suçunu itiraf etmeyi de arzu eder. Sonia'ya gider ve her şeyi anlatır.

Sonia, mesleğine rağmen, dindar bir kadındır. Rodion'dan tiksizmez, acır ve suçunu itiraf etmesini ve kefareti ödemesini söyler. Kısa bir zaman sonra Porfiry Petroviç de, Rodion'a aynı teklifi yapar. Porfiry, boyacının suçsuz olduğunu, onun dinî

bir fanatik olduğundan, dünyanın günahlarının, başkalarının suçlarını yüklenmekle temizleneceğine inandığını anlatır. Boyacı, yanlış bir itirafta bulunmuştur; böylece, diğerleri için ıstırap çeken İsa'ya benzeyeceğine inanmaktadır. Deliller, hâlâ bu cinayeti Rodion'un işlediğini işaret etmektedir. Rodion'u, daha da sarsan bir vakıa, Svidrigailov'un, işin sırnna vakıf olduğunu öğrenmesidir. Svidrigailov, Sonia'nın bitişindeki apartman dairesinde oturmaktadır ve Rodion'un, Sonia'ya yaptığı itirafı dinlemiştir.

Svidrigailov, öğrendiklerini, Rodion'a zarar vermek için kullanmayacağını, kendisini bir sevgili olarak kabul edecek olursa, ağabeyinin ülkeden kaçmasına yardım edeceğini söyler. Dounia, gergin bir sahne içinde, kendisini tabanca ile savunur; kurşun Svidrigailov'u sadece sıyrarak geçer ve ikinci bir kurşun sıkmak istemez. Kıza hiçbir zaman sahip olamayacağını anlayan Svidrigailov, Dounia'nın elindeki tabancayı alır, odadan çıkar ve kendisini öldürür.

Nihayet, dış tehditlerden ziyade, ahlâkî ve psikolojik baskılar altında hareket eden Rodion, karakola giderek suçunu itiraf eder. Rodion, Sibiry'a sürgün edilir ve onun serbest bırakılacağı günü beklemek için, Sonia da ona refakat eder. Gerçi Rodion, işlediği suçtan ötürü henüz pek pişmanlık duymuyorsa da, sonunda Sonia'nın nüfuzu altında, gerçekten nedamet getireceği ve kendisini dine vereceği ihsas ediliyor.

Eleştiri

Rodion Raskolnikov'un Rus Faust'u olduğunu söyleyenler var. Her ikisi de fakir talebeler, her ikisi de gururlu ve ihtiraslı. Her ikisi de, üstün zekâlarından ötürü duydukları gururla suç işler. Her ikisi de aradıkları mutluluğu bulamaz, her ikisi de sadık bir kadının aşkı ile doğru yolu bulurlar. Her iki durumda da, kahramanların ihtirasları kendi kafalarında dahi kesinlikle belirtilmemiştir. Ro-

dion'u harekete getiren sâikler, son derece muğlak. İlkın, Dostoyevski'nin, meseleyi şu şekilde ele aldığı görülüyor: Eğer bir kimse, değersiz bir beşerî yaratığı öldürmekle, yararlılığı inkâr edilmeyecek bir iş yapmış olursa, suç haklı sayılır mı? Meselâ, romanın 6'ncı bölümünün I. kısmında Rodion, Alonya Ivanovna'dan çalacağı para ile kızkardeşinin tiksindirici bir ticarî evlilik yapmasını önleyeceğinı anlatır. Bununla beraber, işlediği suça rağmen, serveti on para dahi artmadığına göre onu bu yola sevkeden gerçek sâikin para olmadığı anlaşılır. Sonraları, bir teori daha ileri sürülür. Rodion'un bir dergide yazdığı makalesinde, bazı istisnaî insanlar için alelâde fâniliğın düşünölmeyeceğini söylediğini öğreniyoruz. Onlar kendi yaptıkları kânnunlara göre yaşarlar.

Rodion, bu tezini, Porfiry Petroviç'le yaptığı bir mükâleme sırasında savunur; fakat rüyasını gördüğü istisnaî insanlardan birinin kendisi olmadığını anlar. Savunmasız iki kadını öldürmekle, hiç de Napoleon'a mahsus bir özellik yoktur. Üstelik, eğer gerçekten bir süper insan idi ise; meseleyi kendi kendisiyle tartışmaksızın harekete geçmesi ve itiraz hisleriyle yanıp tutuşmaması gerekirdi. Sonunda, Rodion'a kadını öldürmek hakkı olduğu için Alonya Ivanovna'yı öldürdüğü itiraf ettirilir. Kısacası, kendisinde mevcut bulunduğunu idrak etmediği kuvvetlerin etkisi altında hareket ettiğı intıbaı yaratılır. İnsana öyle geliyor ki, tefeciyi öldürmekle, kendi içindeki bir şeyi, şahsiyetinin utandığı zayıf ve uysal yönünü ortadan kaldırmak istiyor.

Raskolnikov'un ruhundaki savaşı, üç şekil sembolize ediyor: Birincisi, kanunu temsil eden, Porfiry Petroviç. Hiç de bayağı bir kanun adamı veya dedektif hikâyelerinin bir hafiyesi değil; bilâkis kurbanını seven ve onun iyiliğini isteyen biri. İkincisi, azimli amoralist Svidrigailov'dur ki, Raskolnikov da o yolda gitmek ister. Gerçi şehvanî ve

muhtemelen bir katil de olsa, hiç de tamamiyle kötü bir insan değil: Entelektüel samimiyete sahip ve ara sıra da şefkatli işler yapıyor. Maamafih onu iyi tarafları, Raskolnikovunkiler gibi, kötü taraflarıyla harp halinde değil. Her ikisi de bölünmemiş ve esnek olmayan iradenin bir ifadesi. Nihayet, ahlâkın ötesine uzanan ilâhî fazileti temsil eden Sonia vardır. Bu üçü, orta çağların ahlâkî piyeslerindeki melek ve şeytanlar gibi Raskolnikov'un ruhunu kendilerine almak isterler. Sonunda, henüz tamamen olmasa da, Sonia'nın galip geldiği anlaşılır.

Eğer Dostoyevski'nin; rasyonalizmin şeytanî bir şey ve beşer aşkına nefretten de fazla kötülük getirdiğine inandığını göz önünde bulunduracak olursak, Raskolnikov'un durumunu akıl ve his arasındaki bir savaşa benzetebiliriz. Romanın başlangıcında Raskolnikov, saplantı haline gelmiş bir fikrin pençesi altındadır. Sonunda, nihaî ıslahının, fikirleri unutması gerektiğine dayandığı anlaşılır; böylece, hayat, teorinin yerini alacaktır. Kitaptaki, şeytanî veya nefret edilen bütün karakterler, şu veya bu şekilde rasyonalisttirler: Şeytanî Svidrigailov, pratik Luzhin ve aptal Lebezniakov. Öte yandan hayranlık duyulan kimseler ise, genellikle, hislerinin tesiri altında hareket eden insanlardır: Pulcheria, Dounia, Razumihin ve Sonia.

Okuyucu, nihaî kurtuluşun ancak ıstırap çekmekle mümkün olacağına ısrar eden Dostoyevski'ye hayret edecek. Dinî düşünceleri kuvvetli olmayan biri için, bu marazî bir hal. Dostoyevski'yi böyle düşünmeye sevkeden şeylere, bir mahkûm olarak geçirdiği tecrübe ve Rus Ortodoks Kilisesi'nin dindarlığı sebep oldu. Halkın ıstırapı ve küçük düşürülmesi üzerinde bilhassa duran kilise, bunu bir suçlunun, cemiyete olan borcunu ödemesi bakımından değil, Hıristiyanlar'ın İsa'yı taklit etmeleri için aşağılamaya çalıştı.

Bir kimsenin, gönüllüce, kendi kendisini küçük düşürmesinin teolojik adı “kenosis”tir (“boşaltmak” mânâsına gelir) ki; bu da romanda en göz alıcı bir şekilde ıstırap çekmek için yanlış itirafta bulunan boyacı Nikolai’nin durumunda görülür. Nikolai, Eski Müminler denen bir mezhebin üyesi. Raskolnikov da böyle biri. Sonia’nın kenosis’i ise fuhuş ve o bunu bir günah olarak kabul etmiyor; İsa’nın müridi Paul’un, kendisini küçülten herkesin, sonunda, yüceleceğini söylediğini hatırlatıyor.

Marmeladov gibi inanılmazcasına garip ve komik biri bile -ki şüphesiz bir mazoşisttir- çarmıha gerilmesini istediği zaman, kendisini İsa ile aynı kategoride görmek suretiyle kendi kenosis’ini yaşar. Böylece, bütün günahlarına rağmen, iyi ismini muhafaza etmek için gayret gösteren gururlu ve kavgacı karısından daha fazla nihaî kurtuluşa yaklaşmıştır. Okuyucu bu karakterleri, herkesin Allah’ın önünde çıplak durduğunu söyleyen Protestan ferdiyetçiliği açısından değil; kiliseyi, herkesin, diğerlerinin bütün günahlarını paylaştığı mistik bir kurtuluş topluluğu olarak gören Ortodoks dindarlığı açısından ele almalıdır.

Şayet okuyucu, Dostoyevski’nin teolojisini kabul edemezse, hiç olmazsa, onun psikolojisine hürmet etmelidir. Akademik psikologların ekserisinin, insan aklını tamamen fizikî terimlerle anlamaya çalıştıkları bir zamanda, Dostoyevski, aklın, hissî kuvvetlerle gayri-şuurî çatışmaların merkezi olduğunu biliyordu. Karakterleri, ekseriya normal, hatta grotesk (son derece acayip ve komik) ama yine de inandırıcı tipler.

Suç ve Ceza, öylesine, derin iz bırakıcı bir kitap ki, şurada burada görülen zaafları üzerinde durarak küçümsemeye çalışmak hiç de doğru bir hareket sayılmaz. Kitapta ki en büyük hatâ, tesadüflere son derece büyük bir yer ayırmış olması: Meselâ, Svidrigailov’un Sonia’nın bitişğinde ve Luzhin’in Marmeladov ile aynı binada yaşamala-

rı oldukça gayrı-muhtemel. Luzhin'in Sonia'yı hırsızlıkla itham etmesi veya Dounia ve Svidrigailov arasındaki görüşme gibi bazı sahneler, açıkça melodramatik. Svidrigailov esrarengiz biri ve onun neden intihar ettiği de iyi izah edilmiyor. Sebebi, cinsî içgüdülerini tatmin edememek olamaz, zira her zaman kadın bulabilen biri. Muhtemel ki, kendi iradesinin yerleştirdiği amoralite'nin iflas ettiğini göstermek istedi; fakat bu nokta açıkça belirtilmiş değil. Ve nihayet, son dakikada, yeni yeni sorular ortaya çıkaran ve cevapları gevşek bir tarzda anlatan sonsöz'ü ile kitap, o noktaya kadar muhafaza edilen yapı birliğini bozuyor. Okuyucu, yine de, bu kusurları görmemezliğe gelebilir. *Suç ve Ceza*, hiç şüphesiz, bir şaheserdir.

Karamazov Kardeşler

Yazan

Fyodor Mikhailovich Dostoyevski

(1821-1881)

Başlıca Karakterler

Fyodor Pavloviç Karamazov: Mahallî bir toprak ağası; şehvanî arzularını kaba bir şekilde açığa vuran biri, bir palyaço.

Adelaide Ivanovna Miüsov: Fyodor Pavloviç'in ilk karısı; bir mirasçı.

Sofya Ivanovna: Fyodor Pavloviç'in ikinci karısı; âciz ve saf bir kadın, çıldırarak ölür.

Dimitri Fyodoroviç Karamazov (Mitya): Fyodor Pavloviç'in Adelaide Ivanovna'dan olan oğlu; ihtiraslı, istikrarsız bir adam.

Ivan Fyodoroviç Karamazov: Sofya Ivanovna'nın büyük oğlu; huzursuz bir entelektüel.

Alexey Fyodoroviç Karamozov (Alyoşa): Sofya Ivanovna'nın küçük oğlu; yirmi yaşında nâzik, müşfik ve sâdık bir genç.

Grigory : Karamazov ailesinin sâdık bir uşağı.

Marta Ignatyevna: Grigory'nin karısı.

Lizaveta Smerdyastçya: Ahmak bir kız.

Pavel Fyodoroviç Smerdyakov: Lizaveta'nın gayrî-meşru çocuğu; muhtemelen, Fyodor Pavloviç'in oğlu; şimdi onun uşağı. Basit, arsız ve saralı.

Yetim Petroviç Polonev: Karamazov'un çocuklarının velinimetisi; onların eğitim masrafını öder.

Piotr Alexanderoviç Miüsov: Adelaide Ivanovna'nın bir kuzeni.

Piotr Fomiç Kalganov: Miüsov'un akrabası; aylak bir genç.

Maximov: Yaşlı bir toprak sahibi.

Papaz Zossima: Mahallî manastırın yaşlısı; ruhî tavsiyeleriyle meşhur.

Papaz Paissy: Papaz Zossima'nın ölümünden sonra Alyoşa'nın ruhî danışmanı.

Papaz Ferapont: Çılgın, fanatik bir tarik-i dünya.

Mihail Ospoviç Rakitin: Bir teoloji (ilâhiyat) talebesi; gayet, kötü niyetli bir oportünist.

Bn. Hohlakov: Dağınık fikirli, orta yaşlı bir dul.

Lise Hohlakov: Bn. Hohlakov'un felçli kızı; yaramaz, nörotik, inatçı bir kız.

Katerina Ivanova: Dimitri'nin nişanlısı; gururlu, güzel, jestleri teatral, mütehakkim bir kadın.

Agafya Ivanoviç: Kız kardeşi.

Kuzma Kuzmiç Samonov: Kurnaz ve haris bir yaşlı tüccar.

Agrafena Alezanderovna Svyetlov (Gruşenka): Tüccar Samsonov'un metresi; Dimitri kendisine âşıktır.

Fenya: Gruşenka'nın hizmetçisi.

Nikolai İlyij Snegiryov: Ordudan çıkarılmış bir subay; felçli ailesinin yükü altında ezilmiştir.

Arina Petrovna: Sinegirov'un akli yerinde bulunmayan karısı.

İlyuşa: Snegirov'un küçük oğlu; ihtiraslı, azimli bir çocuk; okul arkadaşları kendisini ezer, alay ederler.

Nina ve Varvara: Snegiryov'un kızları.

Nikolai Ivanoviç Krassotkin (Kolya): İyi huylu, on üç yaşında gözü pek bir öğrenci.

Anna Fyodorovna Krassotkin: Çocuğun, kendisine düşkün annesi.

Smurov: Bir öğrenci.

Marya Kondratyevne: Karamazov'un bir komşusu.

Gortskin (Lyagavy): Volovya'daki bir köylü tâcir.

Pyotr İlyiç Perhotin: Genç bir memur.

Trifon Borissoviç: Mokroe'daki hancı.

Mussyaloviç: Gruşenka'nın Polonyalı sevgilisi; ıslah olmaz bir sahtekâr.

Vrublesky: Mussyaloviç'in arkadaşı.

Mihail Mararoviç Makarov: Polis şefi, geleneklere bağlı bir polis.

Mavriky Mavrikyeviç Schmertsov: Polis müfettişi.

Nikolai Parvenoviç Nelyudov: Araştırmacı avukat.

Ippolit Kirilloviç: Savcı muavini; muktedir ve ihtiraslı biri; veremli.

Fetyukoviç: Dimitri'nin Moskovalı avukatı.

Dr. Herzenstube: Vicdanlı, alelâde bir doktor.

Dr. Varvinsky: Mahallî sağlık memuru.

Hikâye

Fyodor Pavloviç Karamazov, serflerin kurtuluşundan kısa bir zaman sonra, küçük bir Rus kasabasındaki bir toprak sahibidir. İsmen bir centilmen ve oldukça varlıklı olmasına rağmen, cemiyetin hürmet edilen bir mensubu değildir; düzensiz hayatı ile açıktan açığa cinsî içgüdülerin peşinde gitmesiyle ve komikçesine aptallıklarıyla skandal yaratır. İki defa dul kalmıştır. Birinci karısı, şimdi yirmi yedi yaşında olan bir oğul bıraktıktan sonra kendisini terketmiş, ikinci karısı, halen yirmi dört yaşında olan Ivan ile yirmi yaşında olan Alexey veya Alyoşa adında iki erkek çocuğu doğurduktan sonra, adamın zulmüne dayanamayarak ölmüştür. Adamın ihmal ettiği çocuklar, hizmetçiler ve akrabalar tarafından yetiştirilmiştir. Üstelik, Karamazov'un, köyün aptal kızını da iffal ettiği ve ondan, Pavel Smerdyakov veya "kokmuş" adında dördüncü bir oğlu olduğu da söylenir. Smendyakov, şimdi babasının uşağı ve aşçısıdır. Bu dört genç, birbirlerinden tamamiyle farklıdır. Dimitri, eski bir subaydır; babası gibi sefih yaşamaya alışmıştır. Babası ne kadar cimri ve tahakkâr bir insan ise, o da o kadar müsrif ve bundan dolayı her zaman borç içindedir. Karamazov, oğlu, miras hakkından vazgeçtiği takdirde, onun bütün borçlarını ödemeyi kabul eder. İkinci oğlu Ivan, entelektüeldir. Moskova'da oturur; Ortodoks Hristiyanlıkla bütün irtibatını koparmış, fakat onun yerine koyacak ruhî bir kaynak bulamamıştır. Öte yandna Alyoşa din-

dardır. Nazik, sevimli, sıhhatli ve yakışıklı bir çocuktur; mahallî manastıra intisap eder. Smerdyakov ise, yetenekli bir uşak olmakla beraber, bu durumundan şikâyetçidir; ihtiraslı, şeytanî zaman zaman dalkavuk, küstah ve aynı zamanda da saralıdır.

Alyoşa, manastırda Papaz Zossima adında, dinî hitabeleriyle tanınan bir papazın etkisinde kalır. Dimitri ve babası arasında anlaşmazlık gittikçe arttığından, yaşlı Karamazov, bir anlaşmaya varılması için bütün ailenin Zossima'ya danışmasını teklif eder. Alyoşa, bunun şaka olduğunu sanırsa da, görüşmeyi hazırlar. Alyoşa, endişelerinde haklı çıkar. Karamazov, bir palyaço gibi davranır, oğulları ile kavga eder. Papazlara sabırsızlık gösterir ve herkesi mahcup eder. Fakat Zossima yine alınmaz, zira o misafirlerinin iyiliği ile ilgilidir. Karamazov ve Ivan'a, kısa, fakat derin mânâlı nasihat verir. Dimitri'ye bir şey söylemez; sadece tasdik edercesine başını eğer; daha sonra, Dimitri'nin derin ıstıraplarla karşı karşıya kalacağını söyler. Alyoşa'ya da manastırdan ayrılmasını ve dünyaya girmesini emreder, zira insanlığın, bilhassa, kardeşlerinin kendisine ihtiyacı olacaktır.

Dimitri, bu sırada, kanşık bir aşk macerası içindedir. Kısa bir zaman önce, bir subay iken, bir albayın güzel ve gururlu kızına, Katherina Ivanovya'ya tutulmuştur. Kızın babasının, tümenin parasını zimmetine geçirdiğini öğrenir. Dimitri, Katherina kendisine teslim olduğu takdirde, babasının aldığı parayı vereceğini söyler ve onun bu sözü, o zamana kadar Dimitri'ye yüz vermeyen kızı daha da kızdırır. Fakat Katya, babasına olan sevgi ve bağlılığından ötürü, bu fedakârlığı yapmağa razı olur. Fakat o zaman, Dimitri'nin daha şerefli yönü harekete geçer ve albayın ihtiyacı olan parayı, dört bin rubleyi, hediye olarak verir. Kendisine açıktan açığa ıstırap verecek dramatik durumlardan hoşlanan Katherina, şimdi Dimitri'ye bağlanmak mecburiyetini hisseder, zira Dimitri'nin kendisini gerçekten sevdiğine inanır. İki genç, böylece nişanlanırlar.

Dimitri, maamafih, istikrarsız ve şehvanî biridir. Henüz Katherina ile nişanlanmıştı ki, Samsonov adında yaşlı bir tüccarın yanındaki Gruşenka adındaki genç bir kıza tutulur. Katherina Moskova'daki kızkardeşine gönderilmek üzere Dimitri'ye üç bin ruble verdiği zaman, Dimitri, bu parayı kendisine alır ve büyük bir kısmını, üç gün içinde Gruşenka ile harcar. Şimdi, hemen hemen beş parasız kalmıştır. Katherina'dan ayrılmaz, zira kıza borcu vardır. Gruşenka'da beş parası olmayan biri ile evlenmek istemeyecektir. Durumu daha da kötüleştiren bir husus, yaşlı Karamazov'un Gruşenka ile ilgilenmesidir. Karamazov, Dimitri'nin malikânesi üzerinde kendisinin hakkı olduğuna inandığı para ile kızı, Samsonov'dan satın almak peşindedir. Bu arada, İvan ve Katherina ciddî olarak birbirlerine bağlanırlar. Dimitri, bundan memnundur, zira böylece serbest kalacaktır; fakat Katherina, Dimitri'yi ıslah etmek için kendi hayatını feda etmeye ve onun hayatına başka bir sevgili sokmamaya kararlıdır.

Bu zamana kadar bir köşede duran Smerdyakov, İvan'a şaşırtıcı bir teklif getirir; fakat meseleyi öylesine kaygan bir tarzda anlatır ki, Dimitri teklifin mahiyetini anlayamaz. Smerdyakov, Dimitri'nin, babasını kolayca öldürebilecek kadar kendisine hâkim olamadığını söyler. Bundan korkan yaşlı Karamazov da, geceleri evde, kendisini kilit altında tutar. Kapıyı ancak, Smerdyakov'un bildiği gizli bir tarzda vurulduğu zaman, yani Gruşenka'nın geldiğini bildirdiği zaman açacaktır. Fakat Smerdyakov, bu işareti Dimitri'ye söylemiştir ve şimdi Dimitri, istediği zaman eve girebilecek durumdadır. Gerekliği takdirde, Smerdyakov, sar'a nöbetine tutulmuş gibi hareket edebilir ve İvan da kasabadan dışarı çıkabilir. Zira Karamazov, Gruşenka ile evlenirse, çocuklarına hiçbir şey kalmayacak, ama kısa bir zaman içinde ölürse, malikâne onların olacaktır. İvan, tiksinti ve dehşet içinde odadan ayrılır ve böyle bir hâdiseye isminin karıştırılmaması için Moskova'ya gider. Fakat bunu yapmakla, Smerdyakov'un bahsettiği trajedinin yolunu açmış olur; şimdi suçla-

namayacaktır. Besbelli ki, Karamazov öldüğü zaman, malikânenin üçte biri Ivan'a gidecek ve Dimitri Sibiry'a'ya göndereceği takdirde, Ivan, mirasın yansına konacak ve Katherina ile de evlenecektir.

Dimitri şimdi kızgınlık, vicdan azabı ve ümitsizlik içinde çırpınmaktadır. Her şeyden önce, Katherina'nın parasını ödeyerek ondan ayrılması ve babasından önce, Gruşenka ile evlenmesi gerekiyor. Çılgıncasına borç para bulmak isterse de, netice alamaz. Gruşenka'nın evine gider, kadını bulamayınca, babasının kadına kendisinden önce sahip olduğunu sanır. Mutfaktan piring bir havan tokmağı alarak hızla babasının evine gider ve bahçeye girer. Eski yaşlı uşak Grigory kendisini görür. Kavgada, havan tokmağı ile ihtiyar adamı öldürür. Üstü başı kan içinde, tekrar Gruşenka'nın evine gider ve bu defa, kadının beş sene önce kendisini iğfal eden ve sonra bırakan Polonyalı ile kaçtığını öğrenir. Adam geri gelmiş ve kadın da onunla gitmiştir.

Dimitri, Gruşenka'yı civardaki bir köyde yakalar. Polonyalı sevgilisi, parayla satın alınacak bir kumarbazdan başka biri değildir. Dimitri, gitmesi için ona para verir. Dimitri ve Gruşenka, şimdi çılgınca eğlenmeye başlar, dansöz ve müzisyenleri çağırır, herkese yiyecek ve içecek ısmarlarlar. Bu gerçek, daha sonra Dimitri aleyhine kullanılacaktır, çünkü daha birkaç saat önce, cebinde beş parası bulunmayan bir adam sayılıyordu. Fakat Dostoyevski, bu noktada, onun parayı nereden aldığını da söylemez. Bu çılgınca eğlenti sırasında, polis gelir ve Dimitri'yi tevkif eder. Dimitri'nin babası öldürülmüş ve üç bin ruble çalınmıştır.

Dimitri, başıbozuk bir tarzda konuşmasından ötürü, polise verdiği ifadesinde, kötü bir intiba bırakır ve mahkemeye sevk edilir. Savcının sözleri ikna edicidir, zira Dimitri eve geldiğini söylemiştir ve Dimitri'nin savurganlığı da parayı onun çaldığına işaret etmektedir. Dimitri, Katherina'dan üç bin ruble aldığını ve hepsini harcadığını söyler. Yarisini bir kenara koymuştur; bir

gün, paranın tamamını ödeyeceğini ummaktadır ve şahitlerin, onun yanında gördüklerini söyledikleri para da budur. Dimitri babasını öldürmediğini ısrarla söyler.

Yargılama devam ederken, Ivan Smerdyakov ile birkaç defa görüşür. Uşak, gayet, senli benli ifadelerle, katilin kendisi olduğunu ve Ivan'ın zımnî direktifleri ile hareket ettiğini anlatır. Gerçi Ivan yaşlı Karamazov'u öldürmemiş ise de, bir suç ortağıdır ve bundan yararlanacaktır. Smerdyakov'a gelince, çaldığı para ve Ivan'dan şantajla alacağı para ile Moskova'ya giderek bir lokanta açmayı düşünür. Ivan, bunun üzerine, mahkemede hakikati söyleyeceğini ve Smerdyakov'u ele vereceğini anlatır. Daha sonra, âdeta çılgıncasına odasına döner. Ertesi günü, mahkemeye giderek bildiklerini anlatırsa da, kimse kendisine inanmaz. Sözleri, çılgın bir adam olduğu intibasını uyandırır. Smerdyakov, mahkemeye getirilemez, zira kendisini asmıştır.

Hikâye, savcının ve sanığın avukatının sözleri ile son bulur. Dimitri'nin suçlu olduğuna karar verilir ve Sibiry'a sürülür. Şimdi Katherine ile barışma ve Gruşenka'dan ayrılma sahneleri vardır. Ivan ve Katherine, gerekli kimselere rüşvet vermek için büyük miktarda para topladıklarını ve böylece onun kaçmasına yardım edeceklerini söylerse de, Dimitri kabul etmez. Gerçi işlemediği bir suçtan ötürü mahkûm edilmiş ama yine de suç işlenmiştir ve diğer günahlarının affedilmesi için, kendisine verilen cezayı kabul edecektir.

Romanda, temel hikâye ile ilgili olarak, belli bir sayıda ve hepsi Alyoşa ile ilgili olan, ikinci derecede plân hataları da vardır. Biri, Alyoşa'nın bir ara nişanlı bulunduğu, Lise adındaki felçli bir kızla ilgili. Diğeri -ki bir roman içinde bir roman olacak kadar geniş tutulmuştur- Papaz Zossima'nın hayatını anlatır ve onu papaz olmaya zorlayan şartlar üzerinde durur. Bir diğeri, Dimitri'nin hakaret ettiği ve merhametli Alyoşa'nın yardım etmek istediği, ordudan atılmış Snegiryov adındaki bir subay hakkında, Snegiryov'un, Alyoşa'nın arkadaşlık kurduğu İl-

yuşa (Ilya) adında bir oğlu vardır. Ilyuşa'nın ölümü, cesedi çevreleyen ve ağlayan ailesi ile sadık okul arkadaşları, Alyoşa'ya cesedin yeniden hayat bulacağına olan inanışını belirtmesine fırsat verir ve roman da, böylece müsbet bir tarzda son bulur.

Eleştiri

Karamozov Kardeşler, Dostoyevski'nin son yıllarındaki dinî heyecanlarının mahsulüdür. Kitap, pek çok atasözleriyle dolu: Yazar, sanki günlerinin sayılı olduğunu sezdiğinden, söylenmesi gereken her şeyi biraraya getirmek istediği izlenimini yaratıyor. Kendisine tez olarak, müteaddid üyeleri ile Rus hayatının farklı yönlerini temsil eden, bir aile seçti. En az hayranlık duyulan kimse, Fyodor Pavloviç adındaki tiksindirici babadır; şiddetli, şehvanî bir adam ise de canlılığı ile tesir bırakan biri. Alyoşa, Ortodoks Hıristiyanlığın Kutsal Rusya'sı: Muhataplarında huzur yaratırcasına sadık bir genç; mütevazı, sevimli, mutlu, şahsiyeti çevresindeki herkes için bir iftihar vesilesi. Ivan, Rusya'nın Avrupa ile birleştiği parçasının bir yönü: Huzursuz ve öksüz bir Skeptik. Pekâlâ. Dimitri için ne diyeceğiz? Savcı Kirilloviç'e göre, Dimitri, bütün çelişkileriyle, Rusya'nın kendisidir. Onun bayağılığını olmasa bile, babasının zulüm ve şehvanîliğini paylaşır. Sarhoş olur ve bu arada Schiller'den iktibaslar yapar. İsteksiz ve tesirsiz bir şekilde de olsa, kutsallığa özendiği zamanlar vardır. Kaygan tabiatlıdır, olgun değildir, tiksindir ama başka bir zaman da asil bir insan; ekseriya bayağı ve ne kadar bayağı olabildiğini de gören biri. Pratik ve mutedil bir Avrupalı burjuva görüşü açısından, karmaşık, ne yapacağı bilinmeyen ve tamamen sıkıcı bir insan.

Yine de, hikâyenin hakikî kahramanının Dimitri olduğu söylenilebilir veya hiç olmazsa, mütemadiyen, Alyoşa'yı bu rolden devirmekle itham eder. Alyoşa, didaktik mânâda bir kahraman yani hayranlığımızı çeken bir kah-

raman (bu hayranlığımıza karşı çıkacak da herhalde pek yoktur), ama hakikî hareketin daima kenarında yer alan biri. Hohlakov'la nişanlanması bile pasif bir hadise. Kızın, inisiyatifi eline almasına müsaade eder ve nörotik ve şımarık küçük hanım nişanı bozmak isteyince, rahatsız olmaz. Hikâyenin dramatik mânâsıyla kahramanı Dimitri. Sahnede bellibaşlı bir rol alır ve kardeşi hakkındaki düşüncelerimizin aksine, onun kaderinin ne şekilde tecelli edeceğinde tamâmiyle şüphe içindeyiz. Onu herkes gibi, ortaçağların ahlâkî bir piyesindeki kahramana benzetebiliriz. Alyoşa zariftir; Ivan lânetlenmiştir veya lânetlenme tehlikesi ile karşı karşıyadır; hâlbuki Dimitri'nin ruhu, meleklerin ve şeytanların çarpıştıkları bir harp sahası. Melekler, kesin bir zafer kazanamadılar ise de, çatışmanın onların lehinde geliştiği anlaşıyor.

Şurası parodoksal ki, Dimitri'nin aşırı günahkârlığı, kurtuluşunun vasıtası olacaktır; çünkü ne kadar tiksindirici bir insan olduğunu idrak ederek nedamet getirir ve günahlarının cezasını çekmeye hazırlanır ki, kendisinin ondan daha ahlâkî olduğuna inanan biri aynı yolda gidemez. Katya'yı soyduğunu, Grigory'ye vurduğunu ve babasının ölmesini istediğini biliyoruz. Gerçi cezalandırılması, adaletin, teknik olarak yalnız tecelli edişinin bir neticesi ise de hak ettiğinden fazla bir şey de değil. Gitgide ve ziyadesiyle isyankâr bir ruhla, kendisine lâayık görülen ceza ya katlanacak ve bu cezayı da, bir cehennem olarak değil, bir "araf" olarak görür. D. H. Lawrence, bunu düşüncesizce, "günah işleyerek İsa'nın yolunda gitmek" diye anlattı ise de; daha yerinde bir söz, İsa'nın kendi sözü olacaktır: "Toprağa düşen ve kuruyan bir tohum meyve vermez."

Eğer Dimitri kahraman ise, habis kimdir? Aşikâr bir cevap, onun Smerdyakov olduğu: Kıskaçlık ve ihtirastan başka hiçbir hissi bulunmayan cinsiyetsiz, dalkavuk saralı adam. Smerdyakov öylesine âdi bir insandır ki, diğerleri-

nin ahlâkî inanışlara sahip olabileceğini zerrece düşünmez. Gerçekte, ölüm darbesini indiren o idi, fakat Alyoşa, ahlâkî çatışma sahasının ne kadar üstünde ise Smerdyakov da o kadar altındadır ki, diğerleri üzerinde tesir bırakan bir habis olarak görünmez. Ahlâken veya psikolojik olarak habis Ivan'dır. Kendisi öldürmese bile, ölümünü istedi ve şuursuzcasma veya yarı-şuurluca, yaşlı Fyodor Pavloviç'in öldürülmesini kışkırttı. Allah'ın mevcut olmadığını ve bundan böyle, her şeye müsaade edilebileceğini söyleyen o idi ve Smerdyakov, onun bu sözlerine inandı ise, suç kısmen Dimitri'nindir. Smerdyakov, Ivan'ın bilinenlere dayanarak hakkında yapılan yönüdür; çok daha vahşi bir adamda tecellî etmiş yönü. Onun, Ivan'la olan ilgisi, daha ziyade, *Suç ve Ceza*'daki Svidrigailov'un Raskolnikov'la olan münasebeti gibidir ve Svidrigailov gibi, beklenmeyen bir anda intihar eder. Zâhiren, ceza korkusundan değil -çünkü Ivan'ın anlattıklarına kimse inanmaz- hatâ işlediğini anladığından ve Ivan'ın sandığı gibi süper-insan olmadığını gördüğünden böyle hareket eder. Maamafih, ölmeden, önce Ivan'ın kendi suçunu berak bir şekilde görmeye zorlar ve Ivan da böylece cehenneme gider, delirir!

Psikoanalize meyilli eleştirciler, Dostoyevski'nin, Smerdyakov'a, kendi hastalığını, vermesi üzerinde çok durdular. Dostoyevski'nin babasının, efendilerinin vahşeti karşısında galeyana gelen serfleri tarafından öldürülmesi de, şüphesiz tesadüflere atfedilmez. Dostoyevski, babasının ölümüne elbette şaşar. Ama babasının öldürülmesini, kendisi dahi farkında olmayarak, istemiş olması mümkün değil midir? Dostoyevski, Smerdyakov'u yaratırken, aynı anda hem hizmetçi, hem oğlu olan birini buldu ve ardından, onu da saralı yaparak kendi imzasını koydu. Freudcu teoriye göre, bir kimsenin babasını öldürmek arzusu, annesi için babasına karşı giriştiği rekabetten do-

ğar. Dostoyevski, Odipal dramının bu parçasını Dimitri'ye verdi. Hem Dimitri, hem de babası Gruşenka'yı arzu eder ve Dimitri, babasının yatak odasının penceresinin dışında durduğu zaman, Gruşenka'nın içeride olduğuna inanır. O anda, Karamazov'a darbeyi indirmez, fakat çocukluğunda kendisine bakan ve babası yerine geçen Dimitri'ye vurur ve onu öldürdüğünü sanır.

Bu analiz, buraya kadar Papaz Zossima üzerinde durmadı. IV. Kitabın, büyük bir kısmını kaplayan ruhî biyografi, dramatik olarak bir atasözüdür ve üslûbu ile kitabın diğer kısımlarından ayrılır. Yine de, Zossima, Karamazovların dehşetli trajedisinden biraz uzakta da olsa, kitabın dengesini muhafaza etmek için ona ihtiyaç vardır. Smerdyakov, nasıl Ivan'ın şeytanı ise, Zossima da, Alyoşa'nın meleğidir ve ahlâkî tayfın, hem yukarı hem aşağı uzandığını söyler. Romanda Alyoşa ve Zossima bulunmasa idi, hikâyenin atmosferi, tahammül edilmezcesine boğucu olacak ve okuyucu kendisinin ahlâkî nirengi noktasını kaybedebilecekti. Alyoşa ve arkadaşları üzerinde duran ikinci derecedeki plânı, esas hareketle kaynaştırmak daha da zordur ve bazen çağdaş okuyucuları dikkatli bulunmaya sevkedecek kadar da hissî. Onun fonksiyonu, öyle görülüyor ki, Alyoşa'yı hareket hâlinde göstermektir. Zossima, onu faydalı olacak sahayı bulması için dünyaya gönderdi. Manastırdan ayrıldığı zaman, Dimitri ve babası arasındaki kavganın, kendisine hiçbir faydası olamayacak kadar ilerlediğini görür. Ancak, onlara ahlâkî bir örnek göstererek teselli olur. Okul çocuklarına gelince, bu başka bir saha: Hâlâ genç ve yoğrulabilir olduklarından. Alyoşa -ki kendisi de çocukluk çağını henüz geride bırakmıştır- onlar arasında kendi sahasını bulur.

Bellibaşlı karakterler dışında, kitapta, tamamiyle ve dikkatle belirtilen çok sayıda ikinci derecedeki şahsiyetler de vardır. Aşırı hissî olmanın ıstırabını çeken Katya, fana-

tik papaz Ferapont ve on üç yaşındaki gözüpek Kolya. Gerçi diğerlerinden daha fazla iki-boyutlu bir karakter ise de, Bn. Hohlakov, yine de etraflıca anlatılan komik bir şahsiyet. Bütün bu karakterlerin altında da, kitapta, sadece bir iki paragrafla yer alan bir sürü diğerleri vardır. Hizmetçiler, polisler, dilenciler, Polonyalılar, ismi verilmeyen bir generalin dul karısı, bir hancı ve birçok devlet memuru ve bunların hepsi, kısa bir müddet için sahne ışığı altında gösterilmelerine rağmen, hakikî şahsiyetler oldukları inancı okuyucuda yerleştiriliyor.

Romanın en meşhur pasajlarından biri, Büyük Engizisyonla ilgili kısa hikâyledir; Ivan, İsa'nın yeryüzüne döndüğünü hayal eder, fakat İsa o zaman dinî otoritelerle anlaşmazlığa düşer. Bu kısım, muhtemelen, diğerlerinden ayrı okunmalı. Büyük Engizisyon ile Dostoyevski, tabîî, Rus Ortodoksluğuna inanan biri olarak, Katolik Kilisesi'ne olan nefretini belirtmek istiyor. Buradaki esas tez şu: İnsanlar, ahlâkî sorumluluktan korkar ve İsa'nın sözleri, onlar üzerinde, yüklenmek istemedikleri bir hürriyet yükü yüklemiştir. Kilise, onları bu yükten kurtarır ve böylece, Hıristiyanlığın Kurucusunu dahi, yıkıcı olarak lânetler. Daha büyük bir açıdan ele alındığına, Dostoyevski müşfik despotluğa bilhassa, hürriyetlerini kısıtlamak suretiyle insanları daha mesut yapmağa çalışan sosyalizme hücum eder.

Dostoyevski, dindar bir insan olarak, insanın ahlâkî mesuliyetini gayet ciddiye alır ve aynı zamanda da, beşer tabiatı hakkındaki huzurlu iyimserlikten kaçınır. Ahlâkî kötülüğü, kötü çevrenin neticelerine bağlayan ve bunun için de insanoğlunun günahlarını temizlemek için çevre üzerinde oynayan bütün sosyal felsefeleri reddeder. Bir yeryüzü cenneti, sosyal mühendislikle değil, sevgi ve affetmekle kurulur. *Karamazov Kardeşler*'in tezi, reformasyo-

nu takip eden suç değil, yeniden dirilişi takip eden ölümdür.

Yazar

Tolstoy'un aksine, Dostoyevski, bir orta-sınıfta dünyaya geidi ve romanlarının karakterleri de köylüler ve asiller değil, talebeler, iş adamları ve devlet memurlarıdır. Sahne, ülkenin bozkırları değil, hükümet merkezi ve onun kalabalık mahalleleridir. Dostoyevski'nin babası, orduda bir cerrahtı; sıkı bir disipline inanıyordu ve kendi kiracılarından biri tarafından öldürüldü. Annesi, Moskova'daki bir tüccar ailesinden gelmişti; müşfik bir kadın olmakla beraber tesirsizdi. Pulcheria Rakolnikov'a benziyordu. Dostoyevski, on yedi yaşına geldiği zaman askerî bir akademiye gönderildi. Fakat bu hayattan nefret etti; yirmi üç yaşında iken de kendisini yazarlığa vermek için ordudan ayrıldı.

İnsancıklar (1845) adlı ilk romanından itibaren Dostoyevski, fakirler için kuvvetli bir sempati duydu ve anormal psikoloji ile ilgilendi. Bu yıllar, sosyal huzursuzluk ve liberal çalkantı çağı olduğundan, genç yazarın, kendisini bu çevreler ortasında bulması da gayrî tabii değildir. Petraşevski adındaki liberal görüşlü bir devlet memurunun nüfuzu altında serfliğin kaldırılması, sansür meselesi ve Fourier'in sosyalizm gibi meseleleri tartışan bir gruba dahil oldu. Bu radikaller, *Suç ve Ceza*'da, Lebetniakov'un karakterinde, hicivli bir tarzda ele alınır. 1848 ihtilâllerini takip eden reaksiyon devrinde, Petraşevski'nin grubu tevkif edildi ve Dostoyevski, 1849'da, hıyanetle itham edilerek idama mahkûm oldu. Raskolnikov'un yargılanması sırasında, bazı hisleri şüphesiz onun bu tecrübesinden çıkarıldı. Dostoyevski'ye verilen ölüm cezası, Sibiry'a'da sekiz sene sürgüne çevrildi, fakat bile bile uygulanan bir zulümle, mahkûmlar, gözleri bağlı olarak idam yerine götürüldü ve ancak orada, idamdan vazgeçtiği kendilerine bildirildi.

Dostoyevski'nin, bu sürgün yılları sonunda, hayata bakışı temelden değişti. Muhakeme edildikten sonra, kendisinin suçlanmasını değil de, kendisine verilen cezayı, kendisinin ve genel olarak beşeriyetin günahlarının kefareti diye kabul etti ki bu düşüncüyü de romanlarında belirtti. Sürgündekilere, küçük düşürülenlere ve fakirlere duyduğu sempati daha da derinleşti. Hastalığın işaretleri, sürgüne gönderilmeden önce belli idi ise

de, ciddî olarak sara hastalığına yakalandı. Maruz kaldığı sara nöbetleri, derin bir ahenk ve mutluluk hisleriyle birlikte geliyordu. Günümüzün nörologları, bu ârazı gayet iyi biliyorlar ve bu nöbetlere, beynin hangi bölgesinin sebep olduğunu da kesinlikle gösteriyorlar. Bu hastalık, Dostoyevski'ye hastalık ve ruhî sezgi arasında mistik bir bağlantı bulunduğu hissi ni verdi.

Sürgünden döndükten sonra, tekrar orduya girmesine müsaade edildi ve 1855'te rütbesi geri verildi. Dostoyevski, 1859'da hükümet merkezine döndü. Sibiryâ'da iken, Marie İsaeva adında ayyaş bir memurun veremli dul karısı ile tanıştı ve evlendi. Kadını sevmekle beraber, evlilik mutlu geçmedi. Bu kadının bazı özellikleri, Katerina İvanovna Marmeladov'un şahsında görülür. Marie, döndüklerinden birkaç yıl sonra öldü. Zaten o zaman, hisleri Polina Suslova adında gururlu, ihtiraslı, inatçı bir kadına yönelmişti; kadın, Dostoyevski'nin metresi olduğu kısa müddet zarfında, üzerinde derin bir iz bırakmıştı. Dostoyevski, aynı zamanda müzmin bir kumarbaz oldu, zamanının büyük bir kısmını, Avrupa'nın kumar masalarında geçirdi ve genellikle de kaybetti. Dostoyevski, diğer müşküllerle de karşı karşıya idi. Üvey oğlu, hiçbir işe yaramayan biri idi; kardeşi alkolikti, ailesine Dostoyevski baktı, yayımladığı bir dergi (*Vremya*), hükümet tarafından kapatıldı ve ikincisi de (*Epokha*), başarılı olamadı.

Suç ve Ceza, yayımcıların baskısı altında, süratle yazıldı. Şimdiki şeklini alana kadar diğer türlerde hazırlandı (bir hatıra, mahkeme safhası ve hatırlananlar). Dostoyevski'nin sürgünde olduğu yıllarda entelektüel iklim değişmişti. Kendi (ve Raskolnikov'un) gençliğinin romantik Avrupa liberalizmi yerine, Slavofil ve Ortodoks milliyetçilik gelmişti. Dostoyevski, 1871'de, Ortodoks Hristiyanlığına döndü; bunda, akla dayanan inanıştan ziyade hissi ve psikolojik saikler rol oynadı. Hayatının son yılları, oldukça mutlu ve başarılı geçti. 1867 yılında, Polina Suslova'yı terketti ve kendisini seven, dehasına hürmet eden ve müzmin kumarbazlığına itiraz etmeyen Anne Grigorievna Sintkina adındaki kâtibesi ile evlendi. Ardından gelen yıllar, en büyük eserlerin yazıldığını gördü: *Kumarbaz* (1867), *Budala* (1868-1869), *Ecinniler* (1871) ve *Karamazov Kardeşler* (1880), Dostoyevski, aynı zamanda faal bir gazeteci ve editördü. Öldüğü zaman (1881), Rusya'nın büyük bir millî şahsiyeti idi ve o zamandan beri de, Avrupa edebiyatına derinden tesir etti.

Tom Sawyer

Yazan

Samuel Langhorne Clemens
(Mark Twain)
(1835-1910)

Başlıca Karakterler

Tom Sawyer: Enginesine romantik muhayyile gücüne sahip, on iki yaşında bir çocuk; haddinden fazla yaramaz.

Sid: Tom'un ukalâ ve gammaz erkek kardeşi.

Polly Teyze: Tom'un iyi kalpli, dindar ve titiz teyzesi ve hâmisisi.

Becky Thatcher: Mavi gözlü, sarı saçlı güzel bir kız; Tom, onu kendisine sevgili olarak seçer.

Joe Harper: Tom'un çok yakın arkadaşı.

Huck Finn: Kasaba ayyaşının evsiz, yırtık pırtık, fakat geçimini sağlayabilen oğlu.

Injun Joe: Tom ve Huck üzerinde dehşet uyandıran son derece kötü huylu, hırçın melez.

Muff Potter: Mezar soyguncusu ve şamar oğlanı.

Hikâye

(Amerika'nın Missouri eyaletinin St. Petersburg kasabasında yaşayan Tom Sawyer'ın başlıca özelliği yaramazlıktır ve okuldan da hiç hoşlanmaz. Bir gün kaçır, bu kaçıışı dürüst kardeşi Sid, teyzeleri Polly'ye söyler. Tom bahçeyi çevreleyen çiti badalamaya mahkûm edilir ve gerçekten hoş bir iş olmamasına rağmen, zevklenmiş görünür. Kısa bir zaman sonra, arkadaşlarından bazıları ona yardım etmek isterler. Tom, kendisine para ödedikleri takdirde, bu işi yapabileceklerini söyler ve böylece, kasabadaki çocukların en zengini olur.

Tom, bir sürü zorluklarla karşılaşır, haşarılık yapar. İncil'den parçalar ezberleyene, özel sarı bilet verilir, fakat Tom, bu biletleri başka yollarla toplar. Bu konudaki bilgisi öğrenilmek istendiği zaman, Hristiyanlığın ilk iki mümininin kim olduğu sorulur ve Tom, "Davud ve Goliat" der. (yanlıştır). Kilisede konuşan papazı dinlerken uykusu gelir; yanındaki küçük bir kutu içinde taşıdığı kene'yi kilisenin kapısındaki bir köpeğe kor ve hayvanı kiliseye salar. Kasabaya yeni gelmiş şık ve kibar bir çocuğu kavgaya davet eder ve döver.

Kasabaya yeni gelen, sarı saçlı ve mavi gözlü Becky Thatcher de Tom'u heyecanlandırır. Öğretmeninin dövmesini dahi göze alarak Tom, sınıfta kızın yanına oturur. Derhal çalışmaya koyulan Tom, kızı sevdiğini söyler ve onu da aynı şeyi söylemeye zorlar ve kızın nişanlısı olur. Fakat bir gün istemeyerek daha önce başka biriyle nişanlandığını söyleyince, kız kendisini terkeder ve Tom, kendi kendisine acıyarak ve kızgınlık duyarak ayrılır.

Tom, okula gitmektense, arkadaşlarıyla Robin Hood, hırsızpolis, harp oyunları, korsanlık ve bu tür diğer oyunlar oynamayı ve maceraları daha fazla sever. Fakat bir macera, uğursuz netice verir. Teyzesi Polly ve Sid'i atlatarak, üstü başı yırtık pırtık Huck Fin adlı çocuk ile mezarlığa gider. Hayatta iken kötü bir insan olarak tanınan birinin mezarı başına gittikten sonra, şey-

tanın görünmesini bekleyecekler ve bir kedi leşini (kedi leşini Huck bulur) onun üzerine fırlatarak, diyecekler ki: "Şeytan, ölüleri takip eder, kedi şeytanı takip eder, siğil de kediyi takip eder (ayıplar). İşte böyle hakkından gelirim!" Çocuklar, maamafih, şeytanla değil, üç mezar soyguncusu ile karşılaşır: Genç Dr. Robinson, kötü niyetli bir melez olan Injun Joe ve kasabanın ayyaşı Muff Patter. Çocuklar, derhal gizlenir ve onların ne yaptıklarını gözetlerler. Injun Joe, daha fazla para ister, ardından Muff Potter de aynı istekte bulunur ve Dr. Robinson, onların bu taleplerini reddeder. Doktor, bir yumrukla Muff'u devirir. Gaza-ba gelen Injun Joe, bıçağını doktora indirir ve hâlâ kendine gelemeyen Muff'un eline tutuşturur. Muff, kendisine gelince, doktorun üzerine atıldığına ve onun bıçakladığına Muff'u inan-dırır. Fakat Joe, büyük bir cömertlikle, bunu kimseye söyleme-yeceğine söz verir. Dehşete kapılan çocuklar kaçarlar ve gör-düklerini kimseye anlatmayacaklarına kan üzerine yemin eder-ler. Aksi takdirde Injun Joe'nin kendilerinden öç alacağına emindirler.

Tom ve Huck, meseleyi unutmaya çalışırlar; hattâ Muff tev-kif edildiği zaman dahi sessiz kalırlar. Bu arada, diğer macera-ları da bu konuda onlara yardımcı olur. Teyzesi Polly'nin kap-rislerine dayanamayan Tom, Huck ve Joe Harper ile birlikte, ci-vardaki Jackson Adası'na kaçar. Çocuklar, burada gayet iyi va-kit geçirirler; avlanırlar, yüzerler ve tütün içmesini öğrenirler. Bu arada, kayıklarla kendi cesetlerinin arandığını görürler. Ailele-rinin üzüldüğünü ve endişelendiğini düşünerek dönmeye karar verirler. Üstelik, canlan da sıkılmaya başlamıştır. Tom, gecele-yin kasabaya yüzerek gider ve durumu araştırır. Teyzesi Polly'nin ve Bn. Harper'in ağlaştıklarını görür. Herkes, Tom ve Joe'dan gayet iyi sözlerle bahseder. Tom, kendisi ve arkadaş-ları için, pazar günü kilisede tören düzenleneceğini öğrenince, bir ara, meydana çıkmak, ölmediğini göstermek ister. Evden gizlice dışarı çıkar ve adaya döner. Pazar günü, cemaatin ağ-laştığı ve papazın konuşmasının en heyecanlı yerinde Tom, Joe

ve Huck, kiliseden içeri girerler ve gözyaşları ve sevinç çılgınlıkları arasında yakınlarıyla kucaklaşırlar.

Tom ve sarı saçlı, mavi gözlü kız Becky de barışır. St. Petersburg'daki hayat, Muff Potter'ın yargılanmasına kadar devam eder. Bütün deliller onun aleyhinedir; mahkûm olacağı kesindir. Ardından Tom, şahit olarak mahkemede görünür. Cesur bir şekilde, Injun Joe'nın doktoru öldürdüğünü ve suçu Muff'a yüklediğini anlatır. Injun Joe, pencereden atlar ve kaçar. Muff serbest bırakılır, Tom da kahraman olur.

Fakat Tom'un tekrar canı sıkılır. Huck ile birlikte define aramaya karar verirler. (Kısa bir zaman öncesine kadar, eşkiyalar, St. Petersburg civarında dolaşmakta idiler) Bazı yerleri kazar, netice alamazlar. Kazma-küreklerini, cinlerin ziyaret ettiği söylenen bir eve götürürler. Evin üst katını araştırırken, birtakım sesler işitirler ve budak deliklerinden baktıkları zaman, üstübaşı berbat bir yaratık ve bir İspanyol görürler. İspanyol, Injun Joe'dır ve 650 dolan gömmeye gelmiştir. Joe parayı gömmek için toprağı kazarken içinde birkaç bin altın para bulunan bir sandık bulur. Bu muhtemelen, eşkiyaların hazineleridir. Fakat Joe şüphelenir. Hazineyi götürmek ister, arkadaşına der ki: "Numara iki, haçın altında."

Çocuklar, sahte İspanyol'u ve arkadaşını takip etmeye karar verirler. Nihayet, Injun Joe'yı bir meyhanede sarhoş bir durumda bulurlar. Tom, Becky ve arkadaşlarının tertipledikleri pikniğe katılacağından Huck, nöbetçi durmaya ve Injun Joe'yı hazine yolunda takip etmeye karar verir. Bir gece o ve arkadaşı yola çıkarlar ve Huck da peşlerinden gider. Gizlendikleri yerden, onların Dul Bayan Douglas'ı soymayı ve bıçaklamayı plânladıklarını duyar. Injun Joe, kadının ölü kocasına kızgınlık besler. Dehşete düşmesine rağmen Huck, köyden yardım ister. Eşkiyalar kaçarlar.

Bu arada piknikte, Becky ve Tom bir mağaraya girer ve ötekilerden ayrılırlar. Üç gün, kapkaranlık mağarada yemek yemeden kalırlar. Tom, bir gün, mum tutan bir el görür. Injun Joe,

saklanmaya çalışmaktadır. Talih burada yardım eder; Injun Joe, Tom'un kim olduğunu bilmez ve kaçır. Tom, nihayet, bir ışık demeti görür. Becky ile birlikte kucaklaşırlar. Bu tür hâdiselere meydan vermemek için, Becky'nin babası mağarayı kapatır. Injun Joe içeride kalır. Tom, Huck'a hazinenin mutlaka içeride bulunduğunu söyler. Beraberce, Tom ve Becky'nin girdiği yerden mağaraya girerler ve içerideki hücrelerden birinde, mum isı ile çizilmiş bir haç ve altında da hazineyi bulurlar.

Tom ve Huck, altın paraları küçük torbalar içinde St. Petersburg'a götürürler. Yolda, Dul Douglas'ı ziyaret ederler ve kadın kendilerini içeri davet eder. Huck'un kahramanlığını, kadını nasıl kurtardığını anlatır ve Tom da hazineyi gösterir. Çocuklara şimdi, günde bir dolar verilecektir. Fakat Huck -ki dul kadın kendisini evlâtlık edinmiş, medenî bir tarzda giyindirmiş, okula ve kiliseye göndermiş olmasına rağmen- memnun değildir. Kadının yanından ayrılır. Ancak Tom, ona, bir eşkiya grubu teşkil edeceğini ve kendisini de yanına alacağını söyleyerek ikna eder ve çocuk, istemeye istemeye kadının yanına döner.

Eleştiri

Okuyucu, eğer *Tom Sawyer'in Maceraları'nı* peşin hükümlerle ele alırsa, sözlerini destekleyecek çok şey bulabilir. Kitap, piyasa romanları kadar melodramatik. Hâdiselerin sırası, zaman zaman o kadar gelişigüzeeldir ki, Howell bunu şöyle anlatıyor: "Mark Twain, daha önce nelelerin olup bittiğini düşünmeksizin ve daha sonra hadiselerin nasıl cereyan edebileceği üzerinde kafa yormaksızın, onları aklına geldiği gibi anlatıyor." Erişkin karakterler, sopa gibi, lüzumsuz karakterlerdir. Nostalji üzerinde bazen çok fazla hissî olarak durulması zaman zaman realiteyi gizliyor.

Bu tür düşünceler, yine de hedefinden sapan düşüncelerdir. İkinci derecedeki kesin realizmine rağmen Tom

Sawyer, realist kayıtlar değil, Amerikan efsanesidir. Kitabı, başka düşüncelerle ele almak, onu yanlış okumak ve müteaddit neslin çocuklarının ve onların babalarının böylece yaşadıkları sihirli tecrübeyi kaçırmak demektir.

Çünkü okuyucu, kendisini verdiği takdirde, *Tom Sawyer*, zevkle okunacak bir kitap. Bu kitap için, “Amerikan pastoral romanı”, “mazinin romantikçe hatırlanması” dendi ve yazarın kendisi de şöyle anlattı: “Dünyevî bir hava verilmesi için, nesir şekline sokulan bir ilâhî.” Kitabının önsözünde diyor ki: “Kitaptaki maceraların ekserisi gerçekten vuku buldu.”

Tom Sawyer, artık Amerikan klâsiği haline gelen pastoral manzaralarıyla zengin: Tom’un (yardımcılarıyla) çiti badana etmesi, kilisede köpeğe kene koyması, Becky’nin mektepteki bir yanlış hareketini yüklenmesi. Ve karanlık manzaralarda da: Tom’un mağarada Injun Joe ile karşılaştığı zaman dehşete kapılması, Huk ile beraber mezarı ziyaretleri, Muff Potter’i kurtarmak için mahkemedeki sözleri.

Üstelik, kitaptaki konuşma tarzı -deyimler ve gramer yapısı- fevkalâde bir başarıdır ki, Mark Twain’den sonraki yazarlar örnek aldılar. Çocukların konuşmaları bazen “kari katürizmi” ise de, hareketleri, “çocuk psikolojisinin hakiki örnekleri.” Nihayet, kitabın plân hatları geniş tutulmuş ise de, sonunda hepsi, tatmin edici bir tarzda birleşiyor. Diwon Wecter, Mark Twain, eğer *Huckleberry Finn*’in *Maceraları*’nı yazmamış olsa idi, kendisinin en iyi romanının bu olacağını söyledi.

Huckleberry Finn'in Maceraları (The Adventures of Huckleberry Finn)

Yazan

Samuel Langhorne Clemens
(Mark Twain)

Başlıca Karakterler

Huckleberry Finn: Hikâyeyi anlatan on üç yaşında bir çocuk; "medeniyet"in bütün kısıtlamalarından nefret eder.

Tom Sawyer: Huck'un en yakın arkadaşı; tahayyül gücü kuvvetli ve romantik bir çocuk.

"Baba" Finn: Huck'ın kötü şöhretli babası; ayyaş bir kabadayı.

Dul Douglas: Şefkatli, iyi niyetli kadın; Huck'ı "medenileştirmek" ister.

Bn. Watson: Bn. Douglas'ın evlenmemiş kız kardeşi.

Hâkim Thatcher: Huck'ın servetinin bekçisi.

Jim: Zenci bir köle; cahil ve hurafelere inanan biri olmakla beraber iyi bir insandır, cesurdur, cömerttir.

Albay Grangerford: Aristokratik bir ailenin reisi. Komşuları Sherperdsonlarla kan davası güder.

Buck: Onun, iyi huylu, takriben Huck'ın yaşımdaki oğlu.

Kral: Huck ve Jim'in arkadaşlık ettikleri bir sahtekâr.

Dük: Bir diğer sahtekâr, arkadaşı kral kadar, kendisine güvenilemeyeceğini ispat eder.

Mary Jane: Sırdaşlara kolayca kurban giden ölü Peter Wilks'in saf ve ahmak yeğeni.

Sally Phelps: Tom Sawyer'in iyi kalpli teyzesi.

Slisa Phelps: Tom Sawyer'in aynı şekilde iyi niyetli amcası.

Hikâye

Missouri eyaletinin St. Petersburg kasabasında yaşayan on üç yaşındaki Huckleberry Finn'i Dul Douglas ve onun haddinden fazla gayretkeş kızkardeşi Bn. Watson, medenîleştirmek isterler. Huck, tütün içtiği veya kıpırdandığı zaman azarlanır. Kendisine alfabe ve dua öğretilmek istenmesine, tamamen mukavemet eder. Ancak, en yakın arkadaşı ve tam bir romantik olan Tom Sawyer ile giriştiği maceralardır ki bu bir tür mahkûmluk hayatına tahammül ettirir ve Huck, rezil babasının, parayı kendisinden alacağına emindir. Böylece, servetini -6.000 dolar- Hâkim Thatcher'e "satar". O zaman Finn'in babası bu paraya dokunamayacaktır.

"Baba" Finn pis, sarkık göbekli ve genellikle sarhoştur; Huck'u yakalar ve Mississippi nehrinin Illinois eyaleti sahilinde terkedilmiş bir kulübeye hapseder. Huck, balık tutmaktan ve avlanmaktan zevk alırsa da, babasının sarhoş ve çılgın tutumundan dehşete düşer ve babasının kendisini sık sık dövmesine de tahammül edemeyerek kaçıma karar verir. Finn (ki sadece elli yaşında olmasına rağmen ihtiyar görünür) viski almak için kasabaya gittiği zaman, Huck, kulübeden bir tünel kazarak kaçar ve yabanî bir domuz vurur. Sonra kapıyı kırar, domuzun boğazını keser, baltayı ve odanın içini kana bular. Böylece kendisinin bir hırsız veya başka biri tarafından öldürüldüğü intibasını uyandırmak ister. Daha sonra, ihtiyaç hissedeceği bazı eşyayı bir kayığa koyarak Hannibal civarındaki Jackson Adası'na gider.

Top sesleri işittiği zaman, stratejisinin başarılı olduğunu anlar: Bir vapurdaki arayıcılar, onun cesedinin su üstüne çıkması

için, suya top atmaktadırlar. İlk bir çubuk içtikten sonra, adayı araştırmaya başlar. Bir ateş başına gelir ve Bn. Watson'un Zenci kölesinin orada olduğunu görür. Jim, kaçtığını, zira Bn. Watson'un kendisini nehir kenarındaki köle pazarında satmak istediğini anlatır. Huck ve Jim arkadaş olur, beraberce balık tutar, adanın çevresinde dolaşırlar. Bir sabah, şiddetli bir fırtınadan sonra, nehirde yüzen bir köy evi görürler. Hemen kayıkla yanına gider, araştırırlar. Evin içinde bir ceset vardır. Jim, cesede yakından bakar, cesedin yüzünü bez ve paçavralarla kapar, fakat Huck'un bakmasına müsaade etmez.

Huck'un canı sıkılmaya başlar, böylece, nehirdeki evden aldıkları entarilerden birini sırtına geçirerek Illinois eyaleti tarafına geçer. Hiç de bir kıza benzemez. Kurnaz bir çiftlik kadını, kendisini sorguya çeker; Huck'un cevapları çelişkilidir. Kadın, onun bir kız mı, erkek mi olduğunu kolaylıkla anlar: Kucağına bir parça kurşun bırakır. Huck, derhal dizlerini birbirlerine birleştirir. Kadın, bir kızın dizlerini açacağını söyler. Huck, maamafih sözü derhal değiştirerek, kendisinin işyerinden kaçmış bir çırak olduğunu söyler. Burada Jim'in arandığını, kendisini ele geçirecek olana 300 dolar mükâfat verileceğini öğrenir. Pek çokları, Jim'in, Huck'u öldürdüğünü sanırlar. Huck'un babasından da şüphe edilir. Ve eşkiya yüzü iki kişi ile beraber gittiğinden bu yana, kendisini gören olmadığından, onu bulana da 200 dolar mükâfat verileceği ilân olunmuştur.

Hemen adaya dönen Huck, Jim'e, derhal kaçmak gerektiğini anlatır. Eşyalarını bir sala koyar ve salı da bir iple kayıklarına bağlar ve Mississippi üzerindeki Cairo kasabasına doğru giderler; orada Ohio Nehri'ne gireceklerdir. Geceleri gider, gündüzleri de istirahat ederler; bazen geçtikleri çiftliklerden bir karpuz veya tavuk "ödünç" alırlar.

Nehirde, başlarından bir dizi ciddî macera geçer. St. Louis şehrinin alt kısmında, görünüşte kayalara çarpan bir vapurun yanından geçerler. Gemiye çıkarlar, bir eşkiyayı bağlayan iki eşkiyanın ayrılmak üzere olduğunu görürler; gemi, parçalandı-

ğı vakit, adam da boğulacaktır. Sal, kayıktan ayrıldığı zaman, Jim ve Huck, az kalsın eşkıyalar tarafından yakalanacaklardır, fakat eşkıyaların küçük kayıkları yakalar ve kendilerini nehirde terkedilmiş olarak bırakacak eşkıyaları, kendi başlarının çaresine bakmaları için bırakıp kaçarlar.

Jim, sâdik bir arkadaş olduğunu ispat eder. Huck, Jim'i korur, hattâ öğrenmesi gereken bazı şeyleri öğretir. Bir defasında, Huck'un kayığı saldan ayrılınca, Huck'un kaybolduğunu sanan Jim çok üzülür. Fakat Huck birdenbire meydana çıkar ve Jim'in uyuduğunu ve söylediği şeyleri rüyasında gördüğünü söyler. Jim, ilkin buna inanırsa da, salda yaprak ve diğer çöp parçaları gördüğü zaman, Huck'un kendisine oyun oynadığını anlar. Bu hissiz davranışından ötürü Huck'u azarlar, Huck af diler.

Başka bir zaman, Huck, bir köleye yardım ettiğinden vicdan azabı çektiği sırada, bazı adamlar sala gelecek, kaçak köleleri arayacaklarını söylerler. Huck, onlara salda, çiçek hastalığından yatan babasının bulunduğunu söyler. Adamlar, biraz para bırakarak derhal salı terkederler.

Durum kötüleşir. Huck ve Jim'in büyük ümidi Cairo'yu geceleyin geçerler ve bir vapur, salı ikiye ayırır. Huck, derhal suya atlar ve kendisini kurtarır, fakat Jim'i bulamaz. Sahile çıkar ve "çok iyi bir aile" olan Grangerfordlar kendisini yanlarına alırlar. Grangerfordlar ailesinin reisi aristokratik ve müşfik Albay Grangerford'dur; karısı, iki kızı, üç erkek çocuğu vardır ve çocuklardan biri Huck'un yaşındaki Buck'dır. Grandgerfordlar, hayranlık duymakla beraber öldürmekte devam ettikleri (ve onlar tarafından öldürüldükleri) Shepherdsonlar adında bir diğer aile ile mânâsız bir kan davası gütmektedirler. Kavga, öylesine saçma bir mecraya sokulmuştur ki, orijini hakkında, her iki taraf da gayet müphem sözler söyler. Grangerfordlu bir kız ile Shepherdsonlu bir çocuk, birbirine âşık olurlar ve kaçarlar. Böylece, kanlı bir pusu sonunda, Shepherdson'un bazı üyeleriyle birlikte, Grangerfordlar'dan Buck, babası iki erkek kardeşi ve bir kuzeni öldürülür. Çatışmanın bu kısmında, istemeyerek

de olsa, Huck da rol oynar; zira, iki âşîğın kaçmalarına yol açan mesajı o iletmıştır. Huck, bu yüzden kendisini gayet kötü hisseder; zulmün, “iyi” insanları dahi pençesine alabileceğini öğrenir.

Bu arada, Jim de kaçmıştır ve Grangerford’un köleleri vasıtasıyla Huck ile temas kurar. Beraberce nehre giderler, sallarına biner ve tekrar nehre açılırlar. Fakat bu gidiş uzun sürmez. Huck, bir topluluk tarafından takip edilen iki adamı da sala alır ve onların, kısa bir zaman içinde, birer sahtekâr oldukları anlaşılır. Her biri, kendisini gayet iyi insanlar olarak tanıtmış, her ikisi de halkı aldatmış ve ellerinden zor kurtulmuşlardır. Otuz yaşlarında olan biri, kocakan ilâçları satar, aktörlük yapar, şarkı söyler, “doğru dürüst bir işte çalışmamak için elinden gelen her şeyi” yapar. Huck, muhtemelen yanlışlıkla, diğerinin “yaklaşık yetmiş yaşında” olduğunu söyler. O da, hastaları, ellerini onların elleri üzerine koyarak iyileştirir, fal bakar, fakat özel mesleğinin vaizlik olduğunu sanır. Kısa bir müddet sonra, her biri kendi mesleğini icra eder. Genç olanı, kendisinin Bridgewater Dükü olduğunu ve malikânesine zorla el konulduğunu söyler; yaşlısı, doktorluk mesleğini nasıl yürüttüğünü gösterir. Huck ve Jim, onlara hizmet eder, bir dediklerini iki etmezler; onlar da, aristokratik mazilerinden ötürü, aslında, kendilerine böyle hizmet edilmesi gerektiğini söylerler.

Bir kasabada bir toplantı yapılır. Kral (Doktorluk yapan sahtekâr) bir zamanlar nasıl korsanlık yaptığını ve bir din adamının sözlerinden sonra doğru yolu nasıl bulduğunu, gözlerinden yaş dökerek anlatır. Şimdi Hint Okyanusu’na gidecek ve oradaki korsanları, yani eski arkadaşlarını doğru yola sevk etmeye çalışacaktır. Halk inanır ve bu “asil” proje için büyük miktarda bağış toplanır. Bir diğer kasabada bu iki kişi, Romeo ve Juliet’deki balkon sahnesini garip bir tarzda oynarlar. Bir diğer kasabada, Kral sahneye, vücudunu gökkuşağı şeklinde boyayarak çırılçıplak çıkar. Halk kendilerini yaka paça kasabadan kovacak kadar galeyana gelirse de, dinleyicilerden biri, ertesi

gece, aynı oyunun kasabanın seyretmeyen halkı için de oynanmasını ve intikamın ondan sonra alınmasını teklif eder. Dük ve Kral, ikinci gece için de parayı toplar ve "piyes"i sahnelemekten alelacele kasabadan kaçarlar.

Huck, gurur ve zulmün dehşet uyandırıcı örneklerine şahit olur. Bir nehir kasabasında Boogs adında zararsız bir sarhoş, Albay Sherburn adında güney eyaletlerinden birinde yaşayan bir aristokratı, hiçbir şey ifade etmeyen sözlerle tehdit eder. Albay, bundan vazgeçmesi için onu ikaz ettikten sonra, tabanca-sıyla öldürür. Gazaba gelen halk, Albay'ı linç etmek için evini sararsa da Albay, onlara tepeden bakan bir davranışla, güney eyaletlerinde olduğu gibi, yüzlerine maske takmaz ve linç için geceleyin gelmezlerse, bir kimseyi bir gürhün değil bir "erkek"i linç edebileceğini söyler.

İki haylaz (Jim onları böyle anlatır), daha sonra en tiksindirici oyunlarını oynamaya hazırlanırlar. Küçük bir kasabaya gitmek için vapur bekledikleri sırada, bu kasabada yaşayan birinden, kasaba eşrafından Peter Wilks'in öldüğünü öğrenirler. Adam, geride üç kuzen ve oldukça da mülk bırakmıştır. Kral, yine Peter'in iki kardeşinin Harvey ve William'ın İngiltere'de olduklarını, henüz dönmediklerini öğrenir. Derhal bir plân hazırlar: Kendisi Harvey olacak, Dük de (sağır ve dilsiz) William, Huck da uşakları olacak. Saf kızlar ve ahmak kasaba halkı, onlara inanırlar. Kızların en yaşlısı Mary Jane -ki Huck bu kıza tutulur- "amca"sına beslediği hürmeti belirtmek üzere, mirastan kendi hissesine düşeni Kral'a devreder. Fakat Huck, gerçeği anlatır ve Kral da bütün hitabetine rağmen, foyasının meydana çıkmasını önleyemez. Gerçek kardeşler, bu arada, İngiltere'den döner ve iki sahtekâr, vaktinde kaçmasını becerdiklerinden linç edilmekten kurtulurlar.

Sahtekârların en iğrenç hareketi, Jim'i kaçak bir köle olarak 40 dolara satmalarıdır. Huck, Jim'in nerede olduğunu öğrenir. Vicdanı, kendisini rahatsız etmeye başlamıştır. Kaçak bir köleye yardım etmenin kanunlara aykırı olduğunu bilir. Bn.

Watson'a mektup yazar. Silas Phelps adında birinin Jim'i satın aldığını söyler ve mükâfat kendisine verildiği takdirde, onu serbest bırakacağını anlatır. Mektubu yazdıktan sonra, Jim'in kendisine karşı nasıl iyi davrandığını, sadık kaldığını anlatır. O zaman, kendi kendisine, "Pekâlâ" der, "Cehenneme gitmeyi kabul ediyorum." Ve mektubu yırtar atar.

Huck, Phelps'in çiftliğine ulaştığı zaman, büyük bir sürprizle karşılaşır. Sally Teyze ve Silas Phelps amca kendisini, yeğenleri Tom Sawyer sanarak heyecanla karşılar, kucaklarlar. Huck, Jim'i kaçırmanın kolaylaşacağını düşünerek hakikî hüviyetini söylemez. Sawyer ailesi hakkındaki bütün sorulan cevaplandır. Bu arada Tom da, halasını, amcasını ziyarete gelir ve Huck'ın durumu tehlikeye düşer. Phelpsler, Tom'u şimdiye kadar hiç görmemişlerdir, kendisini beklediklerinden, Huck'u Tom sanmışlardır. Tom, durumu Huck'dan öğrenince, her zamanki kurnazlığı ile kendisini, Tom'un kardeşi Sid Sawyer olarak tanıtır. Tom, Huck'u da hayrette bırakarak, Jim'in kurtarılması yolundaki "gayrî-ahlâkî" oyuna katılacağını anlatır. Fakat bu kölelerin nasıl kaçtıklarını anlatan kitaplardaki gibi gerçekleştirilecek; Jim, bir "kahraman" gibi kaçacaktır. Tom'un plânında testere-ler, zincirler, gazeteler, sihir ve kimin tarafından yazıldığı bilinmeyen gizli mektuplar vardır. Çocuklar, nihayet, Jim'in kaçmasına yardım ettikten sonra, Tom hemen hemen bütün kasaba halkına dağıttığı ihtar mektupları ile onları, Phelps çiftliğinde toplamak ister. Bir kasabalı, Tom'u bacağından kurşunla vurur. Jim, kaçmayı reddeder. Tom'un yanında kalır, onun yarasını sarar ve halk kendisini ele geçirir. Fakat Tom şimdi, herkesi hayrete düşüren haberi ilân eder: Yaşlı Bn. Watson ölmüş ve vasiyetinde, Jim'i serbest bırakmıştır. Tom, bütün bu oyunlan zevk olsun diye yapmıştır.

Bu noktada, Polly Teyze görünür. Kendi yanında kalan Sid'den bahseden mektuplar onu hayrete düşürmüştür. Polly Teyze, Tom ve Huck'un kim olduklarını söyler. Artık hür bir adam olan Jim, Huck'ın babası Finn'in öldüğünü anlatır: Ne-

hir üzerindeki evin içindeki ceset odur ve Jim de, bunun için yüzünü kapamış, Huck'un görmesini istememiştir. Huck'a gelince, Sally Teyze kendisini evlâtlık edinmek ve medenîleştirmek ister; halbuki o, "medeniyetin ne olduğu"nu gördüğünden, araştırmasına devam etmeyi tercih eder.

Eleştiri

Ernest Hemingway, "Bütün modern Amerikan edebiyatı, Mark Twain'in *Huckleberry Finn* dediği bir kitaptan gelir" dedi. "Elimizdeki en iyi kitap." Hemingway biraz mübalâğa ediyor ise de, *Huckleberry Finn*'in *Maceraları*, gerçekte, şaheser bir kitap ve Dixon Wecter'in sözleriyle, "edebî zevk" ve şüphesiz, Amerikan ve dünya edebiyatının şaheserlerinden biri.

Tom Sawyer'in devamı olan bu kitap, çok daha iyidir; çünkü Huck, Tom'dan daha ilgi çekici ve hareketlidir; çünkü hikâyeyi, kendi mânâlı lehçesiyle fevkalâde bir şekilde anlatan Huck, hiçbir zaman yanlış bir nota çalmaz. Ve çünkü Huck'ın başından geçen tecrübeler daha derin ve ahlâkî düşünceleri daha mânîdardır. Bir tenkitçi ondan "kötü ruhlu insanlar arasındaki yüce ruhlu bir çocuk" diye bahsetti. "Huck, tek başına kalır ve çok defa, kendisinden çok daha yaşlı ve tecrübeli olanların vermeleri gereken kararları, şefkat ve nezahat hislerinin karışımı altında verir." Ve -köyün ahlâkî inanışlarında ziyade- kendi ahlâkî içgüdülerine dayanarak verdiği bu kararlar, Mark Twain'in; huzur içindeki riyakârlığından ötürü, baştanbaşa samimiyetsizliğinden ötürü, ortadan kaldırılmayan zulmünden ötürü -ki Huck, Jim'le birlikte nehirde başlarından geçen maceralarında bütün bunları fazlasıyla görmüş, hissetmiştir- "lânetli" dediği beşer ırkını temize çıkarır.

Jim, Huck kadar büyük bir yaratık. Bernard de Vote, Jim'in, Mark Twain'in romanlarındaki yegâne kahraman karakter olduğunu söyler. Jim'in kahramanlığı, merha-

metli oluşunda, tahammül gücünde, cesaretinde ve insanî tarafmdadır. Mississippili Baba Finn, “Dük”, “Kral” gibi sahtekârları ve Albay Sherburn, Grangerfordlar ve Shepherdsonlar gibi aristokratlarıyla dramatik bir tezat teşkil ediyor.

Mississippi Nehri, romanın bir karakteri; bazı okuyucular, en büyük karakterleri olduğunu da söyleyeceklerdir. Nehir, Huck ve Jim’in dolaşmalarına şekil veriyor ve bundan da kitabın eğlence ve dehşeti, güzellik ve rengi çıkıyor. Huck ve Jim, sahildeki mutsuz her maceralarından sonra, minnettarlık duyguları içinde tekrar nehre dönüyor ve onunla birlikte, yeniden huzur ve hürriyet içinde hareket ediyorlar.

Kitabın sonuna doğru Tom Sawyer’in yeniden araya girmesi, belki her bakımdan mükemmel olan bu kitabın bir kusuru. Tom’un getirdiği gürültü ve entrika, hikâyenin tonunu parçalıyor; onu, yüksek seviyeli komediden, alçak kademedeki bir maskaralığa dönüştürüyor.

Maamafih, *Huckleberry Finn*, öylesine büyük bir kitaptır ki, Tom’un ve onun maskaralıklarının dahi üstündedir.

Yazar

Samuel Langhorne Clemens 1835’te Missouri eyaletinin Florida kasabasında dünyaya geldi. Aile, dört sene sonra, Missouri’nin Hannibal adındaki uyuşuk bir nehir kasabasına taşındı. Tom Sawyer ve Huckleberry Finn’deki romantik çocuğun maceraları bu kasabada geçer. Babası avukat, fakat başarılı olamadı; ticaret hayatına atıldı ve 1836’da öldü. Samuel’in on iki yaşına gelmeden, tahsil hayatı sona erdi. İlk matbaacı çırağı oldu ve çok geçmeden yazarlığa başladı.

On sekiz yaşında iken seyahatlerine başladı. St. Louis’ten New York’a kadar birçok şehirde, matbaacı olarak çalıştı. 1858’de, New Orleans şehrinden Güney Amerika’ya gitmeyi düşündü. Fakat talih kendisine yardım etti ve Horace Bixby adındaki bir nehir pilotu, Samuel’e nehir gemiciliğini öğreteceğini söyledi. Böylece, çocukluk çağının hayalleri gerçekleşmiş olacaktı. Bixby’nin çırağı olarak, 1.900 kilometre uzunluğunda-

ki nehrin her metresinde, vapurun nasıl kullanılacağını öğrendi. *Mississippi'deki Hayat* adlı kitabında, o senelerin, hayatının en mesut seneleri olduğunu söyledi. Nehirde geçirdikleri dört sene içinde, "edebî malzemenin en zengin kaynakları"nı topladı. Nehrin iki kadem (3 m. 60 cm. kadar) derinliğe düştüğünü anlatan bir denizci deyiminden de kendisine "Mark Twain" adını verdi.

Demiryolunun gelişi ile nehir pilotlarına ihtiyaç azaldı. Clemens, böylece 1861'de Nevada'ya gitti. Orada maden aradı, bir gazetede yazar olarak çalıştı. Kendisine edebî sahada tavsiyelerde bulunacak kimselerin ilkinde de burada tesadüf etti. Bu "Artemus Ward" (Charle Farra Broxne) adında çağın tanınmış bir mizahçısı idi. Samuel Clemens'in "*Jim Smiley ve onun Sıçrayan Kurbağası*" adlı hikâyesi (1865), *Saturday Press* adlı gazetede yayımlandı. Gazetenin tirajı büyüktü. Ve Samuel Clemens böylece, ilk defa tanındı.

Ardından gelen on yıl boyunca, Clemens'in şöhreti gittikçe genişledi. 1865'te, bir gazete muhabiri olarak Hawaii Adaları'na gitti. Döndüğü zaman mizahî hitabeler verdi ve bu nutuklar çok tutundu. 1867'de, Avrupa'ya seyahat etikten sonra Kudüs'ü ziyaret etti. Bu seyahat hatıraları ile ilgili kitabı, son derece mizahî seyahat hatıraları (1869) şöhretini ve bankadaki hesabını daha da artırdı. Romantik bir aşk macerası sonunda, New Yorklu zengin bir kömür tüccarının kızı ile evlendi. Kendisini meşhur yapan üç kitabı bundan sonra yazdı: *Tom Sawyer'in Maceraları* (1876) *Mississippi'de Hayat* (1888) ve *Huckleberry Finn'in Maceraları* (1885).

Kitaplarından kazandığı telif hakları, konferanslarından kazandığı para, Clemens'i son derece zengin bir adam yaptı. Fakat kötü bir yatırım onu beş parasız bıraktı. 1895'te, altmış yaşında olduğu zaman, borçlarını ödemek ve malî durumunu düzeltmek için yeniden çalışmaya koyuldu. Ülke çapındaki konferans gezisinden sonra ve kitaplarının getirdiği para ile bütün borçlarını ödedi.

Clemens, Connechcut eyaletinin Redding şehrinde kendisi için şâhâne bir ev yaptırdı. Fakat yüz binlerce okuyucusunun sevgilerine, ülke içinde ve dışında kendisine bahşedilen unvanlara ve çağın tanınmış kimselerinden bazılarıyla kurduğu yakın arkadaşlığa rağmen, son yılları melankoli ve son derece mutsuzluk içinde geçti. Karısı ve bir çocuğu hariç, bütün çocuklarının ölümü, kendisini yapayalnız bıraktı, mizahındaki karamsarlığı derinleştirdi. Samuel Clemens 1910'da öldü. Kitaplarının bazıları, o öldükten sonra yayımlandı. Bunlar arasında en önemlisi,

1916'da yayımlanan ve insanoğlunu en kasvetli ve ümitsiz bir görüşle ele alan *The Mysterious Tsranger* (*Esrarengiz Yabancı*) adındaki kitaptır.

Samuel Clemens eşsiz bir mizahçı idi. Fakat aynı zamanda Huckleberry Finn ve Tom Sawyer gibi unutulmaz karakterlerin de yaratıcısı idi. Walter Blair şunları söylüyor: "Clemens'in vatandaşları, onun şahsiyetinin cazibesini, onun zengin tecrübesinin derinlik ve genişliğini, onun en iyi kitaplarında ifşa edilen gösterişsiz sanatkârlığını her gün gittikçe artan bir tarzda takdir ediyorlar.

Samuel Clemens, William Dean Howels'in kelimeleriyle Amerikan edebiyatının "yegâne ve eşsiz Lincoln'üdür."

1887'den 2000 Yılıının Görünüşü (Looking Backward)

Yazan

Edward Bellamy
(1850-1898)

Başlıca Karakterler

Julian West: 1877 yılında Boston şehrinde, gelenek ve teamüllere göre yaşayan genç bir Amerikalı; âniden 113 sene sonrasına fırlatılır.

Edith Barlett: Nişanlısı.

Dr. Leete: Julian'a, Amerika'nın, 2000 senesindeki sosyal teşkilâtının nasıl olduğunu anlatan sabırlı doktor.

Edith Leete: Dr. Leete'nin nazik ve anlayışlı kızı; Julian West'in huzur ve istikrarının kaynağı.

Bn. Leete: Doktorun sevimli karısı.

Hikâye

Hikâye, 1887'de başladığı zaman, Julian West adındaki bir Bostonlu, cana yakın Edith Bartlett ile nişanlıdır. İşçi işveren kargaşasının zaman zaman yarattığı endişe ve huzursuzluk dı-

şında, yaşadığı çağın ve sınıfın ideal ve peşin hükümlerini paylaşan oldukça alâlede bir Amerikalı'dır. Geceleri uyumakta çok güçlük çektiğinden, evinin altında, çevresini büyük taşlarla kapadığı bir yer yaparak burada uyur. Zaman zaman, kendisini uyutması için bir hipnotist çağırır. Zenci hizmetçisine, kendisini nasıl uyandıracağını tarif eder.

Bir gece nişanlısını ziyaret ettikten sonra, eve döndüğü zaman, yine uyuyamaz ve hipnotisti çağırır. Uyandığı zaman başucunda bir erkek ve iki kadın görür ve hayrete boğulur. Nerede olduğunu sorduğu zaman, kendisini, hiç olmazsa o an dehşet içinde bırakarak, 113 sene uyuduğunu söylerler. Evi, muhtemelen yanmış ve hizmetçileri alevler arasında can vermiştir. Julian, bu gizli yeraltı odasında, yangından uzak kalmış ve bir asır boyunca uyumuştur. Daha sonra 2000 senesinde, şu anda başucunda bulunan emekli Dr. Leete, kendisine yeraltında bir laboratuvar yapmak için kazdığı zaman, bu odayı keşfetmiş ve kendisini canlandırmıştır.

Julian, bu durumu tedricen kabul eder ve bilhassa doktorun, Edith Leete adındaki güzel ve anlayışlı kızının da varlığı yeni hayata ayak uydurmasını kolaylaştırır. Uyandırıldığı cemiyette, bütün üretim ve dağıtım vasıtaları devletin elindedir. Küçük işyerlerinin tekeller tarafından yutulması neticesinde -ki bu temâyül ondokuzuncu asırda görülmeye başlanmıştır- milletin bütün sermayesini bir elde toplayan muazzam bir şirket vücut bulmuştur. Bütün vatandaşlar, yaptıkları iş ne olursa olsun, yeni cemiyetin kazancından pay alırlar. Para ortadan kaldırılmıştır ve hükümet depolarında, her vatandaşa belirli bir kredi verilir; ihtiyaçlarını böylece temin ederler. Üstelik, her işçi refah içinde yaşayabilir, çünkü rekabetin ortadan kaldırılması neticesinde kötü veya faydasız istihsale son verilmiştir.

Muazzam bir orduya artık lüzum yoktur. Diğer milletler de, Amerika'nın yolunda gitmiştir ve şimdi dünyadaki ülkeler arasında işbirliği hâkimdir. Polis kuvveti büyük ölçüde azaltılmıştır. Suç işlenmesine yol açan ekonomik sâikler genellikle ortadan

kalktığından, suç da görülmez. Şüphesiz, "atasal" özelliklerinin dışarı vurduğu kimseler vardır. Bu insanlar hapishanelere değil, hastanelere gönderilir.

Julian bilhassa tek başına, yeni Boston'u görmek, öğrenmek için dolaştığı sıralarda, hemen hemen paramparça olur. Fakat Edith'in, annesinin ve babasının şefkat ve anlayışları, kendisini, nisbî bir huzura kavuşturur.

Bilhassa Dr. Leete, bu yeni cemiyetin özelliklerini her gün anlatır. Eğitim, geniş tabanlı ve liberaldir; herkes aynı eğitimden geçer. Herkes yirmi yaşına kadar okula devam eder. Ardından üç sene, bedenî işlerde çalışır. Meselâ, Dr. Leete, vatandaşların hiç olmazsa bir öğün yemeklerini yedikleri, fevkalâde bir şekilde yapılan ve maharetle yönetilen lokantalardan birinde garson olarak çalışmıştır. Bir kimse yirmi dört yaşına geldiği zaman, hangi mesleğe intisap edeceğini yetenek ve temayülleri tayin eder. Bazı vatandaşlar, meslekî hayatlarına başlamadan önce, bir müddet daha okula devam ederler. Diğerleri, sanayi ordusuna katılır, maharet ve yeteneklerine göre yükselirler. Eğer bir kimse mesleğini değiştirmek isterse, kendisine her fırsat verilir. Meselâ, bir kimse doktor olmak ister ve lüzumlu akademik imtihanlardan geçerse, bu yolda kendisine her türlü yardım yapılır. Genellikle, otuz beş yaşından sonra, bir kimsenin, mesleğini değiştirmesi pek istenmez. Sebebi basit: Hâkimler ve bazı yöneticiler dışında, herkes kırk beş yaşında emekliye ayrılır:

Hoşa gitmeyen işleri kim yapar? Yeterli sayıda insanın gönüllü çalışacağı seviyeye kadar, çalışma saatlerini (meselâ diğerlerinden bir saat daha aza) indirmek ve çalışma şartlarını yükseltmek. Fakat malî kazancın bulunmadığı bir yerde, insanları, üstünlük kurmaya sevkeden sebepler nelerdir? Cemiyete olan bağlılıkları; onların eğitim ve yetiştirilmeleri, millete hizmet, vatanseverlik, beşeriyet sevgisi gibi değerler üzerinde durulur.

Birleşik Amerika Cumhurbaşkanı, yeteneklerini kullanmasına imkân verecek bir metodla seçilir. Cumhurbaşkanı, sanayi ordusunun on büyük tümeninin başındakiler tarafından seçilir. Onları da, her ticarî kolun ve loncanın başkanları seçer. Ve araya entrika getirmemesi için de, bu başkanları, faal üyeler değil, emekli üyeler veya şeref üyeleri seçerler. Kırk beş yaşında emekli olmanın şerefli bir istisnası, cumhurbaşkanıdır; bu mevkie getirildiği zaman genellikle elli yaşındadır. Cumhurbaşkanı beş sene hizmet görür ve millî bir kongreye karşı sorumludur. Kongre, onun görevinde beş sene daha kalmak istemesini onaylayabilir veya nadiren de olsa onaylamayabilir. Bu ikinci hâl gerçekten ender görülür; çünkü cumhurbaşkanı, en alt kademelerden yetişmiş, kendisine tevdi edilen mevkiin hakından gelebileceğini, daha önceki hayatı ile göstermiştir.

Kadınlar, yeni cemiyetin sağladığı imkânlardan tamamen faydalanır ve cemiyetin refahına katkıda bulunurlar. Ancak çocuk doğuracakları ve yetiştirecekleri zaman, aktif hizmetten ayrılırlar. Ekseriya, beş ilâ onbeş sene hizmet görürler; çocukları olmayanlar emekli olana kadar çalışırlar. Kendilerini küçültücü bir tarzda kocalarına bağlanmaktan kurtulduklarından, kadınlar, şimdi her zamankinden daha kültürlü, daha canlı, daha hürdürler. Kabinede bile temsilcileri bulunur; o da, sanayi ordusunun başkanlarını tayin edecek prensiplere göre seçilir. Bu cemiyette avukat yoktur. Üç hâkim -aklı başında, zeki ve sezgi güçleri fazla olan bu insanlar da kırk beş yaşında emeklilik hâlinin istisnasıdır- kendilerine sunulan mesele ve dâvâları tam bir tarafsızlık içinde inceler ve karar verirler. Eğer dâva kadınları ilgilendiren bir dâva ise, hakimler kadındırlar. Eğer kadın ve erkeği ilgilendiren bir mesele ise bir kadın ve bir erkek hâkim bu konuda karar verir.

Edith Leete, Julian West'in indinde, yeni cemiyetin faziletli bir topluluk olduğunu ispat eden biridir. Zekî, ciddî ve çok anlayışlı bu kıza âşık olur. Aşkını itiraf etmek ister, fakat aşağı ve eskimiş bir dünyadan geldiğinden, aşikâr kusurlarından ötürü,

bir şey söyleyemez. Yeni Hristiyanlık hakkında radyo-telefon bağlantısıyla yapılan bir vaazı dinledikten sonra, cemiyetin esas prensibinin sevgi olduğunu öğrenir, çaresizlik hisleri daha da artar. Fakat Edith'in şefkat ve anlayışı, kendisine olan güvenini artırır. Kızı sevdiğini söyler ve Edith de, sevinmektedir. Aslında Julian West'in ondokuzuncu asırdaki nişanlısı Edith Bartlett'in torununun torunudur. Onun Edith'e yazdığı mektuplar, nesilden nesile, kendisine kadar iletilmiştir. Ve kendisiyle tanışmadan önce dahi, Edith, Julian West'e benzeyen biri ile evlenmeye azmetmiştir. Dr. ve Bn. Leete, iki gencin evlenmek istemelerini sevinçle karşılarlar. Maamafih, Julian'ın yirmibirinci asırda başarısız bir kimse olacağı sanılmasın. Kendisine öyle bir mevki tevdi edilir ki, bu işi kendisinden daha iyi yapabilecek kimse yeni asırda yoktur: Ondokuzuncu asır tarih profesörü!

Eleştiri

Basıldığıının ilk yılında, 1887'den 2000 Yılı'nın Görünüşü az satıldı; fakat bir müddet sonra, satış birdenbire arttı. Edebiyat Bülteni adındaki dergi 1890'da dedi ki: "1887'den 2000 Yılı'nın Görünüşü'nün özelliği ve popülaritesi itibariyle, Amerikan edebiyatında emsalsiz bir yeri vardır. Sadece bir diğer kitap (*Tom Amca'nın Kulübesi*) basıldığı tarihten itibaren geçen iki sene zarfında 300.000 nüsha satıldı." Ve 1890'dan bu yana da, Amerika'da ve Amerika dışında milyonlarca nüsha satıldı. Amerika'nın en nüfuzlu kitapları arasında gelir.

Ekserî edebî eleştiricilerin ve tarihçilerin indinde bu kitap, "Amerikan edebiyatının en öneml ütopik romanıdır."

Bellamy, bu kitabını, Amerika'da işçi-işveren huzursuzluğunun had safhaya çıktığı, grevcilerin polisle çarpışarak tarafların büyük sayıda kayıplar verdiği, işsizliğin yaygın bulunduğu bir zamanda yazdı. Bellamy'nin, sınıf

harbinin ve hattâ küçük huzursuzlukların dahi bulunmadığı hemen hemen mükemmel cemiyeti, milyonlarca insana gayet cazip geldi. Üstelik, Bellamy'nin cazip olmakla beraber hayret uyandırıcasına göz kamaştırıcı olmayan benzetişlerle süslediği sakin -ve hattâ muhafazakâr- üslûbunun da kitabın başarısında büyük bir rolü oldu.

1887'den 2000 Yılı'nın Görünüşü için, "Sosyal mutluluğun peri masalı" da dendi. Güç sosyal meselelerinin hâlle edilmesi yolunda ileri sürdüğü hâl çarelerinin bilhassa, cemiyetin, laissez-faire (bırakınız yapsın, bırakınız geçsin) kapitalizminden devletçiliğe rahatlıkla geçileceğinin ifade edilmesinin aşırı basitlik olduğu söylendi. Askerî bir ordu ile sosyal bir ordu arasında kurduğu benzerliğin sosyolojik açıdan yanlış olduğu belirtildi. Bununla beraber, Bellamy'nin "kârdan ziyade istihsal uğrunda teşkilâtlanmış" cemiyetinin canlı manzarası, Amerika'nın en meşhur ütopyalarından biridir ve böylece, ideal bir cemiyetin en iyi ifadelerinden biri olarak bütün dünya edebiyatındaki yerini aldı.

Yazar

Bir protestan papazının oğlu olan Edward Bellamy, 1850 senesinde dünyaya geldi. Subay olmak istiyordu, fakat imtihanda başarılı olamadı. On sekiz yaşında iken, zengin bir kuzenine arkadaşlık ederek, bir sene müddetle Amerika dışında seyahat etti. Bu yolculuğu sırasında, "İnsanların birbirlerine nasıl zalimce" davrandıklarını gördü. Eve döndüğü zaman, "oldukça müreffeh kendi kasabasında bile, aynı şartların bulunduğu"nu söyledi. Hukuk tahsil etti, baroya alındı ve ilk davasında kanunların, zenginlerin tarafını tuttuğunu görünce, avukatlıktan ayrıldı. Ardından, dokuz sene muhtelif gazetelerde muhabirlik yaptı ve 1880'de kardeşleriyle birlikte *Springfield Daily News* adlı gazeteyi kurdu.

Bellamy, 1877'de, çağın önde giden Amerikan eleştircisi William Dean Howells'in övgü ve hayranlığını kazanan romanlarını yayımlamaya başladı.

Bellamy'nin, *1887'den 2000 Yılıının Görünüşü* adlı kitabı (*Looking Backward: 2000-1887*). 1888'de yayımlandı ve nisbeten sakin bir başlangıçtan sonra, Bellamy'yi kısa bir zamanda şöhrete erdirdi. Başarısını ticarî gayelerle sömürmek istemedi ise de, muhalifleriyle on sene devam eden bir tartışma ve polemige girdi. Kitabından, kazandığı telif ücreti ile kendi eserlerini kendisi yayımlamaya başladı. Sosyal düşüncelerini savunmak için *Yeni Bir Millet* adlı eserini yayımladı. (1891). Ülkenin her tarafında konferanslar verdi ve *1887'den 2000 Yılıının Görünüşü*'ne devam mahiyetinde bir kitap daha düşündü. Bu kitabı, *Eşitlik* (1897) idi; daha cesur ve daha canlı bir kitap. Kitabın yazılış sırasında Bellamy çok yorgun düştü. Sıhhatini yeniden kazanmak için Colorado eyaletine istirahata gitti ise de netice vermedi ve 1898 senesinde veremden öldü.

Bir Hanımın Portresi

(The Portrait of a Lady)

Yazan

Henry James

(1843-1916)

Başlıca Karakterler

Isabel Archer: Yirmi üç yaşında güzel bir Amerikan kızı; kendisine güveni fazla; hürriyet ve sorumluluğun sınırlarını öğrenmeye azmeder.

Gilbert Osmond: Isabel'in kocası; eğlence için kendi ülkesinin dışına çıkmış biri; zalim ve gururlu; Isabel'in ruhî tahammül gücünü imtihandan geçirmek ister.

Bn. Serena Merle: Osmond'un önceki metresi ve Pansey adındaki gayrimişru çocuklarının annesi. Çok hissî bir kadın olan Serena, seven ve anlayış sahibi bir kadın olmakla beraber, kızının çıkarları bahis konusu olduğu zaman tamamen vicdansızdır.

Ralph Touchett: Isabel'in nazik İngiliz kuzeni; fençli; Isabel'in yaşadığı hayatı kendisinin hayatı imiş gibi görür. Olgun ve bilgili; Isabel'i, karşılaşacağı hayatın gerçeklerine göre hazırlamaya çalışır.

Henrietta Stackpole: Atılgan genç bir Amerikan gazetecisi; kendisinin herhangi bir "yabancı"dán daha akıllı ve kurnaz olduğuna inanır.

Lord Warburton: Sevimli, fakat sönük bir genç asilzâde; Isabel ile evlenmek ister.

Caspar Goodwood: Samimî ve zinde bir Amerikalı; Isabel evlenmeden önce kızm peşinden gitmişti ve evlilik bozulduktan sonra da yine Isabel'in peşindedir; sevgilisine hiçbir zaman kavuşamayan ideal bir kahraman.

Hikâye

1872 yazında, Isabel Archer adında, New Yorklu genç ve güzel bir Amerikan kızı zengin İngiliz kuzenleri Touchettslerin sayfiye evlerinde misafirdir. Halasının dâvetini kabul eden Isabel -bu onun Amerika dışına ilk çıkışıdır- yurt dışında yaşamının, kendisinin, hayat hakkındaki esas hedeflerini daha da derinleştireceğine inanır. Isabel'in gayesi, tam ve bağımsız bir hayat yaşamaktır. "Ben, bir kimsenin yapmaması gereken şeylerin neler olduğunu her zaman bilmek isterdim." der. Isabel, Avrupa'daki tecrübesinin birinci safhasında, nihaî tercihlerini yapmasında gerekli bilgiyi edinir. Roman, dört sene sonra nihayete ermeden önce, Isabel, felçli kuzeni Ralph Touchett'in dünya bilgisi hakkındaki sözleriyle ne demek istediğini anlar. Kuzeni demişti ki: "Evet, mutlu bilgiye, hoş bilgiye gelince... Ama siz ıstırap çekmediniz ve siz ıstırap çekmek için yaratılmadınız."

Isabel'in Gardencourt'taki Touchett malikânesindeki tecrübeleri ona, pek az ıstırap çektirir. Isabel'in tazeliği ve açık kalpliliği, yaşlı Touchett'i zevklendirir. Lord Warburton adındaki liberal bir genç aristokrat ona âşık olur ve evlenme teklifinde bulunur. Isabel kabul etmez. Kuzeni Ralph -ki o da boşu boşuna Isabel'e âşıktır- Avrupa âdetleri arasındaki farkları öğretir. Isabel'le ilgilenen iki Amerikalı arkadaşı da vardır. Biri, Hendietta Stackpole adındaki gazetecidir. Beşerî münasebetlerde incelik ve nezakete dikkat etmeyen bu gazeteci, Amerikalılar'ın, kendi ülkeleri dışında yaşamalarını tasvip etmez. Diğeri de, Isabel'in

peşini bir türlü bırakmayan Caspar Goodwood'tur. Isabel, kendisini, yolculuğa çıkmadan önce reddetmiştir. Casper, Garden-court'a kadar kızın peşinden gelir. Kız, kendisini yine reddeder ve kendi hürriyetinin sınırlarını öğreneceği iki seneye kadar da peşinden gelmemesini söyler.

Ralph, babası ölmeden önce, bağımsızlık teorilerini denemeden geçirmesine imkân hazırlaması için, Isabel'e 60.000 İngiliz lirası miras bırakmaya ikna eder. Tam bu noktada Isabel, Mr. Merle adında bir Amerikan kozmopoliti ile tanışır. Muhatabına huzur verici bir üslûpla konuşan Bn. Merle, kendisinin bir asalak olduğunu açıkça itiraf eder. Onun en kötü olduğu kadar, en cazibeli ve zevk verici bulduğu kimse, Gilbert Osmond'dır: "Hiçbir mesleği yok, hiçbir ismi yok, hiçbir mevkii yok, serveti, mazisi, istikbâli, velhasıl hiçbir şeyi yok!" Fakat buna rağmen, Bn. Berle der ki: "Tanınmış bir kimse olmaya lâayık biri." Ve Isabel'in de bu adamla tanışması şarttır.

Bir miras sahibi olduğundan altı ay sonra, Isabel, İtalya'da Bn. Merle'nin istediği şekilde, Osmond ile tanışır. Bn. Merle'nin, ikisini tanıştırmaktaki maksadı basittir. Osmond'un, on beş yaşındaki Pansy adındaki gayrî-meşrû kızının (ki Osmond'un yanında oturur) annesi olarak Merle, kızına ekonomik güvence sağlamak ister. Isabel ise, Osmond'un sadece olgun ve entelektüel bir kimse olarak göründüğünü bilir. Osmond'un sathilîği ve bencilliği hakkında Ralph, Caspar ve Bn. Touchett'in sözlerine hiçbir şekilde kulak asmaz, reddeder. Birkaç ay sonra Osmond ile evlenir.

Üç sene sonra, Isabel'in evliliğinin neticeleri dolaylı bir şekilde görülmeye başlar. Osmond ve Bn. Merle, Ned Rosier adındaki gencin Pansy'ye kur yapmasını önlemeye çalışırlar. Rosier, fakir biri değildir, fakat Merle ve Osmond, daha iyi bir evlilik düşünürler. Lord Warburton, kendilerini ziyaret ettiği zaman, hem unvanı hem parası olan mükemmel bir kimseyi bulmuş olurlar. Isabel, Pansy'nin Rosier'i tercih ettiğini bilmediğinden, Pansy'nin Warburton'la evlenmesi için araya girmesini is-

teyen Osmond'un isteğini kabul eder. Warburton, Isabel için hâlâ sıcak bir sevgi beslediğinden, Isabel'den, gerekirse bu manivelâyı bile kullanması istenir.

Isabel bu noktada, şömine önünde oturarak, son üç sene-de başından geçen hâdiselerle ilgili olarak, kendi kendisiyle bir hesaplaşmaya girer. Osmond ve Bn. Merle arasındaki ilişkiler hakkında sadece müphem bilgileri vardır, fakat kendisinin Osmond ile geçirdiği hayat, tam bir hayal kırıklığı olmuş, ıstırap yaratmıştır. Osmond, kendisini, sanat koleksiyonunda, yeni bir ilâve olarak görmüştür.

Isabel, Pensy'nin Warburton'u sevmediğini anlayınca aralarındaki ilişkiyi bozmak ister. Gerçi Osmond kızgınlığını dışarı vurmaz, kendisini kontrol eder, fakat Isabel, kendi plânını altüst etmiştir. Osmond, bunun üzerine, Pensy'nin Ned Rosier ile evlenmesini engeller ve kızı bir rahibe manastırına gönderir. Bn. Merle de hayal kırıklığına uğramışsa da, Osmond kadar zalim olamaz. Fakat daha başlangıçta, Isabel'in kaderi üzerinde oynayanın kendisi olduğunu söyleyerek, Isabel'e ıstırap çektirir. Osmond'a, onun zalimliği hakkında ne düşündüğünü en keskin bir şekilde anlatır: ("Ben boşuboşuna mı bu kadar bayağı bir insanım?")

İngiltere'den, Ralph Touchett'in ölmekte olduğu ve Isabel'i görmek istediği haberi gelir. Osmond, onun gitmesini istemez, fakat Isabel, Osmond'un kız kardeşi Countess Gemini'den, Bn. Merle ve Osmond'un bir zamanlar metres hayatı yaşadıklarını öğrenince, Osmond'a karşı gelmekle hiçbir vicdan azabı hissetmez. Ralph ile yaptığı son konuşmasında, Isabel, kendisini kullandıklarını itiraf eder ve onu hayal kırıklığına uğrattığı için Ralph'tan af diler. Şefkat ve nezaketinden hiçbir şey kaybetmeyen Ralph, Isabel'i huzura kavuşturur: "... Eğer sizden nefret ettilerse, sizi seven de vardı." Çok geçmeden Caspar Goodwood, Isabel'i hâlâ sevdiğini söyler. Önceleri Caspar da, diğerleri gibi Isabel'in mesut olmadığını sezmiş ise de, bir şey yapacak durumda değildir. Şimdi, Isabel'in de kendisini

sevdiğini söylemesini ister. Isabel, zamanla bu sözü de söyler. Caspar, büyük bir heyecanla Isabel'i kucaklar. Fakat bir süre sonra Isabel, onu terkeder ve Osmond'a döner. Roman sona ererken, Henrietta Stackpole, Caspar'a "Biraz daha bekle," der. Fakat Caspar, dehşetle irkilir. Henrietta'nın, "sabırdan oluşan anahtarı", mutlu yola götüren kapıyı açmaz.

Eleştiri

Henry James, *Bir Hanımın Portresi*'nin "büyük" romanı olduğunu söyledi. Bazı eleştiriciler de, onun bu sözüne katıldı ve başka tenkitçiler de, James'in, "orta çağı"nda yazdığı bu romandan daha iyisini yaratmadığını söyledi. Hiç şüphesiz, plânı, karakterleri ve tekniği ile *Portre*, övülmeye değer bir eser. Başkalarının istediği şekilde hareket etmektense, kendi kaderini kendisi tayin etmeye azmeden genç bir kadın acındırmadan şefkatimizi çeker. Romanın odak noktası, kesin ve objektif bir şekilde, Isabel'in muhayyilesinde ve gerçek hayatında katlanmak zorunda kaldığı ıstırap ve acılara kendisini hazırlaması üzerinedir.

Isabel'in bir mirasçı olmasından ve Osmond ile evlenmesinden önceki safhalar, önündeki imkânları göstermesi için titizlikle hazırlanır: Lord Warburton'un nazik, fakat renksiz cazibesi; Caspar Goodwood'un cazip, fakat öldürücü canlılığı, Isabel, James'in belirttiği gibi hâlâ, "çok genç, yaşamak için sabırsız, ıstırapın ne olduğunu hiç bilmediğinden", bir rehber ve yorumlayıcı rolünde Ralph Touchett vardır. James, böylece, kahramanının keskin bir kabartma halinde durduğu fon üzerinde, Amerikan ve Avrupa zevk, kültür ve ahlâkını karşılaştırır. Beraberce bu manzara ve karakterler, Isabel üzerinde parlak bir ışık ve meş'um bir gölge yaratır ve Isabel de, kendisinin sıcak ışığını yayar.

Romanın ilk yarısının psikolojik imâları hakkında hemfikir olmayan pek az eleştirici var ise de; ikinci yarısı,

bilhassa şu sorular hakkında çelişki içinde: Isabel, niye Osmond'ı seçti? Osmond'dan hayal kırıklığına uğramasına rağmen, niye Caspar'ı reddediyor ve yeniden Osmond'a dönüyor? Onun ilk tercihi hakkında, bazı eleştirciler, Isabel'in, böylece kendisini, kendi kaderi üzerinde katı bir tarzda yönetmek isteyenleri gururla reddettiğini göstermek istediğini söylediler. Leon Edel, Osmond'un, Warburton'un aristokratik dünyaya olan sosyal bağlılığı ile Caspar Goodwood'un arzu ettiği şahsî bağlantı arasında "emniyet verici" bir tercih olduğunu söylüyor.

Isabel'in tiksindirici kocası ile kalma azmi, daha da zor bir mesele yaratıyor. Bu konu ile çok sayıda teori ileri sürülüyor: Isabel, evlilik müessesesine çok büyük hürmet besliyor; vazife hissi, bilhassa Pansy'e karşı hissettiği sorumluluk çok derindir; kendi ahlâkî değerlerine bağlılığından ötürü, hatalarının cezasını çekmek istiyor. Okuyucunun verdiği hüküm ne olursa olsun, zekâsının ve tahayyül gücünün sallandığı zamanlarda bile faziletinden hiçbir şey kaybetmeyen bu genç kadına hürmet etmemek elinden gelmeyecektir. Şüphesiz, hiçbir okuyucu, ocak başında oturarak, kendi hürriyetini ve satın aldığı bilgi hakkında kendisiyle dahilî bir monoloğa girişen (modern roman türündeki bu çeşit ilk monologlarından biridir) genç kadının bu halini unutamaz. Bunlar, fevkalâde güzel ve trajik sezgilerin oluşturduğu sayfalar.

Yazar

Zengin ebeveynleri kendisini ilk defa yurt dışına götürdükleri zaman *Henry James* henüz bir yaşında bile değildi. Geriye kalan yetmiş üç yıllık hayatının, kırk senesini Avrupa'da geçirecek ve ölümünden kısa bir müddet önce de İngiliz uyruğuna geçecekti. Bu, James'in Amerika'yı sevmediği demek değildi; daha ziyade, bir sanatkâr olarak, Avrupa'nın bilhassa Londra'nın "beşer hayatının en büyük topluluğu, bütün dünyanın en tam özeti" olduğuna inandığındandı. Böylece, çağın en iyi romanlarından ba-

zıları yazıldı: *Bir Hanımın Portresi* (1881), *Kumrunun Kanatları* (Wings of the Dove, 1902), *Büyük Elçiler* (The Ambassadors, 1903) ve *Altın Tabak* (The Golden Bowl, 1904).

James'in çocukluğu ve gençliği zengin bir entelektüel mayalanma içinde geçti. Emerson'un bir arkadaşı olan babası, Henry ve kardeşi William (ki sonraları Amerika'nın meşhur psikologlarından biri oldu) arasındaki tartışmaları teşvik etti. Hayatları boyunca, iki kardeş arasındaki ilişki canlı bir rekabet halinde gelişti.

James sırtındaki sakatlıktan ötürü, Amerikan İç Harbi sırasında askere alınmadığından, kendisini tamamen yazmaya verdi. Yıllarca süren gayretlerden sonra, ilk gerçek şöhretini *Daisy Millet* (1878) adlı kitabı ile yaptı. Bu, Amerika dışında yaşayan bir genç kızla ilgili bir romandır. Mesleğinde yükselmek istediğinden, evlenecek vakti bulamadı. Biyograficisi Leon Edel, James ile Constance Fenimore Woolson (ki sonraları intihar etti) adındaki bir Amerikan kadın yazar arasında bir ilişki bulunduğunu son zamanlarda belgelerle ortaya çıkardı.

James sanatında yükseldikçe, eserleri daha derin, daha muğlak olmaya başladı. Gerçi okuyucuları, kitaplarını daha az okumaya başladılarsa da, James (derin ümitsizliğe rağmen), realitenin kabuğu altına nüfuz etmek ve beşer kalbinin çekirdeğini göstermek için azimle çalıştı.

James'in verimini tahayyül etmek gerçekten güç: Yüz yirmi romandan başka piyesler, biyografi kitapları, seyahat kitapları, tenkit eserleri yazdı. Romanlarının New York baskısı (yirmi dört büyük cilt) için yazdığı önsöz, kendi eserleri için yazılan en iyi tenkidir. Derin hisli bir sanatkâr olarak James, yirminci asrın bellibaşlı psikolojik romanlarına zemin hazırladı.

Cesaret Madalyası (The Red Badge Of Courage)

Yazan

Stephen Crane
(1871-1900)

Başlıca Karakterler

Henry Fleeming: Amerikan Dahilî Harbi sırasında birliğin muhafazası uğrunda gönüllü bir er ("delikanlı"); harpte geçen ilk tecrübesinden sonra harbin şaşaası hakkındaki hayallerinden sıyrılır ve olgun bir insan olur.

Jim Conklin: Yaşlı bir er ("uzun boylu er"); çok şey bilir ve sabırlı; onun ölümü Henry'ye çok şey öğretir.

Wilson: "Geveze er": kendisini çok öven bu adam Henry'nin, cesaretin ne demek olduğunu öğrenmesinde yardımcı olur.

Yaralı Adam: Yaralı bir er; Fleeming'in güvenliğini düşünmesi neticesinde, Fleeming'in vicdan azabı artar.

Hikâye

Harpten bir gün önce, bir grup Birlik (Kuzey eyaletleri) eri, kendi kendilerini överek korkulannı gizlemek isterler. "Geveze er" Wilson'un palavraları ve Jim Conklin adındaki "uzun boy-

lu er" in daha mantıkî müşahedeleri karşısında, genç Henry Fleeming, savaşta nasıl hareket edeceği hakkında düşüncelere dalar. Kendisinin bir kahraman olduğunu mu ispat edecek, yoksa korkarak kaçacak mıdır? Grane, Fleeming'in, "Bilinmeyen biri" olduğunu söyler.

Güneşin doğuşu ile birlikte, savaşın ilk günü başlar. Çatışma sırasında Fleeming'in muhayyilesi çalışmak imkânı bulamaz. Merak, kızgınlık ve hepsinin üstünde, kitle hareketi içinde bir şeyler yapmaya çalışır. İlk saatlerde Fleeming, ilk cesedi ve palavracı Wilson'un korkudan ağladığını görür. Fleeming, "bir fert, bir adam değil de grubun bir üyesi" olduğundan, "harbin yarattığı kardeşliğin... duman ve ölüm tehlikeleri arasında doğan esrarengiz kardeşliğin" bir parçası olduğundan, ilk çatışmaların atlatır.

Bununla beraber, dehşet üzerinde kazandığı zafer uzun sürmez. Püskürtölmelerinden kısa bir müddet sonra, İsyan (Güney eyaletleri) ordusu karşı hücumu hazırlanır. Şimdi ilk defa olarak, Fleeming'in muhayyilesi harekete geçer ve "hücum etmekte olan düşmanın tahammül gücünü, maharetini ve cesaretini mübalâğa etmeye" başlar. Onları, zaptedilemeyecek devler, çelik makineler olarak görür. Birdenbire, yanındaki bir er, korkunç bir ses çıkararak kaçır. Çılgın bir halde bulunan adam şapkasını ve tüfeğini de geride bırakır. Fleeming de kaçır. Fakat, düşmanın hücumu başarılı olamamıştır.

Kendi kendisinden utanan ve pişmanlık duyan Fleeming, "müphemlikten, daha da büyük müphemliğe dalmak için" ormana gider. Ormanın derinliklerinde, "ağaç gövdelerinin bir mâbed gibi kıvrıldığı" bir yerde, tabiatın, gerçek bir huzur kaynağı olamayacağını anlar. Çünkü ağzı açık, gözleri hiçbir şey görmezcesine gökyüzüne doğru bakan bir ceset, bir ağacın gövdesine yaslanmış durumda, dimdik durmaktadır.

Korku, ürperme ve dehşete düşen Fleeming, bu korkunç manzaradan kaçır. İçindeki sessizlik, kaçan askerlerin dehşet uyandıran sesleri ile parçalanır. Bir grup yaralı askerle birlikte

geri çekilirler; fakat onların yaralanmış ve kendisinin yaralanmamış oluşu, onu huzura kavuşturmaz. "O da, yaralanmış olmasını istedi", diyor yazar. "Yara, cesaretin kızıl madalyası idi." Fakat kendi kendine acımanın tesiri altında kendisini kaybetmeden önce, ölüm karşısındaki ilk şahsî tecrübesini yaşar. İnsanların öldüğünü görmüştü, fakat onların hiçbirisi, onun yakın bir arkadaşı değildi. Şimdi derin bir yara almış olan Jim Conklin'in, top arabaları tarafından çiğnenmeksizin rahatça ölebilmek için kendini bir kenara doğru sürüklemeye çalıştığını görür. Jim'in, gülünç bir ölüm dansından sonra gözlerini kapaması, Fleeming'in vicdan azabını daha da artırır. Bu arada, yaralı bir askerin de Fleeming'i düşünmesi, onun ıstırabını daha da fazlalaştırır.

Dahilî kaynaşmasının en derin seviyesinde, Fleeming, biraz huzura kavuşur. Şimdi, bütün alay geri çekilmektedir. Fleeming, bir erin yanına gider ve ne olduğunu sorar. Sinir bozukluğuna kapılan er, tüfeğin dipçiğini Fleeming'in kafasına indirir. Fleeming, kendisine geldiği zaman, artık bir "cesaret madalyası" sahibidir. Sevimli sesli bir er tarafından kendi bölüğüne götürüldüğü zaman, yaralı askerler kendisini bir gazi olarak karşılarlar. Fakat Fleeming huzursuzdur, endişelidir; kendilerini, daha fazla mücadelenin, daha fazla ıstırabın beklediğini bilmektedir.

Nihaî savaşta, Fleeming hakikî bir cesaret madalyası kazanır. O zaman, ne bir kalabalığın üyesi, ne de kâinatın düşmanı olarak çarpışır. Artık, daha ziyade, kendisini ortadan kaldırmak isteyen insanlara karşı derin bir intikam hissi ile hareket eden kızgın bir adamdır. Subayı, onun bir dağ keçisi, bir harp şeytanı gibi çarpıştığını söylüyor. Karşı hücumu geçen mangasının başında Fleeming vardır; bu işi hangi hedef uğrunda yaptığını bilmez, sadece karşısındakileri ortadan kaldırmak gerektiğini bilir. Sancağı taşıyan çavuş öldürüldüğü zaman; sancağın düşman eline geçmemesi için kendisini ateşe atar ve sancağı kurtarır. Savaşın sonunda -ki bu savaşı Kuzeyliler ne ka-

zanmış ne de kaybetmiştir- Fleeming, aldığı yaranın (cesaret madalyası) cesaretle hiçbir ilişkisi olmadığını öğrenir. Cesaret, başına indirilen bir dipçik veya vatanseverlik ateşi altında insanın kendisini feda etmesi değil, büyük işler başarmak için hayallere kapılmama veya nasıl sağ kalınacağını düşünmeme hürriyetidir. Basit bir gerçeği, ölümün, sadece ölüm olduğunu kabul edebilmektir. Bunu öğrenen Fleeming, roman sona erdiği zaman, artık olgunlaşmış ve bir adam olmuştur.

Eleştirisi

Cesaret Madalyası yayımlandığı zaman (1895), birçok eleştirci kitabı övdü; bilhassa İngiliz yazarlarından H.G. Wells ve Joseph Conrad, eserin derin hissiyatına ve engin muhayyile gücüne hayran kaldılar. Son zamanlarda eleştiriciler eserin tezi ve üslûbu hakkında, önceki eleştiricilerden farklı görüşler ileri sürdüler ise de ekserisi, onun bir şaheser olduğunu kabul ediyorlar.

Önceki yılların eleştiricilerinden pek çokları, Crane'in bu harp romanının, natüralistik olduğunu, yani Crane'in, daha önceki *Maggie* adlı romanında yazdığı gibi, "çevrenin, dünyada, muazzam bir şey olduğunu ve insanların hayatlarının nasıl şekillendiğini gösterdiği"ni söylediler. Günümüzün eleştiricileri, Fleeming'in çalkantılı kâinata sadece küçük bir hüzme olmadığına inanıyorlar. Hiç olmazsa, kendisini, şerefsiz bir mağlûbiyete terketmez. Roman geliştikçe, kendisi ve kâinat hakkında çok şey öğrenir ve hepsinin önemlisi, kendi iradesini göstermekle olgunluğa kavuşur ve bir çeşit şeref ve hürmet kazanır. Şu halde roman, daha ziyade realizme, insanın, kendi iradesi ve kaderi arasındaki çatışmanın objektif bir tarzda incelenmesine daha yakındır.

Crane'in (Fransız empressyonist ressamlarını hatırlatan) zengin muhayyile gücü de, geniş tartışmalara yol açtı. Crane'in imajları, sadece kabiliyetli bir amatörün aşırı-

lıkları mıdır? Onların, Crane'in tezi ile organik bağlantıları var mıdır? Böylece, romanda üstünlük kuran kırmızı renk ("kırmızı alkışlar", "kızıl güneş", "kızıl gözler", "kırmızı kükreme"), dehşet ve suç hissi, kızgınlık ve kahramanlıkla ilişkilidir. Aynı şekilde, sayısız hayvan ve makine imajları, harbin hayvaniliğini ve gayrî-şahsiliğini gösteriyor.

Cesaret Madalyası, Ernest Hemingway'in dediği gibi, "bir büyük şiir"dir. Büyük bir şiirde, bütünün parçaları, kaçınılmaz bir gerçeği belirtirler. Gerçi Crane'in romanı, geniş imkânlarıyla okuyuculara meydan okuyorsa da dikkatli bir okuyucu, onun çekirdeğini hiçbir zaman gözden uzak tutamaz: Henry Fleeming'in gelişen karakteri. Yapı, muhayyile gücü, karakter çelişkileri en zor beşerî şartlar altında, harbin şartları altında, bir gencin kendi kendisini anlamasına yardım ediyor.

Yazar

Stephen Crane bir yazısında diyordu ki: "Bir sanatkar, hayata yaklaştığı nisbette bir sanatkar olur." Şurası gariptir ki, Stephen Crane, Amerikan İç Harbi'nin sona ermesinden altı yıl sonra dünyaya geldi ve bu büyük harp romanını yazmak için, tecrübesine değil, muhayyile gücüne dayandı. Kısa hayatının, heyecansız geçtiği söylenemez. Crane, edebî bir çevrede dünyaya geldi. Anne ve babası da yazardı. Fakat çocuk, dindar ebeveynlerinin empoze ettikleri şartlara isyan etti. Roman ve piyesler okumuş ve daha da kötüleş, beyzbol oynamıştı. Gerçekten, Crane'in çocukluk emelleri, profesyonel bir beyzbol oyuncusu olmaktı.

Crane'in, kendisini çalışmalarından ziyade spora vermesi, onu üniversite hayatından uzaklaştırdı. Yirmi yaşlarında, kendisini gazeteciliğe verdi ve artık kısa süren hayatında bu işle meşgul olacaktı. Gazetecilik görevleri sırasında, en tutulan romanlarının konularını buldu. Ayyaş ve sefil insanların çok sayıda bulunduğu Bowary (New York) mahallesini inceleyen, kısa bir müddet için bir ayyaş olarak yaşadı ve dokunaklı *Sokak Kızı Maggie* (1893) adlı romanı için malzeme topladı. Amerika'nın batı sınırlarında, yalnızca hayat süren insanları inceledi ve iki kısa hikâye

yazdı. İspanyol-Amerikan Harbi'nde, silâh taşıyan bir gemide harp muhabiri idi ve Crane'in gemisi parçalandı. Harbin sonunda, tabiata karşı insanın durumunu anlatan, "*Açık Gemî*" adlı büyük hikâyesini yazdı.

Crane'in hayatı hareket içinde geçti. Yine ıstırap ve çaresizlik dolu idi. Harp tecrübesi sıhhatini bozdu ve onu, tedavi edilemez verem hastalığı ile karşı karşıya bıraktı. Bir ara bir spor salonunun menecerliğini yapan Cora Taylor adında bir kadına âşık olması, cemiyet tarafından gayet kötü karşılandı, kendisiyle alay edildi. Kısa bir müddet için, Crane ve Cora İngiltere'de yaşadılarsa da, hastalıklı Crane'in sıhhatini kazanması için zaman çok geçmişti. Yirmi sekiz yaşında öldü. Maamafih, *Cesaret Madalyası* adlı romanı, canlı, realist, şâirane muhayyile gücü ile Amerikan romanının gelişmesinde yardımcı oldu.

Hodgâmlar Panayırı

(Vanity Fair)

Yazan

William Makepeace Thackeray

(1811-1863)

Başlıca Karakterler

Becky Sharp: Kurnaz, cazibeli, vicdansız, kendi çıkarı peşinde giden bir yetim.

Amelia Sedley: Becky'nin şefkatli ve nazik arkadaşı.

Joseph Sedley: "Jos", Amelia'nın tembel kardeşi.

Sir Pitt Crawley: Meteliğin hesabını tutan, intizamsız, düzensiz baronet.

Rawdon Crawley: Sir Pitt'in küçük oğlu; orduda yüzbaşı, "dünyayı görmüş" biri.

George Osborne: Amelia'nın nişanlısı; fakat bencil; Amelia'ya olan görevini unuttur.

William Dobbin: Osborne'in yakın arkadaşı; uzun zamandır Amelia'ya hayrandır.

Lord Steyne: Zengin, şehvet düşkünü bir aristokrat.

Hikâye

Ondokuzuncu asrın başlarında, iki yakın arkadaş, Bn. Pinkerton'un kız akademisinden mezun oldular. Onlar, Londra'lı zengin iş adamının nâzik, iyi yetiştirilmiş Amelia Sedley adındaki kızı ile anasız babasız Becky Sharp adındaki fakir bir kızdır (kızın babası bir sanatkar, anası da Fransız opera şarkıcısı idi). Bu kız, diğerlerine Fransızca öğretebildiği için, aristokratik aile çocuklarının devam ettiği bu okula alınmıştı. Amelia, iyi kalpli ve saf bir kızdır. Becky ise tamamen bencildir, iyi veya kötü her vasıtaya başvurarak, bu dünyada başarılı biri olmaya azmetmiştir.

Kızlar, okulu terkederken, meteliğin hesabının sorulduğu bu hayattan nefret eden Becky, Johnson'un Lugat Kitabı'nı, meydan okurcasına, okul müdiresine fırlatır. Araba kızları, Sedleylerin evine götürdüğü zaman, Becky, Amelia'nın, Hindistan'daki askerî görevinden izinli olarak gelen şişman, mahcup tavırlı ağabeyi Jos'la tanışılır. Becky, Jos'un tembel ve saçma bir züppe olduğunu anlamasına rağmen, zenginlik ve mevki uğruna onunla evlenmeye karar verir.

Fakat Amelia'nın çöpçatanlık gayretiyle meşhur Vauxhall Bahçesi'nde tertiplediği partide, Becky'nin plânı suya düşer. Jos, partide çok içer, kendi kendisini aptal yerine kor ve Amelia'nın eski arkadaşı George Osborne, Jos'u, bir an önce Hindistan'a dönmeye ikna eder. Osborne'un sâdik arkadaşı ve hayranı Dobbin, Hindistan'da görev yapar; o da uzun bir zamandır, Amelia'yı gizliden gizliye sevmektedir; fakat kendisinden daha atılgan ve sosyetik arkadaşı George uğruna, kenarda kalmaya hazırdır.

Vauxhall'deki partinin felâketle neticelenmesi üzerine, Becky gözyaşları ile arkadaşı Amelia'dan ayrılır. Hampshire'deki bir baronetin iki küçük kızına dadılık işini alır. Tamahkâr ve haşin Sir Pitt Crawley, ailesi üzerinde şiddetli bir baskı kurmuştur. Becky, derhal, onun fareye benzeyen karısı ve bakmakla

görevli iki kızı ile hiçbir şekilde ilgilenmemeye karar verir. Kız, bütün övgü ve yaltaklanmalarını Sir Pitt'e ve ailenin evlenmemiş zengin halası Bn. Crawley'e yöneltecektir.

Bn. Crawley, Rawdon Crawley'e bilhassa düşkündür. Rawdon, Sir Pitt'in müteveffa Lady Grizzel Crawley ile evliliğinden olan oğludur. Göz kamaştırıcı bir yüzbaşı olan Rawdon kumara düşkündür ve halası da, onun kumar borçlarını memnurlukla öder. Becky, Rawdon'un kalbini kazanır ve kendisini, bütün Crawley ailesine sevdirebilir. Yaşlı Bn. Crawley hastalandığı zaman, kendisine Becky'den başka kimsenin bakmamasını ister. İkinci Lady Crawley öldüğü zaman, âşık Sir Pitt, Becky'yi de hayrette bırakırcasına, Becky'ye evlenme teklifi yapar.

Becky, gözlerinden yaş boşanarak, ihtiyar Pitt'in teveccühüne teşekkür etmekle beraber, kendisiyle evlenemeyeceğini, zira evli biri olduğunu söyler. Becky'nin, Rawdon ile evli olduğunu ilân etmesi küstah Crawleyleri dehşete boğar. Becky ve Rawdon, Brighton'a balayına gittikleri zaman, Sir Pitt, kendisini derin bir gazaba kaptırırken, yaşlı Bn. Crawley de bu sevgili yeğenini mirasından çıkarır ve yerine onun ağabeyi Pitt'i geçirir.

Bu arada, Amelia'nın George Osborne'u düşünerek, sara-rıp solduğunu bilen Dobbin, alaydaki arkadaşlarına, George'in Amelia ile evlenmek üzere olduğunu söyler. Evet, George, Amelia ile evlenmeyi istemektedir; fakat hürriyetini feda ederek değil. Şimdi kendisinin, Amelia ile evlenmek zorunda olduğuna karar verir ve bu işe sadık arkadaşı Dobbin tarafından itildiğini de sezer.

Amelia'nın babasının malî durumunun gittikçe bozulması, daha başka güçlükler doğurur. Mr. Sedley, nihayet iflâs ettiği zaman, George Osborne'un babası oğlunun, meteliksiz Amelia ile evlenmesine karşı çıkar. Fakat Osborne, Dobbin'in ısrarları karşısında, babasına karşı gelerek Amelia ile evlenir ve çift, balayı için Brighton'a gider. Orada, "beş parasız" iyi bir hayat yaşayan Rawdon ve Becky ile karşılaşırlar.

Dobbin, George'in babasına giderek oğlunu affettirmeye uğraşır, fakat kızgın yaşlı adam kendisini kovar. Bu kötü haberi ulaştırmak için Brighton'a geldiği zaman, heyecanlı bir haber de iletir: "Napoleon, Elbe adasından kaçtı ve şimdi kuvvetleriyle Belçika'yı işgal ediyor." George, Rawdon ve Robbin, derhal Brüksel'e gitmeye karar verirler. Bu arada George, uysal fakat heyecan vermeyen Amelia ile sadece altı haftadır evli olmasına rağmen, Becky Sharp'a kur yapmaya başlar. Fakat onun zina plânları Waterloo'da havaya uçar, zira harp bittiği zaman George Osborne, kalbinden yediği bir kurşunla ölmüştür.

Rawdon, harpte daha başarılı olur. Cesaretinden ötürü albaylığa terfi ettirilir ve Napoleon'un nihaî sürgününden sonra, Becky'ye, Paris'in neşe ve çılgınlık dolu kış hayatını göstermek ister. Rawdon, bir ara, kumardan bir hayli para kazanır ve Becky de, her zaman olduğu gibi, çevresine bir sürü hayran toplar. Bütün bunlar arasında, Becky, bir erkek çocuk daha dünyaya getirir ve babası bu çocuğuna iyice bağlanır.

Amelia'nın da bir erkek çocuğu dünyaya gelir, fakat onun hayatı, hiç de arkadaşınıninki gibi parlak değildir. Oğlunun Waterloo'da ölmesine rağmen, yaşlı Osborne, Amelia'yı ve torununu hâlâ görmek istemez. İflâs etmiş ebeveynlerinin verdiği birkaç kuruşla sefil bir hayat yaşayan Amelia'nın yegâne tesellisi oğludur.

Paris'te gelirlerinden çok fazla para harcayarak iki sene kalan Becky ve kocasına gelince; Becky, Rawdon'a borç vermiş birçoklarını satın alır ve kocasıyla, yeni borçlar yüklenmek üzere Londra'ya dönerler. Becky, kocasının aksine, çocuğunu hiç düşünmez. Becky'nin yegâne gayesi, kendisini güzelleştirmek ve zengin erkeklerle flört etmektir. Rawdon'un kumarda kazandıkları ile geçinemeyen Becky, Londra aristokrasisine girer ve tecrübeli, zengin ve vicdansız Lord Steyne hemen kendisine kancasını takar. Steyne'nin tertiplelediği bir partide, Becky, kocasının ağabeyi Pitt Crawley ile tanışır. Ailesinin zengin bir mensubu haline gelen Pitt Crawley, Becky'ye âşık olur.

Becky'nin zina sınırında sallandığı bu sırada, fakir fakat faziletli Amelia, kendi ailesini malî yükten kurtarmak için, çocuğunun, kayınpederi tarafından yetiştirilmesini kabul etmeye mecbur kalır. Çocuğu böylece vesâyetine alan yaşlı Osborne, çocuğu, kalbi parça parça olan zavallı annesine hemen hemen hiç göstermez.

Rawdon'un gitgide borca gömülmesine rağmen, Becky, şık elbiseler giyer, pahalı mücevherat takar. Rawdon para isteyince, Becky reddeder. Nihayet, Rawdon borcunu ödemeyen centilmen mahkûmların hapishanesine götürülür. Kardeşi, kendisini hapishaneden kurtarır. O gece, beklenmeyen şekilde evine döndüğü zaman, Becky'yi Lord Steyne ile görür. Bu hâdise, onun için, hayal kinklığıdır. Ayrılır ve bir daha da Becky'yi görmez.

On sene sonra, Jos Sedley ve Dobbin döndükleri zaman Bn. Sedley'i ölü ve küçük George Osborne'u da bir dediğini iki etmeyen büyük babasına dehşet saçarken bulurlar. Dobbin, tekrar Amelia'yı sevdiğini söyler, fakat Amelia, ölü kocasına hâlâ sadıktır. Jos ailesine yardım eder ve ihtiyar Osborne'un ölümü ile de George'in istikbâli sağlanmış olur. Joseph, Dobbin ve Amelia, beraberce Avrupa'da bir geziye çıkarlar ve onuncu derecede bir Alman kaplıcasında Becky Sharp'a tesadüf ederler. Dobbin'in ikazlarına rağmen, iyi kalpliliğinden hiçbir şey kaybetmeyen Amelia, eski arkadaşını yanına almak ister. Rawdon'un ayrılmasından sonra, Beck zor bir hayat sürmektedir. Sir Pitt Crawley'in, çocuğunu, evlâtlık edinmesine müsaade etmiş ve skandaldan çekinen Londra aristokrasisinden kovulunca, Alman kaplıcalarına yerleşmiştir. Bir kaplıcada elde ettiği zenginlerin parası ile bir müddet yaşadıktan sonra, tanınmadığı bir kaplıcaya gidiyordu.

Becky Sharp, Jos'u görünce, ona tekrar kur yapar ve metresi olur. Saf ve aptal Jos'u, kendi adı üzerine büyük bir sigorta poliçesi almaya ikna eder. Jos, bir iki ay sonra, esrarengiz bir şekilde öldüğü zaman da, Becky, nihayet zengin bir kadın-

dır. Hattâ kendisini dul Lady Bountifil (Lady Cömert) diye tanıtır ve bu rolü de zevkle oynar. Bütün bu kurnazlığına rağmen, Becky'nin hâlâ iyi tarafı da vardır. Amelia'nın, Dobbin'in evlenme tekliflerini, kocasının hâtırasına sadık kalmak için ısrarla reddettiğini öğrenince, Becky, George Osborne'un, Waterloo Harbi'nin arifesinde kendisine yazdığı mektubu gösterir. Osborne, bu mektubunda, Becky'nin, kendisine kaçmasını yalványordu. Mektup, nihayet, Amelia'nın gözünü açar ve Dobbin'in teklifini kabul eder. Amelia ve Dobbin, bir kır bölgesinde mesut bir hayat sürerler.

Eleştiri

Hodgâmlık Panayırı, Napoleon zamanındaki İngiliz hayatını pek çok yönlerden biraz da mizahî bir tarzda ele alan, belki de en büyük İngiliz romanıdır. Thackeray, tarihi böylece komik bir şekilde ele almanın, sanat bakımından tehlikeli bir yol olabileceğini idrak etmesine rağmen, yine de hâlihazır zamanı değil -en yakın mazi de olsa- maziden bahsetti. Bununla beraber, Fieldin ve Jane Austin'in başlattığı gelenekleri devam ettirerek, sosyete hayatında belirtileri bugün bile görünen riyakârlık ve tamahkârlığı gösterdi.

Thackeray'in, *Hodgâmlık Panayırı*'nda maksadı, kendi vatandaşlarını, kültürlü, dünya görgüsüne sahip, törelere biraz boş veren bir kimsenin nasıl gördüğünü anlatmaktır. Fielding, Tom Jones adlı kitabındaki hareket ve karakterleri, her bölümün başındaki makalelerinde anlatırken, Thackeray, yorumlarını, kitaba, boydan boya yerleştirdi. Yorumlar, okuyucuya, bu karakterler hakkında ne düşünceleri gerektiğini söyler; fakat hiçbir zaman onlara tepeden bakmaz veya mütehakkim bir tavır takınmaz.

Thackeray'ın kusurlarından biri, realiteyi hiçbir zaman tam olarak göstermeksizin, töre dışı serbest bir tutumdan hissiliğe geçme temayülüdür. Böylece, bir karikatürist ola-

rak da kazandığı tecrübe sayesinde, Crawleyleri, snobluk (züppelik) ve bencilliğin birer ucubesi olarak gösterir. Öte yandan, Amelia -ki isim, Fielding'in son romanından alınmıştır- modern zevkler için çok şekerli bir tip. Belki Thackeray'ın, gerçek bir beşerî yaratık olarak başarı ile gösterdiği tek karakter Becky Sharp idi. Romanın en iyi hatırlanan tarafı, Becky'nin, ne yolla olursa olsun başarılı olma azmidir.

Romanın şaheser yapısı, Becky Sharp ve Amelia Sedley'nin yükseliş ve düşüşlerini takip eder. Başlangıçta, Amelia, zengin bir tüccarın kızıdır. Becky ise iane ile yaşayan fakir bir kız. Ardından, Mr. Sedley'in durumu bozulunca ve Becky'nin çevirdiği dolaplar başarılı olunca, tarafların durumu yer değiştirir. Sedley iflâs eder ve Becky, Rawdon Crawley ile evlenir.

Becky, kartlarını cömertçe oynar ve cemiyette daha yüksek bir mevki peşinde giderken, Lord Steyne'ye razı olur ve sosyal merdivenlerden aşağı inmeye başlar. Öte yandan, Amelia, tekrar yavaş yavaş cemiyet hiyerarşisinde yükselir. İşte bu sosyal başarı ve başarısızlıkları, dramatik bir grafik şeklinde gösterdiği içindir ki, Thackeray'ın *Hodgâmlar Panayırı*, her zaman okunacak bir kitap.

Yazar

William Makepeace Thackeray, bir İngiliz devlet memurunun oğlu idi, 18 Temmuz, 1811'de Kalkûta'da (Hindistan) doğdu. Babası öldüğü zaman, Thackeray, eğitim için İngiltere'ye gönderildi. Fakat okulu sevmedi ve 1830 senesinde, diploma almadan Cambridge Üniversitesi'nden ayrıldı.

Başarısız bir okul hayatından sonra, Thackeray, bir sene Avrupa'da seyahat etti ve hukuk tahsil etmek üzere İngiltere'ye döndü. Bu arada karikatürler ve "çizgi romanlar" çizmeye başladı; bunlardan bazıları, o zamanki cemiyeti gayet gülünç bir şekilde gösterdi. Thackeray, 1836'da Isabella Shawe adında bir kadınla trajik bir evlilik yaptı; kadının daha sonra delirmesi Thackeray'ın sonraki hayatını kararttı.

Senelerce, mizahî bir gazeteci olarak sıkıntı içinde yaşadktan sonra (çizgi romanları ve karikatürlerinin basıldığı dergilerden biri, bugün de yayınlanan *Punch* dergisi idi). 1847'de, tefrika halinde yayınlanan şahe-serini, *Hodgâmlar Panayırı*'nı yazmaya koyuldu. Victoria çağını karikatürize eden bu eserin ardından, otobiyografik *Pendennis* (1849) geldi ve onsekizinci asır hakkında tarihî bir roman olan *Henry Esmond* (1852) yayımlandı.

Henry Esmond'un yazılmasıyla ilgili araştırmalar, Thackeray'ın 1851'de, onsekizinci asrın İngiliz mizahçılarıyla ilgili konferanslarıyla başladı. Thackeray, bu konferanslarını 1852'de, Amerika'da da tekrarlayarak para kazandı ve 1855'te, konferans vermek için tekrar Amerika'ya gitti. Thackeray, çağdaşı Dickens'ten daha müsamahakâr ve kültürlü olduğundan, Birleşik Amerika'da, Dickens'den daha fazla eğlendi, zevk aldı.

Amerika'yı ziyaretten sonra, Henry Esmond kitabının devamını *Virginalılar* (1859) adlı kitabında yayınladı. Thackeray, 1857'de Parlamenteoya seçilmek için siyasî mücadeleye girdi ise de başarılı olamadı. Daha sonra 1860'ta *Cornhill Magazine*'in genel yayın müdürlüğünü yüklendi, fakat bu işi bıktırıcı buldu. 24 Aralık, 1863'te Londra'da öldü.

Hiçbir zaman Dickens kadar popüler bir yazar olmayan Thackeray, daha az sayıda, fakat daha kültürlü okuyuculara hitap etti. Dickens'in aksine, İngiliz aristokrasisini gayet iyi bildiğinden, bu insanlardan daha inanırıcı ve daha az melodramik ifadelerle bahsetti. Akıllı yerinde olmayan karısına ve iki kızına bakmak zorunda kalışından ötürü, hiçbir zaman malî güvenlik içinde bulunmadı ise de, kültüründen, nüktelerinden ve huzur verici tavırlarından ötürü kendisini, cemiyette, ıstırap içinde kıvranan Dickens'den çok daha rahat hissetti.

Diğer Eserleri

Henry Esmond: *Hodgâmlar Panayırı*'nda daha fazla kontrol edilen ve daha az canlı bir üslûpla yazılan Henry Esmond, Kraliçe Anne zamanındaki İngiliz cemiyetinin durumunu parlak bir tarzda anlatır. Romanda, Mariborough, Addison ve Swift gibi gerçek tarihî şahıslar da vardır. Castlewood ailesinin gayrî-meşru çocuğu olduğu iddia edilen Esmond, Lady Castlewood'un hercaî kızı Beatrix'e kur yapar. *Hodgâmlar Panayırı*'nda ki Dobbin gibi, sevdiği kıza ısrarla evlenme teklif eden; fakat Dobbin'in

aksine, Beatrix'in küstahça reddetmelerine nihayet dayanamaz. Beatrix, Jacobite Hanedanlığını geri getirmek için uygulanmak istenen plânı bozduğu zaman- ki Esmond da Jacobite'leri geri getirmek için çalışanlar arasındaydı- Esmond, bunun üzerine Beatrix'in annesi Lady Castlewood ile evlenir ve onunla birlikte, Amerika'nın Virginia eyaletine göç eder.

Pendennis: Bu otobiyografik roman, şık ve kültürlü Binbaşı Pendennis'in yeğeni Arthur Pendennis'in olgunluğa nasıl eriştiğini anlatır. Arthur Pendennis, iki kadına âşıktır: Emily Costigan adında, kendisinden yaşlı İrlandalı bir aktris ve Fanny Bolton adında saf bir hizmetçi kız. Her ikisi de, kendi sosyal sınıfının dışındadır. Roman, Arthur'un olgunlaştıkça bu iki kadından kendisini nasıl sıyırdığını ve sonunda, güzel üvey kızkardeşi Laura'nın kocası olduğunu anlatır. Thackeray'ın üniversite hayatı, kumar borçları, flörtleri ve reddedilişleri, bu büyük ve yaygın kitapta hoş ve eğlenceli bir tarzda anlatılır.

Alice Harikalar Diyarında

(Alice's adventures in Wonderland)

Yazan

Lewis Carroll

(1832-1898)

Başlıca Karakterler

Alice: Victoria çağında, küçük, terbiyeli bir kız; herşeyi öğrenmek ister.

Beyaz Tavşan: Sinirli, zarif ve çok endişeli.

Düşes: Son derece çirkin bir yaratık; Kraliçeden ölesiye korkar.

Kraliçe: En çok sevdiği söz: "Kafasını kesin!"dir.

Cheshire Kedisi: Bütün yüzünü kaplayan gülümsemesi ile, istediği an görünebilir ve kaybolabilir.

Çılgın Şapkacı: Çılgın çay partisinin ev sahibi.

Hikâye

Sıkıntılı bir öğle sonu, Alice, kızkardeşinin omuzlarına yaslanarak yarı uyur bir halde elindeki kitabı okurken, âniden beyaz bir Tavşan görür. Partiye gitmek için giyinmiş Tavşan, cep

saatine bakar ve geç kalmaktan endişe eder. Meraklı Alice, Tavşan'ın peşine takılır. Bir tarladan geçerlerken birdenbire ayağı bir çukura kayan Alice, çukurun içine yuvarlanır ve niha-yet bir yığın yaprak üzerinde durur. Orada tekrar Tavşan'ı gö-rür, fakat ona bazı şeyler sormadan önce, Tavşan, Alice'i telâşla götürür ve çok sayıda kilitli kapılarla çevrili uzun bir sa-londa bırakır.

Cam bir masa üzerinde altın bir anahtar gören Alice, kapı-ların en küçüğünü açar. Açık kapıdan fısıkiyeli serin bir bahçe görür, fakat kendisi kapıdan geçemeyecek kadar uzun boylu-dur. Masa üzerinde, etiketinde "Beni iç" yazılı bir şişe görür. Ali-ce, şişedekini içer ve hemen 25 santim küçülür. Fakat yine bah-çeye giremez, çünkü anahtarı aptalcasına masanın üzerinde bırakmıştır ve şimdi masa üzerindeki anahtara ulaşamamakta-dır.

Masanın altında da üzerinde "Beni ye." yazılı bir kurabiye görür. Kurabiyeyi yer ve derhal 2 metre 70 santim boyunda bir dev olur.

Alice, tekrar Beyaz Tavşan'ı görür. Onunla konuşmak iste-diği zaman, hayvan kaçar. Bu arada eldivenlerini ve yelpazesini yere düşürür. Alice, onları alır ve yelpazenin boyunu tekrar küçülttüğünü görür. Beyaz Tavşan geri döner ve çılgıncasına el-divenlerini arar. Alice'i bir hizmetçi sanan Tavşan, sert bir ses-le, bir çift eldiven getirmesini ister. Alice itaat eder ve ağaçlara doğru koşar. Üzerindeki tabelâda "B. Tavşan" yazılı küçük bir beyaz evin önünde durur.

Tavşan'ın evinde, bir çift yeni eldiven ve yelpaze bulur. Ay-rıca çok câzip bir şişe de görür. Alice dayanamaz, şişenin için-dekini içer ve derhal büyümeye başlar. Bu defa, boyu öylesine uzar ki eve sığabilmek için, bir ayağını bacadan, bir kolunu da pencereden uzatır.

Alice, âniden birinin evin penceresine çakıl taşları attığını işitir. Bu çakıl taşları, küçük pastalar haline gelir ve Alice bu pastaları yiyerek küçülür. Böylece Tavşan'ın evinden dışarı çı-

kar. Ormanda koşmaya başlar ve dev büyüklüğünde bir mantarın yanında durur. Mantarın üzerinde tembel tembel oturan bir kırkayak nargile içmekle meşguldür. Alice'e kaba bir tarzda hakaret eden kırkayak, şayet mantarın bir tarafını yerse büyüyeceğini, öteki tarafını yerse, küçüleceğini söyler. Alice, ilkin, öylesine küçülür ki, çenesi ayağına değer. Paniğe kapılan Alice, mantarın diğer tarafını da yer ve boyu, bir ağacın tepesine ulaşacak kadar uzar ve oradaki bir güvercin de, Alice'i kuş yurmurtası çalan bir yılan sanarak haşlar.

Alice nihayet gerçek boyunu bulur. Ormandaki yürüyüşüne devam eder. Düşes'in kulübesi önüne gelir. Burada balığa benzeyen bir hizmetçinin kurbağaya benzeyen diğer bir hizmetçiye, Kraliçe ile kroket oynaması için (tahta topla oynanan bir oyun) Düşes'e bir davetiyeyi verdiğini görür. Gürültüden ötürü zaten kendisini kimse duyamayacağından Alice, kapıya vurmaksızın kulübeye girer ve Düşes'in, kucığındaki çocuğunu sallayarak uyutmaya çalıştığını ve bir aşçının da pişirdiği çorbaya biber koyduğunu görür. Gürültü kulağı sağır edecek derecededir ve biber de, Kraliçeyi, fena halde aksıtır. Şöminenin içinde, ağzı kulaklarına vanrcasına esrarengiz bir tarzda gülümseyen bir Çeshire kedisi vardır.

Düşes, birazcık tutması için bebeğini Alice'e uzatır ve kaybolur. Alice küçük çocuğu susturmaya çalışırken, çocuğun ağlaması tedricen homurdanmaya dönüşür ve Alice, birdenbire kucığında bir domuz tuttuğunu görür. Hayvan, Alice'in kolları arasından kurtulur ve ormana kaçır. Alice, yukarı doğru bakar ve kedinin kendisine, ağaç tepelerinden gülümsediğini görür. Alice'e, Çılgın Şapkacı'nın partisine gitmesini söyler ve ardından, kısım kısım kaybolur, en son kaybolan parçası gülümsemesidir.

Çay partisinde Alice, Çılgın Şapkacı'yı, Yürüyüş Tavşanı'nı (ki o da çılgındır) ve mütemadiyen çaydanlığa düşen ve kurtalanan uykulu küçük bir fareyi de görür. Hepsi, Alice'e gayet kaba davranır, bilinmesi mümkün olmayan bilmeceler sorarlar.

Nihayet fare kendisini dahi uyutan uzun bir hikâye söylemeye ikna olunur.

Alice, partiden kaçar ve bir bahçeye gelir. Bahçıvanlar, Kraliçe'yi memnun etmek için konuşan çiçekler ekmekle meşguldürler. Kraliçe, bahçıvanları, beyaz gülleri kırmızıya boyarken görür ve onların derhal öldürölmelerini emreder ise de, Alice, onları çiçek taşları arasına saklar. Bu esnâda kraliyet geçit resmi başlar. İskambil kâğıdından yapılmış askerler ve saray nâzırları ardından Düşes, Beyaz Tavşan ve Kraliçe geçerler.

Ardından kraliyet kroket oyunu başlar. Sopa olarak canlı flamingolar ve top olarak da kirpiller kullanılır. Kavisli kale de, geriye eğilen iskambil kâğıtlarından oluşur. Kraliçe, Alice'e bir flamingo verir ve hemen oynamasını emreder. Oyunu oynamak mümkün değildir. Herkes aynı anda, istediği gibi oynamaktadır. Tam kendilerine vurulacağı sırada, kirpiller çalılar arasına kaçar. Flamingo, başını kaldırarak Alice'e bakar. Kraliçe, bir kimsenin oyununu beğenmediği zaman, "Kafasını kesin!" diye bağırır ve asker-kaleler yerlerinden ayrılır.

Cheshire kedisi meydanda görünerek, Alice'e oyunu nasıl bulduğunu sorar. Alice, sevmediğini söyler ve kedi, bunun üzerine, meşhur gülümsemesiyle Kral'a bakar. Kral, Kraliçe'ye şikâyet eder ve Kraliçe de, kedinin kafasının koparılmasını emreder. Fakat artık, meydanda sadece kedinin kafası göründüğünden, kimse kedinin kafasının nasıl koparılacağını bilmez ve kedi de böylece kurtulur.

Alice, çaresizlik içinde oyunu terkedeceği sırada, Düşes yanına gelir ve Alice'i deniz kenarına götürür. Alice burada Sahte Kaplumbağa ve Grayphon adında iki hazin karakterle tanışır. Sahte Kaplumbağa, eğitim devresinde neleri öğrendiğini anlatır: Sarhoş gibi sendeleyerek bulunduğu yerde dönmek, kıvranmak, debelenmek, aritmetiğin bütün kısımları; ihtiras, dikkati başka yere çekme, çirkinleştirme ve alay etme. Bu yaratıklar, Alice'i, İstakoz Quadrille'ye götürürler ve kumda, onun şerefine çok hareketli bir dans yaparlar.

Onlar dans ederken, bir yargılamanın devam ettiği haberi gelir. Kupa Bacağı (İskambil kâğıtlarındaki) Kraliçe'nin tatlısını çaldığından muhakeme edilmektedir. Kraliçe, jüri kendi arasında meseleyi görüşmeden önce hükmün verilmesi taraftarıdır. Birkaç şahit, bildiklerini söylerse de bunların hiçbirisi muhakeme ile ilgili değildir. (Jüri şunlardan oluşmuştur: bir fare, dağ gelinciği, bir kurbağa, bir kirpi ve diğer hayvanlar.)

Nihayet, Alice de hâkim huzuruna çağırılır, şahitlik etmesi istenir. Fakat Alice, yargılamanın sahte olduğunu söyler ve Kraliçe haykırır: "Kafasını kesin!" Fakat Alice öylesine uzun boylu biri olmuştur ki, elinde olmadan, jürinin bulunduğu platformu devirir, jüriyi oluşturan yaratıklar yere düşerler. Onları tekrar yerine oturtan Alice, Kraliçe'ye, "Önce öldürün, ardından hüküm verin!" prensibinin saçma olduğunu söyler. Alice'nin kafasının kesilmesini haykıran Kraliçe, kızgınlık içindedir, fakat artık gerçek boyuna erişen Alice cevap verir: "Seni kim dinler? Siz bir deste iskambil kâğıdından başka bir şey değilsiniz!" Kâğıtlar havaya uçuşur ve Alice'e doğru gelmeye başlarlar. Hafif bir haykırış koparan Alice uyanır ve iskambil kâğıtlarının, yüzüne düşen yapraklar olduğunu görür. Kızkardeşi kendisini sarsar ve uzun bir zamandan beri uyuduğunu söyler. Alice, rüyasında, Harikalar Diyarı'na seyahat etmiştir.

Eleştiri

Alice'in kitapları (*Alice Harikalar Diyarında* ve *Aynanın Arasından*), hem çocuklar, hem erişkinler tarafından okunur. Yazıldıklarından bu yana bir asırdan fazla geçmesine rağmen, hâlâ popülerdirler. Çocuklar, Alice'in vücudunun sihirli bir şekilde değişmesi, karşılaştığı garip yaratıklardan ve kitabın mükemmel bir peri hikâyesi atmosferinden büyük zevk duyuyorlar. Erişkinler, bu kitaplarda, nükteli sosyal hicivler, hayal ve gerçek üzerinde olduğu kadar, çocukların ve erişkinlerin dünyaları hakkında da yorumlar bulurlar.

Alice'in tesadüf ettiği yaratıkların ekserisi, tiksindirircesine küstahtırlar. Beyaz Tavşan, Kırkayak, Çılgın Şapka-cı ve Kraliçe altüst edilmiş bir mantık sistemine bağlıdır-lar ve onun, Alice'in, basit pragmatik değerlerine üstün olduğunu söyler ve kendilerini son derece üstün telâkki ettiklerinden, kendi sistemleri hakkında bir şey söylemez-ler. Bir çocuk için, erişkinlerin dünyasının katı ve zâhiren mânâsız tedbir ve yasakları, *Harikalar Diyarı*'nın, Alice'e görüldüğünden farklı olmamalı; keyfî, gayrı-mantıkî ve aptalca.

Alice'in her iki dünyası da, aslında, bir cam kürenin dünyasıdır (maamafih, bu imaj, ikinci kitapta daha derin-den incelenir). Cemiyetin aptallık ve alışkanlıklarına bir cam küre tutan, çok gelenekçi Carroll, onların berrak, le-kelenmemiş bir çocuk zekâsına ne kadar saçma görüldü-ğünü gösterir.

Bir bakıma, *Alice Harikalar Diyarında*, meselâ *David Copperfield* gibi, büyüyen bir kimsenin karşılaştığı mesele-lerle ilgilidir. Alice, rüyasında, erişkinlerin dünyasının hangi kısımlarını ve standartlarını benimseyeceğini, han-gilerine sırt çevireceğini öğrenir. Şurası önemli ki, tam bo-yuna yargılanma sırasında erişir ve artık çevresindeki eriş-kinlerin gülünç ve saçma davranışları kendisini rahatsız etmez. Kraliçe'ye ve çevresindekilere, onların, iskambil kâğıtlarından başka bir şey olmadıklarını söylediği vakit, erişkinlerin standartlarıyla küçültücü bir duruma sokulan çocuktan, onlar hakkında hüküm verecek olgunluğa giden zahmetli yolu aşmıştır.

Yazar

Lewis Carroll, Charles Lutwidge Dodgson adındaki (doğumu 27 Ocak, 1832) Oxford Üniversitesi matematik hocasının yazarlık adıdır. Oxford Üniversitesi'nde okuyan ve ilkin 1854 tarihinde bu üniversitede

matematik öğretmeye başlayan Dodgson, 1881'e kadar bu kürsüsünü işgal etti.

Mahçup tavırlı ve cemiyetten nisbeten uzak duran bir bekâr olan Dodgson, matematik sahasında birçok kitap yazdı; en önemlisi *Öklid ve Onun Günümüzdeki Rakipleri*dir (1879). *Alice Harikalar Diyarında*'yı çok beğenen Kraliçe Victoria, profesöre, bu tür daha fazla kitap yazmasını söylediği zaman, Dodgson, Kraliçe'ye bir sandık dolusu matematik kitaplarını gönderdi.

Dodgson'un bu özelliği, hayatını renklendirdi: Küçük kızları pek seven Dodgson, onlarla saatlerce oynar, bilmeceler söyler, el çabukluğu oyunları gösterir ve onların fotoğraflarını çekmeye bayılırdı. (Fotoğrafçılığın henüz başladığı bu çağda, Carrol gayet iyi bir fotoğrafçı idi.) Onun, bilhassa sevdiği küçük kızlardan biri, Oxford Üniversitesi'ndeki Christ Kilisesi rektörünün kızı Alice Liddell idi.

Dodgson ve bir papaz arkadaşı, 4 Temmuz 1862'de Alice'i -ki o zaman on yaşında idi- ve onun iki ablasını, Oxford civarında Thames Nehri'nde kayık gezintisine götürdüler. Küçük kızların, kendisinden hikâye anlatmasını istemeleri üzerine Profesör Dodgson, bütün gün hikâye anlattı. Bu hikâye, gerçekte, *Alice Harikalar Diyarında* adlı kitabın hikâyesi idi. Sonları, Alice'nin ısrarları üzerine, *Alice'in Yer Altındaki Maceraları* adlı resimli küçük kitabı yazdı. Üç sene sonra, genişletilmiş ve biraz değiştirilmiş olarak, kitabını yayımladı. Kitap, derhal tutuldu ve popüleritesi zaman geçtikçe arttı.

Dodgson'un şahsiyeti, hayret uyandırıcı bir paradoks gösteriyor. İngiliz dilinde, çocuklar için yazılan en iyi ve popüler kitabın müellifi, özel hayatında kuru, teamüller dışına çıkmayan biri idi.

Yüzü biraz çarpık olmakla beraber, yine de yakışıklı sayılır. Fakat kısmen sağırdı ve oldukça da kekeme. Bu yüzden (aynı zamanda resmî bir papazdı da) vaazlarını vermekte güçlük çekiyor ve üniversitedeki dersleri de kolay anlaşılıyordu. Dodgson ayrıca İngiltere Kilisesi'nin sâdik (teamüller dışına çıkmayan) bir üyesi, iyi bir muhafazakâr, belki bunlara zıt olarak oldukça da snob bir insandı.

Öteki Dodgson -yani Oxford hocalığından ayrı tuttuğu Lewis Carroll- neşe dolu bir insandı; el çabukluğunda, sihirbazlıkta ve diğer oyunlarda usta. *Alice'e* ek olarak *Aynanın Arasından* adlı (*Through the Looking-Glass, 1872*) büyük bir kitap ve en iyi komik şiirlerden birini yazdı ("The Hunting of the Snark", 1876).

Dodgson, 14 Ocak 1898'de öldü. Freud'un teorileriyle çalkalanan çağımızda, onun şahsiyeti, psikiyatrik bakımdan ilgi çekici olabilir. Fakat NewYork şehrindeki Central Park'taki heykelinde Alice'in çevresinde bugün çocuklar oynuyor ve Carrol'un *Harikalar Diyarına* gölge düşmüyor.

Diğer Eserleri

Aynanın Arasından: Umumiyetle ek kitaplar kaynak ve başlangıç olan asıl eserlerden daha düşük olduğu halde, bir istisna olarak, Carrol'un, *Aynanın Arasından* adlı kitabı, *Alice Harikalar Diyarında*'dan daha iyi ve zengindir. Birinci kitap, iskambil kâğıtlarından oluşan karakterlerin yeraltı dünyasındaki bir macera iken, ikinci kitapta, her şeyin geriye döndüğü ve karakterleri satranç oyuncuları olan cam küreden bir ev anlatılır. Alice, bu oyunda bir piyondur. Kırmızı ve Beyaz Kraliçe ile tanışır ve Alice'in seyahat ettiği ülke de muazzam bir satranç tahtasıdır. Alice, sonunda satranç tahtasının sekizinci karesine ulaşır ve kraliçe ilân edilir. Kızıl Kraliçe'yi salladığı zaman, kendi kendine Dinah hâline gelir ve Alice, bir defa daha gerçekler dünyasında uyanır.

Anna Karenina

Yazan

Lev (Leo) Nikolaviç Tolstoy
(1828-1910)

Başlıca Karakterler

Agafia Mikhailovna: Levin'in işlerine bakan kimse.

Annuşka: Anna Karenina'nın hizmetçisi.

Çirikov: Levin'in bir arkadaşı.

Golenişçev: Vronski'nin bir arkadaşı: İtalya'da yaşar.

Mihail Stanislaviç Grineviç: Bir centilmen. Oblonski'nin bir arkadaşı.

Hannah: Vronski'nin atlarını eğiten İngiliz kızı; Anna'nın himayesinde.

Kapitonyiç: Karenina'nın kapıcısı; Anna'ya sadık.

Karenin Ailesi

Aleksi Aleksandroviç: Anna'nın kocası, bir devlet memuru; hürmet duyulan biri; kendisinin ahlâklı olduğuna inanır.

Anna Arkadievnâ: Karenin'in karısı ve Prens Oblonski'nin kızkardeşi; güzel ve akıllı bir kadın. Vronski'nin metresi olduktan sonra, bu şâibeli durumun doğurduğu gerginlikten ötürü gittikçe kızgın, şüpheli ve kendi kendisine acıyan biri olur.

Anni: Anna'nın Vronski'den olan kızı.

Seryozha. Anna'nın, Aleksi'den olan oğlu.

Kornei: Karenin'in uşağı.

Korsunski: Sosyal bir lider, iyi dans eden konuşkan bir meclis adamı olarak tanınmıştır.

Levin Ailesi

Sergei İvanoviç Koznişev: Konstantin ve Nikolai'nin üvey kardeşi; tanınmış bir bilgin ve yazar; çekingen orta yaşlı bir bekâr.

Konstantin Dimitrieviç Levin (Kostya): Moskova asilzâdelerinden, eski bir ailenin mensubu; kendi malikânesinde yaşamayı tercih eder ve çiftçilik yapmaktan büyük zevk duyar. Ciddî bir insandır; dinî konular ve zirâî meseleler üzerinde çok durur.

Nikolai Dimitreviç Levin: Konstantin'in kardeşi; önceleri çok dindar idi; sonraları bohem hayatı yaşamaya ve radikal sosyal reformlarla ilgilenmeye başladı.

Kitty Levin: Levin'in karısı; evlenmeden önceki ismi: Prenses Ekaterina Aleksandrovna Şeçerbatski; durgun, sevimli bir kız.

Dimitri (Mitya): Kitty ve Levin'in çocuğu.

Natalie Lvov: Prenses Natalia Aleksandrovna Şeçerbatski.

Kontes Lidya Ivanovna: Karenin'in bir arkadaşı; kendisini dinî heyecana kaptırmış ve başkalarının işine burnunu sokmaktan zevk alan bir kadındır.

Makhotin: Bir subay.

Maria Andreyevna (Maşha): Nikolai'nin metresi.

Matriona Filimovna: Oblonski'nin çocuklarının dadısı.

Matvei: Oblonski'nin vale'si.

Prenses Miakhi: Egzantrik bir kadın; düşündüğünü açıkça söyler.

Mikhailov: İtalya'daki bir Rus ressamı; Anna'nın bir resmini yapar.

Flipp İvanoviç Nikitin: Harpte savaşmış biri: Oblonski'nin bir arkadaşı.

Kontes Nordston: Şeçerbatski'nin sosyal çevresinin bir mensubu. Bu kadın ve Levin, birbirinden hoşlanmazlar.

Oblonski Ailesi

Prens Stefan Arkadieviç Oblonski (Stiva): Anna'nın kardeşi sevimli yakışıklı, iyi huylu, şehvet hisleri kuvvetli bir adam.

Dolly Oblonski: Evlenmeden önce: Prenses Daria Aleksandrovna Şeçerbatski.

Dolinka, Dollenka, Daşenka: Stefan'm karısı; kocasının sadakatsizliğine üzülür.

Girişa: Oblonski'nin oğlu.

Maşa: Oblonski'nin kızı.

Vasiya: Oblonski'nin kızı.

Tanya: Oblonski'nin kızı.

Varvara Oblonski: Oblonski'nin teyzesi.

Petrov: Almanya'da bir ressam; Kiti'ye âşık.

Anna Pavlovna Petrov: Karısı.

Şeçerbatski Ailesi

Prens Aleksander Dimitrieviç Şeçerbatski: Kiti'nin babası; şefkatli ve nâzik yaşlı bir adam.

Prenses Şeçerbatski: Kiti'nin annesi; kızının mutlaka Kont Vronski ile evlenmesini ister.

Natalia Aleksandrovna: Natalie Lvov.

Daria Aleksandrovna: Doli Oblonski.

Ekaterina Aleksandrovna: Kiti Levin.

Nikolai Şeçerbatski: Kiti'nin kuzeni.

Sitnikov: Seryozha Karenin'in hocası.

Mikhail Vasiliyeviç Sliudin: Karenin'in çalıştığı büronun müdürü; sessiz fakat çalışkan bir adam.

Bn. Stahl: Almanya'daki kaplıcalarda yaşayan bir Rus kadını. Kadın çok dindar biri olarak şöhret yapmış ise de, gerçekte, müsrif bir felçli kadındır; ardı arkası kesilmeyen talepleriyle Varenka'ya eziyet çektirir.

Varvara Andrepevna Stahi (Varenka): Kiti'nin arkadaşı: Bn. Stahl'ın evlâtlığı; dindar, mütevazı bir kız.

Stremov: Karenin'in siyasî bir muhalifi.

Tuşkeviç: Betsi Tverskoy'un sevgilisi.

Prences Betsi Tverskoy: Anna'nın bir arkadaşı; kötü niyetli; başkalarının işine karışmaktan zevk alır.

Vronski Ailesi

Kont Aleksei Kirilloviç Vronski: Zengin bir toprak sahibi ve subay; Anna Karenina'nın sevgilisi; câzip ve kabiliyetli bir adam; fakat karakteri pek sağlam değildir.

Aleksander Kirilloviç Vronski: Aleksi'nin kardeşi.

Kontes Vronski: Aleksi'nin annesi.

Veslovski: Levin'in bir misafiri; Kiti'ye kur yapmaya çalışır.

Yaşvin: Vronski'nin bir arkadaşı; ıslah olmaz bir kumarbaz.

Nikolai Ivanoviç Svlazski: Levin'in bir arkadaşı; mahallî politika ile ilgili bir toprak sahibi.

Hikâye

Anna Karenina'daki olaylar, 1870'lerin Rusya'sında, Moskova'da, Saint Petersburg'da ve asilzâdelerin sayfiyedeki malikânelerinde geçer. Eserin plânı iki aşk macerası üzerinde durur: Konstantin Levin ve Kiti Şeçerbatski arasındaki mesut evlilik ve Kont Vronski ile Anna Karenina arasındaki trajik bağlantı. Eserin bellibaşlı karakterleri birbirlerine akraba olduğu ve aynı çevrelerde yaşadığı halde, iki hikâye -birinin diğeri hakkında bir yorum olması dışında- genellikle bağımsızdır.

Levin bir çiftçidir. Sâde ve iyi kalpli bir asilzâde. Çiftlik hayatını sever ve gücünü, toprakla olan temasından alır. Moskovalı, şefkatli ve gelenekçi bir asilzâdenin Prenses Ekaterina (Kiti) Şeçerbatski adındaki kızına âşıktır. Kont Vronski adındaki yakışıklı ve zengin bir genç de, ciddî bir tarzda olmasa da, Kiti ile ilgilidir. Kız, hangisini tercih edeceğine karar veremez, fakat annesi, Vronski'nin daha iyi bir insan olduğuna kızını ikna eder. Levin nihayet, kendisinde yeterince cesaret görüp evlenme teklif ettiği zaman, kız reddeder. Levin de, yarasını sarmak üzere köyüne, yerine döner.

Vronski, evlilikle ciddî olarak ilgili değildir, sadece kur yapmak, gönlünü eğlendirmek ister. Kiti'ye evlenme teklifi yapmak yerine, Kiti'nin eniştesinin kızkardeşi Anna Karenina'ya âşık olur. Kiti, şimdi kalbinden yaralanmıştır: Bir taraftan, kendisinin seçtiği erkek tarafından reddedilmiş, öte yandan, kendisini isteyen erkeğe hayır demiştir. Sıhhati bozulur. Bunun üzerine ailesi, istirahat etmesi için onu, bir Alman kaplıcasına gönderir. Kiti orada, yeni arkadaşlarla tanışır ve Vronski'ye duyduğu aşk hislerinden kurtulur.

Levin bu arada, kendisini sevdiği çiftlik hayatına verir ve zirâî yönetim hakkında bazı teoriler geliştirir. Bir müddet beledikten sonra, Kiti'ye tekrar kur yapmaya başlar. Kiti'ye yeniden evlenme teklif eder. Kiti, sezgi gücünü göstererek aynı tarzda cevap verir. Evlenirler ve mesut bir aile kurarlar. Zaman zaman, haksız kıskançlıkların yarattığı bazı anlaşmazlıklar çıkarsa da, evlilik hayatları sağlamdır. Levin'in kardeşi Nikolai'nin son ağır hastalığı sırasında Kiti, ona anlayışlı bir şekilde bakmak suretiyle kuvvet ve hissî istikrarını ispat eder. Daha sonra, Dimitri adını verdiği bir oğlu dünyaya gelir; bu hâdise, bir anne olarak, onun mutluluğunu daha da artırır.

Kitabın son bölümleri, Levin'in dinî inanışlarının gelişmesi üzerinde uzun uzadıya durur. Ahlâklı ve dinî meselelerde hissî bir insan olmasına rağmen, septiktir. Gerçekte, kilisede evlenmek bile onun vicdanını rahatsız eder. Evlendikten sonra, ıstırap verici bir arama devresinden geçer ve nihayet Ortodoks Hristiyanlık olmasa da, Allah'a inanan biri olur. Bu yeni inanışının, kendisinin bütün meselelerini çözmeyeceğini bilir, fakat artık, hayatının, hiç olmazsa, bir maksadı ve mânâsı bulunduğunu idrak eder.

Anna Karenina'nın aşkı, Kiti'ninkinden çok farklı gelişir. O, şimdi tanınmış bir devlet memuru olan Aleksî Aleksandroviç Karenin'in karısıdır. Birbirlerine hürmet duyuyorlarsa da aralarında aşk yoktur; adamın uzak ve istihzalı tutumu Anna'yı tiksindirmektedir. Kitabın başında, Anna, güzel, canlı, câzip bir

anne, yeğenleri ve kuzenlerinin hayranlık duyduğu, kardeşi ile karısı arasındaki kavgalara müdahale eden ve tarafları banştıran bir kadın olarak bizi etkiler. Vronski, ona âşık olduğunun işâretlerini ortaya koyunca, Anna geri çekilir ve acele Moskova'dan ayrılır. Saint Petersburg'a gider.

Vronski, hayatında ilk defa olarak, ciddî bir şekilde âşık olmuştur. Aynı trenle Anna'nın peşinden gider ve onu sevdiğini daha açık bir tarzda anlatır. Aralanndaki aşk o kadar çabuk gelişir ki, şöylentiler hemen yayılır. Karenin (ki karısının yaptıklarından ziyade şöhretinin lekelenmemesini düşünür), Anna'ya, hakkında dedikodulara meydan vermeyecek şekilde hareket etmesini söyler. Anna bu meseleyi, kocası ile görüşmek dahi istemez ve kendisini bu aşk macerasına kaptır. Kısa bir zaman sonra hamile kalır. Anna, bu haberi, âşığına, atı ile tehlikeli bir engelli yanşına katılmasından biraz önce verir. Haber, Vronski'yi öylesine huzursuz yapar ki, atından düşer ve ölmesine ramak kalır. Anna'nın sevgilisi hakkındaki hislerini dışa vurması, iki kişi arasındaki macerayı herkesin gözü önüne sermiş olur. Evlerine giderlerken kocasına, kendisinin, Vronski'nin metresi olduğunu itiraf eder ve Karenin'in istediğini yapmasını söyler.

Aleksi, karısından boşanıp boşanmamak hususunda kesin bir karar veremez. İlkın, hiçbir şey yapmaksızın Anna ile yaşamaya devam etmeyi, kendisini, işine vermeyi düşünür. Yalnız, Vronski'nin kendi evine gelmemesini emreder. Anna ve Vronski, onun bu sözüne aldınş etmeyince, Karenin, karısından boşanmak için bir avukata danışır. Bu noktada, karısının bir çocuk doğurduğu ve ölmek üzere olduğu haberi gelir. Aleksi, derhal karısının başucuna koşar ve kansı ile banşır. Anna, Aleksi'ye yalvararak kendisini affetmesini ister ve Aleksi de, hem kansını, hem sevgilisi Vronski'yi affeder. Utancından ne yapacağını bilemeyen Vronski, intihara teşebbüs eder.

Fakat hâdiseler, beklenmeyen bir tarzda gelişir. Anna iyileşir, ölümün kenanna geldiği sırada kocasıyla banşan Anna her gün onunla yaşamının gerginliğine dayanamaz. Nihayet ayrıl-

maya karar verirler. Anna, erkek çocukları Seryozha'yı kocasına bırakacak ve Vronski'den olan kızını da yanına alacaktır. Vronski, ordudan ayrılacak ve iki sevgili Avrupa'ya gitmek üzere Rusya'yı terkedeceklerdir.

Anna ve Vronski bir müddet, göçebe bir hayat sürer, bir kaplıcadan diğerine giderler. Fakat sonunda Anna çocuğunu görmek arzusuna dayanamaz ve Rusya'ya döner. Çocuğuna, annesinin öldüğü söylenmiştir. Anna, önceden haber vermeksizin eski evine zorla girer ve çocuğunun yatak odasına gider. Daha sonra, Saint Petersburg sosyetesinde kendisine bir yer bulup bulamayacağını öğrenmeye çalışır. Eski arkadaşlarından bazıları, çekingen bir tarzda eski dostluklarını devam ettirlerse de operada görüldüğü zaman, açıktan açığa hakarete uğrar. Nihayet, Anna ve Vronski, kır bölgesine çekilirler. Vronski orada, toprağını işleyen köylüler için bir hastane yapmaya ve başka yenilikler getirmeye çalışır.

Vronski'nin çiftliğindeki hayat lüks, hattâ israf içinde geçer, fakat bu şaibeli atmosfer, gittikçe büyüyen bir anlaşmazlıkla zehirlenir. Vronski, sevdiği kadın uğruna mesleğini terkettiğini anlar ve pişmanlık duymaya başlar. Kendisini bilhassa kızdıran bir durum, gayrimeşru çocuğunun, Karenin'in adını taşımasıdır. Anna'nın boşanma dâvâsı açmasını ister, böylelikle kendisine bir vâris tayin edebilecektir. Fakat Anna bu sırada, Lidya Ivanovna adındaki dindar bir kontesin tesiri altındadır ve dinî düşüncelerle hareket ederek, boşanmak istemez. Anna artık gittikçe huysuzlaşır, kıskanç bir kadın olur. Sevgilisini kaybetmekten korkar. Tabîî bunun sebebi de vardır: Vronski'nin annesi, oğlunun başka biri ile evlenmesini ister. Anna, Vronski ile mütemadiyen kavga eder, hırçınlaşır. Geceleri morfin kullanmaya başlar. Nihayet derin bir ruhî kriz anında, kendisini trenin altına atar ve derhal ölür. Vronski, aşkının böylesine trajik son bulması karşısında perişan olur. Boş ve küskün bir hayat sürer. Kendisini en son, Sırbistan ordusunda gönüllü çarpışır ve ölme kur yaparken görüyoruz.

Eleştiri

Tolstoy'un ikinci şaheseri *Anna Karenina*, *Harp ve Sulh*'tan pek çok hususlarda ayrılır, fakat birincisinin belli başlı özelliği, şuurlu bir şekilde ahlâkî bir ders üzerinde durmuş olmasıdır: Kadın ve erkek arasındaki ilişki, birinin diğerine sahip olma ihtirası üzerine kurulduğu, bencil hislerle hareket edildiği zaman yıkıcıdır; bencil olmayan bir aşk ile yürütüldüğü takdirde yücelticidir. Bu âşikâr tezin orijinal bir tarzda ele alınamayacağı düşünülürse de, Tolstoy, taze bir hayat ve hakikat getirdi.

Aşkın iki şekli, şüphesiz, bir yandan, Kiti ve Levin'in evliliği, öte yandan Anna ve Vronski arasındaki zina ile anlatılır. Başlangıçta, Anna'nın hayatının trajik bir şekilde son bulacağı ve Kiti'nin de mutlu bir evlilik yapacağı hiç de kesin değildir. Gerçekte, Anna daha avantajlı bir durumda. Daha zeki ve cazibeli bir kızdır ve ikisi arasındaki mukayesede Kiti, alelâde bir kız olarak görünür. Anna, sonra, hiç de kötü ruhlu bir kız değildir. Erkek kardeşinin Doli ile evliliğinin bozulmaması için araya girer (fakat böyle bir durumda kardeşi Stefan kendisine yardım edemez) ve Vronski'nin kendisi ile fazla ilgilendiğinden şüphelenince, Kiti uğruna, ona sırt çevirir. Belki bir dereceye kadar, kader, onun aleyhinde çalıştı; bütün faziletlerine rağmen, karşısına, gururlu ve anlayışsız bir koca çıkardı. Yine de Karenin'in zaafları ne olursa olsun, Vronski ile tanıştığı zamana kadar, kocasının bu zaaflarının tahammül edilmeyecek kadar derin olmadığı anlaşılır. Kısacası, Anna'nın hayatının trajik bir şekilde son bulacağı önceden kestirilemezdi. Anna, kendi sonunu, kendisi yaratır.

Hem Anna hem Vronski, birbiri için muazzam fedakârlığa katlandığından (Vronski, mesleğini bırakır ve Anna da adının kötüye çıkmasına katlanır), ikisi arasındaki aşktan bencil kelimesi ile bahsetmek garip görülebilir,

fakat yine de, Anna, Vronski'ye tam mânâsı ile sahip olmak ister. Onun uğruna her türlü fedakârlığı yaptığından, Anna, Vronski'den çok şey talep eder; bütün vaktini kendisine harcamasını, mütemadiyen kendisi üzerinde durmasını, kendisine olan aşkıdan devamlıca bahsetmesini ister. Bu kıskançlık, ikisi arasında ayrılık doğurur. Anna, Vronski'yi kaybetmek üzere olduğunu anlayınca paniğe kapılır. Sonunda kendi kendisine acımaya başlar ki, bu da, büyük bir ölçüde kendisinin o zamanki hâlimden nefret ettiğinin işaretidir. Artık bu hisler bütün benliğini kapladığından, herkesten nefret eder. Nihayet canına kıyar.

Onun düşüşünde cemiyet de rol oynar. Bir prenses olarak dünyaya gelen Anna, operada kendisine hakaret edenlere tahammül eder. Vronski ile partilere gidemez, eski arkadaşları kendisini görmek istemez veya tepeden bakarlardı ve Anna, böylece aktif dünyanın dışında yaşamaya mecbur kalır. Bununla beraber, cemiyet onu suçladığından, cemiyetin haklı olduğunu düşünemeyiz. Anna'nın yaşadığı çevrede, gizlice yürütülen zina, hiç de vahim bir mesele değildi. Arkadaşı Betsi ve kendi kardeşi Stefan, hiç de ciddî neticelerle karşılaşmaksızın, evlilik dışı ilişkilerini sürdürürler. Vronski, Anna ile ilişki kurduğu zamana kadar Anna'ya sırt çevirmez. Başka bir ifade ile cemiyet, Anna'dan daha az dejenere olduğu için değil, bilâkis daha dejenere olduğu için Anna'nın karşısında yer alır. Arkadaşlarının indinde, Anna'nın suçu, oyunu, oyunun kurallarına göre oynamak istemeyişidir; Anna, evlilik dışı ilişkilerini açıkça ve pervasızca yürütür. Erkek kardeşi gibi sevimli ve muğlak olmayan bir hedonist (zevk düşkünü) olsa idi, daha az trajik bir şahsiyet ve daha az kahraman biri olacaktı. Bu hâli ile kendisini küçültücü nihaî hareketinde dahi, hürmetimizi ve acımamızı çekecek kadar üzerimizde olumlu bir tesir bırakıyor.

Anna ile kıyaslandığı takdirde, Kiti Seçerbatski, sadece sade ve basit bir kızdır ve Levin de, rakibinin tavırlarından, parlaklık ve cazibesinden mahrumdur. Bilhassa zeki ve iyi konuşan biri olmadığı gibi, faziletli olmayan birçok hareketlerinden ötürü de kendisini kınayabiliriz. Yine de, Kiti ve kocası başarılı bir evlilik yaparlar. Zira her biri, kendisinden fazla olarak diğerini düşünür. Eğer Levin, sonunda, Allah'a bağlılığın mânâsını öğrenirse, bu ilkin bir kadının aşkını keşfettiği içindir.

İki çiftin mahallî meseleleri üzerinde duran *Anna Karenina*, *Harp ve Sulh*'tan çok daha dar kapsamlı ve yapısı da aynı şekilde, çok daha kesin sınırlarla çevrili. Yaygın, millî bir efsaneden fazla klâsik mânâda bir roman. Buna rağmen, merkezî planla ilgisi olmayan çok sayıda bölümü var. Levin'i avcılıkta veya siyasî toplantılarda; Stefan'ı bürosunda; Karenin'i, yönetim kurulu salonlarında ve Nikolai'yi ölüm yatağında görüyoruz. Tolstoy'un yaptığı gibi, böylesine manzaralar yaratacak pek az müsrif romancı vardır; burada müteaddid roman için yeterli malzeme var. Maamafih, manzaralar, birbirlerini tekrarlamıyor. Tolstoy'un, bütünü ile lânetlediği 1870'lerin Rus cemiyeti teferruatlı bir şekilde anlatılıyor. Aristokratların ekserisi, Betsi Tverskoy gibi önemsiz veya sorumluluk duygusundan yoksun kimselerdir veya Pren Seçerbatski gibi iyi bir insan olmalarına rağmen, faydasız insanlardır. Diğerleri, Sergei Ivanoviç gibi, kendilerini, sosyal meselelere ciddi olarak vermişlerse de, Batılaşmış, köksüz Ruslar'dır, entelektüel muhtevaları derin veya hissî değildir. İyi niyetli insanlardır; fakat kendi mahallî toprak ve geleneklerinden kopmuşlardır ve hiç olmazsa Levin'in durumunda, kurulmasını arzu ettikleri müesseseler, yabancı bir iklimde büyüyen egzotik bitkiler gibidir.

Levin, *Harp ve Sulh*'taki Pierre'den çok daha fazla olarak, Tolstoy'un, en otobiyografik karakteridir. Tolstoy,

kendisinin aradığı dinî hakikatleri, kendi pasifisizmini (harp aleyhtarlığı), devlete olan itimatsızlığını, açık yerlerde çalışma aşkını ve köylere duyduğu sempatiyi Levin'e aktardı. Levin'in aşk gösterileri, Tolstoy'un kendi başından geçti. Levin, evlilik öncesi aşk maceralarını kaydettiği hatıraları okuması için defteri Kiti'ye uzatır. Gerçekte, Tolstoy, bu maceraları bilfiil yaşamıştı. Levin'in geçirdiği ruhî kriz ve ardından dine sarılması da otobiyografiktir ve bu kitabın son pasajı Tolstoy'un inanışının ifadesi:

“Şimdi, kendisinin hayatına gelince... karşılaşacaklarım ne olursa olsun... önceden olduğu gibi, maksatsız olmayacak, bilâkis, iktidarım dahilinde, iyi hedeflere yönelmiş maksatlı bir hayat olacaktır.”

Harp ve Sulh

Yazan

Lev (Leo) Nikolaeviç Tolstoy

Başlıca Karakterler

Devlet Görevlileri

Aleksander Pavloviç (1777-1825): Rus çarı I. Aleksander.

Napoleon Bonapart (1769-1821): Fransa İmparatoru I. Napoleon.

Avusturya'nın Kayzer'i I. Franz (Français) (1768-1813): Kutsal Roma İmparatoru II. Frans.

General Mihail Larionoviç Kutuzov (1745-1813): Smolensk Prensi, Rus Silâhlı Kuvvetleri Mareşali.

Prens Piyotr Bagratin (1765-1812): Rus generali; Austerlitz'de hizmet etti ve Borodino'da öldü.

Kont Mihail Speranski (1772-1839): Çarın liberal bir vekili; 1809-1812'de hizmet etti.

Kont Aleksî Andreiviç Araktçeev (1769-1834): 1808'den sonra Rus Savunma Bakanı.

Kont Rastopçin: Fransız işgali sırasındaki Moskova Valisi.

Romandaki Başlıca Aileler

Bolkonski Ailesi

Prens Nikolai Andreiviç Bolkonski: Önceleri silâhlı kuvvetler başkumandanı; sonra emekli. Otokrat bir insan; haşın tavırları, kendi çocuklarına hissettiği derin sevgiyi göstermesini önler. İhtiyarlığında, tahammül edilemezcesine haşın ve kavgacı biri olur.

Andrey Nikolayeviç Bolkonski: Prens'in oğlu; Lizaveta Karlovna ile evlidir; sonraları Nataşa Bostov ile nişanlanır; şerefli ve kabiliyetli bir insan, fakat karşılaştığı talihsizlikler onu melankolik yapar, hayal kırıklığına uğratar.

Livazeta Karlovna Bolkonski (Liza, "Küçük Prenses"): Andrey'in karısı; doğum yaparken ölür.

Marya Bolkonski (Maşa, Marie): Prens Nikolai'nin kızı; babasının yanında cemiyetten uzak bir hayat sürer; evine düşkün, sadık bir kadındır; feragat etme yeteneklerine sahip; sonunda, Nikolai Rostov ile evlenir.

Nikolai Andreiç Bolkonski (Nikolinka): Andrey'in oğlu; narin yapılı, hissî ve öğrenmeye istekli bir genç.

Bezufov ve Kuragin Ailesi

Kont Kirill Vladimiroviç Bezufov: Pierre'in babası; ahlâk düşkünü, çapkın bir adam; Büyük Katerina çağının ünlü züppelerinden.

Kont Piotr Kirilloviç Bezufov (Pierre): Yaşlı kontun kütüğüne geçirilerek meşrulaştırılan oğlu; ilkin Elena Kuragin'le, ardından Nataşa Rostov'la evli. Parlak biri olmamakla beraber, nazik ve iyi niyetli, sadık bir insandır, reform uğrunda bir sürü idealist plânları vardır. Sosyal çevrelerde, hafifçe gülünç biri olarak bilinir.

Prens Vassili Sergeyeviç Kuragin: Pierre'in meşrulaştırıldığı zamana kadar Bezufov ailesinin hukukî varisi idi; dünya görmüş, kendisini nasıl yücelteceğini bilen biri.

Ippolit Kuragin: Prens Vasili'nin büyük oğlu.

Anatol Kuragin: Vasili'nin küçük oğlu; müsrif ve dejenere.

Elena Vasilyavna Kuragin: Vasili'nin kızı ve Pierre'in birinci karısı, güzel bir kadın, fakat bencil ve aptal.

Katerina Semyonovna (Katiş): Vasili'nin kuzeni.

Rostov Ailesi

Kont İlya Andreiç Rostov: Moskova sosyetesinin zengin bir mensubu; sevimli nazik ve tutumsuz.

Kontes Natalya Rostov (evlenmeden önce Şinşin): Karısı.

Nikolai İlyiç Rostov: Oğlu; sevimli bir genç olmakla beraber, özel bir maharet veya özelliği yoktur. İstikrarsız bir gençlik devresinden sonra, ailesinin sorumluluğunu yüklenir. Sonya ile evlenir.

Vera Rostov: Kont Rostov'un en büyük kızı; câzip ve zeki, fakat davranışları hoş değil. Berg ile evlenir.

Natalya İlyinişha Rostov (Nataşa): Kontun küçük kızı; hercai, iyi kalpli ve canlı bir kız. Sonunda Pierre'in karısı olur.

Piotr İlyiç Rostov (Petya): Kont Rostov'un küçük oğlu; tez canlı bir çocuk; 1812 harbinde ölür.

Sonya Semyonovna: Kont Rostov'un bir yeğeni; Rostov ailesinde büyü-tülmüştür. Nataşa'dan daha fazla şahsından fedakârlık yapabilen biridir; Nikola'ya âşıktır, fakat sonunda onu reddeder.

Alfonso Karliç Berg: Verga Rostov ile evlenen bir subay; kendi çıkarı peşinde gider; yaşadığı hayattan memnundur.

Şişşin: Kontes Rostov'un bekâr kuzeni.

Subaylar ve Zengin Toprak Sahipleri

Marya Dimitriyevna Ahrostimov: Yaşlı, azimli bir dul kadın; Rostovların arkadaşı.

Osip Aleksyeviç Bazdyev: Pierre'i, Mason locasına takdim eden bir mason.

Bilibin: Avusturya sarayındaki bir Rus diplomatı; nükteli sözler ve vecizeler söylemeye meraklı hoşsohbet, nüktedan bir adam.

Matmazel Amelle Bourienne: Bir Fransız mültecisi; Prens Bolkonski ve Marya'nın arkadaşı, Anatole Kuragin ile kur yapması, Marya ile nişanlanmasını önler.

Vasili Fyodorovoç Denisov (Vaska): Nikolai Rostov'un bir arkadaşı ve alayının bir subayı.

Dolohov: Bir piyade subayı; davranışları kötü olduğu, çok fazla içtiği ve diğerleriyle düello yaptığından rütbesi indirilir.

Prenses Anna Mihalovna Drutbetskoy: Sefalete düşmüş asil bir kadındır.

Boris Drutbetskoy: Anna Mihalovna'nın oğlu. Rostov'un çocuklarıyla beraber eğitim görmüştür ve Naşata'ya âşıktır. Juliet Karagin ile evlenir.

İlagin: Eskiye bağlı, misafirsever bir kır centilmeni; Rostovların komşusu.

Jülie Karagin: Zengin bir mirasyedi ve Marya Bolkonski'nin arkadaşı.

Ramballe: Bir Fransız subayı; Pierre esir düştüğü zaman onunla arkadaşlık eder.

Anna Pavlovna Şerer: Kraliçenin baş nedimesi ve Saint Petersburg sosyetesinin önde gelen bir siması.

Tuşin: Austerlitz'de şerefli bir şekilde görevini yapan bir topçu subayı.

Villarski: Polonyalı bir kont ve Mason

Vekilharçlar - Askerler - Köylüler

Alpatic: Bolkonski malikânesinin işlerine bakan vekilharç.

Dunyaşa: Marya'nın hizmetçisi.

Platon Karataev: Pierre esir düştüğü zaman esir olan ve onunla arkadaşlık eden bir köylü; basit, neşeli ve dindar bir adam.

Lavruşka: Denisov'un ve daha sonraları Nikolai Rostov'un valesi.

Dimitri Valiyevlç (Mitenka): Kont Rostov'un vekilharcı.

Tihon: Prens Bolkonski'nin valesi.

Hikâye

Harp ve Sulh, 1805'ten 1813'e kadar süren Napoleon Harpleri sırasındaki Rusya hakkında muazzam bir romandır; kitabın sonsözü 1820'nin şartları göz önünde tutularak yazılmıştır. Hikâyenin tarihî fonunda üstünlük kuran Napoleon'dur; 1805'te kendisini imparator ilân ettikten sonra bütün Orta Avrupa'yı hâkimiyeti altına almak için hareket etmiştir. Napoleon, kendisine karşı cepheler alan Rusya-Prusya-Avusturya ittifakını Ulm, Austerlitz ve Jena'da yaptığı savaşlar sonunda mağlup et-

ti. Çar, bir ara barış antlaşması dahi imzaladı (Tilsit, 1807) ve dünyayı, bu önceki düşmanı ile bölüşmeyi bile aklından geçirdi. Fakat barış, sadece bir nefes alma devresi idi ve 1812'de Fransızlar tekrar doğuya doğru harekete geçtiler. Bu defa kendi topraklarında harp eden Rus ordusu, geri çekildi ve kesin bir zafer kazanamayan Napoleon'un ikmal hatları çok yayıldı. Borodino'daki kanlı, fakat kesin netice vermeyen bir savaş sonunda (7 Eylül 1812) Ruslar, Moskova gerisine çekildi ve şehir Fransızlar tarafından işgal edildi. Napoleon, burada Ruslar'ın barış yapmalarını bekledi. Fakat onlar şehri baştanbaşa yaktılar. Şehir artık oturulacak bir yer olmaktan çıktığından, Napoleon, karda kışta Polonya'ya doğru çekildi. Karşı hücumla geçen Ruslar, Fransızlar'ı fena halde hırpalıyorlardı. 1812 Aralık'ında, Fransız ordusu artık erimişti ve Napoleon imparatorluğu da işte o zaman öldürücü darbeyi yedi.

Rusya'daki dahilî politika, bu hâdiseleri yansıttı. Çar, Rus kültürü üzerinde hiç olmazsa aristokrasi arasında, Fransız nüfuzunun tamamen hâkim olduğu 1801'de tahta geçmişti. Aleksander'in kendisi, Avrupa liberalizminin tesiri altında kalmış ve bir ara Kont Speranski'nin başbakanlığı zamanında, Rusya'da, ilk anayasal reformlar yapılmıştı. 1812'den sonra ülkeye, milliyetçi reaksiyon hâkim oldu ve Fransız olan her şeyden nefret edilmeye başlandı. Speranski atıldı ve iktidara muhafazakârlar geçti. Zulüm, 1825'te, öylesine dayanılmaz bir hâle gelmişti ki, soylulann bazıları isyana teşebbüs ettiler (Aralıkçıların başkaldırması). İsyan, onlar için felâket oldu.

Tolstoy, bu fon üzerinde, yüksek mevkide bulunan üç gencin hayatını, arkadaşları ve aileleriyle birlikte ele alır. Belki, Çardan serflere kadar yüz kişi isimleriyle anlatılır. Roman, imparatorluk konseylerinden, erler arasındaki sohbetlere kadar herşeyi kapsar. Maamafih, odak noktaları, üç kişi üzerinde toplanmıştır. Prens Andrey Bolkonski, Cont Pierre Bezuhov ve Kont Nikolai Rostov.

Andrey

Prens Andrey, kızı Marya ile birlikte Smolensk civarındaki malikânesinde cemiyetten uzak bir hayat yaşayan emekli bir subayın, Prens Nikolai Bolkonski'nin oğludur. Andrey evlidir ve Saint Petersburg'da oturmaktadır, fakat yaşadığı hayatın baskılan altında huzursuzluk duyar ve cemiyette yükselmek ister. Bu fırsat, 1805 seferberliği sırasında eline geçer ve General Kutuzov'un yâveri olarak Rus ordusuna katılır; hâmile karısını babasının ve kızkardeşinin yanına bırakır.

Avusturyalılar'ın Ulm'da mağlûp edilmelerinden kısa bir müddet sonra, Andrey kendisini göstermeye başlar. Avusturya ve Morovya'daki küçük çatışmalarda yer alır ve Austerlitz savaşından önceki strateji konferanslarına katılır. Savaşta kahramanca çarpışır, fakat yaralanır ve bu hâli ile savaş meydanında terkedilir. Ailesi, onun öldüğünü sanır, fakat haber kansından gizlenir. Andrey, nihayet Rusya'ya gider ve kansı doğum yaparken öldüğü sırada babasının malikânesine ulaşır. Bebek yaşar, kendisine Nikolai adı verilir ve bakmalan için, Marya ve eski prenze (babası) bırakılır.

Andrey, ordudan ayrılır ve vaktinin büyük bir kısmını, babasının malikânesinde düşünceli bir tarzda geçirir. Onun bu emekliliği 1806'dan 1809'a kadar sürer; nihayet, kabuğundan çıkarak kamu işlerinde yer almaya karar verir. Bir ara, Speranski'nin çevresindeki liberaller arasına katılır, fakat kısa bir zamanda hayal kırıklığına uğrar. Daha sonra, Kont Ilya Andreiç Rostov'un kızı Nataşa ile arkadaşlık etmeye başlar ve hayata yepyeni gözlerle bakar.

Andrey'in babası yaşlı prens oğlunun ikinci evliliğine karşı çıkar ve bir sene beklemesini ister. Andrey, bunu mütereddit bir şekilde kabul eder ve Nataşa'ya olan hürmetinden ötürü, onun kendisine bağlı kalmak zorunda olmadığını gösterircesine, nişanlandıklarını ilân etmez. Sonra bir iş için ayrılır. Nataşa'yı, arkadaşı Pierre Bezuhov'a bırakır ve Nataşa'ya, herhangi bir zor-

lukla karşılaştığı zaman, arkadaşına güvenebileceğini söyler. Pierre'in kötü ruhlu karısı, Andrey'in yokluğundan istifade eder ve Nataşa'yı, kendi erkek kardeşi Anatol Kuragin ile evlenmeye ikna eder. Anatol, önceki gizli bir evliliği neticesinde karısı, var ise de, Nataşa'ya, beraberce kaçmayı teklif eder. Nataşa, Andrey ile nişanlılığını bozar, fakat Anatol'un kendisini aldattığını anlar. Küskün ve hayal kinklığı içindeki Andrey artık, onu görmek istemez.

Napoleon, 1812'de Rusya'yı istilâya başlar. Andrey, şimdi ne yaptığını bilmez, hırçın bir adam haline gelen babasının yanından ayrılır ve tekrar üniformasını giyer. Smolensk'in Fransız kuvvetleri tarafından zaptedilmesi üzerine, Marya ve babası, malikâneyi terkeder. İhtiyar prens, kalp sektesinden ölür ve Marya, isyânkâr köylüler arasında tek başına kalır. Nihayet, Nataşa'nın kardeşi Nikolai Rostov kendisini kurtarır. Andrey de bu arada, Borodino savaşına katılır ve ağır yaralanır. Kendisi Moskova'ya götürülür ve Nataşa ve ailesi Andrey'i bulurlar. Nihayet Andrey ve Nataşa banşır. Nataşa, Moskova'nın kuzey-doğusunda Yaroslav'da ölen Andrey'in başucundan ayrılmaz. Nikolinka adındaki çocuk ise, Marya ve kocası tarafından yetiştirilir. (Marya, nihayet Nikolai Rostov ile evlenmiştir.) Kitabın sonunda, çocuğu, hâtırasına perestiş ettiği babasına lâyük olmak için çalışan hissî bir genç olarak görüyoruz.

Pierre

Andrey'in en yakın arkadaşı olan Pierre Bezuhov, Kont Bezuhov'un, Avrupa'da özel hocalarla yetiştirdiği gayrî-meşrû çocuğudur. Romanın başlangıcında, ölmek üzere olan babasının yanında bulunmak üzere Rusya'ya gelmiştir. Şişman, hantal ve sosyal hayatta beceriksiz bir genç olan Pierre, heyecanlı bir Bonapartçı'dır. Babasının ölümünden sonra, Pierre'in durumu birdenbire değişir: Babası, kendisini nüfus kütüğüne geçirmiş ve böylece, Kont unvanını tevarüs edebileceğini belirtmiştir. Kont

Bezuhov'un ilk vârisi Vasili Kuragin, hukukî bir şekle bürünmeden önce, bu vasiyetnâmeyi ortadan kaldırmak ister. Bunda başanlı olamayınca, Pierre ile arkadaşlık eder ve onu, kendi kızı Elena Vasiyevna Kuragin ile evlenmeye ikna eder. Bu mesut bir evlilik değildir. Elena güzel bir kadındır, sosyetede göz kamaştıncı bir mevkii vardır; fakat son derece bencil, şehvete düşkün, dejenere biridir. Pierre, karısının kayınbiraderi Anatol Kuragin'in sefih arkadaşı Dolohov ile ilişki kurduğundan şüphelenir. Nihayet, Pierre ve Dolohov düello yaparlar ve Dolohov yaralanır. Artık beraberce yaşamayacaklarını anlayan kan koca ayn yaşamaya karar verirler (1806).

Pierre, şimdi hissî çalkantılar içindedir. Bir ara, kendisinin mahallî idealizmi, Osip Aleksyeviç Bazdyev adında birisinin ısran ile katıldığı Mason cemiyetinde ifadesini bulur. Bu cemiyet, ona, saflaştırılmış bir dinin ve pratik hayır işlerinin bir belirtisi olarak görünür. Bu tesir altında sosyal reformlar getirmek, kendi malikânesinin bulunduğu yerde okul ve hastane inşa etmek ister. Bunda, hiç de başanlı olamaz, adamları kendisini aldatırlar. Nihayet, kendi locasının önde giden üyeleri, onun ahlâkî ve sosyal reformuna ilgi göstermeyince, Masonlar'dan da hayal kınklığına uğrar, maamafih Bazdyev bir iş başanır; Pierre'in, hiç olmazsa zahiren, karısı ile barışmasını sağlar (1809).

Prens Andrey, (1801), karısının ölümünden sonraki inziva hayatından sıynılır ve Pierre, onun, Nataşa Rostov ile evlenmesini ısrarla söyler. Fakat Nataşa, Anatol Kuragin ile kaçmak istediği zaman, Pierre, Nataşa'ya, evli bir erkek tarafından nasıl aldatıldığını gösterir. Yine Nataşa ve Andrey'yi banştırmak isterse de, bunda başanlı olamaz. Sonunda Nataşa'yı kendisinin sevmeye başladığını görünce, onunla görüşmemeye karar verir.

İki sene sonra, Pierre'nin karısı anjinden aniden ölür ve Pierre artık serbesttir. Fakat ülkede olup bitenler, özel meselelere yer bırakmaz. Fransız kuvvetleri Rusya'yı istilâ etmişlerdir. Pierre, sivil bir müşahit olarak Borodino savaşında yer alır, daha

sonra Moskova'yı terkeder veya terketmeye hazırlanır. Pierre, şekil ve kıyafetini değiştirir ve Moskova'da kalır. Napoleon'u öldürmek için birtakım plânlar tasarlar. Muhtelif maceralardan sonra, kendisini kundakçılıkla itham ederek tevkif ederler ve idam edilmekten kaçarak zor zahmet kurtulur (1812).

Pierre esir düştüğü zaman, kendisine, din yolu ile insanlığı, Masonlar'ın iddialı ve akla dayanan doktrinlerinden çok fazla nasıl seveceğini gösteren bir adamla tanışır. Bu Platon Karataev adında basit ve cahil bir er olmakla beraber, neşeli bir insandır, saf ve temiz dindarların sevgi ve kardeşlik hisleri yaratacağını gösterir. Gerçi Karataev, kendisini ele geçirenler tarafından öldürülürse de, Pierre onun tesirini uzun zaman hissederek.

Fransız ordusu ile birlikte Batı Rusya'dan çekilen Pierre'i, Kosak askerleri kurtarır. Moskova'ya döner, malikânesini onarır ve nihayet Nataşa ile evlenir (1813). Bu defa, mutlu ve semereli bir evlilik yapmıştır. Kitabın sonsözü, Pierre'yi yedi sene sonra (1820) gösterir. Artık huzura kavuşmuş, fakat eski sosyal idealizmi canlılığından bir şey kaybetmemiştir. Kitapta, onun, başarılı olmayan Aralık isyancıları arasında yer alacak liberalere katılacağı imâ ediliyor.

Nikolai

Kitaptaki üçüncü aile Rostovlar'dır. Onlar, ne Kuraginler gibi kötü ruhlu, ne de Bolkonskiler gibi maharetli insanlardır. Onlar, alâlede, fakat iyi insanlardır; hâdiseler üzerinde derinden derine düşünmezler, insanlara sevgi ile muamele ederler, hayatta olmaktan zevk duyarlar. Babaları Kont İlya Rostov, müşfik ve nazik bir insan olmakla beraber, son derece tutumsuzdur. Evinde dört çocuğu ve kendi ailesinin bir mensubu gibi büyütülen Sonya adında bir yeğeni vardır. Sonya, çocukluğundan beri, ailenin en büyük oğlu Nikolai'ye âşıktır.

Nikolai, bir subay olarak, 1805 yılında Pavlograd alayı ile birlikte Avusturya'ya gider. Rusya, müttefikler üzerindeki baskıyı hafifletmek için bölgeye birlik gönderir. İlk çatışma, onu fena halde ürkütür, fakat yine de, ismini lekeleyecek tarzda hareket etmez. İkinci çarpışmada, Schönggraben'de, hafif bir yara alır ve savaş yerinden kaçır. Yaralandığı haberi ailesine ulaşır ve onlar Nikolai'ye bir kahraman diye bakarlar. Nikolai, harbi mübalâğalı bir şekilde anlatır, kendisini büyük bir kahraman olarak gösterir. Austerlitz'de vatanseverlik hisleriyle hareket eder ve Çar'a büyük bir hizmet yapmayı tasarlar. Savaş sırasında, Çar'a iletmesi için kendisine bir mesaj verilirse de Çar'ın bulunduğu yere çok geç ulaşır, mesaj da böylece değerini kaybeder ve gerçekte de Çar'ın yanına çıkacak cesareti kendisinde bulamaz.

Nikolai, Moskova'ya döner ve 1806 kışında iyi ve hoşça bir vakit geçirir. Pierre, Dolohov'la düello yaptığı zaman, Nikolai, Dolohov'un yedeğidir. Dolohov, bu dostluğu, Nikolai'nin sevgilisi Sonya'ya evlilik teklif etmek suretiyle gösterir. Kız, onun bu teklifini kabul etmeyince, Dolohov, iskambil oyununda Nikolai'yi yıkar. Nikolai, 43.000 ruble kumar borcunu öder ve bunu büyük bir ders kabul ederek alayına döner. Aleksander ve Napoleon'un Tilsit'de görüşmelerinde bulunur. Artık, iyi bir askerdir, harp tecrübesi görmüş ve korkaklığı kalmamıştır.

Bu arada, Rostovlar'ın malî durumları bozulur. Kızlarının evlilikleri yaklaşmaktadır ve onların iyi bir şekilde evlenmeleri de önemlidir. Vera adındaki en büyük kızları, kendisine iyi bir başlık verdiği Berg adında bir subayla evlenir. Kontes, Nataşa ile evlenmek isteyen bir genci, çok fakir diyerek reddeder. Aynı sebepten ötürü, Nikolai ve kuzeni Sonya arasındaki aşkı söndürmek ve Nikolai'ye zengin birini bulmak ister. Fakat Nikolai, bir bezirgân evliliği yapmak istemez. Nataşa, parlak ve zengin Andrey ile nişanlanır, fakat daha önce belirtildiği üzere, Nataşa, hercaî biri olduğunu gösterir ve nişanı bozar. Bu arada, müsrif yaşayış devam eder: Tolstoy, Rostov malikânesindeki ha-

yatın -avlanma partileriyle, komşulara yapılan ziyaretlerle ve Noel şenlikleriyle- hatırdan çıkmayacak manzarasını gözlerimiz önüne serer (1810).

Diğer iki ailenin durumunda da olduğu gibi, 1812 istilâsı, Rostov ailesinde de bir kriz yaratır. Nikolai, alayında görevlidir ve kendisine kahramanlık madalyası verilmiştir. En küçük oğulları Petya da, ağabeyi gibi subay olmak ister. Smolonsk'ten çekildikleri sırada, Nikolai, daha önce anlatıldığı üzere, Marya Bolkonski'ye rastlar ve yardım eder. Burada, ikisi arasında romantik imkânlar doğarsa da, Nikolai, Sonya'ya söz verdiğiinden ötürü pişmanlık duyar.

Moskova yandığı zaman, Rostovlar mallarını mülklerini kaybederler, fakat ailenin maruz kaldığı daha da büyük felâket, Fransızlarla yapılan küçük bir çatışmada Petya'nın ölümüdür. 1813'de yaşlı kont, aileyi iflâs ettirdiğini pişmanlıkla idrak ederek ölür. Malikâne satılır ve aile kiraladıkları başka bir yere taşınır. Bu şartlar altında, Sonya ve Nikolai'nin evlenmesi düşünülemez, zira her ikisi de beş parasızdırlar. Sonya, Nikolai'ye anlayışlı bir mektup yazarak onu, vaadinden kurtarır.

Roman sona ererken, geride kalan gençler, taraflar için yarar sağlayacak tarzda evlenirler. Nataşa, 1813'te kendisine bir zamandır sessiz bir tarzda âşık olan Pierre ile evlenir ve Nikolai de şimdi Marya Bolkonski ile evlenmek için serbest kalmıştır. Ülkede başı da kurulduğundan, Nikolai, muhafazakâr bir kır centilmeni olarak hayatını sürdürür. Karısının mülkünü sorumlu bir tarzda yöneterek, aileyi, tekrar varlıklı bir hale getirir. Aileler arası evliliklerle birleşen bu üç aile, artık huzur içinde ve mesuttur.

Eleştiri

Harp ve Sulh, öylesine heybetli bir başarıdır ki, onu, bir romandan ziyade bir destan olarak ele almak gerekir. Şüphesiz, kitapta, normal büyüklükte üç romanlık malzeme

vardır. Tolstoy, bize bir değil üç kahraman verdi ve onları orduların, imparatorların ve Avrupa tarihindeki akımların oluşturduğu bir fon üzerinde ele aldı.

Harp ve Sulh'u, birçok açılardan inceleyebiliriz. Bunun başlıca yollarından biri, kitabı, Rus cemiyetinin, bilhassa asiller sınıfının, bir incelenmesi olarak ele almaktır. Bu imtiyazlı bir sınıf, Batılılaşmış bir elit'tir; Fransızca'yı kendi dilleri kadar rahat konuşur, lüks bir hayat yaşar ve ülkeyi ancak kendilerinin yöneteceklerine inanırlar. Öteki aşırı uçta, gayet ağır şartlar altında çalışarak sosyal yapıyı destekleyen serfler (toprak köleleri) vardır. Böyle bir durum, bir sınıf çatışması ihtimalini gösteriyor ise de, Tolstoy, bunun önemini küçümser. Bir ara, Bogutçarova'da, huzursuzluk mırıltıları ortaya çıkarsa da, genellikle, efendi ve hizmetçi arasındaki ilişki tabiidir; bu ilişkide, tarafların sosyal sınıfları belirli bir rol oynamaz; tıpkı, Rostov ve Danilo veya Ilagin ve vekilharcı arasındaki ilişkide olduğu gibi. Bu manzarada, bir sınıf, bilhassa yer almaz: Tacirlerden, küçük devlet memurlarının ve alt kademelerdeki ruhban sınıfı mensuplarından oluşan burjuvazi. Aristokrat Tolstoy, Rus kütleleri için sevgi ve hürmet besler, fakat onların sosyal merdivende yükselmeleri gerektiğini savunmaz.

Harp ve Sulh'un sahnesi, Rusya'nın ötesine uzanır; bu sahne Avrupa'dır. Tolstoy, o zaman, kıtayı silip süpüren kuvvetler arasındaki muazzam çatışmanın mâhiyeti üzerinde durur. Tarihi, "büyük hâdiseleri büyük insanların yarattıkları" açısından ele alan kahramanca görüşe katılmayan Tolstoy, insanları tarihin âletleri olarak görür, onun yaratıcıları olarak değil. Generaller ve politikacılar, kontrol ettiklerini sandıkları kuvvetleri anlamazlar ve Tolstoy'un görüşüne göre, Napoleon bile sunî bir maceracıdır; hâdiseler kendisi aleyhinde akmaya başladığı vakit ne yapacağını bilemez, şaşırır. Romanda, Tolstoy'un en fazla sempati beslediği tarihî şahsiyet, ne çar, ne parlak

başbakan Speranski'dir. Tolstoy'un tarihî kahramanı Kutuzov'dur: Yaşlı, hantal, anlayışsız, kaba bir askerdir: Mecbur kalmadıkça çarpışmaz, ama tarihin akışının ne zaman kendisinin lehine döneceğini bilecek kadar Rus karakterinin içgüdüsel özelliklerine sahiptir.

Kitabın, adının da gösterdiği gibi, harp ve sulh arasındaki gidiş gelişler, kitabın ana ritmi'ni hazırlar ve kitapta yer alan her karakterin hayatına tesir eder. Kitapta, başka çelişki ve çatışmalar da var: Asiller ve köylüler, Fransız ve Rus dilleri, kültürlü ve sade insanlar arasındaki kutuplaşmalardan bahsettik. Bundan başka iyi kalpli Pierre ile karısının kötü niyetli ailesi Kuraginler arasında; parlak, yerinde duramayan entelektüel Bolkonskilerle daha ziyade düşüncesiz hareket eden Rostov'lar arasında; modern yeni hükümet merkezi ile eskisinin rahatlık ve huzuru arasında; Rostovlar'ın partilerindeki neşe ve eğlencelerle Kotn Bezuhov'un ölümü arasındaki ağırbaşlılık ve ciddiyet arasında; ümit ve ümitsizlik arasında gidip gelen Andrey'de; ilmî bir tarzda yetiştirilen Alman generalleri ile sezgilerine göre hareket eden Bezuhov arasında; bir imparatoru öldürmeye hazırlanırken bir çocuğun hayatını kurtaran Pierre'deki çelişkiler. Bütün bunları kısa bölümler ve hızla değişen manzaralarla ele alan Tolstoy, âcil ve süratli hareketlerle dramatik bir gerginlik yaratır.

Kitaptaki karakterler çok sayıda ve değişiktir ve hepsi, ikinci derecedekiler dahi, belirli özelliklere sahip fertler olarak, hatırdan çıkmıyorlar. Bir bütün halinde ele alındığında, ikinci derecedeki karakterler oldukça statiktirler. Özellikleri kesinlikle belirtilmesine rağmen, sadece dışarıdan gösterilirler ve pek az değişirler. Öte yandan, Pierre, Andrey, Nikolai ve Nataşa tam mânâsıyla üç boyutludurlar. Onları, pek çok noktalardan görüyoruz; birbirlerine nasıl görünüyorlar, yabancılara nasıl görünüyorlar ve kendilerine nasıl görünüyorlar? Üstelik, olgunlaştıkça değişiyorlar. Nataşa, küçük bir kız olmaktan çıkar, hoppa bir

genç kız haline gelir ve sonunda evli, ağırbaşlı bir kadın olur. Gençliğinde çılgın bir hayat yaşayan Nikolai, sorumluluk hisleri duyan bir kır centilmeni haline gelir. Andrey dahi, ölüm ânında, bütün hayatınca erişemediği huzura kavuşur. Romandaki belli başlı karakterler, tatmin edici bir hayata kavuşurlar. Tolstoy'un şunu söylemek istediği anlaşılıyor: Mutluluğun sırrı, imparatorlukların çatışmalarında veya devlet adamlarının hareketlerinde değil, birbirlerini sevmeyi bilen ve kendilerini beşeriyetin müşterek içgüdülerine açık tutan alelâlde insanların dramatik olmayan özel hayatlarındadır. Bu hayatın en saf misâli de Karataev'dir.

Eğer romanda bir kusur var ise, sonraki bölümlerin canlılıklarını kösteklercesine, tarihin mânâsının uzun uzadıya anlatılmış olmasıdır. Kitabın ikinci baskısında bu raları çıkarıldı ise de, sonraki baskılarında yeniden getirildi. Keşke, Tolstoy, tarihin anlatılması işini yine tarihe bıraksaydı. Yine, plândaki bazı kısımlar, bilhassa, yaralanmış Andrey'i Rostovların karşısına çıkaran tesadüfte olduğu gibi, biraz sun'î görülüyor: Maamafih, bunlar, sadece küçük ve önemsiz lekeler. Kitap, bir bütün halinde, kapsamında öylesine geniş, hareketinde öylesine canlı, karakterlerinde öylesine nüfuz edici, realizminde öylesine ikna edicidir ki, okuyucu, kendisini, bir romanda değil, bizzat hayatın içinde bulunduğunu hissediyor.

Yazar

Leo Nikolaeviç Tolstoy, 1828'de, ailesinin, Moskova'nın güneyindeki Tula şehri yakınındaki Yasnaya Polyana malikânesinde doğdu. Ailesi zengin toprak sahipleriydiler ve bazıları da, *Harp ve Sulh*'taki karakterlere model alındılar. Böylece, Prens Bolkonski, Tolstoy'un annesi tarafından büyük babası Prens Volkonski'dir. Nikolai ve Ilya Rostov da babası ve babasının babasıdır. Romandaki Sonya ve Marya'nın da ailede prototipleri vardır ve iki aile arasındaki ilişkiler de romandakini çok andırıyordu.

Tolstoy'un eğitimi özel Fransız hocalarına bırakıldı: Kazan Üniversitesi'ni üç senede tamamlamasına rağmen, diploma almadı. Bir müddet aylak gezdikten sonra, asker oldu. Kafkaslarda birkaç sene kaldıktan sonra Kırım Harbi'ne katıldı. Bu tecrübe, ona, ordu hayatı ile iyice ünsiyet kazandı ve o da bu tecrübelerini *Harb ve Sulh*'unda açıkça belirtti. Avrupa'ya iki seyahat yaptıktan sonra, ailesinin malikânesine döndü, hâkim oldu ve köylünün sofistik olmayan hayatını ahiâken ve entelektüel bakımdan, medeniyetin sunî standartlarından daha sağlam olduğunu söyleyen Rousseau'nun prensipleri yolunda giderek, kendi toprağını işleyenler için bir okul yaptırdı.

1862'de evlenen Tolstoy, bu hayatında güçlüklerle karşılaştı. Karısı Sophie Behirs, henüz çocuk denecek yaşta idi. Cinsî bakımdan henüz uyanmamış kız, kocasının fizikî arzularının şiddetine hazırlıklı değildi. Meseleyi daha da kötüleştiren nokta, Tolstoy, evlilik-öncesi cinsî ilişkilerini kaydettiği hâtıra defterini karısına gösterdi ve karısı, onun bu gösterişçi samimiyetinden tiksinti duydu. Aşkı ve seksi kaynaştıramayan Tolstoy, sonunda, fizikî aşkı tamamen reddetti, en iyi durumun evlenmemek, bekâr kalmak olduğunu ve trajedilerin en büyüğünün evlilik yatağı olduğunu söyledi. Bu inanışlarına rağmen, yine de on üç çocuğa babalık yapmasını becerdi.

Tolstoy'un bir yazar olarak hayatı, 1852'de, çocukluk yıllarını anlatan hikâyesi ile başladı. Askerlik tecrübeleri sayesinde, Kafkaslar'ın sahne alındığı Kossaklar'ı Kırım Harbi'ni anlatan *Sivastopol*'u yazdı. Fakat şaheserleri *Harp ve Sulh* ile 1869 arasında tefrika edildi. Kitabın gözden geçirilmiş bir şekli 1873'te yayımlandı; ve kitabın nihaî ve kesin 1886 baskısı, aslında 1869 baskısıdır. *Anna Karenina* ise, 1873 ve 1877 arasında yazıldı.

1877'de Tolstoy'un hayatında büyük bir kriz görüldü, ve kendini tamamen dine verdi. Tolstoy, Ortodoks ailesinin inanışlarına göre yetiştirilmişti, fakat çocukluk yaşlarından sonra dinî inanışları gevşedi. Hayatının ilk yıllarında, romanının karakterlerindeki, Pierre ve Andrey'deki çok sayıda şüphelerin kendisinde mevcut olduğu anlaşıyor. Elli yaşına geldiği zaman varlığının, dinî inançlarla da desteklenmesi gerektiği inanışına derinden sarıldı. Hayatının bu safhasını, *Bir İtiraf* adlı kitabında anlatır. Onun inanışları, kendi kanaatine, Aziz Paul ve diğerleri tarafından ilâve edilmiş kısımlarından arınmış, saf ve temiz Hristiyanlık; gerçekte, Burada, Sokrat, Lao Tzu veya diğer büyük hocaların öğrettiklerinden farklı olmayan bir tür Hristiyanlık. Tolstoy'un Hristiyanlık'ta reddettiği "dejenerelik-

ler" arasında, insanların dünyaya günahkâr oladak geldikleri, günahların, muhtelif yollarla affedilmesi, Teslis (üçlü birlik) ve Allah'ın insan şeklinde vücut bulması idi. Onun inanişına göre, Hristiyan dininin çekirdeğini, evrensel sevgi ve şiddetten kaçınılması oluştuyordu.

Siyasî fikirleri de aynı şekilde aşırı idi. Tolstoy'un inanişına göre, devlet şeytanî bir müessese idi; mülkiyet ve kanunlar da dahil, devletin bütün müesseseleri hırsızlık veya çıplak kuvvet üzerine kurulmuştu. Onun ideal cemiyeti, bir çeşit anarşik ütopya idi. Riyazat âlemine dalan bir kim senin bu tür fikirleridir ki, aslında cinsî hisleri olan Tolstoy'a seksi reddetti ve buradan hareketle sanatı veya hiç olmazsa, ahlâkî bir gayesi olmayan sanatı veya basit ve iyi hisleri harekete getirmeyen sanatı da reddetti. Böylece, o zamana kadar kendisinin yazdığı yazılara olduğu kadar, Shakespeare'e dahi hücum etti.

Artık yazılarının ekserisi polemiksel veya didaktik idi: *İnandıklarım, Şu hâlde Ne Yapmalıyız? Allah'ın Dünyası Sizin Kendi İçinizdedir* ve *Sanat Nedir?* Tolstoy'un bu yazıları etrafında müridler topladı ve ahlâkî bir hoca olarak dünya çapında şöhrete ulaştı. Kendisiyle muhabere edenler arasında Gandi de vardı. 1884'ten sonra, Tolstoyizm teşkilatlanmış bir mezhep hâline geldi. Tolstoy'un malikânesi Yasnaya Polyana da bu mezhebin "Tekke"si oldu. Tolstoy, şimdi bu görüşlerine ayak uydurarak yeni bir hayat tarzını benimsedi. Bir köylü gibi giyindi, elleriyle çalışmaya başladı ve et yemedi. Zenginliğin bir kötülük olduğuna inandığından, bütün mülkiyet ve telif ücretlerinden vazgeçmek istedi ise de, bu noktada karısı araya girdi. Böylece, her şeyini karısına bıraktı ve kendisinin evinde, daha önce yaşadığı şekilde, teorik olarak meteliksiz, fakat gerçekte rahat bir ömür sürdü.

Tolstoy'un son seneleri Sophia ve müridleri, bilhassa Tolstoyizm kült'ünde kendisini bir çeşit rahip ilân eden Vladimir Çertkof adında birisi arasındaki sürtüşmelerden dolayı acı ve ıstıraplı geçti. Evindeki hayatı tahammül edilemez bulduğundan ve belki de, yeni inanişların kendisine barış ve huzur getirmediğini anladığından, 1910 senesinde, gayesizce dolaşmaya başladı. Belirli bir hedefi yoktu. Sıhhati iyice bozulana kadar gitti ve küçük bir kasabanın demiryolu istasyonunda zatürreeye yakalandı. Karısı Sophie çağrıldı, fakat Çertkof, Tolstoy'un artık onu tanımayacak bir hâle gelene kadar, karısını görmesine müsaade etmedi. Nihayet, peşindeki müridleri, gazeteciler ve hatta sinema haber kameraları arasında 9 kasımda öldü.

Denizler Altında 20 Bin Fersah

Yazan

Jules Verne

(1828-1905)

Başlıca Karakterler

Kaptan Nemo: Nautilus adındaki denizaltı gemisinin kaptanı; esrarengiz bir adam; karadaki hayatında baskının ıstırabını çektiğinden, hürriyet ve intikam uğrunda denize açılır.

Pierre Aronnax: Kırk yaşlarında bir Fransız; heyecanlı bir deniz biyoloğu.

Conseil: Aronnax'ın uşağı; otuz yaşlarında, kolay heyecanlanmayan bir Flaman; sâdık, cesur ve soğukkanlı bir adam.

Ned Land: Kanadalı bir mızrakçı; yerinde duramayan ve çabuk kızan biri.

Kaptan Farragut USA: Birleşik Amerika'nın Abraham Lincoln adlı gemisinin kaptanı.

Hikâye

1866'da, gemiler denizlerde aşağı yukarı yüz metre boyunda, büyük bir süratle hareket eden ve parlak ışıklı garip bir nesne gördüklerini bildirdikleri vakit, dünya heyecanlandı. Bu

garip nesne, birkaç geminin üzerine gitmiş, çarpmış ve hemen batırmıştı. Onun ne olduğunu kimse bilmiyor, fakat uzmanların ekserisi, balinaların, şimdiye kadar bilinmeyen ve hayret uyandıran bir türü olabileceğini söylüyorlardı. Bu uzmanlar arasında, bu hikâyeyi anlatan, Profesör Pierre Aronnax adında bir Fransız biyoloğu da vardır. 1867 yılında, Amerika'nın "Hoşa Gitmeyen Nebraska Bölgesi"nde yaptığı bir incelemeden dönen Aronnax, yanında bir sürü numune yaratıklar da getirmiştir. Bu bilinmeyen hayvanın ne olduğunu araştırmak üzere Birleşik Amerika ilim heyetine katılması için dâvet edilir. Sadece üç saat sonra, Conseil adındaki sadık Flaman uşağı ile *USA Abraham Lincoln* gemisine biner. Gemide, Ned Land adında Kanadalı bir mızrakçı da vardır ve Aronnax onunla arkadaş olur.

Birkaç ay sonra, Japonya yakınlarında devi görür ve takip etmeye başlarlar. Bu garip nesnenin, kendilerinin gemisinden çok daha süratli gittiği ve çok daha kolaylıkla manevra yapabildiği, gemi ile oyun oynadığı anlaşılır. Nihayet, *Abraham Lincoln*, bu deve oldukça yaklaşır ve Ned Land bir mızrak fırlatır. Mızrak, hiçbir hasar yapmaz, geri gelir ve meçhul varlığın fışkırttığı büyük bir su fışkıyesi Aronnax'ı ve güvertedekileri denize düşürür. Kargaşa sırasında, Aronnax, Land ve Conseil, hareketsiz kalan *Abraham Lincoln*'a doğru yüzemezler ve gemi de onları kurtaramaz. Böylece, kendilerini, avlamaya çalıştıkları yaratığın sırtında bulurlar. Gemideki demir kaplamalardan ve vidalardan, bu balinanın gerçekte bir denizaltı gemisi olduğunu anlarlar. İçerdekilerin dikkatini çekmek için geminin kenarlarını tekmelerler, yüzleri maskeli sekiz kişi onları içeri alır.

Denizaltının kumandanı, Kaptan Nemo adında esrarengiz bir adamdır. Latince "hiç kimse" mânâsına gelen bu kelime, yine kendisini "hiç kimse" diye adlandıran eski çağların Odysseus'unu hatırlatır. Nemo'nun geçmiş hayatı hakkında bazı şeyler imâ edilirse de, kimse tam mânâsıyla izah edemez.

Kitaptan anladığımıza göre, büyük bir felâketten ötürü, kendisini cemiyetten sıyırmış, uzaklaştırmıştır. Kendisine benzer insanlardan oluşan mürettebatı ile kendilerini hür hissettikleri dalgalar altında, yeni bir mekân kurmuşlardır. İlmî ve mekanik dehasından ötürü, o zamana kadar kimsenin yapmadığı bir denizaltı gemisi yapmıştır. Son derece zengin bir adam olan kaptan, yüksek bir kültür ve zevke de sahiptir. Gemisinde bir kütüphane, büyük bir org. Louvre veya Ufizzi müzesinden alındığı hissini veren zengin bir sanat koleksiyonu da vardır. Ayrıca bir deniz biyoloğudur. Topladığı yaratık numuneleri, Profesör Aronnax'ın kıskançlık ve sevgisini çeker.

Nemo, misafirlerine nazik davranırsa da, içindekileri dışarı vurmaz. Sırrının ortaya çıkmasından korktuğu için, onları serbest bırakamayacağını söyler; fakat M. Aronnax'la birlikte, okyanusların derinliklerini araştırmaktan zevk duyacağını anlatır. Kitabın bundan sonraki kısmı, su altının hayret uyandırıcı hayatı ile ilgilidir. Denizaltı gemisinin anlatılması sayfalar sürer (ki ismi *Nautilus*'tur) ve onun nasıl yapıldığı belirtilir. Kitaptan, geminin 70 metre uzunluğunda olduğunu, elektrikle çalıştığını, 50.000 feet küb (bir feet, 30.5 cm.) su kaldırdığını ve içindeki malzeme hariç 67.500 İngiliz lirasına mal olduğunu öğreniyoruz. Aronnax, kendisinin (ve okuyucunun) hazmedebileceği bütün bu istatistikleri kaydettikten sonra, ev sahibi ile birlikte dalgıç elbiselerini giyer, okyanusun yatağını araştırmaya koyulurlar. Elektrik lambaları ve sıkıştırılmış hava silindirleriyle mücehhez dalgıçlar, kabuklu hayvan numuneleri toplar, deniz yosunlarından oluşan şaheser bir deniz altı ormanını ziyaret eder, köpek balıkları ile çarpışır, su altındaki bir volkanın patlamasını görür ve Atlantis kıtasının harap olmuş şehirlerini ziyaret ederler. Nemo, misafirine, bir Hindistan cevizi büyüklüğünde muazzam bir inci gösterir. (Aronnax, onun 50.000 İngiliz lirası edeceğini hesaplar). Daha sonra, ancak Nemo'nun bildiği bir su altı tünelinden geçerek, Kızıldeniz'den Akdeniz'e

açılırlar. Nautilus, en tehlikeli macerasında, buzlar altından giderek Güney Kutbu'nu keşfeder ve donmaktan zor kurtulur.

Zaman zaman, Nemo'nun, sadece karadaki zalimlerden kaçmadığını da anlıyoruz. O, aynı zamanda bir intikam harbini yürütüyor. Nautilus, Hindistan Burnu yakınından geçerken, bu ülkenin hâlâ esaret altında yaşadığını anlatan Nemo'nun yüzü sapsarı olur. Sicilya Adası civarında, bir gemi Nautilus'a hücum eder. Bu bir Fransız gemisi mi, İngiliz gemisi mi, yoksa başka bir ülkenin gemisi mi, bayrak taşımadığından bilemiyoruz. Nemo, gemiye çarpar ve yoluna devam eder.

Denizaltı kuzeye doğru yoluna devam eder. İstirap, intikam ve pişmanlık hislerinin pençesinde kıvranan Nemo, gemideki kölelerinden uzak durur. Kontrol ve yönetim gevşer. Denizaltından nasıl kaçacaklarını düşünen Ned Land, Nautilus satha çıkar çıkmaz, üç arkadaşın geminin sandalını ele geçirerek, süratle sahile doğru gitmelerini teklif eder. Tam güverteye çıkmış ve kapağı kapamışlardır ki, denizaltının içinden bir haykırış yükselir. Nemo, bilerek veya bilmeyerek, gemiyi, Norveç açıklarındaki büyük bir girdabın içine doğru götürmüştür. Bu öylesine kuvvetli bir girdaptır ki, gemiyi yutabilir. Aronnax, nereden ve kimin tarafından vurulduğu belli olmayan bir darbe ile kendisinden geçer, kendisine geldiği vakit, arkadaşlarıyla birlikte girdabı atlattıklarını ve Lofoten Adaları'ndaki bir balıkçı kulübesinde yattıklarını görür. Nemo'ya ve Nautilus'a ne olduğunu da, Profesör Aronnax bir türlü anlayamaz.

Eleştiri

Jule Verne'den niye bahsettik? Dünya şaheserlerine ayrılmış bir kitapta, on iki yaşındaki çocuklar tarafından okunan bir bilim-kurgu kitabına ne lüzum var? Bir sebep şu: Rabelais veya Cervantes'i okuyan her okuyucuya karşı, Jules Verne'i, hiçbir gayret sarfetmeksizin zevkle yutan

binlercesi vardır. Sadece bu gerçek üzerinde durulmaya değer. Verne'in başarısı, romantik hareketin sihir ve cazibesinin ilim ve teknolojinin sihiri ile kaynaştırıldığı yeni bir tahayyül şekli yaratmaktır. Verne, yüce bir efsane yaratıcısı idi ve onun bu efsaneleri, şu veya bu şekilde, hâlâ canlı.

Verne'nin, âşikâr zaafı ile başlayalım: Nihayet, unutmamak gerekir ki, altmış beş roman yazan bir kimse-nin bazı kitapları oldukça sıradan bir roman olacaktır. Plânlar, genellikle çok gevşek. *Nautilus*'un gezilerinde dahi, araya zaman zaman deniz biyolojisi üzerine dersler sıkıştırılmış ve birbiri ile pek ilgisi bulunmayan maceralardan pek farklı değil. Karakterler, mukavvaya yapıştırılmış şekiller kadar cansız birkaç standard tipe uyuyorlar: Entelektüel (genellikle bir ilim adamı), hareket adamı ve komik bir yorumcu (genellikle bir uşak). Elimizdeki romanda, bu üç karakteri temsil edenler, Aronnax, Land ve Conseil'dir. Bunun bir izahı şu olabilir: Verne, kitabını yazarken, bir gözü sahnede idi ve hikâyelerinden pek çokları sahnelendi, kendisine daha da fazla para getirdi. *Passeportout*, *Plileas Fogg* ve *Hecto Servadac*, karakter aktörleri için iyi rollerdir.

Verne'nin en fazla hatırlanan karakteri Kaptan Nemo'dur. Haşın tavırları ile, kendisini beşeriyetten uzaklaştıran kasveti ile, tabiat sevgisi ile, zalimlerden nefreti ile, esrarengiz mazisi ile, endişe veya suçun yarattığı ağırlığı ile, belirli ölçüde romantik bir Byron'un kahramanlarından çıkarılmış stereotip'lerdir. Hattâ Kaptan Nemo'nun Güney Kutbu'nda güneşin battığı sırada çektiği nutuk, *Chateabriand*'ın kötü bir rapsodi'si (hissî ve heyecanlı hitabe) gibi. Yine de, Nemo, kendisinin öylesine popüler biri olduğunu ispat ettiğinden, Conan Doyle'nin Sherlock Holmes'i Riechenbach Şelâlesi'nde bırakamayacağı gibi, Verne de, onun Norveç açıklarındaki girdapta kaybolmasına

razı olmadı. Nemo, daha sonra, *Esrarengiz Ada*'da (1875) ölmek için ortaya çıkar. Ve esrarengiz hayatı nihayet açıklanır. Nemo, gerçekte, Hint isyanında İngilizler'e karşı çarpışan Dakkar adındaki bir Hint prensidir. Karısını ve çocuklarını kaybetmiş ve bir kaçak olarak, intikam uğrunda denizleri dolaşmaya başlamıştır. Onun bu özgeçmişi, daha önceki kitapta izah edilmeyen birçok noktayı anlamamıza yarayan bir anahtar mahiyetinde ise de; Nemo, ikna edici, gerçek bir Doğulu değildir. Onun, Hintli olduğunu gösteren bir özelliği yok; o, sadece, ülkesiz bir adam.

Verne'nin romanlarının popülaritesinde, ekseriya şu sebepler şüphesiz rol oynadı: Ele aldığı tezlerin efsane güçleri var ve tahayyül gücümüzü, şuuraltı seviyede zorluyor. Mağara, kimsesiz ada, deniz seyahati. Bütün bunlar, bir psikoanalisti ilgilendirecek rüya sembolleri olarak okunabilir. Bir bölümde, meselâ, *Nautilus*, karanlık bir sualtı tüneline girer ve kendisini, bir volkanın ortasında, ana rahmini andıran bir hücrede bulur. Yine, bu romanlardaki diğer tezler, çocuklar için hazırlanan televizyon programlarının alışılmış malzemesidir: Çılgın ilim adamı, gezegenler arası seyahat, tarihten önceki medeniyetin kalıntıları, ilmî cihazlar ve mekanik harikalara gelince, onlar James Bond'un hayranı erişkin okuyucuları hâlâ zevklendirir.

Bilim-kurgu yeni bir tür değil; hiç olmazsa, *Güiver'in Seyahatleri*'ne kadar uzanır. Edebiyattaki aynı ailenin mensupları olarak Jules Verne, Edgar Allan Poe'dan H.G. Wells'e uzanan çizgi üzerinde. Romanlarındaki bazı plânları, balonlarla seyahat, kutupların araştırılması ve bir girdabın içine gezi ile ilgili kitaplar yazan Edgar Allan Poe'dan alındığı besbelli. Maamafih, Poe ne kadar ilimden zevk almadı ise, Verne de o derece sevdi. Verne eserlerini her zaman titiz araştırmalara dayandırdı. Matematiksel

hesaplara gerek duyulduğu zaman, sayfalar, öylesine teferruatlı ve kesindi ki, bazıları, onların İngiliz astronomu Sir John Herschel tarafından yazıldığını sandılar. İlmî rakamlarla ilgili paragrafların gayesi, şüphesiz, inanılmaz görünenleri inanılır şekle sokmak ise de, bu pasajlar, daha da fazlasını başarıyorlar: Onlar, bir tür, nesir şiirleri. Meselâ *Denizler Altında 20 Bin Fersah*'taki (*Vingt Mille Lieues sous les Mers*) deniz hayatı ile ilgili şu satırları düşünün: İnsanın, Verne'nin, bu pasajı yazmak için zooloji ders kitaplarına başvurduğunu söyleyeceği geliyor:

"Pek çok bitkinin, yaprak yerine, pembe, kırmızı, yeşil, zeytin yeşili, açık kahverengi, koyu kahverengi filizleri var... Sanki meltem rüzgârını yakalamak istercesine bir yelpaze gibi açılan 'Pavonari' gördüm. Eğreltiotunu andıran yenilebilir parçaları, esas gövdeden beş metre yukarı fırlamış kıpkızıl bitkiler; yukarı doğru filizlenmiş demet denen 'acetabuli'ler ve hiç birinde çiçek bulunmayan diğer deniz bitkileri!"

Profesör Aronnax, bilgiçlik taslayan korkak bir adam olabilir, ama hiç olmazsa lirik biri.

İlmî bir kâhin olarak Verne, çağının önünde, ama çok önünde değildi. Onun kehanetlerini, yaşadığı çağın insanları gibi, mümkündür diye düşünmüş olabilirler ve bugün, onların çoğu doğrulandı. Biz artık, *Nautilus*'un elektrik cihazları karşısında hayranlık ve şaşkınlık duymuyoruz; uçak yolculukları olağan; aya dahi çıkıldı. Öte yandan, Verne'de, günümüzün dünyasındaki bazı önemli gelişmeler, meselâ, modern teknolojiye, bilgisayarların ve otomatik kontrollerin rolleri hakkında veya atom enerjisinin korkunç neticeleri hakkında hiçbir belirti yoktur, bunlardan imâ yolu ile dahi bahsedilmemiştir. Yine Verne, tekâmül ve tatbiki jenetikin imkânları hakkında da bir şey söylemiyor. Verne, Katolikti ve Darwinizm'i hiçbir zaman kabul etmedi. Biz bugün Verne'yi tarihî perspektifte, ken-

di çağının bir ürünü olarak görüyoruz; Conan Doyle ve H.G. Wells gibi daha sonraki yazarlar, onun ötesine geçtiler. Fakat ilim çağdışı olsa dahi, macera hiçbir zaman çağdışı olmaz. Genç bir okuyucu veya hikâyenin çağa uygun olup olmadığını bilmeyecek kadar saf olan veya bunun üzerinde durmayan ve kendini genç hissedenden erişkinler için Verne'nin romanları, dün olduğu kadar bugün de zevkle okunacak kitaplardır.

Yazar

Yazıları, hayret uyandırıcı mâceralarla dolu bir adam olan Jules Verne'nin hayatı, durgun ve sıkıcı denecek kadar sâkin geçti. Şüphesiz, iki gerçek birbiri ile bağlantılı, Jules, 1828'de Nantes şehrinde doğdu; babası her yönü ile muhafazakâr mahallî bir avukattı. Nantes bir liman şehridir ve Jules'in çocukluğundaki romantikliğin bir yönü denizdi ve birçok hikâyelerinde bunu görüyoruz. Onbir yaşında iken, birçok küçük çocuğun rüya ve hayal dünyasının ötesine geçti: Karayip Adaları'na giden büyük bir yelkenli gemiye kamarot olarak girdi. Fakat geminin uğradığı ilk limanda karaya çıkarıldı ve babası tarafından eve getirildi. Gerçi daha sonraları seyahatlerine devam etti ise de, ekseriya kendisinin hayal dünyasında dolaştı.

Jules yirmi yaşına geldiği zaman, ileride babasının avukatlık firmasına katılacağı düşünülmekle, hukuk tahsil etmesi için Paris'e gönderildi. Paris'i cazip buldu ise de hukuk eğitimini hayır. Küçük hikâyeler ve piyesler yazmayı tercih etti ve bu piyeslerden bazıları da sahnelendi. Babasının, Nantes'e dönmesini ısrarla istemesine rağmen, bir tiyatro eserleri yapımcısının yanına kâtip olarak girdi. Gerçi aylığı sadece yüz frank idi ise de, artık Paris'te kalabilir ve yazı hayatını devam ettirebilirdi. 1855'de, iki kızı olan Honorine Morel adında genç bir dul kadınla evlendi. Bu, tamamen mesut bir evlilik olmasına rağmen, Verne'yi, daha fazla para kazanabilecek işlere zorladı. Babasından gelen para ile, Paris borsasındaki komisyoncuların bir firmasına girdi ve senelerce Paris borsasında sadakatle çalıştı. Fakat bir yazar olmayı da hiçbir zaman aklından çıkarmıyordu.

Verne'nin maharetlerini yatak odası komikliklerinden bilim-kurguya yönelten, Felix Nadar adında bir fotoğrafçı ve havacı idi. Havacılığın öncülerinden sayılan Nadar, Paris'in balonlardan fotoğraflarını çekti ve bir helikopter yapmayı düşündü. Nadar, 1860'da, Ceant adında büyük bir balon yapmaya başladı. Balon, birkaç odayı içine alabilecek büyüklükte bir gondolu havaya kaldıracaktı. Kendisini bu projenin cazibesine kaptıran Verne, balonların ve hava trafiğinin tarihi hakkında bir yazı yazdı. Yayımlayıcısı Hetzel, notların vaadedici olduğunu, fakat halkın eğitilmek değil, eğlendirilmek istediğini söyledi. Bu konuyu, niye bir hikâye şeklinde ele almak istemiyordu? Verne, bunun üzerine, bir grup kâşifin Afrika'da, Zanzibar'dan Senegal'a, tüyleri diken diken edici maceralarla nasıl gittiklerini anlatan *Bir Balonda Beş Hafta (Cinq Semaines en Ballon)* adında bir roman yazdı. Verne, bir romanı başarıya ulaştıracak kesin formülü bulmuştu: Fantastik bir plân hazırla ve bir sürü gerçek ve rakamlarla, bunun mümkün olabileceğini göster. Bu bilim-kurgu idi. Verne'nin formülü, bir asır sonra da geçerli.

Roman, öylesine tutundu ki, Hetzel ve Verne, her iki taraf için kazançlı netice verecek yirmi yıllık bir mukavele imzaladılar. Böylece, Verne, hayatı boyunca, senede bir veya iki roman yazdı. Bu romanların sayısı gerçekte o kadar çok idi ki, Verne'nin ölümünden sonra, altı sene boyunca, yeni romanları yayımlandı. Bazı şüpheciler, hattâ, Jules Verne diye biri bulunmadığını, onun, bir sürü anonim yazarların takma adı olduğunu dahi söylediler. Toplam olarak, bu dizide altmış beş kitap yayınlandı; en meşhurları şunlardı: *Dünyanın Merkezine Seyahat (Voyage au Centre de la Terre, 1864)*, *Aya Seyahat (De la Terra a la Lune, 1865)*, *Denizler Altında 20 bin Fersah (1870)*, *Seksen Günde Devri Âlem (Voyage autour du Monde en Quatre-vingts Jours 1873)*, *Begum'un Serveti (1879)*, ve *Bulutların Kaptanı (1886)*. Bunlar arasında, en iyi bilineni, muhtemelen, *Denizler Altında 20 bin Fersah*'tır.

Başarı, Verne'e lüks hayat da getirdi: Büyük bir ev, karısı Honorine'e hizmetçiler, özel bir yat... Fakat bunlar, kitapların akışını durdurmadi. Daha fazla yalnız kalmak istediğinden, ailesini, daha küçük bir kasaba olan Amiens'e taşıdı ve muntazam bir burjuva hayatı yaşamaya başladı. Fransa-Prusya Harbi (ki o bu harbi tasvip etmiyordu) sırasında, bir çeşit sâhil muhafızı olarak hizmet etti. Ordudan emekli olmuş ve tüfekleri paslı birkaç kişi ile birlikte Somme sahillerinde, kendi yatı ile devriye gezdi. Talihi yâver gitti ve Almanlar denizden hücum etmediler. Fakat bir ara, nerede

ise öldürücü olabilecek bir dram vuku buldu; çok sevdiği küçük kardeşi Paul'un oğlu Gaston Verne delirdi ve Verne'i bacağından vurdu. Verne, ondan sonra topal kaldı ve artık yatı ile denize çıkamadı. Bunu telâfi etmek için Amiens belediye meclisi üyeliği seçimine katıldı ve kazandı. Verne, bu görevini ciddiye aldı ve yaptığı işten saf bir memnurluk duydu, fakat millî politikaya girmesi için yapılan bütün tekliflere sırt çevirdi.

Seneler geçtikçe, Verne, cemiyetten daha fazla uzaklaştı, daha fazla mahallî burjuva hayatı yaşamaya başladı. Eski arkadaşları ve kendi ailesi mensupları birer birer öldükçe, daha fazla melankolik oldu. Hayatının sonlarına doğru yazdığı kitaplar, öncekiler kadar sihirli değildi. Elli sene-den sonra, tahayyül gücü gevşemeye başladı. Romanlarında, en yeni icatlardan bahsetmek için elinden geleni yaptı, en son eserlerine otomobil ve radyoyu da getirdi, fakat ilmin realitesi, onun hayallerinin önünde gidiyordu. H.G. Welles gibi genç yazarlar da bilim-kurgu yazıyorlardı. Verne, bununla beraber, yazılarına azimle devam etti. 1905'te şeker hastalığından öldü. Adı, bugün, dünyanın her tarafında biliniyor.

Nana

Yazan

Emile Zola

(1840-1902)

Başlıca Karakterler

Nana: Cemiyetçe lekelenen tanınmış bir kadın; bayağı, tutumsuz, düşüncesiz ve yıkıcı.

Bordenave: Théâtre des Variete'nin huysuz meneceri.

Bosc: Tiyatrodaki oldukça alkolik bir aktör.

Marquis de Chouard: Kontes Sabine'nin babası; yaşlı ve hürmet edilen biri; fakat o da diğerleri gibi sefih.

Daguenet: Nana'nın âşıklarından, biri. Büyük bir paraya konmuştur ve şimdi zengin bir kadınla evlenmeyi düşünür.

Feuchery: Bir gazeteci; zaman zaman Nana'nın, Rose Mignon'un ve Kontes Muffat'm âşığı; sinikal bir oportünist. İsim "sahte sevgili" mânâsına gelir.

Fontan: İkinci derecedeki bir aktör; Nana'ya karşı zâlim; fakat Nana, adam kendisini bırakıp gidene kadar ona bakar.

George Hugon (Zizi): Yirmi yaşının oldukça altında nâzik ve ince bir çocuk; Nana'ya tutulunuştur. Nana da ona, büyük bir bebek veya ev köpeği muamelesi yapar.

Philippe Hugon: Georges'in büyük ağabeyi; Nana için zimmetine para geçirir.

Bn. Hugon: Georges ve Philippe'in anneleri; kendisine hürmeti olan bir kadın; oğlunun kötü davranışları onu derinden üzer.

Labordette: Nana'nın erkek arkadaşlarından biri.

Hector de la Faloise: Nana'nın genç erkek arkadaşlarından bir diğeri; davranışlarına çağa uygun bir hava vermek için Paris'e gelir ve bu işlem sırasında da yıkılır.

Bn. Lerat: Nana'nın yaşlı, kılıksız halası, iskambil oyunlarına bilhassa meraklı.

Kont Muffat de Beauville: Nana'ya rastlayana kadar, tanınmış, dindar, tutumlu ve seksüel arzularını dışarı vurmayan biri.

Kontes Sabine Muffat de Beauville: Kontun karısı. Zâhiren, kocası gibi titiz ve dindar biri ise de Fauchery ile ilişki kurmuştur.

Estelle: Kontun kızı; sıksa, renksiz bir kız; Dagenet ile evlenir.

Rose Mignon: Tiyatronun komik bir aktrisi; Nana'nın rakibi.

Mignon: Kadının kocası, meneceri ve muhabbet tellâli.

Louis: Nana'nın oğlu; üç dört yaşında hastalıklı bir çocuk.

Laure Piederfer: Fahişelerin devam ettikleri lokantaların lezbiyen sahibi.

Pruilliere: Tiyatrodaki komik bir aktör.

Steiner: Oldukça spekülâtif işlere giren zengin bir iş adamı.

İskoç Prensi: Zola'nın düşüncelerine göre Wales Prensi (VII. Edward).

Satin: Alelâde bir fahişe; lezbiyen; Nana'ya âşık.

Tricon: Muhabbet tellâli.

Kont Xavier de Vandeuvres: Eski bir ailenin son mensubu; büyük serveti elden çıkarmakla meşguldür.

Theophile Venot: Emekli bir avukat ve dindar bir Katolik; Muffat'a sahip çıkmak ister.

Zoe: Nana'nın hizmetçisi; tutumlu ve hesaplı bir kadın; ileride bir madam olmak için para biriktirir.

Fahişeler: Gaga, Simonne Cabiroche, Clarisse Bresnus, Louise Violane, Blanche de Sivry, Lea de Horn, Lucy Stewar, Caroline Hewuet, Tatan Nene, Irma d'Anglars.

Hikâye

Nana, *l'Assommoir*'daki alkolik çamaşırcı kadın Gervaise'in kızıdır ve Macquart adındaki bahtsız ailenin bir mensubu. Zola, bu bağlantıyı bir cümle ile gösterir ve bir daha bahsetmez. Roman başladığı zaman Nana, bir aktristtir. Yalnız ne rol yapabilir ne de şarkı söyleyebilir, fakat göz kamaştıncı cinsî cazibesi, onun bütün bu kusurlarını telâfi eder. Böylece, kısa bir zamanda, lüks ve sefahatin hüküm sürdüğü İkinci İmparatorluk sırasında, Paris'in en meşhur lekeli kadınlarından biri olur. Hikâye, okuyucuyu şaşırtırcasına teferruatlı bir şekilde anlatıldığından, burada hepsini belirtmeye lüzum yok; fakat ana hatlar açık; Nana, gittiği her yere yıkım götürür. Muffat ailesini yozlaştıır: Kont, onun kölesi haline gelir; kontun kansı, başka erkeklerle ilişki kurarak teselli bulur; kontun kızı, Nana'nın eski âşıklarından biri ile evlenir; hattâ kontun yaşlı kayınpederi bile Nana'nın yatağını ziyaret eder. Kadın, Hugon ailesini de yıkar; Georges adındaki bir çocuk, Nana'yı elde edemediğinden intihar eder; ağabeyi Philippe, zimmetine para geçirir; anneleri perişan olur. Nana, Vandevres'i yıkar; Adam, genç atlannın tavlalarında çıkan bir yangında kendisini öldürür. Ölmeyenler, beş parasız kalır.

Nana da, sevdiği kimselerin kurbanı olur. Fontan adındaki aktör onu döver, kılıksız kıyafetsiz Satin adındaki lezbiyen de, Nana'nın öteki âşıklarını kovmaya çalışır. Hepsinin üstünde, Nana, kendi müsrifliği ile yıkılır: Elini sürdüğü yemek tabaklarını ve kristal parfüm şişelerini parça parça eder; yanıp yanmayacaklarını öğrenmek için bir avuç elması ateşe atar. Onun atıklarıyla da, hizmetçileri zengin olurlar. Böylece hayatı yıkılır. Bir ara, Paris'ten uzaklaşır. Türkiye'ye veya Rusya'ya seyahate çıktığı söylenir. Nihayet döndüğü zaman, çiçek hastalığından ölmek üzeredir. Bir zamanlar sevdiği erkekler dahi, odasına girmek istemezler.

Eleştiri

Nana yazıldığı zaman, romantik piyes ve romanların klişesi, zenginlerle düşüp kalkan, tertemiz kalpli hakikî aşka susamış kadınlarla ilgili hissî tezlerdi: Verdi'nin, Dumas'm yazdığı *Camille*'ye dayanan *La Traviata*'sı bunun meşhur ve popüler bir örneği idi. Zola, romanını, bu efşaneyi yıkmak için yazdı. Onun kahramanı Camille değil, bayağı, hissiz ve ancak okuma-yazması olan bir kadın. Erkekler üzerindeki gücü, tamamen şehvete dayalı. Zola'nın anlattığı bu şehvet, yıkıcı ve küçültücüdür. Romanın, gerçekte, belirli bir ahlâkî yönü vardır ki, günümüzün ekseri yazarları bu nokta üzerinde durmak istemezler ve bunu da, Nana'nın, inandığını söylediği psikolojik determinizm ile bağdaştırmak güçtür. Ele aldığı teze rağmen, Nana, müstehcen bir roman değil. Meselâ, cinsî işlem anlatılmaz. Nana'nın çıplaklığının teferruatıyla anlatıldığı bir yerde kadın, ateş önünde ısınmaktadır ve onun bu hali, hiç de romantik olmayan bir şekilde, ateşte kızaran bir kaza benzetilir. Romandaki en nâhoş manzara, saray mâbeyncisi Muffat'ın, bir köpek gibi dizleri üzerine eğilerek bir mendili kaldırmasıdır. Okuyucuyu rahatsız eden, şehvet değil, bu küçültücü manzaradır. (Bu sahne, söyleyelim ki, onyedinci asrın İngiliz piyeslerinden Otway'in *Venice Preserved* adlı eserinden alındı.)

Zola, teoride naturalist, fakat pratikte sembolist idi, romanlarındaki kaba şiirlerin ekserisi, onun muhayyilesinin sembolik gücüne dayanır. Böyle bir imajla, Nana'yı, altın bir sineğe benzetir. Bir pislik yığnında dünyaya gelen ve mücevher gibi parıldayan sinek, saray pencerelerine doğru uçar ve konduğu her yere zehir saçır. Nana'nın hayatındaki bir diğer sembol büyük lüks yatağıdır: Bir mücevheratçının şaheseri olan bu yatakta (eski Romalıların aşk tanrıları) Cupid'in altın ve gümüş heykelleri var-

dır, ten renginde süsler asılıdır, yatağın ayakucunda da Nana'nın çıplak bir heykeli bulunur. Yatağın parasını Kont Muffat ödemıştır. Bu yatakta yatmayı ümit ettiği zaman, içinde kayınpederi Marquis de Chouard'ı görür. Seksüel zorlamalar, bu yaşlı adamı, ağzından salyaları akan bunak biri haline getirmiştir. Muffat'ın evindeki mobilya da, ahlâkî çöküşün bir işaretidir. Romanın başında, oturma odası, katı bir imparatorluk üslûbunda gösterişsiz bir şekilde döşenmiştir. Fakat roman sona ererken, seksüel hisleri ayağa kaldırıcı mobilya, yumuşak yumuşak yastıklar ve süslü dekorasyon, bütün cemiyeti kaplayan değişikliğin bir sembolüdür.

Zola, kalabalıkları anlatmakla meşhurdur. Sakin diyalogun incelikleri onun için çok özen isteyen bir mesele idi; fakat halk kitlelerinin yer aldığı canlı bir hareket, onun dehasına tıpatıp uyuyordu. Böyle bir pasaj, Nana isimli bir atın, büyük bir yarışı kazanması ile ilgilidir. Zola, bu manzarayı, seyircilerin kendi aralarındaki konuşmalarından aldığı cümlelerle yapmaya koyulur. Bir kargaşa hissini yaratmak için, manzarayı, zaman zaman değiştirir ve kalabalığın yarışı kazanan atın ismini haykırdıkları zaman kadar tempoyu maharetle hızlandırır. Tam bu sırada, yüzünden zafer sevinci okunan Nana, halkın kendisini alkışladığını sanarak onları selâmlar. Hatırdan çıkmayan bir diğer manzara da, Nana'nın ölümüdür. Kiralık bir odada çürüyen bir ceset gibi yatan Nana'nın etrafındaki bir grup fahişe, bir Grek korosu gibi yorumlar yaparlarken, sokaklarda, harp ateşine tutulmuş kalabalıklar, "Berlin'e, Berlin'e!" diye haykırırlar. Daha yakından incelediğimiz zaman, bu sahnenin sun'î olduğunu görüyoruz. Meselâ, Nana'nın, firengi yerine çiçekten ölmesinin ilkin, oldukça mantıksız olduğu düşünülebilir. Zola, kahramanını, çiçek hastalığından öldürdü, böylece onun sima şeklinin değişmesi ile, kadının önceki güzelliği arasındaki kuvvetli çe-

lişkiyi gösterdi. Üstelik, Nana ve Fransa-Rusya harbi arasında imparatorluğun, bu kadın tarafından temsil edilen dejenereliği ile birlikte ölmesini istemesi dışında gerçek bir bağlantı yoktur. Fakat, son bölümü okuduğumuz zaman, hâdiselerin böylece ele alınması, düşüncelerimizi harekete geçirmez. Manzara, Zola'nın, olmasını istediği kadar güçlüdür.

Nana'nın 1870'de ölmesi gerekli olduğundan Zola, zamanın akışını sıkıştırmak zorunda kaldı. Nana'nın çocuğu Louis'in, Nana on altı yaşında iken doğduğu söyleniyor, ama kitabın sonunda, ondan hâlâ bir bebek diye bahsolunuyor. Nana, çocukluk yıllarında, kendi yaşındaki her çocuk gibi yaşar. Biz, hızla gelişen hâdiseler ortasında, zamanın nasıl geçtiğini unutuyor ve Nana'yı genellikle yirmi yaşlarında bir kadın olarak düşünüyoruz. Zaman hakkındaki bu karışıklık, sağlam bir plânı bulunan *Germinal*'de mümkün olamazdı, fakat Zola, *Nana*'da, kaos'un zaferini anlatıyor. Başlangıçta, şerefi, inanışları ve eski gelenekleriyle Muffat ailesi, sağlam bir şekilde ayakta duruyor görülür, ardından, yapıda çatlaklar başlar, nihayet, servetler, şerefler, hayatlar, her şey, hattâ imparatorluğun kendisi, girdabın içine sürüklenir.

Germinal

Yazan

Emile Zola

(1840-1902)

Başlıca Karakterler

Etienne Lantier: Romanın kahramanı; sosyal meselelerle ilgilenir ve kendi kendisini daha iyi yetiştirmek ister. Kızlarla ilişkilerinde oldukça çekingendir ve Catherine'ye beslediği aşta da nazik hareket eder. Gerçi genellikle kendisini kontrol eden biri olarak biliniyor ise de, alkole, marazî bir düşkünlüğü bulunduğu sanılıyor. Etienne, Nana'nın annesi Gervaise Marquart'ın gayrî-meşrû çocuğudur.

Souvarine: Bir nihilist; önceleri bir Rus soylusu ve tıp talebesi; Çar'ı öldürmek için girişilen bir teşebbüsün başarılı olmaması üzerine Rusya'dan kaçtı. Hislerini dışarı vurmayan zeki bir insandır; kendisini normal bütün beşerî bağlardan sıyırmıştır.

Rasseneur: Önceleri bir madenci idi; sonra hancılık yapar. Bir işçi lideri olarak ılımlılığı savunur ve grevlere karşıdır.

Pluchart: İşçi Enternasyoneli'nin sekreteri; kendisini önemli sayan biri; sadece kendi teşkilâtı ile ilgilidir.

Hannebeau: Montsou madeninin menaceri; çalışkan ve şuurlu bir adam; büyük ıstırapı, mutsuz bir evlilik yapmış olmasıdır.

Gregoire Ailesi: Maden ocaklarındaki hisse senetlerinin geliri ile yaşayan bir burjuva ailesi; şahsen sevimli ve nazik insanlar olmakla beraber, çevrelerindeki sosyal gerginliklerin vehametini görmek istemezler.

Negrel: Montsou madenindeki mühendis; Hannebeau'nun yeğenidir. Amcasına dahi boynuz taktıran biri olmakla beraber, mesleğinde yeteneklidir ve zaman zaman kendisinden beklenmeyen kahramanlıkla ocakta sıkışıp kalan işçileri kurtarır.

Deneulin: Gregoire'nin kuzeni ve Jean-Bart maden ocağının sahibi. Samimi ve sevimli bir insan; çalıştırdığı insanlar tarafından hürmet edilir.

Toussaint Maheu: Bir maden işçisi; kısa sağlam yapılı, zaman zaman kızgınlığını dışa vuruyor ise de, iyi bir koca ve aklı başında bir insandır.

La Maheude: Karısı; namuslu ve çalışkan bir kadın. Kitabın ilk bölümlerinde, tek düşüncesi ailesini doyurmaktır. Grev sırasında, fanatik ve militandır; romanın sonunda, hâdiselerin akışı karşısında hiçbir şey söyleyemez, onları kabul etmeye mecbur kalır.

Zacharie Maheu: En büyük oğulları; yirmi bir yaşında; zayıf ve anemik.

Catherine Maheu: En büyük kızları; on beş yaşına kadar; zayıf, yeterince gıda alamamış, nazik bir kız.

Jeanlin Maheu: Küçük oğulları; kötü ruhlu; yüzü, maymunu andırır.

Aizire Maheu: Küçük kızları, kambur.

Bonnemort: Maheu'nun babası; maden ocağındaki uzun yıllar ve hastalık kendisini ihtiyarlatmıştır; sonunda delirir.

Levaque: Maheu'nun grubundaki bir maden işçisi.

La Levaque: Karısı; pasaklı bir ev kadınıdır.

Bebert Levaque: Oğulları; iri ve yakışsız, hantal bir çocuk; Jeanlin ile oynar.

Bouteloup: Levaque'nin kiracısı ve La Levaque'nin âşığı.

Philomene Levaque: Zayıf, veremli bir kız; Zacharie Maheu'nun metresi; ondan iki çocuğu olmuştur.

Pierron: Bir diğer maden işçisi ve Maheu ailesinin komşusu.

La Pierronne: Karısı; küçük bir dükkânı vardır ve ustabaşı Danseart ile ilişki kurar.

Mere Brule: La Pierronne'nin annesi; kızgın bir kadın; maden ocağını işleten şirkete fanatik bir nefret hissi besler.

Leydie Pierron: On yaşında bir kız; Bebert ve kendisine gözdağı veren Jeanlin'in oyun arkadaşı.

Maigrat: Kızlarının kendisi ile yatmalarına müsaade edilmediği takdirde, işçilerin ailelerine borç yiyecek satmayan bir esnaf.

Danseart: Maden ocağının usta başı; korkak; pek sevilmez.

Chaval: Bir maden işçisi; Catherine Maheu'nun sevgilisi; kaba ve küstah bir adam.

La Mouquette: Kömür taşıyıcı bir kız; şişman, kaba, şehvetli ve iyi mizaçlı.

Hikâye

Montsou, kuzeydoğu Fransa'da, bir maden kasabasıdır. Bu pis yerde, maden ocağının birkaç görevlisi, az sayıda esnaf ve açlıkla hemhudut yaşayan işçiler vardır. İş arayan Etienne Lantier Montsou'ya gelir. Bölgedeki başlıca maden ocağı olan Le Voreux'da iş bulur. Kitabın ilk on iki bölümünde, madencilerin hayatı, bu hayatla ünsiyeti olmayan Etienne'nin gözü ile anlatılır. Zamanla, Maheu adındaki bir ailenin yanına kiracı olarak yerleşir ve ailenin kızı Catherine'yi câzip bulur. Fakat kızın, Chaval adında bir sevgilisi olduğunu bildiğinden, ona kur yapmaz.

Montsou'da hisse senetleri sahipleri ve menacerlerin oluşturduğu zengin bir burjuva sınıfı da vardır. Maden ocağını yöneten Hannebeau, emirlerini, Paris'teki direktörlerden alır. Yeğeni Negral mühendistir. Deneulin, civardaki rakip bir ocağı işletmeye çalışan bağımsız bir maden ocağı operatörüdür. Gregoire ve ailesi, yatırımları ile rahat bir hayat sürerler. Üst sınıf mensuplarının ekserisi, fert olarak, cömert ve iyi niyetli insanlardır; fakat, bilhassa kendi çıkarları tehdit edildiği zaman, maden işçilerinin meselelerini anlayamazlar.

Etienne, yoldaşlarının ekserisinden daha zeki ve daha fazla okumuş biridir; insanları, sefalet içinde, tehlikeli ve küçük düşürücü işler yapmaya zorlayan şartları değiştirmenin hayalini

görür. Kendisinin bu ümidini paylaşanlar: Kasabadaki meyhanenin sahibi Rasseneur, işçi enternasyonalinin teşkilâtçısı Pluchart ve Rusya'dan kaçan Souvarine adındaki bir anarşisttir. Üçü arasında, Etienne, en fazla Pluchart'a yakınlık duyar.

Bu arada, işçiler ve yönetim arasındaki gerginlik artar. Gerginliğe yol açan mesele, ocaktaki tünellerin çöküşünü önleyecek direklerin yapılması karşılığında ödenecek ücrettir. İşçilere, işledikleri beher leğen kömüre göre ücret ödendiğinden onlar, gerekli olmakla beraber, fazla ücret getirmeyen direk işini yapmak istemezler. Tünellerin çökmesinden korkan şirket, direkler ve kömür için ayrı ücret ödemek ister. İşçiler, bu gizli teklifin altında, ücretlerinin düşürüleceğini sezer ve grev yaparlar.

Etienne, ılımlı Rasseneur'u saf dışı ederek, işçilerin lideri olur. Grev yayıldıkça, sefalet artar ve şiddet başlar.

Grevciler -orada bir anlaşmazlık çıkmamasına rağmen- Jean Bart'taki rakip ocağı kapamak isterler. Binalara hücum eder, onları tutuşturmaya çalışır ve asansörlerin kablolarını keserler. Aralarında Chaval ve Catherine'in de bulunduğu birkaç işçi, kılı kılına kurtulurlar. Maden ocağındaki tahribat, Jean-Bart ocağının sahibi Deneulin'i yıkar ve Montsou monopolisine satmaya mecbur kalır. Maden işçilerini, daha sonra, Montsou sokaklarında "ekmek" diye haykırırken görüyoruz. Maigrat adındaki halkın sevmediği bir esnaf öldürülür, öfke ve şiddet kızgınlığı arasında tenasül organları kesilir.

Şiddet, maden ocağını işleten şirketi pek huzursuz etmez, zira şimdi, silâhlı kuvvetlerin yardımını isteyebilecektir. Kasabaya birlik gönderilir ve dönek işçiler çalıştırılır. Grev kırıcılarının başına Chaval getirilir ve bu durum Etienne ile kendisi arasındaki tabî rekabeti daha da gerginleştirir. Kısa bir müddet sonra, şiddet tekrar ayaklanır. Grevciler, grev-kırıcıları korumak için ocakların çevresine yerleştirilen askerlere taş atarlar. Askerler, silâhla cevap verir, aralarında Maheu'nun da bulunduğu bazı grevcileri öldürürler.

Şiddetin, böylece tekrar başgöstermesi karşısında hükümet, grevcilerle anlaşması için şirket üzerine baskı yapar. Grev-kırıncılar çıkarılır, ocaklar açılır, maden işçileri, hüznün ve endişe içinde işlerinin başına dönerler. Durumun sakinleştiğinin sanıldığı bir zamanda, Souvarine adındaki anarşist ortaya çıkar. Beyhude bir gayret telâkki ettiğinden, grevde yer almamıştır. Şimdi, borulara ve asansörlere sabotaj yaparak, maden ocağına ölüm darbesini indirmek ister. Maden ocağını su basar, direkler devrilir, tüneller çöker. Hattâ binalar ve makineler de parçalanır.

Etienne, Catherine ve Chaval, maden ocağında sıkışır, dışarı çıkamazlar. İşçiler, nihayet, kuru bir tünelin üst kısmına tırmanmayı başarırlar. İki kişi arasındaki husumet, burada kavgaya çevrilir ve Etienne Chaval'ı öldürür. Şimdi sevdiği kadına sahip çıkacak durumdadır. Yaklaşan tehlike, suların yükselişi ve iki âşığın açlıktan göz önünde bulundurulduğu takdirde, ortada aşkın hiç de düşünülmemeyeceği bir yer ve durum vardır. Yine de iki âşık birbirlerine sarılırlar. Nihayet, kurtarma ekipleri, kendilerine ulaştığında, Catherine ölmüştür ve Etienne'nin saçları da bembeyaz olmuştur.

Etienne, gücünü yeniden kazanınca Montsou'dan ayrılır ve Paris'e gider. Niyeti, Pluchart ile birlikte işçi enternasyonalinde çalışmaktır. Yolda, toprak altındaki madenci yoldaşlarını düşünür; onların yeni bir düzenin tohumları olabileceklerini, büyüyüp yeşerince dünyayı parçalayacaklarını ümit eder.

Eleştiri

Germinal adı, Fransız ihtilâl takviminden alınmıştır. Bu ilkbaharı, ekim zamanını ve romanın adı olarak, hem isyanın şiddetini, hem de tabiatın yavaş giden organik işlemini anlatır. Kitabın son sayfasında belirtildiği üzere, maden işçileri, yeraltındaki tohumlardır; fakat yeni bir cemiyyette toprak üstüne çıkacaklar ve meyvelerini verecekler-

dir. Onların acı ve ıstırapları, onların mücadeleleri, kitabın tezini oluşturur ki, *Germinal* da, muhtemelen, işçi hareketi üzerine yazılmış romanların en büyüğüdür.

Gerçi sempati hislerimizi maden işçileri üzerine çekerse de, Zola, onların tezini, mübalâğalı ve tek taraflı anlatmamaya bilhassa dikkat eder. Meselenin her iki tarafında da, kahramanların ve habislerin bulunduğunu ve hem sermaye hem emeğin, kontrol edemedikleri ekonomik kuvvetlerin pençesinde olduklarını gösterir. Çıkarları tehdit edilmediği takdirde, maden ocakları sahipleri ve menacerleri kötü veya normal olarak kalpsiz insanlar değildir. Deneulin âdil bir insandır; Negrel cesur, Gregoires de merhametlidir. Hattâ madeni işleten şirket dahi, pazar-yerinin etkisi altındadır. Kısacası, hikâyenin hakikî konumu ekonomik sistemdir.

Üç kişi, sisteme karşı, üç ayrı şekilde mücadele edilmesini teklif eder. Rasseneur, ılımlı bir insandır; görüşme ve uzlaşma taraftarı. Etienne aktivisttir; işçilerin teşkilâtlanmasına ve grevlere inanır. Sovarine anarşisttir; hiçbir şeyi reformdan geçirmeye inanmaz; daha iyisinin yerini alması için sistemin yıkılmasını teklif eder.

Germinal, dikkatli bir araştırmaya dayalı bir roman. Grev, gerçekte, 1860'larda, 70'lerde ve 80'lerin ilk yıllarında vuku bulan grevlerin biraraya getirilmesidir. Zola, bu konuda kendisine malzeme seçmek için, gazeteleri, tıbbî raporları ve belgeleri okudu. Maden ocaklarına indi ve maden ocaklarının bulunduğu kasabalarda dolaştı; mühendislerle, işçi liderleriyle ve işçilerle görüştü. Bazı karakterler, meşelâ, Rasseneur hakikî hayattan alındı. Zola, bütün malzemeye, kendi muhayyile gücünü ekledi. Biz, bu yaratıcı gücü, bilhassa, onun teşbihlerinde, cansız objelere dahi hayat bahşeden teşbihlerinde görüyoruz. Böylece, maden ocağı, doymak bilmeyen bir dev ile, insanların hayatlarını yutmakla yaşayan bir dev ile temsil edilir.

Maden çöktüğü ve binalar yıkıldığı zaman, manzara, yaşayan bir varlığın can çekişmesi gibidir. Veya, atmosferin, üstaca nasıl kontrol edildiğini görmek isterseniz, kitabın baştaki bölümlerinde, cehennemî alevleri, cehennemî karanlıkla karşılaştıran kısımları düşünün. Bu pasajlarda, natüralist Zola, bir sembolist gibi yazıyor.

Sanatkârın kontrol edici eli, aynı zamanda, Montsou'nun zenginleri ve fakirleri arasında tezatların, bazen son derecede istihzalı bir şekilde gösterilmesinde de belli oluyor. Meselâ, pis bir sefalet içinde yaşayan Maheu ailesinin sabah kahvaltısı, Gregoires ailesinde, huzur içinde yenen lüks bir yemek sofrasıyla dengelenir. Mme, Hennebeau'nun, kasabanın gecekondu mahallelerinde yaptığı bir gezi, hicvedici bir tarzda anlatılır; kendisini ziyaret edenler, buralarda gördükleri mesut ve tam bir hayatın insanları yücelttiğini söylerler. Maden işçileri, Montson sokaklarında ekmek diye bağırtdıkları zaman, istihza zirveye erişir: Polis, asayişî temin ettikten sonra, bir pastacı dükkânının servis arabası zenginlerden birinin pasta siparişini adamın malikânesine götürür.

Sanatkârın eli, bazı hallerde, bilhassa, Catherine ve ona sahip çıkmak isteyen iki kişinin, çöken ocakta bir arada bulunduğu melodramatik sahnede belli. İlk bir ölüm savaşı ve ardından, yeryüzünün karanlığında bir kahramanın aşk sahnesi. Zola'nın, kahramanının karakterini irsiyet noktasından ele almak istemesi hakkında da fazla bir şey söylenemez. Etienne, *L'Assommoir*'in alkolik çamaşır yıkayıcısının oğludur, bu kadından da, bir tek içkiden sonra, ne yaptığını bilmeyen bir sinir sistemi tevarüs etmesi gerekirdi. Gerçekte, maden işçilerinin en akıllısı, istikrarlısı ve sorumlusu odur. Karakterinde, öldürme temayüllesinin bulunduğu söyleniyor, fakat bu bile, yazar, Chaval'ı öldürmek istediği zaman ortaya çıkar. Eğer Zola, irsiyet hakkında hiçbir şey işitmemiş olsa idi. *Germinal* için daha

iyi olurdu. Yine de, bu kusurları görmemezliğe gelinebilir. Zira bu güçlü ve şiddetli kitap, vahim sosyal adaletsizliği kızgınlık ve anlayışla ele alır. Ama yine de, bir propaganda vasıtası değildir; bir sanat eseri, Fransız edebiyatının bir düzine kadar büyük romanlarından bir tanesi.

Yazar

Fransız natüralist hareketi üzerinde hâkimiyet kuran Emile Zola, yarı Fransızdı. İtalyan ve Rum karışımı olan mühendis babası Aix şehrindeki su tesislerinin inşaatını yönetiyordu. Annesi, Kuzey Fransalı idi. Çalışkan, disiplinli ve mizacı itibarıyla, neşeli taşralılarla tezat teşkil ediyordu. Emilme, altı yaşında iken babası öldü. Babası Aix kasabasına karşı açılan ve neticelenmeyen bir dâvâdan başka bir şey bırakmamıştı. Kadın, çocuğunu fakirlik içinde yetiştirdi. Zola'nın eserlerinin çoğunda, kendisini kabul etmediği için burjuvaziye küskün, onların seviyesine düşmekten korktuğu için mahallî fakir halktan nefret eden, güçlü ve azimli annesinin tesiri görülür. Eğer en iyi sosyolojik eleştircilerin, kendi sosyal durumlarını müphem bulan kimseler arasından çıktığı doğru ise, Zola'nın sosyal bir romancı olması kaderinde yazılı idi. Eseri ile, Aix kasabasından intikam aldı. Zola'nın, kendisini reddeden cemiyeti reddetmek için seksüel tezler üzerinde durmasında da, annesinin rolü olabilir. Fakirlerin, düzensiz bir seks hayatı vardır, seksüel ahlâk yerleşmemiştir; orta sınıf riyakârdır, aristokrasi de baştan çıkmıştır. Zola'nın romanlarındaki formül bu.

Zola, hayatının on senesinde, on yedisinden yirmi yedisine kadar, bir bohem hayatı yaşadı, belli bir başarı sağlayamadı. Paris ve Marsilya'da okudu, fakat diploma almadı. Gazetecilik yaptı, sanat eleştirileri yazdı, sırf para kazanmak için kitap hazırladı. Bir ara, Aix'teki çocukluk arkadaşı ressam Cezanne ile aynı odada kaldı. Meşhur Paris kitap yayımlayıcısı ve satıcı Hachette'de (Haşet) sekreter olarak çalıştı. Zaman zaman öylesine parasız kalıyordu ki, tavan arasındaki odasının penceresinden kırangıç yakalıyor ve kızartıp yiyordu. Kendisine Alexandrine Meley adında bir metres de buldu. Bu, istikrarlı, tutumlu, analık içgüdülerine sahip ve orta-sınıf emelleri güden bir kızdı; hattâ Zola'nın annesi bile tasvip etti. Aralarındaki ilişki, Zola'ya çalışmasının gerektirdiği hissî ıstıkrarı sağladı ve 1870'de evlendiler.

Zola'nın hayatının eseri, Balzac'ın *Beşer Komedis'i*ni taklit eden, İkinci İmparatorluk sırasında bir ailenin iniş ve çıkışını ele alan ve yirmi romandan oluşan bir seri idi. Bu aile Provence'in Plassans kasabasında-ki (besbelli ki Aix) bir tek ecdattan çıkmıştır. Onun, Rougen adındaki meşru vârisleri hareketli, akıllı insanlardılar ve 1851 darbesinde Louis Napoleon'u destekleyerek, onunla birlikte iktidara çıktılar. Bu aileden bir kişi, Eugene, imparatorluk hükümetinde vekil oldu ve mahallî vicdansızlığı işine yaradı. Ailenin gayrî-meşrû kolu, Mouretler, orta sınıf işadamlarıdır. Bir tanesi, Paris'te büyük bir mağaza kurdu ve küçük rakiplerini ortadan kaldırarak büyük bir servet yaptı. Bir diğer gayrî-meşrû kol, Macquartlar, proleterdirler; bir sürü fahişeler, kriminaller ve alkolikler, bu kipte ele alınan iki romanın başrolündeki Nana ve Etienne, onlar arasından çıktı. Zola'nın plâni, Fransız cemiyetinin her köşesini araştırmasına ve soysuzlaşmayı açıklamaşına imkân verdi. Romanları, yaşadığı çağın resmen benimsenen ideallerine karşı girişilmiş bir dizi hücum. Ordunun şerefine, ruhban sınıfının dindarlığına, evin kutsallığına, köylünün çalışkanlığına, imparatorluğun şaşaasına karşı girişilmiş hücumlar.

Zola, düşündüğü bu seriyi uygulamaya henüz başlamıştı ki, ikinci imparatorluk âniden çöktü ve böylece, zaman ölçüsünü oldukça hantal bir tarzda sıkıştırmaya ve 1850'ler ve 60'lardan ziyade 1870'lere ve 80'lere daha iyi uyacak çağdışı durumlar getirmeye zorlandı. Fransızlar'ın Sedan'da mağlûp olması *Düşüş (La Débâcle)* adındaki büyük harp romanı için malzeme verdi. Burada ele aldığımız eserlerinden başka, serinin en büyük kitapları arasında, köylünün hayatını kasvetli ve şiddetli bir şekilde inceleyen *Yeryüzü (La Terre)* ve alkolik soysuzlaşmanın bir manzarası, *L'Assommoir* de vardır. Bu romanların başlıca karakterleri, birbirleri ile bağlantılı iseler de, her kitabın, kendine has özelliği vardır ve diğerlerinden ayrı bir şekilde okunabilir.

Zola, eski bir gazeteci olarak, sansasyonelliğin para getirdiğini biliyordu ve gerçekte sansasyonel olan bu romanları da, onu, çok zengin bir adam yaptı. Zamanla, ihtiraslı ve kendi kendisini yetiştiren bir kimsenin hedefine de ulaştı: Aristokratların ve zenginlerin oturduğu bir yerde lüks bir villa satın aldı, içini, epeyce ve gösterişli bir şekilde pahalı eşya ve mobilya ile döşedi. Bir diğer hedefine -Fransız Akademisi'ne üyelik- erişemedi; fakat bu sahada öylesine ısrarlı idi ki, akademi için daimî namzet olarak anıldı.

Düşmanları, Zola'yı kötülük ve çamur içinde yuvarlanan bir ucube diye göstermeye çalıştılar. Savunucuları indinde, çağının kötülüklerini ortaya koyan kızgın bir ahlâkçı idi. Zola, kendisinin irsiyet ve çevrenin beşer şahsiyetindeki tesirlerini inceleyen objektif bir ilim adamı olduğunu söyledi. Bu konuda, fazilet ve kötülüğün, şeker ve zaç yağı gibi tabii ürünler olduğunu söyleyen Fransız tarihçisi Taine'e benziyor. Zola, tabiatıyla, ilim adamı değildi ve çağının, sadece materyalistik faraziyelere dayanan psikolojisine dayanmak mecburiyetinde idi. Böylece, anti-sosyal tutumların, bir organın yapısındaki fizikî değişiklik veya sinir sisteminin dejenerleşmesi ile vücut bulduğu ve bu tür hal ve davranışların da irsî olarak taşındığı söyleniyordu. Zola, ilmin göz kamaştırıcı prestijinin öylesine tesiri altında kalmıştı ki, romanlarının, laboratuvar tecrübeleri olduğunu tahayyül etti. Böylece, beşer organizmasına belirli bir irsî özellik bahşetti; onu, romanlarının kontrol altındaki çevresine koydu ve reaksiyonlarını kaybetti. Bu mantıksız tezi de, *Tecrübi Roman* (Le Roman Experimental) adlı kitabında savundu. Muhtemeldir ki, kendi yaratıcı işlemini Zola'dan az anlayan başka hiçbir yazar yoktu.

Zola'nın edebî faaliyeti Natürallizm diye bilindi ve Flaubert'in önceki realizminden oldukça farklı bir gelenek getirdi. Flaubert de, eşyanın görünüşü ile realitenin aslına sadık bir tarzda gösterilmesi ile ciddi olarak ilgilenildi; fakat açıktan açığa, çirkinlik ve kötülüğü savunmadı. Ayrıca, onun realizmi, edebî bir programdı, gerisinde metafizik yoktu. Bunun neticesinde, bu iki kişinin tesirleri farklı oldu. Flaubert'in vârisleri, sanat sanat içindir yolunda giderek sanatlarını mükemmelleştirmeyi düşünen müşkülpeşent üslûpçulardı: Zola'nın mürdleri ise, Frank Norrih gibi daha ziyade ağır yumruklu sosyal romancılar.

Rougen-Macquart serisi tamamlandıktan sonra, Zola'nın eserleri daha iyimser bir yola girdi. Cemiyetin, kendisini ciddi olarak reformdan geçireceğini ümit etti. *Germinal*'de bu ümidin belirtileri vardır. Daha sonraki romanlarında bu ümit, daha da fazla belirtilir. Meselâ *Travail* (Emek) ütöpik bir sosyalist cemiyetin resmini çizer. Zola'nın tavırlarındaki bu değişikliğin bir sebebi, özel hayatındaki değişiklik olabilir. Çocukları olmadığından, Alexandrine ile arasındaki ilişki, senelerdir tatsızlaşmış, acılaşıyordu. Zola, 1888'de, Jeanne Rozerat adında güzel bir çamaşırcı kızına âşık oldu, bir ev döşedi ve ondan iki çocuğu oldu. Karısı Mme. Zola, bunu öğrenince, gazapla, kocasının pahalı mobilyasından bazılarını parçaladı. Maamafih Zola için, bu ilişki, kendisini seksüel endişeden kurtardı ve bir er-

kek olarak, kendisine olan güvenini artırdı. Artık, gerçi eserleri gücünü kaybediyor ve hemen hemen hissîliğe dönüyorsa da, Zola, daha fazla huzur içinde, hayatından memnun bir adam olmuştu.

Maamafih, Alfred Dreyfus'u, Fransa'yı yerinden oynatırcasına savunması, hiç de sahte veya hissî değildi. Dreyfus, Fransız ordusundaki Yahudi bir yüzbaşı idi; aleyhine sahte belgeler düzenlenerek, yabancı devletler hesabına casusluk yaptığı iddia edilmiş ve hapsedilmişti. Lehte ve aleyhteki iddialar, Üçüncü Cumhuriyet'i temelinden sarsmıştı. Tartışmalar, Zola'nın bütün eski düşmanlarını bir grupta topladı: Ordu, kilise, devlet, Yahudi düşmanları, zenginler... Zola'nın bu hedefe gönderdiği füze, Cumhurbaşkanı Faure'ye hitap ettiği, "J'accuse" (İtham ediyorum) başlıklı ve *L'Aurore* gazetesinde yayınlanan mektubu idi. Zola, hakaret suçu ile kendisi aleyhine dâva açılmasını bilhassa istiyordu ve bunda da muradına erdi. Mahkeme salonu, millete hitap edeceği arenayı kendisine vermiş oldu. Yargılama sonunda, Zola mahkûm edildi ve ceza temyize gönderildi. Temyiz, kararı bozdu; Zola tekrar muhakeme edildi; fakat hükmün ilân edilmesinden biraz önce, Zola, avukatlarının tavsiyesini oldukça müteReddit de olsa kabul etti ve İngiltere'ye kaçtı. Zola, Yüzbaşı Dreyfus'un suçsuz olduğu ilân edilene kadar, aleyhindeki isnatlara, vatan hainliği ile itham edilmesine, İngiltere'de katlandı.

Zola'nın ölümü (1902) mânâsız bir kaza neticesi idi. Mangaldaki kömürden zehirlendi. Bütün dünya kendisinden sitayişle bahsetti. Zola'nın cenazesine Dreyfus da katıldı ve cenaze töreninde konuşan Anatole France, Zola'dan, "beşer vicdanında bir ân" diye bahsetti. Karısı Alexandrine'ye gelince, kocasının büyük bir adam, bir dâhi olduğunu ve bundan böyle, kendisine mahsus özel ahlâkî prensipleri bulunabileceğini söyledi. Kadın, Zola'nın iki çocuğunu evlâtlık edindi.

Erewhon

Yazan

Samuel Butler

(1835-1902)

Başlıca Karakterler

George Higs: Erewhon'da dolaşan, ukalâ gelenekçi, dindar bir koyun çobanı.

Chowbok: Mahallî bir rehber; Higgs tarafından vaftiz edilmekle beraber, henüz ihtida etmemiştir.

Yram: Hangg'i Erewhon'da hapseden adamın kızı.

Senoj Nosnibor: Erewhon'da çok zengin bir centilmen; mahkeme, kendisinin bir dul kadını aldattığına hükmeder.

Zulora: Mr. Nosnibor'un cazibeli kızı.

Arowhena: Nosniborların küçük kızları.

Thims: Müzikal Bankadaki bir kasiyer; Higgs'e Mantıksızlık Koleji'ni gezdirir.

Hikâye

George Higgs, yirmi iki yaşına bastığı 1868 yılında, bir koyun çobanı olarak, kendisine yeni bir hayat kumak için Yeni Ze-

landa'ya göç eder. Nüfusu az olan bu ülkede, kısa zamanda iş bulur.

Bir gün, koyunları otlatırken, uzaklarda bir dizi dağlar görünür ve onların gerisinde ne bulunduğunu merak eder. Ufkun gerisindeki ülke hakkında, Chowbok, orasının yasaklanmış bir yer olduğunu, kimsenin oraya gitmeye cesaret edemediğini söyler. Higgs, yine de onu, kendisine rehberlik etmeye ikna eder. Dağlar, geçilemez oldukları hissini yarattınca, Chowbok, Higgs'i, bu maceradan vazgeçirmeye çalışır. Higgs, bir gün bir geçit görür ve oradan, dağların öte yanına geçeceğini düşünür. Chowbok'u almak için kampa döndüğü zaman, yaşlı yerli kaçar ve Higgs, bölgeyi tek başına araştırmaya mecbur kalır.

Bu, sarp bir geçittir. Taşmış ve tehlikeli bir nehir, önünü kapamıştır; fakat Higgs, kaba bir sal yapar ve karşı tarafa geçer. Öte tarafta, muazzam bir "harp"ten çıktığı anlaşılan garip bir musîkî işittir. Bu musîkinin, org boruları ile teşhiz edilmiş grotesk heykeller olduklarını görür; rüzgâr, bu borularda garip sesler çıkartmaktadır. Chowbok'daki korkuları bu sesler yaratmıştı.

Ertesi sabah Higgs, keçileri otlatan birkaç kız görür. Bu kızlar, onun şimdiye kadar gördüğü bütün kızlardan güzeldir ve Higgs'i, bir kasabaya götürürler. Higgs, burada erkekler tarafından muayene ve kontrol edilir ve giysilerine el konur. Erkeklerin de, yakışıklı ve üstün bir ırktan oldukları anlaşılır, fakat Higgs'in saati onları aptallaştırır. Saati derhal alırlar ve Higgs'e, bir müzedeki, yıkık dökük cihazların muhafaza edildiği cam sandıkları gösterirler. Erewhon'un (ülkenin adı budur) erkekleri esmer olduklarından, Higgs'in saçlarına ve beyaz simasına hayretle bakarlar. İyiden iyiye muayene edilen Higgs, bir hapisaneyeye götürülür.

Gardiyan ve güzel kızı Yram, Higgs'e iyi muamele ederler; genç kız, Higgs'e ülkenin dilini öğretir. Yram'ın sempatisini kazanmayı ümit eden Higgs, bir gün soğuk algınlığından şikâyet eder. Yram, Higgs'e sempati duyması bir yana, hasta olduğu için onu şiddetle azarlar. Higgs, Erewhon'da, rahatsızlık ve has-

talığın ciddi bir suç sayıldığını, ülke halkının zinde ve sıhhatli olmalarının sebebinin de bu olduğunu öğrenir. Yine, İngiltere’de kriminal sayılacak insanlar, ahlâkî kusurlarının kaybolacağı zamana kadar, “düzelticiler” denen yerlere yatırılarak titiz bir şekilde tedavi edilirler.

Teamüllerine saygı gösteren bir Hristiyan olan, hatta kaba Chowbok’u vaftiz dahi eden Higgs, Erewhonlular’ın, İbrani-ler’in kaybolmuş son aşireti olduklarını, onları Hristiyan yapmanın kendi vazifesi ve imtiyazı olduğuna inanır.

Gardiyan, kendisinin kim olduğunu merak eden Kral ve Kraliçe’nin, Higgs’i görmek istediklerini söyler. Gözleri bağlı olarak, uzun bir mesafeyi yürüdükten sonra, hükümet merkezine götürülecek ve orada fakir bir dulu kandırarak onun mirasına el koyan Senoj Nosnibor’un evinde oturacaktır. Mr. Nosnibor, gerçi düzelticilerin tedavisi altında bulunuyor ise de, Erewhon adaletine göre, cemiyetin hâlâ hürmet edilen bir üyesidir. Öte yandan, dul kadın yargılandı ve aldatılacak kadar talihsiz bir kimse olmakla suçlandırıldı. Higgs, Erewhonlular’ın, başanya taptıklarını ve saf insanlara tahammül edemediklerini öğrenir.

Nosnibor’un evinde, Higgs, onun sadık karısı ve kızlarıyla da tanışır. Kızlarından Zulora, küstah ve kötü tavırlıdır; Arohe-na ise iyi bir genç kızdır. Higgs, beyaz tenli ve sıhhatli biri olduğu için, Erewhonlular’ın kendisine iyi muamele ettiklerini öğrenir; bununla beraber, kendisini gördükleri zaman kolunda bir saat bulunduğundan, Higgs’e hâlâ bir ölçüde şüphe ile bakarlardı.

Nosniborlar, Higgs’i dostlarıyla tanıştırlar. Müzikal Bankalar’a, yani Erewhon kiliselerine de götürürler. Müzikal Bankalar’da, içeri giren biri, kasiyerlere veya papazlara garip, değersiz bir çeşit para verir ve aynı şekilde kendisine değersiz bir para geri verilir. Gerçi cemiyette hürmet edilen Erewhonlular, Müzikal Bankalar’a derinden bağlı olduklarını söylüyorlarsa da, Higgs, “ayınlar”e pek az sayıda kadın katıldığını görür ve kasi-

yerler de acıklı tiplerdir. Thims adındaki bir kasiyerle arkadaşlık kurar. Thims, kendisini, Mantıksızlık Koleji'ne götürür. Bu okullarda, genç Erewhonlular'a, çok fazla masraf edilerek, "Hypothetics"ler, yani ölü diller ve çağıdışı ilimler okutulur. Bu eğitim devresinden geçen gençler, kendilerine, cemiyette iyi bir yer garanti ederlerse de, bu öğretim, onların faydalı işlerle iştigal etmelerini önler.

Erewhonlar'ın dinleri Ydgrunizm'dir. Bu dinin esasını, insanların, komşularından çekinmeleri, korkmaları, hareketlerini, onların ne düşüneceklerini hesaba katarak düzenlemeleri oluşturur. Higgs, Erewhonlular'ın, bir Erewhon peygamberinin, 2500 sene önce, "Hayvanların Hakları" adına yazdığı bir kitaptan bu yana kendilerini dinî saflık salgınına kaptırdıklarını öğrenir.

Erewhonlu peygamber, bu kitabında, hayvan, tabîî sebeplerle ölmedikçe veya intihar etmedikçe etinin yenemeyeceğini söylemişti.

Erewhonlular, salgın bir hastalık veya millî bir felâketle karşılaşmadıkça, dinin bu kanunlarına dudak bücktüler. Kanunları, ancak o zaman uyguladılar. Mantıksızlık Koleji'ndeki bir nebatat profesörü, hayvanların ve bitkilerin dünyaları arasında bir fark bulunmadığından, bitkilerin de öldürülmesinin ve yenilmesinin haram olduğunu söyledi. İnanışları yüzünden açlıkla karşı karşıya kalan Erewhonlular, dinin bu iki kanununu da kaldırıp attılar, içgüdü'nün akıl üzerindeki zaferi neticesinde yeniden sıhhatli ve mesut bir ırk oldular.

Higgs, Erewhonlular'ın "Makineler Kitabı"nı da okudu. Bu kitapta, çok eski Erewhonlular'ın, makinelerin de hayvanlar ve bitkiler gibi tekâmül ettiklerine ve zamanla tıpkı köpeklerin insanlara köle oldukları gibi, insanların da makinelerin kölesi olacaklarına inandıkları büyük bir maharetle anlatılıyordu. Bu vakıa, Erewhonlular'ı öylesine dehşete düşürdü ki, Erewhonlular, müzede muhafaza ettikleri birkaç tanesi dışında, bütün makineleri tahrip ettiler. (Bu hareketin ardından, makinesiz bir ce-

miyette yaşamak istemeyen tembeller, başarısız bir karşı ihtilâl yaptılar.) Erewhonlular şimdi, bu kanunların kabul edildiği 271 yıl öncesinde mevcut olan âletler ve cihazlardan başka âlet ve cihazların bulunmadığı sade ve basit bir hayat sürüyorlar.

Higgs, Nosniborlar'ı, bilhassa Zulora'yı sevmesine rağmen, Arowhena'ya âşık olur. Ne yazık ki, Erewhon kanununa göre, bir kız, ablası dünyaevine girmeden evlenmeyeceğinden, Higgs'in, birinin seilmeyen Zulora ile evlenmesini (böyle birinin çıkması pek muhtemel değildir) beklemesi veya Arowhena'yı kaçırması gerekmektedir. Sarayın artık gözünden düştüğü haberi kendisine iletildiği zaman, kızı kaçırmaya karar verir. Kral, Higgs'ten şüphelenir, çünkü ülkeye geldiği zaman cebinde bir saat vardı. Higgs'in sıhhati de bozulmaya yüz tutmuştur ve Mr. Nosnibor, onun, Arowhena ile aşk macerası yürüttüğünden şüphelenir. Higgs, kızı nasıl kaçıracağını titizlikle plânlar.

Erewhon'a, uzun bir zamandır yağmur yağmamıştı. Higgs, Kraliçe ile görüşerek, kendisi için bir balon yaptırdığı takdirde, gökyüzüne çıkacağını ve hava tanrısına Erewhon'daki kuraklıktan bahsedeceğini anlatır. Kral ve Kraliçe, Higgs'in dediğini kabul ederler. (Kral, Higgs'in, balondan düşerek ölmesini ister.)

Balon havalanmaya hazır bir duruma getirilince, Higgs, Arowhena'nın hizmetçisine ve baş ustaya rüşvet vererek Arowhena'yı, balondaki odasına alır. Fakat kahvaltıda Arowhena'yı göremeyen babası, balona doğru koşmaya başlamıştır. Higgs, Kral ve Kraliçe'nin gelmesini beklemeden, ipleri keser ve balon yükselmeye başlar. Günlerce, havadaki akımlara bağlı kalarak giderler. Bir gün, okyanus üzerine inmeye başladıklarını görürler. Çaresizlik içinde kalan Higgs, balondaki ağırlıklardan bir kısmını atar ve tekrar yükselir. Sonunda, İngiltere'ye götürmek için yanına aldığı, "Makineler Kitabı"nı dahi fırlatıp atmak zorunda kalırlar.

Nihayet, balon denize indiği zaman, bir İtalyan gemisi Higgs ve Erewhonlu sevgilisini kurtarır; kısa bir müddet sonra da, İngiltere'ye giden bir gemiye aktarır. Higgs ve Erewhon gemide evlenirler.

Higgs, İngiltere'ye döndüğü zaman, Erewhon'u işgal edecek, insanlarını, Yeni Zelanda'da çalışacak köleler haline getirecek ve onları Hristiyan yapacak bir kuvvet hazırlamayı düşünür.

Eleştiri

Erewhon, muğlak ve ekseriya müphem, mizahî bir ütopya. Butler, Erewhonlular'ın inanışlarını hem tasvip eder, hem etmez. Bu inanışlar, bazı hallerde Victoria devrinin inanışları gibidir; bazen de köklü bir şekilde farklı. Grekçe kelime "ütopya" nasıl "nowhere" (yani hiç bir yer mânâsına geliyorsa, "erewhon" da, "nowhere" yani hiçbir yer kelimesinin tersinden okunuşudur. (Aynı şekilde, Yram, Mary'dir; Senor Nosnibor, Jones Robinson, Thims de Smith'dir ve tanrıça Ydgrun da, Grundy'dir, yani İngiliz orta-sınıf ahlâkının sembolü.)

Hiçbir zaman kolaylıkla roman yazamayan Butler, kitabın plân ve karakterlerini zor zoruna giyindirebilir. Higgs'in, dağlar arasındaki sıkıcı yolculuğundan sonra, roman, entelektüel bir fantezi, bir hayal hâlini alır; karakterler, aslında, fikirlerin sözcükleri hâline gelirler. Kitabın birçok parçaları, meselâ, "Makinelerin Kitabı" ile ilgili bölümler, daha önceleri, makaleler hâlinde yayımlanmıştı.

Aroxhena, gerçekte, Victoria çağının tam bir kadın kahramanı: Cansız ve renksiz; romandaki yegâne fonksiyonu, erkek kahramanın söylediklerini dinlemektir.

Butler, maamafih Higgs'in karakterinde, kendi kendisinden hoşnut Victoria dindarlığının bir şaheserini yarattı. Başka türde bir hayatın da mümkün olabileceğini düşünemeyen Higgs, mutlu ve sıhhatli Erewhonlular'ı, Hristiyanlık'ın, hayatı inkâr eden kötü taraflarına -ki Butler böyle bir hayat içinde yaşadı- ihtida ettirmeye çalışır. Higgs, kendi inandıkları tarzda, kimseyi rahatsız etmeksizin yaşayan Erewhonlular'ı köle ve Hristiyan yapmak için

bir işgal kuvveti dahi oluşturmaya düşünmenin garip ve mantıksız bir şey olduğunu sanmaz. Erewhonlular, ideal bir sosyal sistem buldukları için mutludurlar. Acı ve hastalığın cezası hapsedilmek olduğundan, hipokandriakların (hastalık evhamına tutulanlar) sayısı azdır. Ahlâksızlık, bir hastalık olarak tedavi edilir; suç sayılmaz.

Butler, kriminallerle konuşarak, onları kriminal temayüllerinden kurtaran “düzleştiriciler” üzerinde durduğu vakit bir kâhin gibi. Hasta ve ahlâksız bir kimse arasında, günümüzün psikiyatrisinde daha da koyulaşan gölgeli sınıır, *Erewhon*’da canlılık ve nükte ile ele alınıyor.

İlkin Darwinizm üzerine mizahî bir bölüm olarak düşünülen “Makinelerin Kitabı” bile, garip bir şekilde kâhince. Butler, insanların, makinelerin köleleri hâline geleceklerini istihzalı bir şekilde gördü. Bu meseleye Erewhonlular’ın buldukları hâl çaresine -bütün makinele- rin tahrip edilmesine- çağımızın otomasyon kurbanları da, çaresizlik içinde kaldıkları anlarda başvurmayı düşünüyorlar.

Yazar

Dinî riyakârlığa en parlak bir şekilde hücum eden *The Way of All Flesh* (Bütün Edebiyatta Bundan Daha İyi Yoktur) adlı kitabının kahramanı gibi, Samuel Butler de, dindar bir ailede doğdu (4 Aralık 1835). Butler, Shrewsbury Okulu’nun meşhur müdürü ve Lichfield piskoposu Dr. Samuel Butler’in torunu idi. Butler’in babası -ki yukarıda bahsettiğimiz eserinde zalim Theobald Pontifex’in şahsında temsil edilir- haşin bir din adamı idi ve çocuğun hayatını bir kâbusa çevirdi.

Eğitimi Shrewsbury Okulu’nda ve Cambridge Üniversitesi’nde yapan Butler, papaz olmak üzere idi ki, bu kadere isyan etti ve bir ressam olmaya karar verdi. Butler’in babası, oğlunun ressam olmasını kabul edemezdi. Böylece başka bir şekil üzerinde anlaştılar. Butler, 1859’da, koyun yetiştirmek üzere Yeni Zelanda’ya gitti. Zamanla, bir hayli zengin biri oldu. İlk kitabı, *A First Year in Canterbury Settement* (*Canterbury Böl-*

gesindeki İlk Yıl, 1863) gerçekte, Yeni Zelanda hakkında babasına yazdığı mektuplardı.

Butler, 1864'te, İngiltere'ye döndü ve hayatının sonuna kadar, Londra'da Cliffford'un Hanı'nda kaldı. *Erewhon* -ki 1872'de yayımlandı- Butler'a diğer herhangi bir kitabından fazla şöhret ve düşmanlık getirdi. *Erewhon*'daki dinsizlik, babasını, şaşkına çevirmiş, köpürtmüştü. Babası, Butler'e annesini, bu kitaplarının öldürdüğünü ve oğlunun hiçbir kitabını okumadığını ısrarla söyledi.

Butler, tek başına yaşayan egzantrik bir bekârdı. Bir ara Pauli adındaki bir avukatla beraber oturdu; o da, Butler'in, hemen hemen bütün parasını aldı kaçtı. Butler, yine, Miss Savage adındaki felçli bir aktrisle arkadaşlık kurdu ve *The Way of All Flesh* adlı eserinde Alethea Teyze için model olarak kullandı. Miss Savage, Butler'e muhtemelen karşılık görmeyen bir aşk ile bağlanmıştı.

Butler, çeşitli sahalarla ilgilendi. Resim sanatını devam ettirdi; Handel'in eserlerini piyanoda çaldı, hattâ sonunda, kendi biyografisini yazacak arkadaşı Henry Festing-Jones ile birlikte iki tane alaylı Handelvari oratorya bile yazdı. Çok seyahat etti, bilhassa İtalya ve Yunanistan'a sık sık gitti. Homer'in kitaplarını yazanın bir kadın olduğuna ve Odysseus'un seyahatinin tamamen Sicilya civarında yapılabileceğini göstermeye çalıştı.

İlim ile de ilgilendi. Bu konuda müteaddit kitap yazdı; en çok tutulanları, Darwin'in irsiyet teorisine karşı olan *Unconscious Money* (*Şuursuz Para*, 1880) ve *Luck or Cunning?* (*Talih mi, Kurnazlık mı?* 1887) adlı eserleridir. Kendi çağının önünde giden Butler, Victoria çağının değişmenlerine saldıran bir tür Donkişot'u olarak kaldı. Gizliden gizliye üzerinde çalıştığı şaheseri *The Way of All Flesh*, 1903'te yayınlandı. Ancak 1. Dünya Harbi'nden önce, George Bernard Shaw, Butler'in eserlerinin savunuculuğunu yüklediği zaman, kitapları geniş bir okuyucu kitlesi tarafından okunmaya başlandı.

Yuvaya Dönüş

(The Return of the Native)

Yazan

Thomas Hardy
(1840-1928)

Başlıca Karakterler

Diggory Venn: Koyunları işaretlemek için kullanılan boyaların satıcısı.

Damon Wildeve: Eskiden mühendislik yapan bir romantik. Sakin Kadınlar Hanı'nın tezcanlı sahibi.

Thomasin Yeobright: İyi, basit, kuşu andıran bir kız. Wildeve ile nişanlı.

Bn. Yeobright: Thomas'ın halası; azimli, orta yaşlı bir kadın.

Ciym Yeobright: Oğlu; elmas ticaretinde başarı sağladıktan sonra Egdon Heath'e döner.

Eustacia Vye: Esmer, hararetli bir kız; Egdon Heath'den nefret eder ve şaşaalı bir hayatın özlemini çeker.

Hikâye

Güney İngiltere'deki kasvetli, çıplak Egdon Heath'te, 1 Aralık gecesi, boyacı Diggory Venn'in arabasından başka hiçbir şey görülmez. Maamafih, 5 Aralık Guy Fawkes Günü'nü kut-

layan köylülerin yaptıkları şenlik ateşleri manzarayı aydınlatmaktadır.

Arabada, yorgun ve hasta, genç Thomasin Yeobright vardır. Bu genç kız, iki sene öncesi, Venn ile evlenmeyi reddetmişti. Kız, şimdi, Blooms-End'deki evindedir. Bir grup köylü, Thomasin'in, Sakin Kadınlar Hanı'nın sahibi Damon Wildeve ile kısa bir zaman önce evlendiğini sınırlar; evlilik gerçekleşmedi, zira evlenme belgelerinin eksik oldukları ileri sürüldü. Thomasin, sadık Diggory Venn'e kendisini, evine götürmesini söyledi.

Durum, Thomasin'in halası Bn. Yeobright'i rahatsız etmiştir; çünkü kadın, Wildeve'in karakterinin zayıf olduğunu bilir ve geçersiz evlilik belgesinin, basit, güven verici yeğeni ile evlenmek için bahane olduğundan endişe eder. Gerçekten de, Wildeve emekli bir kaptanın torunu esrarengiz Eustacia Vye'ye gizlice âşıktır. Eustacia, Wildeve'in kendisini bulması için, bu özel günde kendi şenlik ışığını da yakar. Bununla beraber, Eustacia'nın Wildeve ile tek müşterek noktası, yaşadıkları kasvetli ve şahsiyetsiz bölgeden nefret etmeleridir. Eustacia, daima, kendisini Egdon Heath'dan alacak büyük bir aşkın hayali ile yaşıyor; şimdi, hiç de böyle bir aşkın yerini alamayacağına rağmen, Wildeve'i kabul etmek mecburiyetindedir.

Bu arada, Bn. Yeobright, Wildeve ile görüşerek, Thomasin'in bir diğer erkekle evlenmesine engel olmamasını söyler, zira Diggory Venn'in yeğenine hâlâ âşık olduğunu bilir. Wildeve, Thomasin'i isteyen başka birinin bulunduğunu öğrenince ne yapacağını bilemez; bir kararsızlık devresinden sonra Eustacia'ya evlenme teklif ederek, beraberce Heath'den ayrılmasını ve Amerika'ya gitmelerini söyler. Fakat şimdi de Eustacia kararsızdır, zira Clym Yeobright'in Paris'te yürüttüğü parlak bir elmas ticaretinden sonra dönmek üzere bulunduğunu öğrenir.

Clym'la, rahatça konuşabilecek bir fırsatı ele geçiremeyen Eustacia, Yeobrightlar'ın evinde Noel gecesi yapılacak şenlikte yer alacak çocuklardan birine rüşvet vererek, onun yerini kendisi alır. Clym, bu şenlikte Eustacia'yı görür ve onun cüretli bir

şekilde erkek gibi giyindiğini görünce incinir. Clym, onun yüzündeki maskesini çıkarmasını ister, kız, koket bir kahkaha ile reddeder. Kendisinin, nihayet Clym tarafından kabul edileceğini anlayan Eustacia, Wildeve'den ayrılır (ki o da zaten, Thomasin ile evlenmiştir.)

Eustacia, Clym'i kendisi ile evlenmeye ikna edebildiği takdirde, beraberce Paris'e gitmeyi düşünür; zira bu şehri, uzun bir zamandır görmeyi ümit ediyordu. Fakat Clym'in başarılı işini terketmesinin sebebi, Paris'in sofistike (yüksek kültür, zevk, eğlence karışımı) hayatından bıkmış olması idi. Şimdi sadece kendisinin fundalıklı bölgesinde oturmak, bir okul açmak, cahil halkı hurâfelerinden kurtarmaya çalışmak ister. Ondaki bu düşünceyi kuvvetlendiren bir vakıa da, bir kadının, Eustacia'ya, cadı diye hücum etmesi idi.

Bn. Yeobright da Clym'in bölgede kalmak istemekle yanlış düşündüğü kanaatini taşır; fakat onu böyle düşünceye sevkeden sebep bambaşka; oğlunun, Eustacia'nın pençesine düşeceğinden korkar. Fakat annesinin bu endişeleri para etmez, çünkü Clym, bu garip, mutsuz kıza âşık olmuştur. Eustacia'dan, halkı eğitmesinde kendisine yardımcı olmasını ister, fakat Eustacia reddeder, zira bölgeden ayrılmayı düşünür.

Clym, annesinin arzusuna karşı çıkarak Eustacia ile evlenir ve öğretmen olmak için çalışmaya başlar. Çok çalışmaktan ötürü, artık daha fazla okuyamaz ve tasarruf ettiği parayı harcamamak için, odun keserek geçimini sağlar. Eustacia, içe dönük kocasından gittikçe hayal kırıklığına uğrar ve Paris seyahatinin de suya düştüğünü anlar.

Oğlunun, Eustacia ile evlenmesini nihayet kabul eden Bn. Yeobright, Christian Cantle adındaki basit birine, Clym ve Thomasin arasında eşit miktarda bölünmesi için bir miktar para bırakır. Christian, vicdansız Wildeve ile oynadığı kumarda paranın hepsini kaydederek; fakat bu parayı da Diggory Venn kazanır ve hepsini Thomasin'e verir. Wildeve'in parayı Eustacia'ya verdiğini sanan Bn. Yeobright, gelinini, parayı hancıdan al-

makla itham eder. Son derece kızan Eustacia, Bn. Yeobright'a oğlundan bıktığını söyler ve gazapla ayrılır.

Mütevâzı bir odun kesicinin karısı olarak yaşamaktan bıkan Eustacia, bir gece Çingeneler'in kamp kurdukları bir yere gider ve orada rastladığı Wildeve'ye yine gönlünü kaptırır. Digory Venn, onları görür ve Bn. Yeobright'a giderek bir felâketle karşılaşmak istemiyorsa, oğlu ve gelini ile başımsızlığını söyler.

Bn. Yeobright, kızgın güneşin altında, uzun bir yürüyüşten sonra, gelininin bulunduğu hana gitmeyi kabul eder. Maamafih, kapıyı çaldığı zaman, kimse ses vermez, zira, Clym, sabahın yorucu çalışmasından sonra, bir odada uyurken; Eustacia da bir diğerinde, Wildeve ile eğlenmektedir. Kocasının, kapının çalınmasıyla uyanacağından korkan Eustacia, Wildeve'i arka kapıdan çıkarır. Döndüğü zaman, Clym hâlâ uykudadır, fakat Bn. Yeobright gitmiştir. Tekrar uzun bir yürüyüşün sonunda susuz ve yorgun evine döndüğü zaman, oğlunun kendisine sırt çevirdiğini düşünerek kedere boğulur; bu arada kendisini yolda bir yılan sokar.

Clym uyandığı zaman, anasını ziyaret etmek için yola çıkar, onun acı ve ıstırap içinde ölmek üzere olduğunu görür. Eustacia, Clym'e, annesine kapıyı açmadığını, çünkü kendisinin uyuduğunu bilmediğini ve Clym'in kapıyı açacağını sandığını söyler. Eustacia, kocasından, gerçek sebebi, yani Bn. Yeobright'ın, kendisini ve Wildeve'i bir arada görmesinden korktuğunu söylemez.

Clyme, kendisini, ilkin büyük bir vicdan azabına terkeder. Fakat hakikati öğrendiği zaman, karısından, evi terketmesini ister. Şimdi pişmanlık duyan Eustacia, her ikisi için yegâne kurtuluş yolunun kendisinin Egdon Heath'den tamamen ayrılması olduğunu idrak eder.

Bütün ümitlerini yitiren Eustacia, büyük babasının evine döner ve intihar etmek isterse de, Yüzbaşı Vyn'in uşağı Charley kendisini kurtarır. Eustacia, Wildeve'in, kendisiyle birlikte kaçmaya hazır olduğunu biliyor. Hancı, nihayet, beklenmedik bir

şekilde büyükçe bir servete konunca, ikisinin kaçması ihtimali artar. Bir gece Eustacia, Wildeve ile buluşmak üzere evden ayrılır, fakat şömine üzerinde, Clyme'in, Thomasin'in teşviki ile yazdığı mektubu görmez. Clyme, mektubunda, ikisinin tekrar buluşacağı ümidini belirtiyordu.

Karanlıkta, Wildeve ile buluşacağı yeri ararken, yolunu kaybeder ve Shadwater Weir gölünde boğulur. Biraz ötede, Clym, Eustacia'yı arayan Wildeve ile karşılaşır. Eustacia'yı seven bu iki kişi, gölde onun cesedini görürler. Wildeve, Eustacia'yı kurtabileceğini sanarak suya dalar. Böylece, o da boğulur. Bunun üzerine, Clym, kurtulmaya çalışırsa da, azgın sular onu da yutmak üzere iken, hâdise yerine gelen Diggory Venn kendisini kurtarır.

Diggory, aylar sonra, dul Thomasin ile evlenir. Clym da, papaz olur, bölge halkının karanlık hayatlarına ışık tutabilmek ümidi ile bir köyden köye dolaşmaya başlar.

Eleştiri

Hardy'nin belli başlı bütün romanlarında olduğu gibi, *Yuvaya Dönüş* de, tanrıların oyuncağı, insanların kaderin yumruğu altında sendeleyişi ve nihayet, dikkatsiz ve umursamaz kâinat tarafından devrilişi olarak ele alınır. Romanda, tabiatın, kör ve umursamaz gücü, Egdon Heath tarafından sembolize edilir. Bu ıssız, ürkütücü toprak parçası kurbanlarını tamamen yutar: Bn. Yeobright'm durumunda, kızgın güneş ve yılan ısırması; Eustacia ve Wildeve'in durumunda, karanlık ve gölün kızgın suları. Böylece, kendisinin anlamadığı kozmik düzen karşısındaki mücadelecî adamın önemsizliği. Egdon Heath'de tecessüm eder.

Fakat romanlar, öncelikle, insanlar hakkındadır, tabii çevre ile değil, Hardy'nin gerçek ilgisi de, karakterlerinin, kendi kaderleri karşısındaki mücadelesidir ve Hardy de, bunu, istihza ve merhametin emsalsiz bir kombinezonu

ile ele alır. Kendisinin ünlü Fransız prototipi Emma Bovary gibi, Eustacia Vye, çevresindeki sönük, ruhsuz ve alelâde dünya ile çelişkili hararetle bir romantiktir. Egdon Heath ağır, köstekleyici, kasvetli tabîî dünyasına isyan ederek, Paris'in heyecanlı hayatının hülyası ile yaşar. Garip ve çelişkili bir kader, Eustacia'yı, kendisinin böylesine hayranlık duyduğu bir dünyada hayal kırıklığına uğratarak, yalnızlığın barış ve huzuru içinde bir hayatın özlemi ni duyan bu adamın karşısına çıkarır.

Böylece, Eustacia ve Clym'in trajedileri, kısmen, kader ve tesadüflerle hazırlanır. Aslında, bütün büyük trajedilerde görüldüğü gibi, bu trajediyi, karakterleri kendileri hazırlar. Hardy'nin çok sevdiği uzak tesadüfler, karakterlerin mahiyetlerinden ötürü, bir bakıma önüne geçilemeyecek kaderlerine bir miktar grotesklik (inanılmazcasına gülünç komik) ekler.

Şu halde, kader ve hür irade arasındaki muğlak karşılıklı ilişkilerde, Grek dramatistlerinin, kendisinden asırlarca önce yaptıkları gibi, romanın felsefî tabanını bulur. Hardy'e göre, insan hayatının trajedi ile son bulmasının önüne geçilemez, fakat onun bu düşünüşünün tohumları da, onun kendi karakterinde gizlidir: Daima bir şeyler yapmaya çalışır, kâinat veya çevresindeki diğer insanlarla hiçbir zaman barış ve huzur içinde yaşamaz.

*Yuvaya Dönüş'*ün plânı, dikkatlice hazırlanmıştır; romanın her bölümünde bir zirveye erişilir; yavaş başlayan bölüm, önüne geçilemezcesine, nihaî trajedi ile son bulur. Hardy'nin, zaman zaman bağlandığı tesadüfler, saçma hâdiseler üzerinde duran çağımızda, daha fazla tutulmaya başlandı. Hardy'nin dayandığı tesadüfler için şunu söyleyebiliriz ki (meselâ, romanda, sahibini bulamayan bütün mektuplar), hayat rasyonel (mantıkî) değildir; hâdiseler, "iyi organize edilmiş" bir romandaki gibi cereyan etmez; kör tesadüfler, insanın kaderine devamlıca tesir ederler.

Hardy'nin romanındaki yegâne huzur verici nokta, Christian Cantle gibi köylü tipleridir. Asırların kazandırdığı tecrübelerle, kaderin yumruğuna boyun eğmeye alışmış bu insanlar, tabiatla, aşağı yukarı kaynaşarak yaşar; romanın belli başlı karakterlerinin yaptığı hatalardan kendilerini kurtarırlar; kendilerinin önemsiz ve saçma iradelerini, çevresindekileri görmeyen, onların düşüncelerine kayıtsız kalan tabiata empoze etmeye çalışmazlar.

Asi Kalpler

(Jude The Obscure)

Yazan

Thomas Hardy
(1840-1928)

Başlıca Karakterler

Jude Fawley: Kendi kendisini yetiştirmiş, son derece ciddi bir duvarcı; entelektüel bir hayatın hasretini duyar.

Drusilla Fawley: Jude'ın büyük-büyük halası.

Arabella Donn: Kaba bir köylü kızı; Jude'ı seks dünyasından içeri sokar.

Richard Phillotson: Bir köy okulu müdürü; Jude'ın, eğitim dünyası ile yegâne teması.

Sue Bridehead: Jude'ın nörotik, kendi değerini, diğerlerine kabul ettirmek isteyen kuzeni; ondokuzuncu asır sonlarının, huzursuz "yeni kadınları"ndan biri.

Little Father Time: Jude ve Arabella'nın anlaşılmazcasına kederli ve vaktinden önce gelişmiş oğulları. (Zamanın küçük babası).

Hikâye

Bir fırıncının yetim çocuğu olan Jude Fawley, Wessex'teki bir çiftçi tarafından, mahsule zarar veren kargalan kovmak için çalıştırılmaya başladığı zaman, kendisini nasıl bir hayatın beklediğini görür. Jude, kuşlan kovmak yerine, onlara acıyarak yem verdiği zaman, çiftçi, kendisini acımadan döver. Bununla beraber, mahallî okulun müdürü, kendisine öğrenim dünyası hakkında bazı şeyler gösterince, çocuğun hayatına bir nebze-cik ışık tutulmuş olur. Jude, öğretmeni, Richard Phillotson'u taklit etmek ister; fakat çocuk on bir yaşına geldiği zaman, Phillotson, Marygreen'den ayrılarak, doktorasını yapmak için büyük bir üniversite şehri olan Christminster'e gider.

Jude da beraber gitmek isterse de, Phillotson'un, Christminster'den gönderdiği, Lâtince ders kitaplarıyla yetinir; zira Jude'ın büyük-büyük halası Drusilla, onun, fırında yardım etmesini ister. Jude, Phillotson'un gönderdiği gramer kitaplarını şevkle okursa da, onların, resmî bir eğitimin yerini tutamayacağını anlar.

Jude, büyüdükçe, ilâhiyat öğrenimi yapmayı arzu eder ve orta çağların kiliselerini restore eden bir duvarcının yanına çıkarak girer. Bir akşam, on dokuz yaşındaki Jude -ki aşk meseleleri hakkında hâlâ hiçbir şey bilmez- domuz bağırsakların yıkayan üç köylü kızının önünden geçer. Kızların en cesuru, Arabella Donn, Jude'a küçük bir domuz eti parçası fırlatarak, dikkatini çeker ve daha sonra kendisi ile buluşmaya razı eder. Tecrübesiz Jude, kendisinin, şehvetli Arabella'ya âşık olduğunu sanır. Çok geçmeden, Arabella, Jude'ı kapana sıkıştırır, kendisi ile evlenmeye mecbur bırakır.

Evlilik, bir kâbus olur. Tamamen kaba ve bayağı bir insan olan Arabella, Jude'ın öğrenmek arzusu ile alay eder. Birçok kavgadan sonra, Arabella, Jude'ı bırakır ve Avustralya'ya göç eder.

Nihayet evlilik bağlarından kurtulan Jude, Christminster'e gitmeye ve şu veya bu şekilde, akademik topluluğa katılmayacağı karar verir. Fakat bu fırsat kendisine verilmez ve Jude da, Christminster hayatına ancak duvarcılık yapmakla katılacağı anlar.

Jude, kuzeni Sue Bridehead'ın Christminster'de yaşadığını biliyor, fakat ilkin, onu görmek istemez; zira Drusilla Hala, hiç de haksız olmayarak, "Fawley'lerin evlilik için yaratılmadıklarını" söyler.

Maamafih, yalnızlıktan bunalan Jude, nihayet, dinî eşya satan bir dükkânda sanatkâr olarak çalışan kuzeni Sue'yi bulur. Agnostik biri olan Sue, işinin yarattığı monotonluğu, Gibbon'u okuyarak telâfi etmeye çalışır ve odasında da Venüs'ün ve Apollo'nun, alçıdan yapılmış büyük heykelleri vardır. Jude, kuzeninin sinirli davranışlarının, huzursuz zekâsının fazlaca etkisinde kalır ve ona, bu işi bırakarak eski okul müdürü Phillotson'a yardım etmesini söyler.

Çok geçmeden Phillotson da, kendisini Sue'nin cazibesine kaptırır ve onunla yakından ilişki kurar. Gittikçe mutsuz bir hayat sürmeye başlayan Jude, kendisini içkiye verir ve işini kaybeder. Kendisini daha da ümitsiz hissettiği bir zamanda, evine, Marygreen'e döner, fakat kısa bir müddet sonra, bir öğretmen olmak için Melchester şehrindeki öğretmen okuluna giden Sue'nin peşine takılır. Jude ilâhiyat öğrenimine bir müddet ara verir ve Sue'ye yakın olmak için, hayatını tekrar duvarcılık yaparak kazanmaya başlar.

Fakat Melchester'deki hayatları felâketle neticelenir. Sue, Jude ile yürüttüğü saf ilişkiler yüzünden okuldan kovulur. Sue, ardından Phillotson ile evlenir; tekrar mağlûp olan Jude, Christminster'e döner. Jude orada, İngiltere'ye dönen ve mahallî bir birahane çalışan kansı Arabella'yı görür. Bu arada, Sue'nin Phillotson'dan son derece bedbaht olduğu haberi Jude'ın kulağına gelir. Jude'ın halası Drusilla'nın cenaze töreninde, Sue artık okul müdürünü terkettiğinden Jude ve Sue, bera-

ber yaşamaya karar verirler. Bu tür işler hakkında patırdı çıkar-mayacak kadar “medenî” bir insan olan Phillotson, onların, kimsenin kendilerini tanımadığı Aldbrickham’da yaşamalarına izin verir. Kendi isteği ile Sue’den ayrılır; Jude da, Arabella’dan boşanır. Sue, mamafih, kilisede resmen evlenmeyi aklından katiyen geçirmez; ruhban sınıfı aleyhindeki derin köklü hislerin-den ötürü ve bir erkeğe hiçbir şekilde devamlı râm olmayı iste-mediğinden, Jude ile, evlenmeksizin, karı koca hayatı yaşama-yı kabul eder.

Bir müddet, oldukça mesut bir hayat sürerler, fakat bir gün Arabella gelerek Jude’a, yeniden evlendiğini ve bedbaht oldu-ğunu söyler. Arabella, Jude’a, yaşından fazla görünen patetik (acınacak, dokunaklı) bir çocuğu göndererek Avustralya’ya git-tiği zaman doğurduğunu ve babasının da Jude olduğunu an-latır. Bu yaşlı çocuğa *Little Father Time* (Zamanın Küçük Baba-sı) takma adı verilmiştir. Kısa bir müddet sonra da, Jude ve Sue’nin evli olmadıklarına dair dedikodular yayılmaya başlar; Jude, hiçbir işte tutunamaz. Kendisine iş aramak için kır bölge-lerinde dolaşır; Sue, Zamanın Küçük Babası ve kendisinin olan iki çocuğu ile mutsuz bir Çingene hayatı yaşar. Zamanla, Ju-de’in sıhhati bozulur. Çünkü, yıllar boyunca taş yonttuğundan ciğerleri bozulmuştur. Artık fırıncılığa dönmekten başka çaresi kalmamıştır. Onun yaptığı pastaları da Sue, mahallî panayır-larda satar.

Hayatı böylesine ümitsiz bir safhaya giren Jude, daha iyi bir hayat uğrunda, eski üniversite kasabasını bir türlü düşüncele-rinden atamaz. Fakat maalesef, Sue ile kurduğu gayrî-meşru ilişki Christminster’da öylesine skandal yaratmıştır ki, Jude ve Sue ayrı yerlerde oturmak meecburiyetinde kalırlar. Bir gün, Sue, Zamanın Küçük Babası’na, zaten çok nüfuslu bir dünya-ya daha fazla çocuk getirmenin günah olduğunu anlatır. Bu gayrî-tabîî çocuk da, onun bu sözlerini kalpten benimser. Sue, bir akşam, Jude ile birlikte yemek yedikten sonra evine döndü-ğü zaman, Zamanın Küçük Baba’sının, derin bir ümitsizliğe

kapılarak, kendisini ve iki çocuğu astığını görür. Bu korkunç manzara karşısında, Sue kendisini kaybeder, düşer bayılır ve böylece karnındaki bebek de vaktinden evvel ölü doğar.

Bir zamanlar, Jude'ın doğuştan kazandığı basit ve samimî inanışını dahi bozarak onu, kendisi gibi düşünmeye sevk edecek kadar koyu bir agnostik olan Sue, şimdi, dinî bir fanatik olur. Vicdanını rahatsız eden günah hisleri altında, Jude'a, artık kendisiyle hiçbir alışverişi olmayacağını ve ilk (ve onun içinde yegâne meşru) kocası Phillotson'a döneceğini söyler.

Sue, yeniden okul müdürü ile evlenir ve Jude, bir defa daha, kendisini içkiye verir. Bir gün içkinin tesiri altında Arebella'nın -ki kocası ölmüştür- oyununa gelir ve yeniden onunla evlenir. Jude, artık ölüme yaklaşmıştır. Seneler süren taşçılık hayatı ciğerlerini kazımış, bitirmiştir. Sıhhatinin kötülüğüne rağmen, yağmurlu bir havada dışarı çıkarak Sue'yi görmeye gider; zira Arabella, zalim bir davranışla. Sue'yi, Jude'ın başucuna getirmeyi reddetmiştir.

Evine dönen Jude, dünyaya geldiği için, kendi kendisini lânetler. Arabella, yeni sevgilisi ile kendisini eğlendirirken, Jude, yakındaki bir tiyatro salonundan yükselen alkış seslerini duyar ve böylece, kaderin acı istihzasını son bir defa tadarak ölür: Christminsetr Üniversitesi, hiç de lâıyk olmayan aristokratik heveslilere şeref diploması bahşetmektedir.

Eleştiri

Asi Kalpler adlı son romanı ile Hardy, bir taraftan sanatının zirvesine erişirken, öte yandan da karamsarlığının en derin noktasına düştü. Öteki romanlarının aksine, *Asi Kalpler*'de zerrece ümit ışığı yoktur. Hattâ, *Yuvaya Dönüş*'teki trajediyi bir ölçüde hafifleten kaba köylü hümanı dahi bu romanda yoktur. Romanda, seks ve çağın "yeni kadm"ı üzerinde böylesine açıkça durulması, basında öylesine tenkit ve itirazlara yol açtı ki, Hardy, hayat hakkın-

daki trajik görüşlerini daha iyi ifade edeceğini sandığı ilk aşkına, şiire döndü. Gerçi, *Asi Kalpler*'e yöneltilen hücumların sebebi, romandaki "ahlâksızlık" ise de; eleştiricilerin romanın mutlak karamsarlığı karşısında huzursuzluğa düştüklerine inanmamak da çok güç. Çünkü Jude, hayatı boyunca ve Jude'ın ilişki kurduğu herkes, sefil bir hayata mahkûm ediliyordu. Romanın dünya görüşünü, Zamanın Küçük Babası'nın grotesk bir şekilde intihar etmesi sembolize ediliyor.

Romanın huzursuzluk yaratan başlıca noktalarından biri de, Hardy'nin, kendi görüşü ile, Victoria çağının İngiltere'sinin aile müessesesine ve üniversitelerine yönelttiği acımasız hücumlardır. Jude'm, kendisini üstün sanan, snob, boş kafalı bir kadınla evliliği bedbahtça neticelendi. Hardy, artık beraber yaşamalarına hiçbir şekilde imkân bulunmayan çiftlerin boşanmalarında önlerine çıkan güçlükler ve evlenmeden yaşayan çiftler hakkında cemiyetin uyguladığı zulüm üzerinde kuvvetli bir tarzda durdu. Maamafih, bu meseleye kolay bir hal çaresi de teklif etmez; zira serbest aşka inanan Sue Bridehead -ki erkek ve kadınları birbirlerine bağlayan mukavelelerin aleyhindedir- romanda, cemiyetin meseleleri bir yana, şahsî meselelerini çözemeyecek kadar "frigid" (cinsî bakımından soğuk) derinden derine nörotik biri olarak acımasızcasına anlatılır. Hakikî trajedilerde her zaman görüldüğü üzere, bir hal çaresi teklif edilmediği gibi, bunun mümkün olabileceği de ihsas edilmez.

Asi Kalpler'in bir diğer hedefi, akademik snobluk, Hardy'nin çağının bellibaşlı meselelerinden biri idi. Christminster, Oxford ve Cambridge üniversitelerinin birleşimidir; Hardy'nin görüşüne göre, gerçekten eğitim peşinde giden ve onu en fazla takdir edecek kimselere kapılarını açmak yerine, aristokratların beceriksiz çocuklarına dalkavukluk ediyorlardı. Çünkü cemiyetin verebileceği

en iyi bir eğitime lâyık biri mevcut ise, o da, kendisini mütemadiyen geliştirmek, mütemadiyen yeni şeyler öğrenmek isteyen, fakat cemiyetin bütün kapılarının yüzüne kapandığını gören Jude'dir.

Hardy, *Asi Kalpler*'i yazdığı zaman, artık mesleğinde bir üstad olmuştu. Gerçi tesâdüflere hâlâ kuvvetli bir şekilde bel bağlıyorsa da, kitabını, büyük bir gotik katedrali gibi, bloklardan oluşan bölümlerle kurar. Plânın simetrisi ve hiç de göze batmayan aksiyonu, kitaba, zahiren kaçınılmayacak görünen yapıyı ve "design"i (desen) veriyor. Bu bir romancı olan mimarın nihaî zaferidir.

Yazar

Thomas Hardy, 2 Haziran 1840 tarihinde Dorsetshire adındaki küçük bir kasabada doğdu. Babası, bir inşaatçı idi; Hardy de, kiliselerin restorasyonu üzerinde ihtisas yapacak bir mimar olarak yetiştirildi. Gençliğinde, kiliselerle ilgili hikâyelerin, asırlık folk musikîsi ve dansların cazibesine kapıldı ve sonraları, bunları romanlarında ölümsüzleştirdi.

Londra'da, beş sene bir mimar olarak çalıştıktan sonra, Hardy, gözlerinin, mimarî ressamlığın gerginliğine dayanamayacağını sandı. Büyük klâsikleri, bilhassa Grek trajedilerini okumuştı ve edebiyata dönmeyi denedi. Bir ara, kısa bir müddet için, kiliseye de intisap etmeyi düşündü; fakat modern ilim ve felsefe ile ilgili kitapları okuduktan sonra ve mimarlıkla ilgisinden ötürü, başka sahalara yöneldi.

The Poor Man and the Lady (Fakir Adam ve Hanım) adlı ilk eseri, o zaman yayımlayıcının, bir kitap okuyucusu olan George Meredith tarafından reddedildi ise de, Hardy'den yazılarına ara vermemesini istedi. Hardy yazmaya devam etti. İkinci romanı, *Desperate Remedies (Ümitsiz Çareler)* 1871'de yayımlandı. Ardından *Under the Greenwood Tree (Yeşil Ağacın Altında)* geldi (1872). Hardy, bu romanında, ilk defa olarak, kendi doğum yeri Dorsetshire'a benzeyen bir bölgeyi ele almış ve ona kendisinin olan derin düşünceli ve şefkatli dehâsını eklemişti.

Ancak, 1878'de yayımlanan *Yuvaya Dönüş* adlı eseri ile Hardy, bir romancı olarak düşünölmeye başlandı. Bu, Hardy'yi, mesleğinin zirvesine eriştiren dört şâheserinden biridir. Diğerleri şunlar: *Casterbridge Belediye Başkanı* (1886), *Tess of the D'Urbervilles* ve *Jude the Obscure* (Asi Kalpler 1890) idi.

Bu romanlarda, beşer kaderini kasvetli bir şekilde ele alışından ve o zamana kadar kimsenin işlemediği bir tarzda seks üzerinde samimiyetle duruşundan, Hardy, bir tenkit fırtınasına mâruz kaldı. *Asi Kalpler*'in yarattığı fırtına ve hücumlar yüzündendir ki, roman yazmaktan vazgeçti ve hayatının son otuz senesini, ilk aşkına, şiire verdi.

Hardy, 1889'den öldüğü yıla (1928) kadar, yedi cilt istihzalı lirik şiir kitabı yazdı ve şiirdeki başarısını, Napoleon, harpleri ile ilgili olan muazam bir şiir dramı, *The Dynasts* ile (1904-1908) taçlandırdı.

Victoria çağının "iffet"i (daha doğrusu iffet taslanması), yirminci asırda azaldıkça, Hardy, çağının üstad romancılarından biri olarak takdir edilmeye başlandı. 1910'da kendisine Liyâkat Madalyası tevcih edildi. İngiltere'nin önde giden üniversiteleri de şeref diplomaları verdiler. Orta yaşlılık yıllarında, müstehcen romanlar yazan biri diye hakarete uğrayan Hardy, ihtiyarlığında, muhteşem bir insan olarak hürmet gördü. 11 Ocak 1928'de öldüğü zaman, külleri (İngiltere'nin meşhur adamlarının gömüldükleri) Westminster Abbey Kilisesi'nin Şairler Köşesine gömüldü ki, bu istihzayı da en fazla takdir edebilen insan, herhalde Hardy'nin kendisi olurdu.

Diğer Eserleri

Thess of the d'Urbervilles: Tess, saf bir kızın iğfal edilışinin, aldatılışının ve yıkılışının hikâyesidir. Tess Durbeyfield, aptal ebeveynlerinin telkinleri altında, kendisinin, d'Urberville adındaki soylu bir aileden geldiğine inanır. Aile ile uzaktan ilişkisi olduğunu iddia eden Alec d'Urberville adındaki dünya görmüş, yakışıklı ve makul biri, Tess'i iğfal eder, kız çocuğunu doğurduğu zaman bırakıp gider. Çocuk ölür. Tess de, bencil, kendisini ahlâklı bir insan sanan Angel Clare'de yeni bir aşk bulur. Angel Clare, düşün gecesi, Tess'in mazesini öğrendiği zaman, o da bırakır. Ümitsizliğe kapılan Tess, Alec'i öldürür. Yakalanıp idam edilmesinden ön-

câ, tekrar Tess'e dönen Clare ile birlikte kısa bir süre için mutlu bir hayat sürer. Romanın, meşhur son satırlarında -ki Hardy'nin herhangi bir eserine konulabilir- deniliyor ki: "Adalet yerini buldu ve ölümsüzler Cumhurbaşkanının... Tess'le macerası da böylece son buldu." Tess, Hardy'nin trajik istihzasının timsalidir; beşerî yaratıkların lâıyk oldukları kader ile çektikleri ıstırap arasındaki fark, merhametli bir kimsenin görüşü ile anlatılır.

Define Adası (Treasure Island)

Yazan

Robert Louis Stevenson
(1840-1894)

Başlıca Karakterler

Jim Hawkins: Hikâyeyi anlatan cesur genç; Hispaniola adlı geminin kamartu.

Dr. Livesey: Jim'in bir doktor arkadaşı.

Squire Trelawney: Macerayı seven bir kır centilmeni.

Kaptan Smollett: Hispaniola'nın gayet yetenekli kaptanı.

Billy Jones: Amerila Benbow Hanı'ndaki esrarengiz müşteri.

Pew: Kana susamış kör bir korsan.

Long John Silver: Zâhiren mantıkî, kurnaz, hâin korsan; Hispaniola'ya aşçı olarak girer. Bir ayağı tahtadandır ve Yüzbaşı Filint adında bir papağanı vardır.

Ben Gunn: Define Adası'nda üç sene mahsur kalan yarı-deli bir korsan.

Hikâye

Genç Jim Hawkins, İngiltere'nin batı sahillerindeki Black Hill Cove kasabası civarındaki Amiral Benbox Hanı'nı işleten ebeveynlerine yardım eder. Bir gün esrarengiz biri gelerek bir oda ister. Yabancıнын adı Billy Jones'tır. Muhtemelen emekli olmuş bir kaptan hissini uyandıran bu adam, hana derhal intibak eder, muazzam miktarda içki içer, sinirli bir tarzda sahili gözetleyerek, garip bir şarkı söyler: •

"Ölü adamın göğsünde on beş kişi

Yo-ho-ho ve bir şişe rom."

Jones, Jim'e her ay bir lira vererek, hana gelecek yabancıları, bilhassa tek ayaklı bir denizciyi gözetlemesini söyler.

Jones, odasının ücretini ödemeyince, Jim'in babası onu handan atmak ister, fakat yaşlı denizci öylesine kaba ve dehşet saçıcı bir adamdır ki, Mr. Haxkins -ki zaten hasta bir adamdır- ses çıkaramaz.

Kısa bir zaman sonra, Black Dog (Kara Köpek) adında bir diğer yaşlı denizci hana gelir ve Billy Jones ile salonda şiddetli bir kavgaya tutuşur. Jones, Black Dog'u handan kovar, Jones, bu arada kalp rahatsızlığı geçirir ve düşer. Jim'in babası nı tedavi etmeye çalışan Dr. Livesey, ona da bakar.

Jim'in babası ölür; gömüldüğü gün, bir başka esrarengiz yabancı daha, elindeki bastonu meş'um bir şekilde yere vura vura hana gelir. Bu, Pex adındaki kör bir dilencidir. Jim'i, kendisini, Black Spot'un yanına çıkarmaya mecbur eder. Kör adam, Jones'a, kara bir mektup -o gece saat onda öldürüleceğini bildiren bir yazı- verir ve ayrılır. Billy Jones, korsanların geleneksel ölüm mesajının kendisine verilmesinden öylesine dehşete düşer ki, ikinci bir felç gelir ve ölür.

Jim ve annesi yaşlı denizcinin otele olan borcunu almak ümidi ile sandığını açarlar. Ancak Jones'ın kendilerine olan borcu kadar para alacaklardır; fakat bu arada, Pew'in elindeki bastonu kaldınlara vurarak yaklaştığı anlaşılır. Adamın

sandığından ölü denizcinin banka defterini ve buldukları mühürlü bir zarfı alarak, kendilerine yardım edecek birini bulmak için handan ayrılırlar. Nihayet, maliye dairesine giderler ve atları üzerinde derhal hana gelen polisler de, Pew'in arkadaşlarını dağıtırlar. Subaylardan biri, atı ile Pew'i çiğner ve öldürür.

Jim, mühürlü zarfı, Squire Trelawney adındaki bir toprak ağasına gösterir; o da, Dr. Livesey'in yardımı ile, zarfın içindeki belgenin, Kaptan Flint adında, kana susamış yaşlı bir korsanın bir adada bıraktığı hazinenin yerini gösterdiğini anlar. Billy Jones, öyle anlaşıyor ki, önceki arkadaşlarından bunu gizli tuttuğu için öldürülmüştür. Kendisini, muhtemel bir maceranın heyecanına kaptıran Çiftçi Trelawney, bir gemi hazırlayarak Dr. Livesey ve Jim ile birlikte bu adaya giderek defineyi aramak ister. Trelawney, dedikoduyu seven biri olduğundan, Dr. Livesey, bu hususta kimseye bir şey söylememesini ikaz eder.

Çiftçi Trelawney, Bristol'a giderek Hispaniola adındaki bir gemiyi satın alır, gerekli malzemeyi kor ve Yüzbaşı Smollet'i da hizmetine alır. Yine Long John Silver adında eski bir denizciyi -ki o zaman bir han işletmektedir- de aşçı olarak gemiye alır. Geminin mürettebatının tamamlanmasında Silver istekle yardım eder.

Jim, Bristol'a gidip de, Silver'in hanı The Spyglass'ı ziyaret ettiği zaman, Black Dog'u içki içerken görerek hayrete düşer. Silver, Jim'e, onun kim olduğunu bilmediğini söyler ve Black Dog da kaçar.

Hispaniola artık denize açılmaya hazırdır. Kaptan Smollett, Trelawney'e, geminin nereye gittiğini bilmeyen tek kişinin kendisi olduğundan şikâyet eder. Gemideki herkes, geminin ne için yola çıktığını biliyor muşcasına hareket eder. Trelawney, kaptanın korkularını yatıştırır ve yelken alarak denize açılırlar.

Yolculuk hâdisesiz geçmiştir. Fakat bir gece, Define Adası'na ulaşmadan kısa bir zaman önce, güverteadaki elma fıçısından bir elma almak isteyen Jim, Long John Silver'in yaklaştığını görerek hayrete düşer. Jim fıçıya girerek saklanır. Buradan,

Long John Silver'in, Israel Hands adındaki bir tayfa ile isyan hazırladığını öğrenir. Jim, tayfaların, hakikî liderleri olarak emirlerini Silver'den aldıklarını öğrenir. Tayfaların ekserisi, Kaptan Flint ile birlikte denize açıldıklarından bu yana, onu tanıyorlardı. Hazırladıkları plâna göre, hazine gemiye taşınır taşınmaz, Trelawney ve onun sadık arkadaşlarını öldüreceklerdir.

Jim, adaya ulaşır ulaşmaz, işittiklerini arkadaşlarına söyler. Endişelerinin böylece doğrulandığını gören Kaptan Smollet, kurnaz bir hareketle, tayfaların ekserisini sahile gönderir. Jim de, gizlice onların peşine takılarak, ne yapmak istediklerini öğrenmek ister. Silver'in plânına ayak uydurmak istemedikleri için, Silver'in öldürdüğü sadık iki denizcinin haykırışlarını duyar.

Adayı dolaşan Jim, Benn Gunn'la karşılaşır. Tek başına bu ıssız adada yaşayan bu zavallı adam, Kaptan Flint, hazineyi gömdüğü zaman onun gemisinde çalışıyordu. Daha sonraki bir yolculukta, Gunn, hazineyi bulmaya çalıştı ise de bulamadı; gemideki arkadaşları kendisini bu adada bırakıp gittiler.

Jim adada iken, Kaptan Smollet, Çiftçi Trelawney ve Dr. Livesey, Hispaniola'yı terkederek, sadık birkaç tayfa ile birlikte Kaptan Flint'in adadaki eski kalesini işgal etmeye karar verirler. Karaya her çıkışlarında, gerekli ihtiyaç maddelerini de beraberlerinde götürürler. Son defa karaya çıktıkları zaman, gemide kalan korsanlar kendilerine ateş açarlar.

Karadaki korsanların hücumlarına rağmen, Trelawney'e sadık kalan tayfalar kaleyi bırakmazlar. Ben Gunn'ın yanından ayrılan Jim, eski kaleye giderek kendisine iyi bir yer seçer. Ertesi sabah, kurnaz Long John Silver, beyaz ateşkes bayrağı ile konuşmaya gelir. Haritayı kendisine verdikleri takdirde, gemiye serbestçe gidebileceklerini söyler. Silver'e hakaret eden Kaptan Smollet, Silver'i eli boş geri çevirir; korsanlar, tekrar hücum ederler. Her iki taraf da kayıp verir.

Bu hücum da püskürtüldükten sonra, Jim, gizlice tekrar dışarı çıkar. Maksudı, Gunn'ın yaptığına ve adada saklandığına emin olduğu bir kişilik küçük kayığı arayıp bulmaktır. Kayığı bu-

lur ve açıkta demirlenen Hispaniola'ya doğru kürek çekmeye başlar. Niyeti, geminin zincirlerini keserek, sahilden uzaklaşmasını temin etmektedir. Bunda başarılı olursa da, gemi küçük kayığa çarpar ve parçalar; Jim de, boğulmaktan ancak Hispaniola'ya tırmanmakla kurtulur. Gemide sadece Israel Hands vardır; gemide kalan yegâne korsanı öldürürken, o da yaralanmıştır. Körkütük sarhoş olan Hands, gemiyi Jim'in yönetmesini söyler; fakat Jim, Hispaniola'yı sakın bir koya getirmek üzere bulunduğu sırada, bıçağını Jim'e fırlatır, çocuk tabancasını ateşleyerek korsanı öldürür.

Omuzundan yaralı olmasına rağmen Jim, Hispaniola'yı gizli bir yere getirerek demirler ve karaya çıkarak kaleye doğru gitmeye başlar. Fakat Silver ve öteki korsanlar burasını ele geçirmişlerdir. Jim, arkadaşlarının, kaleyi terkettiklerini ve haritayı korsanlara verdiklerini öğrenir.

Liderleri Silver'i de öldürmek isteyen korsanlar Jim'i esir alır, onu da öldürmek isterler. Fakat yaşlı deniz kurdu, bu adamları hakkından gelir ve İngiltere'ye döndükleri zaman, mahkemede kendisi lehinde konuşacağını vaad ettiği takdirde, Jim'e dokunmayacağına söz verir. Korsanların ekserisi yaralı, sarhoş ve sıtmadan kıvrandıklarından Long John Silver -kendisine Kara Mektup verilmesine rağmen- adamlar üzerindeki üstünlüğünü sürdürür.

Ateşkes bayrağı ile Dr. Livesey, yaralı korsanları tedaviye gelir. Jim'in, korsanların tarafını seçtiğini sanarak, çocuğa kaba davranır. Jim, Dr. Livesey'in, haritayı korsanlara niye verdiğini anlayamaz, fakat Dr. Livesey, bunun gizli bir sebebi bulunduğunu söyler. Jim, Hispaniola'da olup bitenleri anlattığı zaman, Dr. Livesey, Jim'in kendilerine sadık kaldığına kaani olur ve çocuğun, kendisi ile birlikte kaçmasını söyler. Fakat Jim, ayrılmayacağına dair Silver'e söz vermiştir.

Şimdi korsanlar hazineyi aramaya koyulurlar. Definenin bulunduğu yere geldikleri zaman, esrarengiz bir ses, "Yo-ho-ho ve bir şişe rom" şarkısını söylediğini ve Kaptan Flint'in dehşet

saçıcı küfürlerini tekrarlayarak kendileriyle alay ettiğini iştirler. Kaptan Flint'in canlandığını sanan adamlar, paniğe kapılarak kaçarlar; fakat bir müddet sonra, bu esrarengiz sözleri, bir ağaçta saklanan zavallı yaşlı Ben Gunn'ın söylediğini anlarlar.

Mağaraya vardıkları zaman, hazinenin gittiğini görürler ve kızgınlıktan köpürerek, Silver ve Jim'i öldürmek isterler. Maamafih, bu noktada Jim'in arkadaşları gelir ve korsanları öldürürler. Jim ve Silver'i, Ben Gunn'ın mağarasına götürürler. Adada bırakılan ve yan-çılgın denizci, Hispaniola'nın gelmesinden çok önce, hazineyi bulmuş ve gizlemişti. Çiftçi Trelawney, işte bunun için kaleyi terketmiş ve artık hiçbir değeri olmayan haritayı korsanlara vermiştir.

Dünyanın herhangi bir ülkesinin parası ile binlerce İngiliz lirası değerinde olan bu hazine, Hispaniola'ya taşınır ve gemi, bir zaman önce onların Ben Gunn'ı karada bırakıp gittikleri gibi, adadaki üç korsanı geride bırakarak açılır.

Gemi West Innies adalanndaki bir limana geldiği zaman, Long John Silver, hazinedeki hissesini alarak gemiden ayrılır ve bir daha görülmez. Limanda tedarik ettikleri yeni bir tayfa ile Hispaniola, nihayet Bristol'a ulaşır, hazineyi aralarında bölüşürler. Jim, artık, hayatı boyunca anlatacağı bir macera yaşadığından, bir daha bu tür işlere burnunu sokmamaya karar verir.

Eleştiri

Çocuklar için yazılan *Define Adası*'nı ciddiyetle okumaya çalışmak mânâsız bir şey olur. Üvey oğlu için çizdiği harita hakkında konuşan Stevenson, *Hispaniola*'nın, Israel Hands ve Jim Haxkins'in geminin kontrolünü ele geçirmek için kavga ettikleri ikinci yolculuğunu, şu sebepten yazdığını söyledi: Haritada iki liman göstermişti ve her iki limanı da kullanmak istiyordu. Washington Irving ve Charles Kingsley'e borçlu olduğunu itiraf eden Stevenson, "papağanı Defoe'dan, iskeleti Poe'dan (gerçekten

“The Gold Bug-Altın Böcek” *Define Adası*’na yol gösterdi) kaleyi de Marryat’dan” aldığını söyledi. Kitap, ilkin bir çocuk dergisinde tefrika edildi.

Bununla beraber, çocuklar için yazılan romanların ekserisi zamanla çöplüğe atılırken, *Define Adası*, günümüze kadar geldi. Stevenson, İngiliz edebî tarihinde, kendisine lüzum hissedildiği bir zamanda ortaya çıktı. Dickens, Thackeray ve Trollope’in ölümünden sonra, İngiliz romanı aşağı yukarı gücünü yitirmişti. 1880’lerin romanları, ya “sosyete” üzerinde saçmaca snob romanlar veya orta-sınıf hayatını son derece alelâde bir tarzda ele alan, Zola’nın taklitleri, kuru, natüralistik romanlardı. Fevkalâde bir tahayyül gücüne sahip Stevenson, İngiliz romanına canlılık ve yeni boyutlar getirdi.

Sir Walter Scott’tan sonra, İngiliz romanında romantizm pek görülmediğinden, *Define Adası* kolaylıkla tutundu. Kitabın ilk bölümlerinde, küçük körfezdeki Amiral Benbow Hanı’nın anlatılışındaki tahayyül gücü ve mahallî renk, başka hiçbir eserde tekrarlanmadı. Hanı istilâ eden şeytanî insanlar -Billy Jones, Black Dog ve Pew- hafif fakat hatırdan çıkmayacak şekilde anlatılır ve böylece Jim Haxkins’in cesur İngiliz arkadaşlarının hayatlarına renk ve macera kadar terör de getirilir.

Daha sonraları, adanın yeniden canlandırılmasında, Stevenson, tahayyül gücünün kullanılmasında Defoe’yi geçer ve fazlasıyla romantik bir konuyu, inandırıcı bir şekilde önümüze serer. Biz, *Define Adası*’nın coğrafya ve iklimini, Robinson Crusoe’nin adasının coğrafya ve ikliminden daha iyi biliyoruz.

Nihayet, *Define Adası*’nın hâlâ okunmasının bir diğer sebebinin de, Stevenson’un, gelişigüzel ve tesirsiz cümlelerden titizlikle kaçınması olduğu söyleniyor. Bir “çocuk kitabı”nda, böylesine ustalık ve düşündürücü cümleler şimdiye kadar pek kullanılmamıştı. Stevenson’un, bir

cümlelerin ritmi hakkındaki hassas kulağı, *Define Adası*'na, "macera" romanının ve kitabın mütevâzı gayesinin ötelelerine uzanan, klâsik bir güzellik veriyor.

Yazar

Edinburg'da -büyük romantik ve maceracı Sir Walter Scoot'un şehrinde- 13 Kasım 1850'de doğan Robert Louis Stevenson'un ailesi kendisinin ya bir mühendis veya avukat olmasını istiyordu. Genç Stevenson, Edinburg Üniversitesi'nde okudu, avukat çıkarak, 1875'te baroya kabul edildi ise de, bir yazar olmaya azmetmişti.

Kocasından ayrı yaşayarak Fransa'da oturan Fanny Osbourne adındaki bir Amerikalıya âşık olan Stevenson, kadının peşinden California'ya gitti ve onun kocasından ayrılmasını beklerken hemen hemen aç yaşadı. Bn. Osbourne ile ilişkilerinden ötürü, kendisinin dindar ailesinden kopan Stevenson, 1880'de bu kadınla evlendi. Ailesini geçindirmek için, mecmualara yazılar yazmaya başladı. Roman sahasındaki ilk macerası, *Yeni Binbir Gece Masalları* adlı (1882) bir dizi hikâye idi.

Bir gün, üvey çocuğu Lloyd Osbourne ile oynayan Stevenson, tahayyülî bir hazine haritası çizdi ve harita, çocuğu son derece ilgilendirdiğinden, hazinenin nerede gizli bulunduğunu anlatmak için de bir roman yazdı: *Define Adası*. Tefrika edildiği sırada tutunmamakla beraber, 1883'te yayımlanan kitap büyük bir sansasyon yarattı. Üç sene sonra yayımladığı, bir diğer "şoke edici" kitap, *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde* ile daha da başarılı oldu. Bu son kitap, İskoçya'daki Jacobit başkaldırmasıyla ilgili büyük macera romanı *Kidnapped* ile aynı zamanda yayımlandı.

Vereme yakalanan Stevenson, hayatının büyük bir kısmını, sıhhatini geri getirecek yerler aramakla geçirdi. Bir kış, sanatoryumda kaldı. 1886'da da, hayallerinden çıkmayan Güney Pasifik adalarına gitti.

Samoa adasının yerlileri Stevenson'a hürmetle muamele ettiler. Ada da sıhhatini kazandı. Üzerinde en fazla durduğu kitabını (*The Master of Ballantrae*) 1889'da yayınladı. Stevenson, aynı zamanda, üvey oğlu ile işbirliği yaparak kitaplar çıkardı. *Yanlış Kutu* (1889), hayret uyandırıcı bir bilmece kitabıdır. Beraber yazdıkları (1892) bir diğer kitap da *The Wrecker* (Yıkıcı) idi.

Ekseriya hasta olmasına rağmen, Stevenson, büyük bir âsi ve mace-

racı idi. Yaşadığı sefahat hayatı ile, sâkin ve vakur Edinburgh toplumunu şaşırttı. Güney Pasifik adalarında, yamyam kabile şeflerinin ziyaretlerine katıldı ve bir vahşî kabileyi de yönetti. Geçimini sağlamak için, piyasa kitapları yazmaya mecbur kalan Stevenson, bununla beraber, yazdığı her şeye bir muhayyile ve üslûp getirdi. Samoa'da öldüğü zaman (3 Aralık 1894), Weir of Hermiston adında tamamlanmamış bir kitap bırakmıştı. Hayranları arasında sadece çocuklar değil, roman sanatının tâviz vermeyen eleştiricileri Henry James ve Joseph Conrad da vardı.

Diğer Eserleri

Kidnapped: Define Adası gibi bir diğer heyecanlı macerayı anlatan bu kitap, David Balfour adındaki bir gencin hakkı olan mirasını cimri amcası Ebenezer'den kurtarmasıyla ilgili. Amcası, David'i öldürtmek ister; başarılı olamayınca Ebenezer onu Amerika'ya köle olarak satmaya çalışır. David'i kaçırmaları ve Covenant adında bir gemiye götürürler. Fakat şans kendisine yardım eder ve gemide Alan Breck adında biri ile tanışır. Adam, David'e yardım eder, beraberce geminin tayfalarını mağlûp ederler, amcasından, hakkı olan mirası almak için İskoçya'ya gider. *Kidnapped*, beklenmedik bir zamanda, âniden sona erdi. Zira Stevenson, kitabı yazarken hastalandı. Kitabın devamı (*David Balfour*), 1893'te yayımlandı. Her iki kitapta da, okuyucunun zevkle takip ettiği maceralar vardır; her ikisinde de İskoçya'nın tepeleri unutulmayacak tasvirlerle anlatılır.

Dr. Jekyll ve Mr. Hyde: Bölünmüş şahsiyetin psikolojik incelenmesi üzerinde duran bu kitabın plânı, Stevenson'a bir kâbus sırasında geldi. Cemiyetin fazlasıyla hürmet beslediği Dr. Jekyll, kendisini, iğrenç ve şeytanî bir cüce haline getiren bir ecza icat eder ve o zamanda kendisine Mr Hyde adını verir. Aynı ecza, kendisini tekrar Dr. Jekyll yapacaktır; fakat Mr. Hyde olarak şeytanî hayatını ve gücünü kontrol edemeyecek kadar ileri gider. Bir gece, Mr. Hyde, korkunç bir cinâyet işler ve kendisini öteki benliğine değiştiremez. Ondaki bölünmüş şahsiyet gerçeği böylece anlaşılır; polis peşine düşünce, intihar eder. Para kazanmak için piyasa kitabı olarak yazılan *Dr. Jekyll ve Mr. Hyde*, maamafih, Stevenson'un diğer kitaplarında nadiren görülen psikolojik incelik ve sezgi gücünü açığa vuruyor.

Dorian Gray'in Portresi

(The Picture of Dorian Gray)

Yazan

Oscar Wilde

(1856-1900)

Başlıca Karakterler

Dorian Gray: 1890'ların günahkâr Londra'sında, yaşayan genç, zengin, fevkalâde yakışıklı, sefil biri.

Lord Henry Wotton: Dorian'ın, şehvet sahasındaki, nüktedan, sinikal hocası.

Basil Hallward: Ciddî bir sanatkâr; Dorian'ın, görenin aklından çıkmayan portresi bir şaheserdir.

Sibyl Vane: Dorian'ın göz koyduğu saf ve genç bir aktris.

James Vane: Sibyl'in peşinde giden denizci kardeşi.

Alan Campbell: İstirap içinde kıvranan ve Dorian'ın şantaj yaptığı genç bir ilim adamı.

Hikâye

Lord Henry Wotton adında dünya görmüş, törelere ve ahlâk kurallarına pek aldırmayan bir adam, Basil Hallward adındaki ressam arkadaşının göz kamaştırıcı stüdyosunu ziyaret eder ve

yüzünün ifadeleri temizlik ve saflık anlatan, son derece yakışıklı bir gencin tam boy portresini görür. Sanatkâr, gencin adının Dorian Gray olduğunu söyler; fakat genci, baştan çıkaracağından korktuğu için, Lord Henry'nin Dorian Gray ile tanışmasını istemez. Ressam, arkadaşına, Dorian Gray'in kendisine, en iyi eserini yaratması için ilham verdiği söyler.

Daha sonraki birkaç ay zarfında, Basil Hallward'ın itirazlarına rağmen, Lord Henry, Dorian'ı kanadı altına alır. Dorian, zengin fakat mutsuz bir aileden gelen genç, tertemiz bir insandır. Lord Henry, onu değiştirmeye başlar. Lord Henry, genci Londra'da gezdirir -tiyatrolara, operalara, partilere götürür-zevk ve sefahatın hâkim olduğu Londra sosyetesini ile tanıştırır.

Fakat Dorian, onuncu sınıf bir tiyatrodaki Juliet'i oynayan on yedi yaşında Sibyl Vane adındaki saf bir aktrise âşık olduğu zaman, Lord Henry'nin Dorian üzerindeki nüfuzu biraz azalır. Dorian, ilkin Sibyl'e adını söylemek istemez, kendisini "Cazibeli Prens" diye takdim eder. Kızın, zamanı geçmiş ve oldukça bayağı bir aktris olan annesi, kızının Dorian ile ilişkisini tasvip eder, fakat ağabeyi James son derece hiddetlenir. Bir denizci olan James, yakında denize açılacaktır; fakat Sibyl'e, bu esrarlı hayranından vazgeçmesini, aksi takdirde sevgilisini öldüreceğini söyler.

Dorian, Sibyl ile nişanlandığını Lord Henry ve Basil Hallward'a söylediği zaman, arkadaşları soğuk davranırlar. Bunu, tecrübesiz bir gencin hayatında talihsiz, fakat gerekli bir safha olarak görürler; servetine ve sosyal mevkiine daha lâyık birini bulduğu zaman Sibyl'i terkedeceğine inanırlar. Dorian onlara Sibyl'in oynadığı tiyatroya gelerek, kızın ne temiz biri olduğunu görmelerini ister. Fakat o gece Sibyl, gayet kötü oynar. Canlarını sıkılan Lord Henry ve Basil Hallward, son perdeden önce tiyatrodan ayrılırlar. Dorian, Sibyl'i görmek için sahne arkasına gittiği zaman Sibyl, ona sanatın artık kendisi için hiçbir şey ifade etmediğini, zira Dorian'ın aşkı sayesinde hayatının kemâle

eriştiğini söyler. Dorian, birdenbire, arkadaşlarının haklı olduklarını anlar. Sibyl, "alelâde" bir kızdır.

Dorian, evine gittiği zaman bir şok geçirir. Portresine bakar ve kendisinin hafifçe değiştiğini görür. Gerçi aynada, simasında hiçbir değişiklik olmadığını, yüzünün hatlarının hâlâ saf ve tertemiz olduğunu görür ise de, portrede, yüzünün çirkin bir tarzda buruştuğuna dikkat eder. Dorian, kıza acele bir mektup yazarak, af diler ve kendisini hâlâ sevdiğini anlatır. Ertesi günü, kendisini görmeye gelen Lord Henry, Sibyl Vane'in, Dorian aynılır aynılmaz zehir içtiğini söyler. Sibyl böylece ölür, fakat Lord Henry, kızdan bu yolla kurtulmasının iyi olduğunu, zira Sibyl'in, ona lâayık bir kız olmadığını belirtir. Üstelik, kızın ölümü hiçbir skandal da yaratmayacaktır, zira Sibyl ile Dorian arasındaki ilişkiyi kimse bilmemektedir.

Tâziyetlerini bildirmek için gelen Basil Hallward, Dorian'ın portresini teşhir etmek istediğini söyler. Fakat Dorian, bir paravana arkasında sakladığı resmi göstermek istemez. Daha sonra, portreyi, üst katta, kullanılmayan bir odada gizler. Resmin, kendi ruhunun aynası olduğu fikrinin cazibesi altında kalan Dorian, kendisindeki bu gücü diğerlerinin de öğrenme ihtimalinden dehşete kapılır.

Ardından gelen birkaç sene boyunca, Dorian, artık derinden derine Lord Henry Wotton'un nüfuzu altındadır. Yaşlı adam, kendisine, zengin ve bencil bir gencin işleyebileceği sınırsız günah ve seksüel zevk kataloğu mahiyetinde "zehirleyici" bir Fransızca kitap (J. K. Huysmans'ın A Reborus adlı kitabı) verir. Bu kitabın tesiri altında, Dorian, mücevherat takınmaya, kokular sürünmeye başlar; Katolik âyinlerine katılır ve hatta sefâhat yuvalarını ve esrar içilen yerleri ziyaret eder. Gençleri sefâhat hayatına sürüklemekten zevk duyar ve çok geçmeden, hakkında gayet kötü söylentilerin yayıldığı Londra sosyetesinin kapıları yüzüne kapanır.

Dorian'ın, hayattaki en büyük zevki, aynadaki hâlâ genç, kırışmamış yüzünü, portrede meydana çıkmakta olan yüzü ile

mukayese etmektir. Sürdüğü sefil hayata rağmen, Dorian'ın fizikî canlılığını nasıl hâlâ muhafaza edebildiğini Londra'da kimse anlayamaz.

Bir gece, Basil Hallward, Dorian'ı ziyaret eder. Sanatkâr, Paris'e giderek altı ay kalacağını, iki arkadaşın birbirinden kopuklan zamandan bu yana kaybettiği ilham gücünü yeniden kazanmak için çalışacağını anlatır. Fakat ayrılmadan önce, Dorian ile son bir defa görüşerek, gittiği kötü yoldan çevirmek istemiştir. Hakkında söylenen bütün kötü sözleri anlatır ve Dorian'dan, onların sadece asılsız şâyialar olduğunu söylemesini yalvararak ister. Dorian ise, kızgın bir tavırla, ressamın yaptığı tabloyu gösterir. Basil, tuvaldeki tiksindirici resmin kendisine küstahçasına baktığını görerek dehşete kapılır. Dorian'a ruhunun eski saflığına kavuşması dileğiyle dua etmesi için yalvarır; fakat birdenbire, ne yaptığını bilmeyecek kadar hiddetlenen Dorian, eline geçirdiği bir bıçakla Hallward'ı öldürür.

Hallward Paris'e gideceğinden, Dorian, cesedi gizlice ortadan kaldırdığı takdirde, cinayetin meydana çıkmayacağına inanır. Bunun için de, hayatını yine kendisinin yıktığı eski kimyager arkadaşı Alan Campbell'i çağırır. Campbell, Dorian ile senelerdir konuşmamıştır; fakat Dorian, Basil Hallward'ın cesedini ortadan kaldırmasını rica eder, yalvarır. Campbell, kızgınlıkla, bu işi yapamayacağını söyleyince, Dorian, kimyagerin, mazide işlediği gizli bir günahı açıklayacağını söyleyerek tehdit eder. Çaresiz kalan Campbell, fazla miktarda nitrik asit getirilmesini isteyerek, sanatkârın vücudunu tamamiyle ortadan kaldırır. Bu korkunç iş yapılırken de, Dorian, parlak bir yemek ziyâfesinde, Lord Henry ile karşılıklı nükte ve vecîze sohbetine girişmiştir.

Bir gece, bir afyon hücresinde, Dorian ölüme çok yaklaşıp. Denizden dönen James Vane, Dorian'dan intikam almak için kendisini aramaktadır. Bir kadının "Cazibeli Prens"i çağırdığını işitince, bunun, kızkardeşinin sevgilisinin adı olduğunu hatırlar. Dorian, sisli bir gece sabaha karşı hücreyi terkettiği sırada, Va-

ne, tabanca ile kendisini bekler. Fakat Dorian, o anda aklına gelen bir düşünce ile kendisini kurtarır. Vane'e Sibyl'in on sekiz yıl önce öldüğünü ve denizciye, sokak lâmbası altında, yüzüne bakmasını söyler. Dorian hiç yaşlanmadığından, ancak yirmi yaşında görünür, intikam peşinde giden Vane de, başını önüne eğerek uzaklaşır. Vane, daha sonra hata yaptığını anlar ve bir yemek ziyafetinde sezdirmeden Dorian'ın üzerine yürürken, kazaen kendi kendisini öldürür.

Dorian, şimdi kendisini tamamiyle güvenlik içinde hisseder. Basil Hallward'ın kayboluşu ile ilgili hafif heyecan dalgası kaybolmuştur. Sibyl'in kardeşi ölmüş ve Alan Campbell de intihar etmiştir. Dorian'ı cinayetle itham edecek kimse kalmamıştır. Kendi mazisinden tiksinti duyan ve bu yüzden yeni bir hayata başlamak isteyen Dorian, artık daha iyi ve daha az bencil bir hayat yaşamak istediğini Lord Henry'ye söyler. Fakat Lord Henry, onun bu sözlerini kahkaha ile karşılayınca, Dorian, kolaylıkla iğfal edeceği bir köylü kızından vazgeçtiğini anlatır. Bütün bu iyi niyet hisleri altında, Dorian, asil hareketlerinin de portrede belirtilip belirtilmeyeceğini düşünür. Portre, belki, artık eskisi kadar korkunç olmayacaktır. Resme tekrar bakar, fakat yüzünün eskisinden de iğrenç göründüğünü farkeder. Yüzünde, kabalık ve zulüm ifadesinden başka dudaklarında riyasız yılışık bir gülümseme belirmiştir ve elinden de kan damlamaktadır.

Derhal eline bir bıçak geçirerek, iyi niyetlerine sırt çevirdiği ve hayatını yaktığı için, resmi rastgele kesmeye başlar. Ölmek üzere olan bir insanın haykırıışlarını işiten hizmetçiler yukarı çıkar, kapalı kapıyı kırarlar ve içeri girdikleri zaman duvarda, Dorian Gray'ın resmini orijinal hali ile görürler; güzel ve tertemiz. Fakat hakikî Dorian Gray, yerde kanlar içinde yatmaktadır; resmi parçalamaya çalışırken, kendi kendisini öldürmüştür. Yaşadığı sefahat hayatı kendisini öylesine yaşlandırmış, değiştirmiştir ki, bir şeyi yakalamak istercesine yumruk gibi sıkıldığı parmaklarındaki yüzüklere dikkat edene kadar, kendi hizmetçi-

leri dahi, yerde, kanlar içinde yatan bu adamın Dorian Gray olduğunu bilemezler.

Eleştiri

Dorian Gray'in Portresi, Oscar Wilde'in tam uzunlukta-ki yegâne romanıdır. Kitap, Faust efsânesinin, garip bir şekilde yeniden ele alınışı: Dorian, Faust'tur; Lord Henry Watton, Mefistoteles'tir; Sibyl Vane, Gretchen ve ağabeyi de Valentin. Aradaki belli başlı fark şurada: Faust, hayatın verebileceği bütün tecrübelerden geçmek ve diğerleri için bencil olmayan iyi işler de yapabilmek uğrunda ezeli gençlik peşinde giderken; Dorian, sadece kendisine hayranlık duyulması ve insan vücudunun bütün zevklerini tatmak için genç kalmak ister. Son derece bayağılaşmış bir Faust olarak, hayatı gayet yerinde olarak, sefil bir şekilde son bulur.

Dorian'ın portresi gibi, roman da fena halde yaşlandı. Wilde'in yargılanması sırasında, savcının, bu kitabı delil olarak göstermesi ile halk arasında derhal rağbet görmüş, tutunmuştu. Bununla beraber, Wilde'in, roman konusunda fazla yeteneği yoktu. Romanın plânı, zaman zaman beceriksizdir, can sıkıcıdır ve karakterler de tek-boyutlu. Romanın günümüzdeki canlılığı, günahın ücreti üzerinde alegorik bir tarzda durduğu için değil; göz kamaştırıcı nükte ve vecizelerinden Victoria devrinin sonlarındaki Londra'nın bir kalıntısı olduğundandır.

Lord Henry'nin nükte ve paradoksları bizi bugün dahi zevklendiriyor. Dorian'a diyor ki: "Bir iğvadan kurtulmanın tek yolu, bu iğvaya boyun eğmektir." Yine (romanın sonlarında) şunu söyler: "Bir erkek, herhangi bir kadınla mesut olabilir, yeter ki onu sevmiş olmasın."

Besbelli ki, Lord Henry'nin nükteleri, Oscar Wilde'in nükteleridir; kendisini romanda "saf" Lord Alfred Doug-

las'ı baştan çıkaran sinikal bir çapkın olarak görebilir. Kitapta, üzerinde durulan günah hissi, bugün genellikle ikna edici değil, çünkü Wilde'in kendisi tamamen Victoria çağının adamı. Meselâ, Dorian'ın Alan Campbell'e niye şantaj yapabileceği söylenmiyor. Bununla beraber kitapta, üzerinde durulan günahın büyük bir kısmının homoseksüellik olduğunu düşünebiliriz.

Bir devrin kalıntısı olarak, *Dorian Gray'ın Portresi*, tıpkı *Sherlock Holmes*'in hikâyeleri gibi. 1890'ların Londra'sının, sisli sokakları, züppeleri, hastalıklı insanları üzerinde durur. Kitabın, plânın tesiri bugün oldukça azaldı ise de, atmosferi hâlâ büyüleyici.

Yazar

1890'ların edebî ve sosyal hayatında, hiç kimse, *Oscar Fingal O'Flahertie Wills Wilde*'in bir meteorun yükseliş ve düşüşünü andıran çıkış ve inişi ile mukayese edilemez. Dublin'de, 15 Ekim 1856'da doğan Wilde, edebî zevklerini, çağının ikinci derecedeki edebî isimlerinden biri olan annesinden tevârüs etti. Oxford Üniversitesi'ne gitti (1874) ve orada John Ruskin ve Walter Pater'in estetik teorilerinin tesiri altında kaldı.

Oxford'dan ayrıldıktan sonra, Wilde, vurdumduymaz, mıymıntı ortasına, göz kamaştırıcı makaleleri, piyesleri ve hikâyeleriyle değil, kendi tutumu ile de, sanat sanat içindir teorisini basitleştirilmiş şekli içinde getirmeye karar verdi. Gayet şık ve göz alıcı bir şekilde giyinen ve elinde, genellikle zambak gibi "estetik" bir nesne taşıyarak, Wilde, sanatın ahlâkî düşüncelerle sınırlandırılmaması gerektiğini savundu. Kendi kendisinin propagandasını mükemmel bir şekilde becerdiğinden, Amerika'daki nutukları son derece başarılı oldu. Gilbert ve Sullivan'ın komik operasında ki Bunthorne, gerçekte Oscar Wilde'dır.

Edebî bir değeri olmasa da, Wilde'in bir ciltlik şiir kitabı, isminin, Londra sosyetesinde daha çok yayılmasına yol açtı. Nihayet 1891'de, dejener Fransız yazarı J.K. Huysmans'ın tesiri altında, *Dorian Gray*'ın Portresi'ni yayımladı.

Maamafih, Wilde'i popüler yapan, bir dizi komedileri oldu. Lady Win-

dermere's Fan (*Lady Windermere'in Yelpâzesi*) ile başlayan bu seri (1892). Belki de İngiliz dilindeki en parlak bir komedi olan *Time Importance of Bein Earnest* (*Ciddi Olmanın Önemi*) ile zirveye erişti (1895). Wilde'in, kendi kendisini dramatize etmesi, fevkalâde nükteleri, sofistike diyalogu ve neşeli saçmalığı bu kitapta en olgun meyvelerini verdi. Bir asırdır cansız yatan İngiliz sahnesini canlandırdı ve Bernard Shaw'ın piyeslerinin temelini hazırladı.

Fakat Wilde, aynı yıl felâketle karşılaştı. Evli ve iki çocuk babası olmasına rağmen, Wilde, bir süredir, aralarında Dorian Gray'a benzeyen zarif fakat şımarık Lord Alfred Douglas'dan, Londra yeraltı dünyasının erkek fahişelerine kadar çeşitli insanların bulunduğu gençlerle homoseksüel bir hayat da devam ettiriyordu. Bir gün, Lord Alfred'in babası Queensbury Markisi, kulübünde, Oscar Wilde'e hakaret edince, Wilde kendisini dâvâ etti. Wilde, bu davayı kaybetti ve ardından da, kraliyet savcılığı, seksüel suçlarından ötürü Wilde aleyhine dâvâ açtı. Bu muhakeme çağın skandalı oldu. Wilde, savcılığın iddialarına üstünkörü cevaplar verdi. Fransa'ya kaçması için arkadaşlarının tavsiyelerini reddetti ve iki sene ağır işte çalışmaya mahkûm edildi.

Wilde, serbest bırakıldığı zaman (1898), yıkılmış bir insandı. Karısı kendisini terketmiş, piyesleri sahneden kaldırılmış, malı mülkü açık artırma ile satılmış ve bir zamanlar, sosyal toplantılarla Wilde'in nüktelerine hayranlık besleyen arkadaşları, şimdi kendisini terketmişti. Hapishane, Wilde'deki ilham gücünü alıp götürmüştü. Bundan sonra, kaleminden sadece iki eser çıktı: Lord Alfred Douglas'a yazdığı ve her şeyi izah eden uzun mektup (*De Profundis*) ve "*Reading Hapishanesi Şarkısı*" adlı şiir kitabı.

Wilde, Fransa'da iki sene sefâlet içinde yaşadı, hem kendisinin zaaf ve aptallıklarının ve hem de riyakâr ve kinci bir cemiyetin tesiri altında yıkılmış bir adam olarak 30 Aralık 1900'de öldü.

Ahtapot (The Octopus)

Yazan

Frank Norris
(1870-1902)

Başlıca Karakterler

Presley: Amerika'nın doğu bölgesindeki üniversitelerden birinden mezun olduktan sonra, batıya, California'ya giderek, bu bölge hakkında esâtîrî bir şiir yazmayı düşünen otuz yaşında bir şair, hissî ve kendisini güzelliğe adanmış bir genç.

Vanamee: Presley'in arkadaşı; "büyük saadet ve büyük keder için hemen hemen anormal bir kapasiteye sahip" bir çoban ve mistik bir adam.

Annixter: Genç bir hayvan yetiştirici; üniversite mezunu; fakat cesaretli, inandığı yolda mücadele etmekten çekinmeyen biri.

Hilma Tree: Annixter'in Quien Sabe hayvan çiftliğinde çalışan on dokuz yaşında güzel bir kız. Sevimli, gösterişsiz ve cömert; Annixter için mükemmel bir engel ve eş.

Magnus Derrick: Yıllarca önce vali olmak için siyasî mücadeleye atıldığından kendisine "Vali" denir. Los Muertos hayvan çiftliğinin sahibi; samimî ve ciddî bir insan olmasına rağmen, topluluğun kendisinden beklediği liderlik yeteneklerinden mahrumdur.

Bn. Derrick: Güzel, alımlı karısı; Batı Amerika'nın haşin dünyasına ayak uyduramaz; özel dünyasında da kendisini dejenere şiir ve romanlar okumaya vermiştir.

Harran Derrick: Magnus'un küçük oğlu: Çocukları arasında en çok onu sever; Los Muertos'un menaceri; çiftçi hakları için mücadeleye hazırdır.

Lyman Derrick: En büyük oğlu: Büyük bir şirketin avukatı; babasının erişemediği hedefe, valiliğe ulaşmak için herhangi bir güçle işbirliği yapmaya hazır, ihtiraslı, vicdansız.

S. Behrman: Tulare Bölgesi Borç ve Tasarruf Bankası Müdürü; şişman, riyakâr bir adam; demiryolu şirketinin bölgedeki ajanı olarak vicdansız.

Shelgrim: Pacific and Southwestern Railroad demiryolu şirketinin genel müdürü. Bu şirket, "ahtapot" diye anılır; kollarını, buğday çiftliklerini ortadan kaldırmak için her tarafa uzatmıştır; yaşlı, fakat iyi konuşan ve güçlü bir adam; kendisinin tamamen suçsuz olduğuna inanır; demiryolu ve çiftçiler arasındaki mücadeleyi, tabii kuvvetler arasındaki bir mücadele olarak görür.

Dyke: Önceleri demiryolunda çalışan bir mühendis; şimdi şerbetçi otu yetiştirir; yük taşıma fiyatlarının artması kendisine tesir etmiştir.

Hooven: Buğday yetiştiren, Alman asıllı bir çiftçi; demiryolunun güç ve nüfuzuna karış açıktan açığa düşman; kendisinin çıkarlarını muhafaza etmek için sonuna kadar mücadeleye azimli.

Osterman, Broderson, Dabney: Hububat çiftçileri.

Ruggbag, Delaney, Christian: Demiryolunun ajanları.

Genslinger: Mahallî gazetenin editörü; demiryolunun adamı.

Hikâye

Ondokuzuncu asrın sonlarına doğru, bir eylül günü, Presley, California'nın San Joaquin Vadisi'nde Bonneville'in güneşin kuruttuğu ekinleri arasında bir yürüyüşe çıkar. Yüzlerinden haşinlik ve zulüm okunan çiftçiler, hiç de Batı hakkında yazmayı düşündüğü şiirine konu olacak insanlar değillerdir. Onların meseleleri -yük taşıma ücretlerinin artışı, çiftliklerin rehin edilmesi ve toprak kavgaları- onun, güzel bir kır bölgesi hakkında

hayallerinde yaşattığı görüntülere hiç benzemez. Sabırsızlık içinde onların şikâyetlerini dinler. Magnus Derrick'in çiftliğinde yedi sene çalışan Hooven, Derrick artık dışarıdan yardım için para ödemeyeceğinden işten çıkarılmıştır. Ücretinde kesin bir kısıntıyı kabul etmediği için, Dyke, mühendis olarak çalıştığı demiryolundan kovulmuştur. Presley, Buck Annixter'in hayvan çiftliğinde çoban olarak çalışan eski arkadaşı Vanamee ile konuştuğu zaman huzura kavuşur. Vanamee, Presley'e günün meselelerinin, toprağın ve tabiatın panoramasında kaybolacağını, Batının destânî şiiri üzerinde çalışmasını söyler. Fakat Presley, bir hayal dünyasında yaşarken, bir tren, Vanamee'nin raylara sıçramış bir grup koyununu parçalar, ezer. Bu vahşî hâdisse, Presley'in muhayyilesine daha fazla müşfik, fakat daha zorlayıcı bir imaj getirir: "... demir yürekli güç, bu ucube, bu dev, bu Ahtapot."

Demiryolunun birçok kolları arasında, en fazla tehdit edeni, çiftçilerin topraklarının yeniden değerlendirilmesi teklifidir. Çiftçiler, senelerce önce, devletin teklifini kabul etmişler ve zengin vâdide yerleşerek geliştirmişlerdi. Gerçi toprağın tamamının hukuken kendilerinin olmadığını biliyorlardı; fakat buğday ekerek kısa zamanda para yapma arzuları bu korkularını yendi. Şimdi, onların, topraklarının mutlak sahibi olmalarını engelleyen husus, hükümetin, demiryolunu inşa eden şirkete verdiği senettir: Şimdi, demiryolunun elindeki büyük toprak parçaları, halkın çiftlikleri arasından geçiyor. Hükümet, ilkin, çiftçilerin, demiryolunun elindeki ve acre'i (0.4 dönüm) iki dolar olan toprağı satın alacaklarını umuyordu. Fakat demiryolu, gayet kurnazca bir tutumla, demiryolu sayesinde çiftçilerin eline daha fazla para geçtiğini bildiğinden, bu kadar ucuz fiyata toprak satmak istemez. Çiftçiler, bütün bunlara rağmen, toprak fiyatının beher acre'i için beş dolar geçemeyeceğine hâlâ inanırlar.

Bu savaşta, kendilerine bir ölçüde kuvvet sağlamak için, çiftçiler, kargo ücretlerini tayin eden ve toprak değerlendirilme-

sini onaylayan güçlü demiryolu komisyonuna, kendi adamlarından birini koymayı düşünürler. Fakat onlardan biri olan Osterman, bu mevkii ele geçirmenin tek yolunun San Francisco'daki bazı kimselere rüşvet verilmesi olduğunu söyler. Magnus Derrick, bu tür hareketlere şiddetle muhaliftir; karısı ise, daha ziyade korku ve endişenin tesiri altında, Magnus'a demiryolu ile mücadele etmekten ziyade boyun eğmesini söyler. Hayvan yetiştiricisi arkadaşlarının sözleri, kendi haysiyeti ve karısının itirazları arasında kalan Magnus ne yapacağını bilemez.

Bu arada, çiftçiler tarlalarını ekerler ve kendi özel hayatlarını düzene sokmaya çalışırlar. En fazla güçlülerle karşılaşan, haşin tavırlı Annixter'dir. Banka ile ilişkilerinde karşılaştığı zorluklardan başka (banka, kendisinin çiftliğindeki malını, devrettiği fiyat üzerinden tekrar satın alma isteğini reddetmiştir). Annixter, Hilma Tree'nin mevcudiyeti ile hissî bakımdan da rahatsızlık duyar. Annixter'in adamlarından biri ile neşeli bir tavırla konuşan Tree, Delaney'in derin kıskançlığını çeker ve hiddetle Delaney'i kovar. Kaba ve hantal bir davranışla, Hilma Tree'yi kucaklamak isterse de, bu hali ile kızı daha da korkutur. Fakat ahırda yapılan büyük bir dans partisinde, Annixter, herkesten, Hilma'nın kendisini sevdiğini öğrenir. Partinin en neşeli bir ânında, Delaney, sarhoş bir vaziyette ahıra gelir ve tabancası ile, o zamana kadar Hilma ile dans eden Annixter'i öldürmekle tehdit eder. Annixter, Hilma'yı, daha fazla güvenlik içinde bulunacağı bir köşeye doğru götürürken, birbirine kısa, fakat mânidar bakışlar atfederler; Annixter, kızın kendisini sevdiğini anlar. Ondan sonra, kızı hafifçe iterek, misafirlerin kaçtığı sırada, Delaney'e ateş eder ve elinden vurur. Annixter, şimdi mahallî bir kahraman olmuştur.

Herkesin neşe içinde eğlendiği bir sırada, demiryolunun kolları, çiftçilerin zevkini zehir eder. Demiryolunun, toprağı yeniden değerlendirdiği ve bir acre toprağın 22 ile 30 dolar arasında satılacağı haberi gelir. Durumun dehşeti karşısında, bir an hiçbir şey söyleyemeyecek kadar ne yapacaklarını şaşırır

çiftçiler, demiryolu idaresinin toprağa el koymasını önlemek için, bir dernek kurmaya ve başına da Magnus Derrick'i getirmeye karar verirler. Magnus dışında herkes, beyannameyi imzalar; fakat kansı, bu işe asla kanşmamasını söyleyerek kocasını çekip götüreceği sırada, çiftçiler, Magnus'un karısını zorla bir kenara çekerler ve Magnus da imzalar. Birinci kitap sona erdiği zaman, Vanamee, Presley'e der ki: "Zannedersen, Waterloo'dan (Napoleon'un mağlûp edildiği yer) bir gece önce, Brüksel'de dans ediyorlardı."

Artık, Presley'in, Amerika'nın batısı hakkındaki romantik düşünceleri kaybolmaya başlamıştır. Şimdi kendisini gittikçe çiftçilere yakın bulur. Onları felce uğratan eşitsizliklerden nefret eder. Aynı zamanda, çiftçilerin de çıkarıcı insanlar olduklarını ve kazançlarını topraklarından fazla sevdiklerini de bilir. Cedarquist adındaki zengin bir imalâtçı ile yaptığı bir konuşmada, Amerikan hayatındaki büyük mücadelenin sömürü olduğunu ve halkın, şimdiki vurdumduymazlığından silkineceği veya tekellerin saldırganlığını durduracağı güne kadar mücadelenin devam etmesi gerektiğini öğrenir. Hepsinin üstünde, Presley, şiirinin, sadece toprağa olan müphem sevgiyi değil, kendisinin o zamana kadar ihmal ettiği halkı da işlemesi gerektiğini öğrenir.

Çiftçiler, kendi çıkarlarını korumak için, Lyman Derrick'i maaşlı temsilcileri yaparlar. Bunun için de, Magnus, oldukça yüklü bir rüşvet öder. Demiryolu (meselâ, Annixter'in çiftliğine bir fiyat teklif eden) kukla satıcılar vasıtasıyla, çiftçileri yerlerinden çıkarmak için kanunî işleme girişmiş ve hem mahallî, hem de bölge mahkemelerinde davayı kazanmıştır. Demiryolunda daha önceleri mühendis olarak çalışan Dyke, şerbetçi otu yetiştirdiğinden, kendisini diğer çiftçilerden daha talihli sayar, arkadaşlarının karşılaştıkları tehlikeden kendisini sıyracağını umar. Demiryolunun düşük taşıma ücretinden istifade edeceğini düşünerek, Dyke, tohum ve diğer malzemeyi tedarik etmek için evini bankacı S. Behrman'a rehin eder, mahsulünü düşük,

fakat kârlı fiyatlarla kaldıracak kimselerle mukaveleler imzalar. Fakat Dyke, mahsulünün kaldırılması uğrunda nihaî anlaşmayı yapmak için Behrman'a gittiği zaman, kargo taşıma ücretlerinin iki mislinden fazlaya çıkarıldığını hayretle öğrenir. Böylece, Dyke'in düşündüğü kâr suya düşmekle kalmayacak, malî bakımdan ayakta kalması dahi pek mümkün olmayacaktır. Dyke, Behrman'dan, demiryolunun bu taşıma ücretlerini neye dayanarak tespit ettiğini sorduğu vakit, Behrman, kelimeleri teker teker telâffuz ederek, parmaklarıyla masaya vura vura şu cevabı verir: "Taşıyabileceği bütün yüke göre."

Bütün bu kargaşa ortasında, Annixter, Hilma'nın peşini bırakmaz. Gerçi, bir ara Hilma, Annixter'i sevdiğini söyler ise de, Annixter, evlenmeyi değil, aşk yapmayı düşündüğünü belirtir. Hayrete düşen ve incinen Hilma, San Francisco'ya gitmek üzere, ebeveynleri ile birlikte çiftlikten ayrılır. O gece, tarlalar arasında yalnız başına dolaşan Annixter, Hilma'ya âşık olduğunu anlar. Âşık olduğunu idrak ettiği o anda, buğdayın topraktan başgöstermeye başladığına dikkat eder. Karanlık tarlaların öte yanında, Vanamee, mistik bir şekilde, ölmüş sevgilisini ararken, tarlada kendisine doğru uyurgezer yürüyen kızına seslenir.

Annixter, Hilma'nın peşinden San Francisco'ya gider ve onu, kendisi ile evlenmeye ikna eder. Kısa ve mesut bir bala-yından sonra, çiftliğe dönmek üzere, Bonnevill'e giden bir trene binerler. Yolda, bir eşkıya treni durdurarak makasçıyı öldürür ve 5.000 dolar posta havalesini alarak kaçar. Makasçı, ölmeden önce, kendisini vuran kimsenin, demiryolunun önceki bir çalışanı olduğunu söyler ve Annixter, onun Dyke olduğunu derhal anlar. Behrman ile ilişkilerinden sonra Dyke, kasabada herkes, nasıl beş parasız kaldığından bahseder. Fakat kasabanın meyhanesini işleten eski anarşist Caraher ile konuşurken, Dyke, demiryolundan intikam almak için, bu aptalça plânını uygulamaya koyulur. Dyke, dağlara kaçar ve Behrman'ın adamları peşine düştükleri sırada, Annixter ve Hilma, Dyke'nin annesini ve çocuğunu kendilerinin çiftliklerine getirirler.

Presley, şimdi "Emekçiler" adını verdiği şiirini tamamlar ve Vanamee'in ısrarı ile, edebî bir dergiden ziyade, kitlelerin okumasına imkân vermek için mahallî bir gazetede yayınlar. Şiir, ezilen halk kitlelerinin haykırışı olarak ülke çapında heyecan yaratır ise de, Presley, hayranlık duymaya başladığı bu insanlardan kendisini hâlâ uzak tutar, onların giriştikleri bir hareketle fiilen yer almaz.

Böylece birkaç hafta geçer. Çiftçiler, artık, Annixter'in getirdiği tüfekleri kullanmasını öğrenirler. Bir gün Lyman Derrick, yeni kargo ücretlerini bildirmek üzere gelir. Çiftçilere kargo ücretlerinde yüzde 10 indirim yapıldığını söyler; fakat tarifeye kısaca göz atıldığı zaman, bu indirimlerin, hemen hemen hiç ürün gönderilmeyen noktalar için geçerli olduğu görülür. Bonnevile çiftçilerinin ödedikleri ücretlerde veya canlı bir ticarî faaliyetin yürütüldüğü herhangi diğer bir kasaba halkının ödeyeceği ücretlerde hiçbir değişiklik yapılmamıştır. Magnus bile şimdi, oğlunun çiftçilere ihanet ederek demiryolu tarafına geçtiğini anlar ve Annixter, Lyman'ın suratına bir yumruk indirdiği zaman, kavgaya müdahale edemez.

O akşam, mahallî gazetenin editörü Genslinger, Magnus'u görerek, oğlu Lyman'ın demiryolundaki mevkiini ele geçirmek için rüşvet verdiği dair delillerin elinde bulunduğunu söyleyerek, kendisine 10.000 dolar verdiği takdirde, bunu yayımlamayacağını anlatır. Durumu daha da kötü göstermek için, Lyman'ın rüşvet hâdisesinden çok önce, demiryolunun tarafını tuttuğunu söyler. Ümitsizlik içinde yapayalnız kalan Magnus, Genslinger'in istediği parayı vermeyi kabul eder. Parayı, Genslinger'e vermesi için Presley'e verir ve şair de aynı anda, "Emekçiler" adlı şiirini yayımcıya göndermek üzeredir.

Ertesi günü, Hilma'nın doğum gününde, Annixter, Presley'e aşkın, hayatını nasıl zenginleştirdiğini anlatırken, Dyke, doludizgin çiftliğe gelir ve kendisine genç bir at verilmesi için yalvar. Annixter, kendisine bir at verir ve Dyke, peşinden gelen Delaney, Behrman ve diğerleri önünde dörtnala gider. Tren istas-

yonunda, Dyke, bir lokomotifle sıçrar ve böylece kaçmak ister. Fakat demiryolu işçileri, yolun ileride bozulduğu işaretini verirler. Dyke, bunun üzerine, lokomotifi geri getirir; peşinden gelenlere ateş eder, yaralanır, trenden atlar ve Annixter'in çiftliğinin buğdayları arasında saklanır. Çaldığı bir attan düştüğü zaman, kuşatılan Dyke, kendisinin Behrman'dan sadece birkaç metre uzakta bulunduğunu görür ve hiç olmazsa bu ahlâksız öldürebileceğini düşünerek sevinir. Fakat tüfeği zamanından önce patlar ve şiddetle mücadele etmesine rağmen, yakalanır. Birkaç ay sonra, Dyke müebbet hapse mahkûm edilir.

O yıl buğday mahsulü gayet bereketli olacağı benzediğinden (ki bu arada Hilma da hâmile) endişelerini bir kenara koyan çiftçiler, tavşan avına çıkar ve hayvanları açıkta kızartarak eğlenmek isterler. Onlarca tavşanı çevreledikten sonra, Portekizli işçilerin, hayvanları vahşice öldürmelerine müsaade ederler. Fakat, daha önce Annixter'in ahırındaki dans sırasında olduğu gibi, demiryolu, onların bu eğlencelerini de bozar. Bir haberci, Annixter'e, Delaney'in, kendi evine sahip çıktığını ve içindekileri tamamen dışarı attığını ve demiryolu şirketinin öteki bir grup insanın da, yine aynı maksat uğrunda, Magnus Derrick'in Los Muertos çiftliğine doğru gittiklerini söyler. Demiryolu, Yüksek Mahkemenin de kendi lehine karar vereceğine inandığından, kararı beklemeden, çiftliklere el koymaya karar vermiştir.

Annixter ve Derrick, bu açık tecavüze mâni olmak için, kasabadaki bütün erkekleri çağırırlar. Fakat derneğin 600 üyesi bulunmasına rağmen, sadece dokuz kişi, mütecavizlere karşı çarpışmak için hazırdır. Başlarında mahallî şerifin bulunduğu Behrman Delaney ve demiryolunun adamları, önlerini keserler. Magnus ve demiryolu adamları arasında şiddetli bir münakaşa başlar ve Hooven'in attığı bir kurşun çatışmayı başlatır. Silâhlar sustuğu vakit, Delaney ve demiryolunun diğer adamlarının öldükleri anlaşılır. Çiftçiler de beş ölü vermişlerdir: Annixter, Harran, Derrick, Hooven ve Osterman.

O gece Hilma'nın çocuğu vaktinden önce ve ölü doğar. Yine aynı gece Presley, Amerikan halkının umursamazlığı yüzünden meydana gelen dehşeti, hâtıralarına şu kelimelerle geçirir: "Allah, bizi bu uyuşukluğumuzdan kurtarsın." Kendi kendisine, Behrman'dan ve demiryolu şirketinin genel müdürü Shelgrim'den intikam alacağına söz verir.

Ertesi gece yapılan protesto toplantısında, garip ve istihzalı bir tutumla, demiryolunun adamlarına engel olmak için 600 dernek üyesini biraraya getiremediğinden Magnus'u suçlarlar. Presley, heyecanlı bir nutuk çekerek, el ele, mütecavizlere karşı gelmelerini ister. Fakat alkışlar arasında yerine oturduğu sırada, onların bu heyecanının, bir saat sonra yerini, yeniden vurdumduymazlığa bırakacağını düşünür. Çiftçilerin kararsızlığından yararlanan demiryolu adamları, Lyman'ı kurtarmak için Magnus'un, gazete editörü Genslinger'e rüşvet verdiğini anlatan nüshanın yüzlercesini dinleyicilere dağıtırlar. Magnus, kendisini yeniden, demiryoluna satılmış bir adam durumunda bulur. Bir defa mağlûp olan bu yaşlı adam, o ana kadar kendisine lider olarak bakan çiftçiler tarafından terkedilir. Presley o akşam, yapmayı, arzu ettiği bir şeyi nihayet başanır. Behrman'ın yemek odası penceresinden içeriye bir bomba fırlatır. Oda tamamen harap olursa da, Behrman, mucizevî bir şekilde kurtulur.

Romanın bundan sonraki kısmı, parçalanmış ümitleri biraraya getirmeye çalışır. Yüksek Mahkeme, demiryolu lehinde hüküm verir ve çiftçiler ya ellerindeki toprakları kaybeder veya kendi topraklarını, demiryolundan kiralamaya mecbur kalırlar. Hemen hemen bunamış bir duruma düşen Magnus Derrick, Behrman'ın teklif ettiği haftalık elli dolar ücretle, kargo menaceri muavinliğini kabul eder. Hoover'in karısı ve kızları San Francisco'ya giderler. Büyük kızlar, kısa bir zaman içinde fahişe olur ve anneleri -ki büyük kızından kazaen ayn düşmüştür- sokakta açlıktan ölerken, küçük kızlar da başucundadır. Daha iyi bir hayata kavuşan Lyman Derrick, California valiliği için, demiryolunun namzedi olur.

Presley de San Francisco'dadır. Kendisini Hindistan'a götürececek bir gemiyi bekler. Gemi denize açılmadan önce, demiryolunun genel müdürü Shelgrim'i bulur ve bir müddet görüşür. Presley, Shelgrim'in, sandığı gibi zalim bir iş adamı olmadığını anlar, zeki ve hatta müşfik bir adam olduğu hissini uyandıran Shelgrim, Presley'e buğday ve demiryolunun, insanlar tarafından değil, arz ve talep kanunları tarafından yönetilen kuvvetler olduklarını söyler. "Şartları suçla." der. "İnsanları değil," S. Behrman da San Francisco'dadır ve şurası paradoksaldır ki, Presley'i Hindistan'a götürececek gemiye yüklenecek olan, buğdayın yüklenme işine nezaret edecektir. Buğdayın ambara döküldüğü sırada, Behrman'ın ayağı kayar ve düşer. Şimdi Behrman, bu tozlu yükün altında gömülmemek için bir çeşit ölüm dansına başlamıştır. Fakat kendisini kurtaramaz ve ağzına dolan buğdaylar, kendisini boğar ve Behrman, böylece tonlarca buğdayın altında gömülüp ölür.

Gemi demir aldığı zaman, Presley, geride hiçbir şeyin kalıp kalmadığını düşünür ve bunun cevabını da, Vanamee'nin, iyilik ve hakikatin, sonunda zafere erişeceğini söyleyen mistik inancısında bulur. Fertler ölüp göçerler, ama ırk hayatını sürdürür.

Eleştiri

Mübalâgalı melodramına rağmen, *Ahtapot*'un tabanı, katı bir gerçeğe dayanıyor: Norris'in kitabında, bahsedilen bütün felâketli hâdiseler gerçekte, 1878'de Mussel Slough'da meydana gelmişti. Emile Zola'nın müridlerinin getirdikleri natüralistik roman disiplininin yolunda kesinlikle gitmiş olsa idi, *Ahtapot*, sadece sosyolojik ilmî bir belge olarak meydana çıkmış olacaktı. Eleştiriciler, roman hakkında değişik görüşler ileri sürüyorlarsa da, şu nokta üzerinde hemfikirler: Norris, çizdiği geniş manzarayı dolduran halk ve hâdiseler hakkında tarafsız değildir.

Presley'in yavaş, fakat kesin bir şekilde, ezilen çiftçiler tarafını tutması, Norris'in kendi sempatilerinin de hangi tarafta olduğunun delilidir. Bununla beraber, bu, gözü kapalı bir bağlılık ve sempati de değildir; zira Presley, çiftçilerin, kendilerinin ekonomik çıkarları peşinde gittiklerini de görür. Meseleyi muğlaklaştıran ve romanın tesirini azaltan bir nokta, insanları, kendi iradelerine rağmen, harekete sevkeden, tabiatın yıkıcı kuvvetleri ile ilgili yarı-mistik bir tezin de araya sokulmasıdır. Zairen, böyle bir yaklaşım, geleneksel açıdan bakıldığı zaman natüralistiktir; fakat Norris, bu kuvvetleri lâkayt kuvvetler olarak görmez: Vanamee ve Presley vasıtası ile tabiatın, sonunda, iyilik ve hakikat uğrunda çalıştığını anlatır. Eğer tabiat tamamen iyi ise, o zaman dünyanın mükemmel bir tarzda işlemlerini önleyenler insanlardır; hem demiryolunun adamları hem çiftçiler, Norris, böylece kendi felsefi idealizmini, ezilenler için beslediği sosyolojik sempatisi ile birleştirir ve aslında tahrif edilmiş ve ikna edici olmaksızın uzak bir görüş ortaya sürer.

Norris'in düşüncesi ne kadar gayri mantıkî olursa olsun, onun anlatış gücü, okuyucuyu, bu uzun romanın son sayfasına kadar heyecanla okumaya sevk ediyor. *Ahtapot*, akıldan kolaylıkla çıkmayan hâdiselerle dolu, zengin bir kitap: Annixter'in ahırındaki dans, tavşan avı, kazma kükreklerle demiryolu adamlarına karşı çarpışan çiftçiler ve S. Behrman'ın ölümü. Ayrıca, mübalâğalı olmakla beraber başka unutulmaz karakterler de var. Kitabın en zayıf noktası, Vanamee ve onun ölü sevgilisi Angele hakkında uzun, heyecanlı parçalardır. Fakat bu pasajlar dahi zaman zaman, lirik bir şefkat taşıyor.

Norris, *Ahtapot*'u için bir kütüphanede dört ay araştırma yaptı. Kitabın zaafı ne olursa olsun, basit bir röportajın çok ötesinde. Kitap yayımlandığı zaman William Dean Howell hayranlık duydu. Daha sonraki yıllarda H. L.

Mencken ve Theodore Dreiser de aynı hisleri beslediler. Günümüzde insanların hırs ve tamahkârlıklarıyla, şefkat hisleri, zulmü ve idealizmleri, mücadeleleri, yenilgileri ve ilhamlarıyla ilgilenen herhangi bir kimse için, hâlâ okunması gereken bir kitap.

Yazar

Frank Norris'in annesi tanınmış bir aktris, babası başarılı bir kuyumcu idi. Norris on dört yaşında iken (1884), ailesi doğum yeri Chicago'dan San Francisco'ya gitti. Norris, bu şehirdeki hazırlık okulundan sonra, sanat tahsil etmek için Paris'e gönderildi. Paris'te, daha ziyade bir heveskâr olarak kaldı, sanat öğreniminden ziyade şehrin atmosferi ile ilgilendi. Bununla beraber, romantik hikâyeler, çizgi romanlar yazdı ve bunlar California gazetelerinde yayımlandı. Oğlunun bir iş adamı değil de bir yazar olabileceğini gören babası dehşete kapıldı ve kendisini geri getirerek California Üniversitesi'ne gönderdi. Norris, dört yıl zarfında hiçbir başarı gösteremedi, diploma da alamadı. Fakat Emile Zola'nın (ve Kipling'in ve Richard Hardin Davis'in) yazılarını okudu ve natüralistik eserleri arasında en iyilerinden biri olan *Mc Teague* üzerinde çalışmaya başladı; kitap 1889'da yayımlandı. Harvard Üniversitesi'nde geçirdiği bir sene zarfında, yaratıcı nesir hocası Lewis Cates'in tesiri altında kaldı ve *Mc Teague* üzerinde çalıştığı sıralarda (ölümünden sonra 1914'te yayımlanacak) *Vandover and the Brute* adlı eserini yazdı.

Norris, bir sene, *San Francisco Chronicle* gazetesi nâmına, Güney Afrika'daki Boer Harbi'ni takip etti. Fakat hummaya yakalandı ve sıhhati gitgide bozulmaya başladı. Ardından, birkaç sene California'da gazeteci olarak çalıştı, bu arada *Moran of the Lady Letty* adında bir roman daha yazdı (1889). Aynı yıl, İspanyol-Amerikan Harbi'ni takip ederken, yazılarına hayranlık duyduğu, fakat harp hakkındaki düşüncelerinden tiksindiği Stephen Crane ile tanıştı.

Amerika'ya döndüğü zaman, Norris, kendisini şuurlu bir şekilde sosyal ve ekonomik meselelere adadı. İşte bu sıralarda, "*Buğday Destanı*" adlı üçlü bir roman serisi yazmayı düşündü. Romanlardan ikisi, *Ahtapot* (1901) ve *The Pit* (Çukur, 1903) ölümünden önce yayımlandı. *The Wolf* (Kurt) adını taşıyacak üçüncü kitap yazılmadı.

Apandisit patlamasından ölen Norris, kısa hayatında, on cildi dolduracak eleştiri yazıları, makaleler, hikâyeler ve romanlar yazdı. Doubleday adlı büyük bir yayınevinin editörü olarak, her zaman hatırlanacak bir miras bıraktı: Theodore Dreiser'ın, *Kız Kardeşim Carrie* adındaki romanı, onun gayretleri neticesinde yayımlandı.

Vahşetin Çağrısı

(The Call of the Wild)

Yazan

Jack London

(1876-1916)

Başlıca Karakterler

Buck: 63 kilo ağırlığında bir köpek; güçlü sâdık ve hemen hemen bir insan kadar zeki; tekrar vahşi hayatına döner.

François: Fransız asıllı bir Kanadalı; köpek kızağı sürücüsü.

Perrault: Onun yoldaki arkadaşı.

Spitz: Büyük, kurnaz bir Spitsberger köpeği; Buck'un büyük rakibi.

John Thornton: Köpeklerin müşfik efendisi; köpekler, bilhassa Buck kendisini severler.

Hikâye

63 kilo ağırlığındaki güçlü kuvvetli Buck, bir St. Bernard ve İskoç çoban köpeğinden dünyaya gelmiştir. Hâkim Miller ve ailesinin, güvenilir ve değerli bir yoldaşdır. Miller'in California'nın Santa Clara Vâdisi'ndeki çiftliğinde koşar, dolaşır. Bu aristokrat köpek, kendisini bir ev köpeği yapmak isteyen bütün gayretlere karşı çıkar.

O yılın büyük Klondike grevi, Buck gibi köpeklerin değerini çok artırmıştır. Hâkim Miller'in bahçıvanlarından biri, mutlaka ödenmesi gereken kumar borçlarından ötürü, köpeği, Alaska'nın soğuk iklimi için özel olarak köpek yetiştiren bir köpekçiye satar. İlk sesini çıkarmayan Buck, haysiyet kırıcı bir şekilde boğazına ip geçirilmesini protesto eder. Fakat hislerini kaybettircesine hayvanın boğazını sıkırlar, bir kafese korlar, bir trene atarak Seattle şehrine götürürler ve oradan da kendisini yetiştirecek adama teslim ederler.

Sıcaktan kavrulmuş ve kursağına hiçbir şey girmemiş Buck, şimdi bir şeytan gibidir. Kafesten çıkarılır çıkarılmaz, kendisini eğitecek kimsenin üstüne saldırır. Fakat adama kadar yetiştirmez. Ve eğitici elindeki sopayı, şiddetli bir şekilde Buck'a indirir. Buck, yine saldırır, ama yine sopayı yer. Adama birkaç defa daha saldıran ve her saldırışında yenilgiye uğrayan Buck, ilk büyük dersini öğrenir: Elinde sopa taşıyan bir adam kendisinin hâkimidir.

Çok geçmeden Buck'ı, Perrault ve François adındaki Fransız asıllı iki Kanadalıya satarlar. Buck, Alaska'da dehşetli bir tecrübeden geçer. Eskimo köpeklerinin vahşeti, onu hayrete düşürür. Bu köpeklerden biri, Buck ile birlikte aynı vapurda bulunan sevimli bir köpeğe saldırır ve köpeği çevreleyen diğer köpekler tarafından parça parça edilir. Pembeyaz bir Spitzberger köpeği -ki arktik bölgesinde tecrübesi vardır- bu vahşî manzardan zevk aldığı için Buck'ın silinmeyecek nefretini kazanır.

Bir sabah Buck'a koşumlar takılır ve kızağa konur. Şok geçiren Buck, isyan etmemek gerektiğini öğrenmiştir. Sürücü François ve diğer köpekler, Buck'a kızığı nasıl çekeceğini, kendisine sığınak yapmak için kan nasıl kazacağını, yakalanmadan nasıl yiyecek çalacağını öğretirler.

Perrault ve François, bölgenin uzak kısımlarında maden arayanların mektuplarını taşırlar. Bu kızak takımı, zahmetli ve tehlikeli patikalarda, sadece yarım kilo veya yedi yüz elli gram güneşte kurutulmuş alabalık yiyerek, ekseriya altmış kilometre

gider. Buck, başlangıçtan itibaren müsamaha ederse de, Spitz'in liderliğine karşı çıkar. Spitz'in kurnaz küstahlığı kendisini son derece kızdır. Bir Eskimo köyünde, aç bir köpek sürüsünün hücumuna uğradıkları zaman, Spitz, bu fırsattan istifade ederek Buck'a saldırır. Ancak bu hücumu karşı koyduktan sonra kaçmak suretiyle Buck, kendisini kurtarır. Şimdi, Spitz'den her gün biraz daha nefret etmeye başlar. Spitz'in liderliğini baltalamak için elinden geleni yapar. İki köpek, eninde sonunda, ikisinden biri ölünceye kadar kavga etmeye mecburdurlar. Spitz, Buck'ın peşinde gittiği bir tavşanı öldürdüğü zaman, nihâî kavga gelip çatmıştır. Spitz kurnaz ve usta bir kavgacıdır; fakat Buck onun ön bacaklarını dişleriyle yakalayarak düşmanını devirir. Savaştan sonra, diğer köpekler Spitz'i parçalarlar.

Buck şimdi, ses çıkarmaksızın kızığın liderliğinin kendisine verilmesini bekler, aksi takdirde kızığa girmemekte direnir. Sürücüler sonunda boyun eğler ve Buck, artık haşin bir "öğretmen" olur; öteki köpekleri âdeta kamçılıyarak yeni bir dayanışma içine sokar.

Skaguay'da, on dört günde hemen hemen dokuz yüz kilometrelik bir yolculuktan sonra ancak üç gün istirahat ederler ve kızığın köpekleri değiştirilir. Buradan, ağır bir posta yükü ile Dawson'a gideceklerdir. Buck, kızak liderliğinden gurur duyar; görevi ağır olmakla beraber, bu iş kendisini tatmin eder. Fakat ekseriya, garip bir atasal rüya kendisini bırakmaz: İlkel bir dünya görüntüsü ve ecdâdının birlikte avlandıkları ilkel insanlar.

Dawson'da sadece iki gün istirahat ettikten sonra, köpekler tekrar kızığa koşular ve Skaguay'a doğru yola çıkılır. Ayrıldıktan otuz gün sonra Skaguay'a vardıkları zaman, fazlasıyla yorgun köpeklerin yerine diğerlerinin konması için, köpekler satılır. Buck ve iki yoldaşını satın alan iki erkek ve bir kadın, bu tundra bölgesi ve köpekler hakkında hiçbir şey bilmezler. Kızığa çok fazla yük koyarlar, köpeklere iyi muamele etmezler; ilkin onlara fazla yiyecek verirler, fakat yiyecek azaldığı zaman, köpekleri hemen hemen aç bırakırlar. Köpeklerin birçoğu

ölür; diğerleri, kızıağı çekemeyecek kadar zayıflar, kuvvetten düşerler. Nihayet tâlih kendilerine yardım eder ve John Thorton'un kampına ulaşırlar.

Thorton, onlara, yolculuğa devam etmemelerini, çünkü sular üzerindeki buzun çok ince olduğunu söyler. Fakat onlar, Thorton'u dinlemezler. Biri Buck'ı kırbaçlar. Gerçekte Buck'a çok kötü muamele edildiğinden, hayvan şimdi bir deri bir kemik kalmıştır. Buck kızıağı çekmeyi reddeder ve adam bu defa eline bir sopa geçirerek hayvana vurmaya hazırlanır. Thorton, adamın bu vahşetine artık dayanamaz ve üzerine atlayarak, köpeğe vurmasını engeller. Ardından, Buck'ı kızaktan çıkarır. Grup, yoluna devam eder. Fakat henüz gözden kaybolmamışlardır ki, altlarındaki buz tabakası kınır, parçalanır; insanlar ve köpekler suya gömülürler.

John Thorton, Buck'ı tedavi eder; hayvan eski gücünü kazanır. Buck, şimdiye kadar hiç kimseye bağlanmadığı şekilde Thorton'a sâdik kalır. Ancak efendisine beslediği bu sevgiden ötürüdür ki, artık kendisini hiç bırakmayan, ilkel hayat çağrısına, "vahşetin çağrısı"na cevap vermez. Thorton'un ortakları geldikten sonra, adamları kampı dağıtırlar ve Buck da onlarla birlikte gider. Küçük bir şelâle üzerinden geçerlerken, Thorton suya düşer. Thorton'un emirlerine göre, Buck sahile yüzer, hayvanın omuzlarına ve boynuna ip geçirilir. Zaman zaman kendisini batıracak kadar kuvvetli akıntıya rağmen Buck, Thorton'un yanına ulaşır. İkisi birlikte ağır ağır sahile doğru yüzerler. Bu arada tepelerden yuvarlanan kayalar onları batıracak, öldürecek kadar tehlike teşkil etmektedir. Fakat kurtulurlar.

Thorton, Buck ile gitgide daha fazla gurur duyar. Kasabada, Buck'ın, beş yüz kilo yüklü bir kızıağı, buz üzerinden hareketle yüz metre götüreceğini söyler. Nihayet biri, 1.200 dolar bahse girer. Buck, ancak bir kızak takımının yapacağı işi, muazzam, inanılmaz bir gayretle tek başına başarır.

Thorton ve iki arkadaşı bu para ile, hakkında efsaneler söylenen bir madeni aramaya koyulurlar. Madeni bulamazlar ise

de, bu araştırmaları sırasında, altının yağ gibi yattığı alçak bir vâdi ile karşılaşır. Adamlar, çalıştıkları her gün, bin dolarlık altın işler. Onlar çalışırken, Buck da, vahşetin çağrısına kulak verir. Günlerce, kamptan uzak kalır, bir kurt ile dolaşır ve çok uzak mazideki ecdâdının yaptığı şekilde avlanır. Uzun bir aynılıktan sonra kampa döndüğü zaman, Thorton ve arkadaşlarının öldürdüklerini görür. Onları öldüren Kızılderililer hâlâ kamptadırlar; zaferi dans ederek kutlarlar. Buck, çılgıncasına, Kızılderililerden birinin üstüne atlar ve boğazını parçalar. Ardından, derhal diğerlerine saldırır. Kızılderililer şeytanî bir ruhun kendilerine saldırdığını sanarak, paniğe kapılır, dehşet içinde kaçarlar.

Buck da bir kurt sürüsüne katılır. Çarpışarak gücünü ispat eder; diğerlerinden çok daha kurnaz ve güçlü olduğundan, grubun lideri olur. Sürü büyür. Kızılderililer, Buck'ın kendilerine acı ve ıstırap çektiirmek için gönderilen "Hayalî Bir Köpek" olduğuna inanırlar. Fakat her yaz, bir gün, Buck, vâdiyi geçerek, Thorton'un mezarının bulunduğu ırmak kenanna gelir. Burada, âdeta derin bir düşünceye dalmışçasına, bir müddet mezarın başında oturur. Ayrılmadan önce, ölen efendisinin matemini tutarcasına, bir defa, uzun bir şekilde ulur.

Eleştiri

Şefkat hisleri ve zekâsı, Jack London'u ezilenler tarafına çekmiş olabilir. Fakat hissî açıdan bakıldığında, onun ham ve ilkel gücün ve süper insanın cazibesine kapıldığını görüyoruz. Alman filozofu, Friedrich Nietzsche'nin idealleştirilmiş "üstün insan" tipi, Jack London için, tekâmül işleminin zirvesi ve *Vahşetin Çağrısı* adlı romanın kahramanı oldu.

"Medenîleşmiş" köpeğin kurt ecdadının vahşetine dönmesini pek çokları ziyadesiyle tenkit ettiler. Kitap, bazılarına göre hissiz ve vahşî bir maceradır; "çiğ et ve kızıl kan kültürü"nü aşırı bir ifadesi.

Vahşetin Çağrısı'nı savunanlar arasında bile, romanın, genellikle sansasyonel, ekseriya inanılmaz ve bazen de bir parça gülünç olduğunu söyleyenler de herhalde az değildir. Şu halde, Jack London'un 50 kitabı arasında, niye en fazla okunanı, en iyi hislerle hatırlananı bu kitaptır? Cevabı şu: Bu kahraman köpek Buck, hayranlık beslediğimiz pek çok faziletleri şahsında toplamıştır: Cesaret, sadakat, tahammül, azim ve zekâ. Garip ve şaşırtıcı bir fon üzerinde, heyecanlı, kanı harekete geçiren bir sürü maceralar, okuyucuyu tatmin eden, zevklendiren bir şekilde anlatılır. Batı dünyasının büyük romanlarındaki kahramanlar gibi, Buck, kendi gücü ve zaafları hakkında kesin bir bilgi edinir.

Romanı okuduktan sonra, kitabın realizmden yoksun oluşu ve Buck'm kendi içine kapanarak uzun uzun düşünmesi karşısında (sadece kendi hayatını değil, "kendi ırkının hayatı hakkında" da düşünmesi karşısında) ve onun inanılmaz kuvvetinden bahsedildiği zaman duraklayabiliriz. Fakat onun maceralarını da okurken -beş yüz kilo ağırlığındaki un yüklü kızıağı buzdan çıkarıp çekmeye çalışırken, yükü, âdeta kendimiz çekiormuş sanıyor veya kurnaz ve kinci Spitz'in bir açığını yakalamak için onun çevresinde dönerken- kendimizi Buck'm yanında hissediyoruz. O zaman, bizim için ne realizm, ne de mantık önemli. İşte, kitabı elimizden bırakamazcasına bu satırları okuduğumuz zaman, *Vahşetin Çağrısı*'nda, Jack London'un, hikâye anlatış sanatının zirvesine çıktığını görüyoruz.

Yazar

Jack London'un hayatı, 50 kitabındaki maceralar gibi kargaşa içinde geçti. San Francisco'da, 1876 senesinde doğan Jack, Flora Wellman ve Profesör W.H. Chaney'in gayrî-meşru çocuğu idi. Astroloji meraklısı babası, Flora Wellman'ı, Jack'a hâmile iken terketti. Flora, çocuğunun doğmasından sekiz ay sonra, John London adında müşfik, fakat ticarî faaliyetinde başarısızlığı altında yazılı bir adamla evlendi. Jack London'un çocukluk yılları, tam bir sefalet içinde geçti. Meyhanelerde gazete satıcılığından konserve fabrikalarında çalışmaya kadar, pek çok işte çalıştı.

On sekiz yaşına geldiği zaman, London, midye korsanlığı, tahmil ve tahliye işçiliği yapan ve (kendi deyimiyle) "ayyaş bir serseri" idi. Ailesinin ısrarı ile balina avlayanlarla denize açıldı. Denizden döndüğü zaman "kafası ile yaşamaya" azimli idi. On dokuz yaşında iken de, liseye başladı. Bu kısa okul hayatı sırasında, sosyalizmi benimsedi. Okula giderken, sosyalizm uğrunda nutuklar verdi ve bunlardan biri de, kendisini hapishaneye götürdü.

California Üniversitesi'ne girdi, fakat daha ilk senesini bitirmeden ayrıldı. Bunda, kısmen annesine yardım etmek arzusu, kısmen de üniversite hayatından nefret etmesi rol oynadı. Daha sonra, 1896'da, altın aramak için Klondike'a gitti, fakat bir gram bile altın bulamadan, iskorbüt'e yakalandı ve geri dönmeye mecbur kaldı.

Jack bu sıralarda, bir çeşit entelektüel olmuştu. Marx'ı, Darwin'i, Spencer'i, Nietzsche'yi okumuş ve onların eserlerinden kendi özel felsefesini çıkarmıştı. Yazmaya başladı ve derhal tutundu. Alaska hikâyeleri bir edebî dergide ve *Kara Kedi* adlı kitabı da, bugün de yayımlanan ünlü *The Atlantic Monthly* adlı dergide yayımlandı. Hikâyelerini biraraya getirdiği ilk kitabı (*Kurtun Çocuğu*) 1900'de yayımlandı. Bu kitabı, son derece tutulan diğerleri takip etti. *Karın Kızı* (1902), *Vahşetin Çağrısı* (1903), *Deniz Kuru* (1904) ve *White Fang* (1906).

Fakat London, çok fazla yazdığından, yüksek sanatını her eserinde gösteremedi. Lüks yaşayışı için gerekli parayı temin için durmaksızın yazdı. Üstelik, şahsî krizler de mesleğine müdahale etti. 1900 senesinde, Bessie Maddern ile evlendi ve üç sene sonra, Charmian Kittredge ile evlenmek için onu boşadı. Bu arada, gittikçe daha fazla içmeye başladı. 1916'da, *Martin Eden* adındaki otobiyografik romanındaki kahramanının yolunda giderek, intihar etti.

Çok sayıda kitaplarından, sadece birkaç tanesi Amerika'da devamlıca okunmakta. Amerika dışında, bilhassa Sovyetler Birliği'nde daha sonraları sosyalizmden vazgeçmesine rağmen, kendi ülkesinde olduğundan çok daha fazla tutuluyor. Bununla beraber, faşizmin ortaya çıkışını hayret uyandırıcasına önceden gördüğü *The Iron Heel* (*Demir Topuk*, 1907), sosyal düşüncelerini anlatan *The People of the Abyss* (*Uçurumdaki İnsanlar*, 1903) ve *Vahşetin Çağrısı*, hayatiyetlerinden hiçbir şey kaybetmedi.

Kız Kardeşim Carrie

(Sister Carrie)

Yazan

Theodore Dreiser
(1871-1945)

Başlıca Karakterler

Caroline Meeber: "Kız kardeş" Carrie; kırsal bölgede büyümüş genç bir kız; hayattaki tek arzusu, düşündüğü her şeyi ele geçirmektir; Aşk, şöhret, zenginlik. Bunların hepsine mâlik olur, fakat hâlâ erişemediklerinin ve erişemeyeceklerinin özlemini çeker.

George Hurstwood: Carrie'nin sevgilisi ve "koca"sı; nisbeten makûl bir insan; fakat iradesine karşı çıkan muhasım kuvvetlerin tesiri altında kendi kendisini yıkar.

Charles Drouet: Carrie'nin ilk sevgilisi; gezginci bir satıcının tam örneği; zarif, şık, şehvetli, bilgisiz ve sığ.

B. ve Bn. Vance: Carrie'nin ve Hurstwood'un, New York'taki lüks hayat süren komşuları; Carrie'ye, NewYork'un gece hayatının azgınlıklarını ilkin onlar gösterirler.

Robert Ames: Dünya görmüş nazik ve sevimli bir genç; yiyecek, eğlence ve kadınlar hakkındaki üstün zevklerinden ötürü, Carrie onu çok cazip bir erkek olarak görür.

Julia, George ve Jessie Hurstwood: Hurstwood'un karısı, oğlu ve kızı. Hepsisi de şımarık, bencil ve kinci.

Hikâye

Chicago'ya giden trende on sekiz yaşındaki Caroline Meeber, bu dinamik şehri hayalinde canlandırmaya çalışır; orada, aşk ve zenginliğe kavuşacağını umar. Trende tanıştığı Charles Drouet adındaki gezginci bir satıcının, şehri gezdirmek teklifini kabul ederek bu yoldaki ilk adımı tereddütle atar.

Fakat Carrie'nin, Drouet ile şehri gezmesinden sonra çabucak başarıya ulaşma ümitleri bir an için ertelenir. Kız kardeşi ile birlikte küçük ve kasvetli bir dairede yaşayan Carrie, utancından Drouet'in kendisini ziyaret etmesini istemez ve bir mektup yazarak Chicago'yu başka bir zaman gezeceklerini söyler. Gayet kötü şartlar altında yaşayan kızkardeşinin durumundan şaşkına dönen Carrie, daha iyi bir hayat sürmeye azmeder. Şehrin canlı ekonomisi, 1899'da gelişmekte olmasına rağmen (ki Chicago'nun nüfusu o zaman yarım milyondur), tecrübesiz veya yeteneksiz kızlar için iş yoktur. Her gittiği yerde kapı yüzüne kapanır; nihayet, bir ayakkabı fabrikasında düşük ücretli bir iş bulur. Bu zor şartlar altında, parlak bir hayata erişemediği için ümitsizliğe kapılır. Yine de mücadele eder, fakat bir ara hastalanır ve birkaç gün işine gidemez. Böylece, işten çıkarılır, az da olsa eline geçen beş on kuruştan olur.

Bir gün, tesadüfen Drouet'e rastlar ve Carrie'nin önünde yepyeni bir hayat açılır. Gösterişi seven biri olduğundan Drouet, (Carrie, ona ilkin bir şövalye gözü ile bakar), Carrie'yi yemeğe, tiyatroya götürür, yeni elbiseler alır ve bundan sonra, her isteğini temin edeceğini söyler. Böylece, Drouet'in metresi olarak, Carrie, hedefine ulaşma yolunda ilk önemli adımını atar. Bir sevgili olarak Drouet, sevimli ve nazik bir insandır; fakat Carrie, kısa bir zaman sonra, onun faziletlerine sırt çevirir, aşıkâr zaafı üzerinde durur. Drouet, nükteden anlamayan biridir, gösterişi sever ve genellikle alelâde bir insandır.

Şurası gariptir ki, Droet, kendi mağlûbiyetini kendisi hazırlar ve kendisinin yerini alacak George Hurstwood'a yer açar.

Varlıklı ve tanınmış kimselerin gittikleri Fitzgerald ve Moy birahanesinin menaceri olan ağırbaşlı ve sevimli Hurstwood, henüz kırkına basmamış bir adamdır. Kendisine düşmanca davranan sevimsiz bir kadınla evli bulunan, iki tamahkâr ve huysuz çocuk sahibi Hurstwood vaktini birahanedeki arkadaşları ve müşteriler arasında geçirir. Bir gün Drouet, Carrie'yi kaygısızca ve gururla Hurstwood'la tanıştırır. Daha sonra, Hurstwood, ara sıra Carrie ve Drouet'u ziyaret eder, beraberce tiyatroya giderler ve çok geçmeden, kendisinin, Drouet'ten çok daha kaliteli bir insan olduğunu ispat eder. Bir gün Drouet, bir iş için Chicago'dan ayrıldığı zaman Hurstwood, Carrie'ye centilmence yaklaşır. Carrie, kendisini bir hanım gibi reddederse de, bu Hurstwood'u ümitsizliğe düşürmek için yeterli değildir.

Müteakip aylarda, Hurstwood'un ihtirası artar. Gayesi, kızla gönül eğlendirmek, Carrie'ninki ise evlenmektir. (Carrie, Hurstwood'un evli olduğunu bilmez.) Bu arada, Drouet ve Bn. Hurstwood, seks ortaklarının durumlarından şüphelenmeye başlarlar. Bn. Hurstwood, evin kapısını kocasının yüzüne kapar ve boşanma dâvâsı açar. Drouet, Hurstwood'un evli olduğunu söyleyerek metresini yeniden kazanmak ister. Drouet, Carrie ile şiddetli bir tartışmadan sonra dahi, kirasını ödemediği apartman dairesinin karşısında Carrie, hiçbir şey söylemez, kayıtsız ve hareketsiz kalır. Dreiser, Carrie'nin "beşer ihtiraslarının kaynaklarını görebilecek durumda olmadığı"nı söylüyor.

Birbiri ardına vuku bulan tesadüfler, plâni, dönüm noktasına getirir. İlkın, Drouet, Carrie ile barışmak için geri gelir, fakat Carrie'nin gittiğini görünce (iş aramaya çıkmıştır) kızgınlıkla terkeder. Ardından, Drouet'un bir otele girdiğini gören Hurstwood, Carrie ve Drouet'un ayrıldıklarını ve artık Carrie'ye sahip olabileceğini sanır. Nihayet, Hurstwood, patronunun bürosuna girdiği zaman, kasanın açık bırakıldığını ve içeride 10.000 dolar bulunduğunu görür. Parayı alır, sonra tekrar kasaya koyar ve böylece ne yapacağını bilemez bir şekilde hare-

ket ederken, pencereden giren rüzgâr, kasanın kapısını kapar ve 10.000 dolar Hurstwood'un elinde kalır.

Hurstwood, âdeta histeriye kapılmışçasına, Carrie'yi bulur ve ona, Drouet'un başına bir kaza geldiğini söyler. Drouet'u anyorlarmış hissini yaratarak, Carrie ile birlikte Montreal'a (Kanada) giden bir trene biner. İlkin bu şekilde aldatılmasına kızan Carrie, kendisini New York şehrinin cazibesine kaptırarak sesini çıkarmaz. Daha sonra da Hurstwood ile evlenmeye razı olur. (Tabii, Hurstwood evli olduğundan, bu kanun indinde suçtur.) Hurstwood, Carrie'yi samimî olarak sever, fakat Carrie, "hâdiselerin akışı ve bu adamın kendisine şu anda yakın olmasından ötürü" Hurstwood'a, sadece "küçük bir sevgi ile" bağlıdır.

Carrie ve Hurstwood, bu büyük şehirde yeni bir hayata başlarlar. Carrie, polislerin Hurstwood'u Montreal'de ele geçirdiklerini ve bin dolar dışında, aldığı parayı iade etmeye mecbur bıraktıklarını bilmez. Hurstwood, bundan böyle, New York'taki hayatına Chicago'daki başarılı hayatı için elzem unsurlardan mahrum olarak başlar; para ve şöret, Chicago'ya ilk geldiği zaman, şehrin sokaklarında yapayalnız yürüyen Carrie gibi, Hurstwood, büyük şehrin "büyük insanların yarattığı ve küçük insanlar üzerinde çok kötü bir tesir bırakan atmosferi" içinde sıkışıp kaldığını hisseder. Bu yeni cemiyette, kendisine bir yer bulmaya çalışırsa da, başarılı olamaz. Parasını, bir birahane açmak için harcar, batırır, muhtelif işlerden aldığı parayı da kumarda kaybeder; işsizlik devreleri gittikçe uzar. Hurstwood'un parası azaldıkça, bir erkek olarak itina ve otoritesi de azalır. Bir zamanlar üstü başı üzerinde titizlikle duran bu adam, şimdi, muntazaman tıraş bile olmaz ve Carrie, başka bir odada uyunmasını söylediği zaman ses çıkarmaz. Zamanla, iş aramaktan dahi vazgeçer ve pencere kenarındaki koltuğunda saatlerce ses çıkarmadan oturur. Bir defasında, tramvay grevi sırasında, grev kırıcsısı olarak çalışır.

Öte yandan, Carrie, hayatından son derece memnundur. Bu büyük şehrin ve hareketli komşuları Vancelerin tesiri altında, kızlık yıllarında rüyasını gördüğü maddî zevklere sahip olmanın ihtirası ile yanar. Fakat Hurstwood, kıt kanaat yaşamaları dışında, bunları temin edemeyince, ona karşı hissettiği hafif sevgi, tiksintiye döner. İstediklerine ulaşmaya azmettiğinden, bir tiyatrodaki şarkı söyleyenler arasına katılır, hızla yükselir ve nihayet, bir komedyen olarak yıldızlığa erişir. Artık, koltuğunda oturarak, kendisine acındırır bir tarzda, "Elimden geleni yapmadım mı?" diyen Hurstwood'dan ayrılmaya karar verir.

Hurstwood, böylece gittikçe düşerken, Carrie yükselir. New York'un Stuyvesant Parkı'nda dilenmeye mecbur kalan Hurstwood, intihar etmeyi düşünür, fakat kendisini yakabilecek bir gaz alevi satın almak için cebinde onbeş senti dahi yoktur.

Karlı bir kış gecesi, Carrie, etrafındaki hayranları ile tiyatrodan ayrıldığı zaman, Hurstwood kalabalığı omuzlayarak onu görmek ister. Tiyatronun adamlarından biri, kendisini yakaladığı gibi karın üstüne iter. O gece, intihar plânını yürütmek için gerekli parayı bulur. Gariptir ki, roman sona erdiği zaman Carrie, yalnız başına koltuğunda oturur; hayattaki başarılarını, yeni sevgilisi Rob Ames'i düşünür. Zâhiren başarılı olmasına rağmen, hâlâ hayatından memnun biri değildir, hâlâ erişemediği bir şeyi düşünür ve bu da, Dreiser'in dediği gibi, ebediyen, onun yetişemeyeceği kadar uzakta kalacak olan şeydir.

Eleştiri

Emile Zola'nın teori ve pratiğinden çıkarılan edebî natüralizmin, romancıya verdiği rol, genellikle, tarafsız bir müşahit olarak kalması, irsiyet ve çevrenin insanlar üzerindeki etkilerini ilmî bir kayıtsızlıkla belirtmesidir. Çok sayıda tenkitçilere göre, Theodore Dreiser, Amerikan natüralistleri arasında birincisi ve en büyüğüdür. Romanlarında, iradeyi kendisine köle yapan dahilî kuvvetlerin tesirlerini anlatır. (Meselâ, Carrie'nin "ilkel kafası" ve Hurst-

twood'da, pişmanlığın yarattığı vücut "zehirleri.") Aynı şekilde, tabîî çevresinin "insanın ruhunda ümitsizlik yaratan" güçlü tesirleri üzerinde de durur.

Maamafih Dreiser, bu teoriye mutlak bir şekilde sadık kalmış olsa idi, Amerikan edebiyatında şimdiki yerini muhtemelen almış olmayacaktı. Bir defa, okuyucunun önüne koyduğu çok sayıdaki -genellikle, çok fazla sayıdaki- belgelerine rağmen, Dreiser, kendi ihtiraslarını veya şefkat hislerini boğamaz. Bir ilim adamından ziyade, hisleri kuvvetli bir insan. Hurstwood'un uçurumdan aşağı nasıl gittiğini anlatırken, Dreiser, beşerin böylece küçülmesinin ne demek olduğunu kendi benliğinde hissediyor ve bunu okuyucularına anlatıyor. Kendi gençliğinde, güçlü ve başarılı olmak uğrundaki ihtirasları, Carrie'nin yükselişinde yansıyor. Gerçi onun yükselişine hayranlık duymamazlık edemez ise de, Carrie'nin kazandığı zaferin ruhî boşlukla el ele gittiğini de biliyor. Dreiser böylece, mekanik tezi beşerîleştiriyor ve romanında, beşeriyetin daha derin, daha devamlı yönlerini, hatırdan çıkmayacak şekilde anlatıyor.

H. L. Mencken, *Kız Kardeşim Carrie* hakkında, "beli kırılmış" roman dedi; çünkü -pek çok okuyucu için daha ilgi çekici- ikinci kısmı, birinci kısmın Carrie üzerinde durduğu gibi, Hurstwood üzerinde durur. Bu tenkid, edebî ifadelerle hiçbir zaman tatmin edici bir tarzda cevaplandırılmadı. Fakat öte yandan, Dreiser'i, sadece estetik yönleri ile tesirli bir şekilde eleştiremeyiz. Romanın yapısı, şüphesiz hatâlı ve daha da kötü tarafı, cümlelerin zaman zaman tesirsiz oluşu, gramer hatâları ve süslendirilmiş retorik imajlardır. Çok sayıda diğer bazı tenkitçilere göre de Dreiser'in hataları, onun insanüstü muazzam gücüne hizmet ediyorlar. Realitenin trajikliği, yaratıcı yazarın, konuyu istediği şekilde ele almasına imkân sağlar. Dreiser, bata çıka giderek, şurada sosyal ve ekonomik eşitsizlik üze-

rinde durur, öte yanda sahte asalet ve korkaklığa hücum eder. Bununla beraber, ara vermeksizin, bu tecrübenin kaçılmaz merkezine ulaşmak için içeriye doğru baskı yapar: Hayallerle harekete geçen, realite ile parçalanan beşer kalbine ulaşır. Kendisinden önce ve o zamandan beri, insanlardaki bu trajik ikileşme üzerinde, onun kadar doku-naklı duran pek az sayıda Amerikan yazarı görüldü.

Bir Amerikan Faciası

(An American Tragedy)

Yazan

Theodore Dreiser
(1871-1945)

Başlıca Karakterler

Clyde Griffiths: Romanın kahramanı; yüksek bir ekonomik ve sosyal başarı rüyasından trajik bir şekilde uyanan zayıf iradeli bir materyalist.

Roberta Alden: Clyde'nin iyi kalpli metresi; Clyde'nin sürüklendiği trajedinin yitirdiği saf kadın.

Sondra Finchley: Clyde'nin ideal kadını. Onun güzellik ve cazibesine kapılan Clyde, kadının kibrini, aptallığını ve sorumsuzluğunu hiç görmez.

Elvira ve Asa Griffiths: Clyde'in ebeveynleri; sefalet içinde yaşayan evangelistler (gezici vaizler); onların saflığı ve maddî başarıya sırt çevirmeleri, Clyde'de maddî hayat uğrunda ihtiraslar yaratır.

Esta Griffiths: Clyde'nin kız kardeşi; kızın iffal edilmesi ve terkedilmesi, Clyde'nin trafik istikbalini hazırlar.

Samuel Griffiths: Clyde'nin, Lycurgus'taki zengin amcası. Kurnaz ve muhafazakâr; yüksek sosyetedeki arkadaşlarından daha şefkatli.

Gilbert Griffiths: Samuel'in oğlu; genç atılgan, mağrur, başarılı bir iş adamı ve snob.

Hortense Briggs: Clyde'nin ilk kız arkadaşı; aç gözlü bir hercâf.

Orville Mason: Clyde'nin yargılanmasındaki savcı. Kendi çaresizlik ve beceriksizliğinden ötürü. Clyde'nin aşk hayatına kızgınlık duyar.

Alvin Belknap: Clyde'nin avukatı. Clyde'e özel bir sempati beslemez. Clyde'nin durumunun, kendi gençliğinde başından geçenlerle aynı olduğunu düşünür ve böylece nisbeten müstehzi bir savunma yapar.

Papaz Duncan McMillan: Bir papaz; Clyde'ı, son saatlerinde teselli etmeye çalışır.

Hikâye

Bir yaz gecesi, işlerinden evlerine dönen Kansas City halkı, sokakta, garip bir aile görerek duraklarlar: Baba, söylenecek ilâhîyi tayin eder; anaları sesli okur, on beş yaşındaki kızları org çalar ve üç küçük çocuk da bir şey yapmadan ayakta dururlar. Bunlardan biri, Clyde Griffiths, huzursuz görünür. On iki yaşındaki Clyde, kendisini, bu dünyanın dışında hisseder, ebeveynlerinin sefâleti bu gururlu çocuğu son derece mahçup bırakır. Çocuk bütün şehrin eğlendiğini görür ve şehrin servet ve güzelliğinden hissesini almanın özlemini çeker.

On altı yaşına gelen cazibeli, iyi huylu, fakat iyi bir eğitimden geçmemiş Clyde, Green-Davidson otelinde oda hizmetçiliği yapmaya başlar. Otele gelen kadın ve erkeklere hayranlıkla bakar, onların zarafet ve canlılığına sahip olmak ister. Öteki oda hizmetçisi arkadaşlarıyla birlikte, içki ve seks partileri tertiplerler. Bu tür bir partide, Hortense Briggs adında ve kendisini açıktan açığa sekse teşvik eden bir kızla tanışır. Clyde, Hortense'e romantik hislerle bağlı ise de kız, Clyde'i para kaynağı olarak görür. Hortense'e, kürk bir manto alması için para verirken, tıbbî tedavi için paraya şiddetle ihtiyaç hisseden kendi kızkardeşine sırt çevirir. (Kızın sevgilisi, kardeşini iğfal etmiş, hamile bırakmış ve terketmiştir.) Clyde'nin çocukluğu, Hortense ve öteki sorumsuz gençlerle yaptıkları çılgin bir oto-

mobil gezisi sırasında zirveye ulaşır. Çalıntı otomobil bir çocuğu öldürür ve bir kereste yığınının çarpar. Daha ziyade kendisini düşünen Clyde, sürünerek otomobilin içinden çıkar ve Chicago'ya kaçar.

Üç sene sonra, Clyde, sosyal ve ekonomik hedeflerine varamadığı için, vicdan azabından çok daha fazla huzursuzluk içindedir. Maamafih, amcası Samuel Griffiths'e tesadüf eder ve önünde yepyeni bir hayat başlar. Amcasının tavsiyesi üzerine, New York eyaletinin Lycurgus kasabasına gider. Amcasının burada yaka ve gömlek fabrikası vardır. Clyde'e fabrikada bedeni ile çalışması gereken bir iş verirler ise de o, yükselmeye azmetmiştir. Fakat bunun sandığı kadar kolay olmayacağını görür, zira kast-suurlu Griffiths ailesi, ona uzaktan bir akraba gözü ile bakar ve âdeta iane veriyorlarmış gibi davranır. Gerçi Clyde, ustabaşı yardımcılığına terfi ederse de, bunda, onun yeteneklerinden ziyade ailenin, cemiyet içindeki mevkiini korumak, diğerleri indinde küçük düşmemek arzuları rol oynamıştır.

Mahallî halk arasında, Clyde'nin, yüksek bir hayat hakkındaki ideallerine uyan pek az insan vardır ve kolaylıkla elde edilebilecek işçi kızlarıyla da ilişki kurmak istemez. Griffithsler (bir aile yükümlülüğünü yerine getirmek için) kendisini yemeğe davet ettikleri zaman, sosyeteye girmek, yükselmek ihtirası daha da derinleşir. Ziyafette, Sondra Fincley adında, "şimdiye kadar gördükleri arasında en güzeli olan bir dişi yaratık"ı görür ve bu lüks ve güzellik dünyasını, her ne pahasına olursa olsun istilâ etmeye karar verir. Roberta Alden adında, diğerlerinden daha az saldırgan, cazip ve nazik bir işçi kızı ile tesadüfen tanıştığı zaman, bu azmini bir müddet için erteler. Yalnızlığın birbirine çektiği bu iki kişi arasında bir aşk ilişkisi kurulur. Sağlam ahlâkî inanışlara sahip Roberta, bu yolda temkinli hareket etmek ister. Fakat sonunda Clyde'i bir sevgili olarak kabul eder; şimdi ona, derin ve samimî bir aşkla bağlanmıştır. Clyde ise Roberta'dan hoşlanmakla beraber aşk yolunda kazandığı bu zaferden gurur duyar.

Roberta'ya hiç de derin hislerle bağlı bulunmayan Clyde, kendisini "sadece eğlendirmek... sosyete de yukarı çıkarmak" isteyen Sondra'ya kolayca bağlanır. Sondra'nın ilgileri, Clyde'ın, "şimdi yaşadığı aşağılık durumdan kurtulmak" hayallerini yeniden canlandırır. Sondra zamanla Clyde'ye sıcak bir hisle yaklaşmasına rağmen Clyde, Roberta'yı da ihmal etmez. Roberta, Clyde'ye, gebe olduğunu söylediği zaman bu ikili aşk macerası kaçınılmaz krizine erişir.

Roberta'yı kürtaç yaptırmaya ikna edemeyen ve (bilhassa şimdi Sondra ile evlenmesi ihtimalleri arttığından) Roberta ile evlenmeyi aklından geçirmeyen Clyde, nihayet, istemeye istemeye "gizli" evliliğe razı olur, bir müddet için ayrı yaşamalarını teklif eder. Clyde, Roberta ile bir pikniğe çıktıkları zaman, bu tekliflerini ileride teferruatıyla açıklayacağına söz verir. Fakat Clyde, Roberta ile asla evlenmemeye karar vermiştir. Rüyasında, sık sık Roberta'yı öldürdüğünü görür. Bir gölde boğulanlarla ilgili olarak mahallî gazetede çıkan trajik bir haber, Roberta ile Big Bittern Gölü'nde bir geziye çıkacak Clyde'ye bazı düşünceler aşılar. Gölde kürek çekerlerken, tepelerinde, kuşların ötüşleri, ölümün kara düşüncelerini yansıtır. Clyde'nin ıstırabı yüzünden açıkça okunur. Dehşete kapılan Roberta, yalvararak, konuşmasını ister ve Clyde'nin elini tutmak için yanına gelir. Clyde, sanki aptallaşmışcasına, kızıdan sıyrılmaya çalışır ve bu arada Roberta'nın yüzüne çarpması için, fotoğraf makinesi bulunan elini hızla ona doğru sallar. Daha sonra özür dilemek istercesine ayağa kalkar ve işte tam bu sırada kayığı sallar ve devirir. Su içinde çırpınırlarken, kayığın burnu Roberta'nın eline çarpar. Kız haykırır, boğulmak üzere olan birinin yürek paralayıcı seslerini çıkarır. Clyde'ın içinden yükselen bir ses, yardım etmemesini; Roberta'nın ölümünün kaza sayılacağını; kendisinin artık serbest kalacağını söyler. Ne yapmak gerektiğinde, kendi kendisiyle mücadele ederken, Roberta boğulur. Yüzerek sahile çıkan Clyde göldeki gezintilerinin belirtilerini alalacele ve beceriksizce gizlemeye çalışır ve sonra Lycurgus'a doğru yürümeye başlar.

Üçüncü kitap (hemen hemen romanın yarısı), Clyde'nin tevkif edilmesi, yargılanması ve nihaî düşüşü üzerinde durur. İlk, delilleri ustaca gizlediğini sanan Clyde, kendisini güvenlik içinde hisseder. Fakat Roberta'nın cesedi çıkarılınca, toplanan deliller, Clyde'in suçlu olduğuna işaret eder. Bir sâhil partisinde, Sondra ile eğlenirken tevkif edilen Clyded, Big Bittern gölünde olup bitenin cinayet değil, kaza olduğunda ısrar eder. Fakat hem baş dedektif hem de savcı Orville Mason, bu dâvâdan siyasî çıkar sağlayacaklarını düşünerek, hakikat ve adalete sırt çevirip Clyde'yi mahkûm etmeyi düşünürler. Şurası gariptir ki, Clyde'nin avukatı Alvin Belknap da maharetini güçlü bir şekilde ortaya koyarak kendisine birtakım çıkarlar sağlamak peşindedir. Mahkeme, bir komediye dönüşür. Jüri, daha dâvâ başlamadan önce, nasıl hüküm vereceğini kararlaştırmıştır. Basın, dâvâ ile ilişkili herkesi bilhassa esrarengiz "öteki" kadını sansasyonel bir tarzda anlatır. Maamafih, her iki taraf da, "öteki" kadın olan Sondra'nın ismini açıklamamak için anlaşımıştır. Avukatlar, muhakeme sırasında, heyecanlı hitabelerde bulunurlar.

Mason, Clyde'ın hamile sevgilisinin boğulmasına bile bile göz yumduğunu söyler. Belknap, Clyde'ın, bir suçlu değil, "zihnî ve ahlâkî bir korkak" olduğunu söyler. Clyde'ın, mahkemede ne söyleyeceği önceden kararlaştırılır, titizlikle, provası yaptırılır. Clyde'ın, hakikatin ortaya çıkması yolunda kendi kendisini araştırmasına pek imkân verilmez. Onu düşündüren tek şey, canını kurtarmaktır; bunun için de, aptalcasına, kendisine acındırıcısına yalan söyler. Suçu olduğuna karar verilir ve ölümüne mahkûm edilir.

Clyde hapishanede iken, annesi -ki artık o da, oğlunun suçsuz olduğuna inanmaz- vaazlar vererek, yazılar yazarak, oğlunu savunmak için para toplamaya çalışır. Kadının başvurusu ile Duncan McMillan adındaki bir papaz, Clyde'ın son günlerinde, kendisini teselli edeceğini söyler. Papaz ile yaptığı uzun bir görüşme sırasında Clyde, kendisini harekete geçiren

en derin saikler hakkında bilgi edinir, suçsuz olduğunu anlatmaya çalışırken beceriksiz ve tutarsız sözlerin gerisinde, suçun oluşturduğu sağlam bir çekirdeğin yattığını anlar. Doğru, Roberta'yı öldürmemiş ama, ölmesini istemiştir. Ve daha da kötüsü Roberta'nın ölümünden ziyade hayallerinin kaybolduğuna üzülmüştür. Clyde, hiçbir zaman, kendi kendisini kesinlikle anlayamaz. Meseleyi, kendi kafasında, şuurlu bir tarzda düşüremez.

Clyde, ölümünden önce, bütün gençlere hitap ederek, onlann, ahlâklı dindar bir hayat sürmelerini ister, fakat bu noktadaki tereddüdü onun bu hitabesindeki hissî ahengi bozar. Aynı tarzda, romanın sonunda, Griffiths ailesi, bir defa daha, sokaklarda ilâhîler söylerken görülür. Ailenin en küçük mensubu -Esta'nın gayrî-meşrû çocuğu- dondurma almak için sokaklilerden on sent dilenir ve dehşet uyandırıcı kısır döngünün yeniden harekete geçtiği görülür.

Eleştiri

Dreiser'in *Bir Amerikan Faciâsı*, alışılmış mânâda bir trajedi değildir. Clyde, gerçi, ihtiraslı bir kimse ise de, onun bu ihtirası, Macbeth'in ihtirasında olduğu gibi, ona "trajik bir yön" verecek geniş kapsamlı bir kuvvet ve enerjiden mahrumdur. Üstelik, Clyde'da trajik kahramanların kafa asaleti ve idare kuvveti de yoktur. Sempatî hislerimizi kendi tarafına çeker ise de, hem zayıf, hem sathî bir insan olduğundan, hürmetimizi kazanamaz. Bununla beraber, okuyucuların ekserisi, Dreiser'in, *Bir Amerikan Faciâsı*'nı, "bir insanın kaderini derinden derine trajik hislerle ele alarak" yazdığını söyleyen F. O. Matthiessen'in düşüncelerini paylaşacaklardır.

Bu kader, Dreiser'in belirttiği gibi, sadece Clyde Griffiths'i değil, gençlerin temsil ettiği Amerikan milletini de ilgilendirir. Clyde'in düşüşünü hazırlayan kaynaklar çok ise de, başlıcası, zenginliğin, hayatta başarıya yol açacağı-

na dair beslenen öldürücü hayalidir. Daha özlü değerlere gözlerini kapayan Clyde, para tanrısı önünde, kendisinin olan gerçek bir varlığı -kendi şahsiyetini- feda eder. Yaşadığı cemiyette, maddî kazançlar peşinde gidilmesinden daha değerli gayeler bulunabileceğini ona kimse söylemez, bilmez. Aile parçalanır; dar katılığından ötürü din, başarısızlığa uğrar ve kanun ile muhakeme sırasında, hakikati tahrif eder. Clyde'in çağdaşları arasında da, ona daha iyi bir hayat gösterecek kimse yoktur. Onlar, aşk hayatlarını başarı ile yürütemezler. Şahsiyetsiz bir içki hayatına kendilerine vererek, Robert Penn Warren'in deyişi ile, "modern ve lâik sınaî cemiyetin büyük makinesi" tarafından yutulurlar. "Trajedi, böylece, roman kahramanının düşüncelerinin ötelere uzanır. Bu, artık, bir çağın, bir halkın, milletin sosyal ve ahlâkî trajedisidir.

Dreiser'in bu romanı hacimli ve zaman zaman usandırıcı. Bilhassa, işlenen suçu ve yargılanmayı anlatırken, Dreiser (ki onları gerçek bir cinayetin gazetelerde belirtiliş şekillerinden aldı), hazmı güç rakamlar ve diyaloglar üst üste yığar. Buna rağmen, okuyucu, kendisini, romanının yoğunluk ve dramatik gayretlerinin etkisinde hareket hâlinde hissediyor. Dreiser, "para ve güç makinesini Balzacvari ele alma yetenekleri"ne sahip ve böyle bir manzara içinde harekete geçtiği veya onu gözetlemek için çekildiği zaman, okuyucuyu da beraberinde sürüklüyor. Hareket ve tahayyül gücü, okuyucuyu, Clyde ile birlikte, parçalanmış hayaller ve sahte rüyalar altında yatan bir uçurma fırlatıyor.

Yazar

Amerika'nın Indiana eyaletinin Terre Haute şehrinde dünyaya gelen Theodore Dreiser, açlığın ve sefaletin ne olduğunu çok yakından biliyordu. Bir defasında, ayağında ayakkabı bulunmadığından okula dahi almadılar. Dreiser'in maddî başarı ihtirası bu çıplak toprakta büyüdü. Annesi

ve babası geçinemiyor, sık sık ayrı yaşıyorlardı. Dreiser, on altı yaşında iken Chicago'ya gönderildi ve bu şehirde, tek başına, kendisine yeni bir hayat bulmaya çalıştı. Bunda başarılı olamadı. Tıpkı kız kardeşi Clyde gibi, kendisini, bu büyük şehrin cazibesine kaptırdı. Birbiri ardına, bedenî işlerden başka bir iş bulamadı.

Chicago'dan Indiana'ya dönen Dreiser, Indiana Üniversitesi'ne bir yıl devam ettikten sonra, tekrar Chicago'ya gitti ve talihini, bu defa gazetecilikte denemeye çalıştı. Müteakip yirmi sene boyunca -muhabirlikten başyazarlığa kadar- orta-batı eyaletlerinde ve New York'ta muhtelif gazetecilik görevlerinde çalıştı. 1898'de, muhabir olarak çalışmaya başlamasından kısa bir müddet sonra, sevmediği bir kadın ile evlendi ve ardından gelen kırk sene içinde de, Dreiser'in rica ve yalvarmalarına rağmen, kadın boşanmaya yanaşmadı. Karısı, ancak 1942 senesinde öldükten sonradır ki, Dreiser, bu müddet zarfında gerçekten sevdiği kadınla evlenebildi.

İlk romanı *Kız Kardeşim Carrie*'nin 1900'de yayınlanması, Dreiser ümitlerini veya malî durumunu pek yüceltmedi. Yayımcının karısı, Dreiser'in, bir Amerikan kızı hakkında çizdiği portreden şaşkına dönmüş ve kocasını, bu romanı dağıtmamaya ikna etmişti. Hemen hemen on iki sene, Amerikan halkı, bu romanın mevcudiyetini bilmiyordu. Ancak ünlü *Butterick* moda mecmualarının editörü olarak ülke çapında şöhrete erişmesinden sonradır ki, Dreiser'in bu romanı okunmaya başladı. Maamafih, bu zamana kadar, Dreiser talihsizlik yıllarını geride bırakmış ve çocukluğundan beri hasretini çektiği zenginlik ve şöhrete erişmişti.

Dreiser, 1911'den itibaren dört roman yazdı; *Jennie Gerhardt*, *The Financier*, *The Titan* ve *The Genius*. Fakat bu kitaplar da, yayımcıların ve kendi kendilerini sansürcü ilân etmiş kimselerin kurdukları engellerle karşılaştı; fakat çağın büyük yazar ve eleştirci H.L. Mencken'in desteğini temin eden Dreiser, bu baskıcı güçlerle çarpıştı. Çağının bağınazlığından ümitsizliğe düşen Dreiser, geriye kalan otuz senelik hayatında sadece bir roman yazdı. Bu roman, *Bir Amerikan Faciası* (1925), maamafih, onun şaheseri idi. Romanlarından iki tanesi, ölümünden sonra yayınlandı.

Dreiser, şöhretinin zirvesinde (1920'ler) bulunduğu sırada şık bir salon adamı gibi giyindi, elinde bir baston taşıdı ve ekseriya bir Rus çoban köpeği ile dolaştı. Rusya'daki bir gezisinden sonra, Sovyet sistemini şiddetle tenkid etti. Amerikan ferdiyetçiliğini övdü. Fakat 1930'larda, Dreiser, Amerikan kapitalizminden gittikçe hayal kırıklığına uğradı ve sol görüşle-

ri savunmaya ve desteklemeye başladı. Sosyal ve siyasî makalelerinde ("*Trajik Amerika*"), bütün hayatı boyunca desteklediği Amerikan ferdiyetçiliğinin yarattığı eşitsizliklere hücum etti. Ölümünden çok kısa bir müddet önce, Dreiser, muhtemelen, ekonomik ve ruhî kurtuluşun artık ferdin iradesine bırakılamayacağı inancı ile, komünist partisine girdi. Dreiser'in, maddî başarısı uğrındaki hayalleri, nihayet, bir kâbusa dönüşmüştü.

Babbitt

Yazan

Sinclair Lewis

(1885-1951)

Başlıca Karakterler

George F. Babbitt: Amerikan burjuvazisinin, kırk yaşlarında, rahatlık içinde yaşayan bir örnek -tipi; standartlaşmış faziletlere- iş, vazife ve ahlâk- derinden bağlı olmakla beraber, başkaldırmanın romantik bir güdüsü altında, oldukça huzursuzdur.

Myra Babbitt: Babbitt'in karısı; "animik bir rahibe kadar sinsi cazibesi" vardır; analık hisleri ile kocasının ve üç çocuğunun bir dediklerini iki etmeyen evcimen bir kadın.

Verona, Ted ve Tinka Babbitt: Babbitt'in çocukları, Verona: Yirmi bir yaşında; Bryn Mawr üniversitesinden son zamanlarda mezun olan bu kız, şimdi kendisini, edebiyat, seks ve sosyal reformun ileri kavramlarına adanmıştır. Ted (doğduğu zaman kendisine Theodore Roosevelt adı verilmiştir): Henüz çocukluk çağlarında; kendisini, mektebin ruhuna ve entelektüel büyümeyi geriletmeye adanmıştır. Tinka: On yaşında; dondurma ve şekerlemelere düşkündür.

Paul Riesling: Babbitt'in en iyi arkadaşı ve kendi benliğinin bir eşi. Bir vakitler bir sanatkâr (kemanist) olmak istiyordu; fakat iş hayatı ve

evlilik onu bu hedefinden uzaklaştırmıştır; Paul, kısa bir süre için olmakla beraber şiddetli bir şekilde isyan eder.

Tanis Judique: Dul bir kadın; yalnız ve cazip ve çağın kurtulmuş modern bir kadını; Babbitt'in sabit ve koyu geleneksel inançlarının biraz olsun hafifletilmesinde yardımcı olur.

Vergil Gunch, Chum Frink, Orville Jones: Zenith Atletik Kulübü'nün ve Booster Kulübü'nün ışık saçan simaları; Sinclair Lewis'in, "Standardize edilmiş Amerikan vatandaşı" dediği tipin parlak örnekleri.

Charles ve Lucille McKelvey: Aristokratik Union Kulübü'nün üyeleri; Booster Kulübü üyelerinin hiçbir zaman erişemeyecekleri bir mevki. McKelvey'in bir inşaat şirketi vardır. Karısı da, sanat hakkında yüceltici kavramlara sahiptir. Hiçbiri vicdanî rahatsızlık hissetmez.

Sir Gerald Doak: Misafir bir İngiliz iş adamı; Babbitt'in İngiliz arkadaşı.

Seneca Doane: Radikal bir idealist avukat: Zenith reaksiyonerlerine meydan okur ise de, peşinden gelecek kimse bulamaz.

Hikâye

Orta Amerika'daki hemen hemen yarı milyon nüfuslu Zenith'in, şehir sınırlarının biraz ötesinde, George Follansbee Babbitt'in evinin bulunduğu Floral Heights vardır. Zenith'in sokak ve gökdelenleri gibi, Floral Heights'ın evleri de, tamamen birbirlerinin aynıdır; hiçbirinde belirli bir özellik, şahsiyet yoktur. Fakat Babbitt için, yaşadığı bina (kelimenin gerçek mânâsı ile hiç de bir ev değildir), gelişen dünyayı sembolize eder. Sahip olduğu eşya -porselen banyo küveti, şık bir elektrikli saat, vantilatör, elektrikli çaydanlık, elektrikli ekmek kızartıcısı ve hepsinin üstünde otomobili- onun, Zenith, şehrinde hürmet edilir bir yer işgal ettiğini gösterir.

Zenith şehrinin sağlam bir vatandaşı (ve Atletik Kulübü'nün ve Booster Kulübü'nün üyesi) olabilmek için Babbitt, emlak alım-satımcısı olarak çok çalıştı; belirli özelliklerden mahrum da olsalar, iyi bir aile yetiştirdi ve halkın ekserisinin benimsediği konuların savunuculuğunu yaptı. İster politikada, isterse sanat ve eğitimde olsun, Babbitt, sosyalistlerden, ecnebilere ve

reformculardan nefret eder; (Onun fikrince, bunlardan biri olan, muhtemelen diğerleridir de.) ve laissez-faire (kapitalist) ekonomisini ve (Cumhurbaşkanı) Warren G. Harding'in "İş hayatının yönetimindeki" hükümetini destekler. İşçinin yasak edilmesini ister, fakat buna riayet etmez; evliliğin kutsal bir müesseseye olduğuna inanır, fakat sekreterine göz koyar. Kısacası, kırk altı yaşındaki George F. Babbitt'in, 1920 Nisan ayında bir sabah uyandığı vakit, pembe yüzünde ve tıknaz vücudunda enerji, tenkit bilmez bir iyimserlik ve tipik bir Amerikan burjuvasının saf riyakârlığı okunur.

Fakat Babbitt'in huzur verici maskesi altında, kaşların isyankâr bir tarzda çatıldığı, bu ehli hayatın reddedildiği ve maddî başarı hakkında şüpheler görüldüğü de anlaşılır. Babbitt, zahiren, sağlam vatandaşlığın gerektirdiği bütün şekillere riayet eder. Mütereddît oğluna, üniversiteye gitmesini ısrarla söyler; kızından, sosyal geleneklere boyun eğmesini rica eder; sosyal merdivende yükselmek için kibirli bir gayretle snob McKelvey'leri yemeğe davet eder ve Booster Kulübü'nün müdür muavinliğini elde etmek, kendisini, arkadaşlarına sevdirmek için ne yapılması gerekirse yapar. Bununla beraber, içinde huzursuzluk tohumları yeşermeye başlamış, isyan tehditleri baş göstermiştir. Bunun katalizörü de, gariptir. Babbitt'in üniversite-deki sınıf arkadaşı ve bugün en samimî dostu Paul Riesling'tir.

Bir zamanlar, orkestra kemanist olmak isteyen Paul, şimdi, gündüzleri çatı ve dam katranı satmaya mecbur kalmıştır; akşamları da, kendisinden nefret eden, fakat ne boşanmak isteyen, ne de onu bırakıp giden karısı ile kavga eder. Babbitt'in bir çeşit ayna -imağı olan Paul, Babbitt'in evlilik- hayatında hissettiği hoşnutsuzluğun aşın formunu yansıtır. Üstelik, Paul'un kendi evliliğinin dehşetinden sıyrılması -gizli bir aşk macerası- Babbitt'in gizli ihtiras ve arzularını ayaklandırır. Babbitt, romanın başlangıcından itibaren, kendisine derinden derine âşık olacak güzel bir kızın, bir "melek kız"ın rüyasını görür.

Babbitt'in isyanı basit bir şekilde başlar. Zilla'ya çıkışarak, Paul'ın dırdırılanmasını şiddetle tenkit eder. Karısı Myra'ya, "herkesten ve her şeyden bıktığı"nı söyler ve bir müddet yalnız bırakılmasını ister. Kendisinin küstahlığından ve Zilla ile Myra'nın kendisine boyun eğmesinden şaşırın Babbitt, kendisinin, "ilkel terör"e düştüğünü, "hürriyet gibi, böylesine bilinmeyen ve böylesine mahçup mevkîe sokucu birşey ile ne yapabileceği"ni merak eder. Bu yeni hürriyeti ile sadece, Paul ile birlikte bir haftalığına kıra giderek nehirde balık tutar ve kendi karnesi ile Paul'un karısına da, daha sonra kendilerine katılabileceklerini söyler.

İsyankârlığı, böylece bir an için söndüğünden Babbitt, tekrar orta-sınıf teamüllerine boyun eğer. Fakat bir iş için Chicago'ya gittiği zaman, Paul'u metreslerinden biri ile görür ve yeniden huzursuzlanmaya başlar. Beklenmeyen iki hâdis, Babbitt'i, "ahlâkî ve normal" olan her şeyden dehşet uyandırıcı ve heyecanlı bir şekilde kopmak gerektiğine ikna eder. Paul, Zillâ'yı yaralar ve üç sene hapse mahkûm edilir. Myra, ülkenin doğusundaki akrabalarını ziyarete gider ve Babbitt tamamiyle yalnız kalır. Yapayalnız ve kendisinin öteki benliğinden de mahrum kalan Babbitt, artık karar vermek mevkîindedir. Şimdi belki, "bildiği ve belki mutlakcasına ayak uydurmaya çalıştığı bu hayatın nafiye" olduğunu anlar. Ertesi sabah uyandığı vakit Babbitt, şuurlu bir âsidir.

Birkaç gece sonra, bir akşam, bir partide komşusunun karısına beceriksiz bir tarzda kur yapmaya çalışır. Bir müddet sonra, bir manikürcü kızı yemeğe götürür ve ne yaptığını kendisinin de bilmediği bir hareketle kızı iğfal etmeye çalışır. Orta yaşına yaklaşan Tanis Judique adındaki bir dulun şahsında, Babbitt, nihayet canlı "melek çocuğu"nu bulur. Yapayalnız bir hayat süren ve anlayışlı bir kadın olan Tanis, Babbitt'e tatmin edici bir hayatın ne olduğunu gösterir. Myra döndükten sonra da, Tanis ile vakit geçirmek için bahaneler bulur veya bohem arkadaşlarıyla eğlenir. Hattâ dehşet içinde kalan Booster kulü-

bü üyelerinin gözleri önünde Tanis ile lokantada yemek dahi yer.

Babbitt'in bu isyanı, işçilerin bir grevi sırasında, kasabanın radikali Seneca Doane'yi desteklediği zaman sosyopolitik bir kisveye de bürünür. Booster kulübündeki arkadaşları indinde Babbitt, gittikçe "huysuz" bir adam olmuştur. Babbitt'e baskı yaparak, yeniden aralarına katılmasını isterler. Babbitt, gerçekte hürriyeti, son derece rahatsız edici bulmuştur. Ama sosyal baskıya boyun eğmeyecek kadar da gururludur. Gayet anlayışlı bir kadın olan Tanis, Babbitt'i, bu seksüel macerasından kurtarır ve Babbitt tekrar evlilik bağlarına döner. Maamafih, kendi arkadaşları, Tanis'in nezaket ve inceliğinden mahrum olduklarından, konvansiyonel (alışlagelinmiş) düşüncenin, sosyal ve siyasî sahada haklı olduğunu kabul etmesinde ısrar ederler. Şurası gariptir ki, kansı Myra'nın aniden hastalanması, Babbitt'in, "orta yaşın felce uğraticı huzuru"na dönmesi için gerekli yolu hazırlar. Myra'nın sıhhati hakkında endişelere kapıldığı sırada, eski arkadaşları, kendisini teskin etmeye çalışırken, Babbitt, "kansına... Zenith'e... ticarî hayatın randımanına... Booster Kulübü'ne.. İyi İnsanlar Klanı'nın her inanışı"na sadık kalacağına söz verir. Kendisinin ahlâkı bütün, tam bir vatandaş olduğunu ispat etmek için de, Doane aleyhinde şiddetli bir kampanyaya girişir.

Dıştan bakıldığında, roman mutlu sona erer. Myra sıhhati ni kazanır. Çocuklar evlenir. İş hayatı daha da gelişir. Fakat dahilen, Babbitt, bir kayıp hisseder. Kapı komşularının kızı ile evlenmek için üniversiteden ayrılan oğlu Ted'e, şu itirafta bulunur: "Hayatımda, yapmak istediğim hiçbir şeyi yapamadım... Fakat sen ne yapmak istediğini bildiğin ve bunu da yaptığın için, senin namına ben de zevk duyuyorum. "Babbitt, belki de, bir sonraki neslin, "sağlam vatandaşlık" duvannı nasıl aşacağını bileceklerini zımnen söylemek istiyor.

Eleştiri

Tanınmış İngiliz romancısı ve münekkidi E. M. Forster, Sinclair Lewis'in, bir şâir veya bir vâiz olmadığını, "elindeki fotoğraf makinesi ile birkaç metre uzakta" duran biri olduğunu yazdı. Babbitt'in samimî fotoğrafları Orta-Amerikan hayatının bayağılığı ve saçmalığını unutulmaz bir şekilde gözlerimiz önüne seriyor: Babbittlerin oturma odası ve Zenith şehrinin ana caddesi; kulübün üyeleri ve Babbittlerin kahvaltı masaları.

Bütün bu sahte cömertlikler ve ruhsuz iyimserlikler, büyütülmüş fotoğraflarla gösteriliyor. Grubun merkezinde, aslında sağlam bir insan olan ve kendi şahsiyetini unutacak kadar cemiyetin değer hükümlerine, onları hiçbir süzgeçten geçirmeden bağlanan ve ismi artık deyimlere giren biri vardır: Babbitt.

Lewis'in romanının zayıflığı şuradadır ki, Babbitt kendilerinden beklenen boyutlar dışına çıkacak kadar bir âsi olur. Vergil Gurnch'm veya Chum Frink'in veyahut George Babbitt'in başkaldıracaklarını kimse ümit edemezdi. Fakat Babbitt isyan ettiğinde, okuyucu şaşırır, hayrete düşer. Lewis, Babbitt'i bir konformist mi olarak, yoksa bir âsi mi olarak hicvediyor? Veya onu, her ikisini de gerçekleştiren biri olarak mı hicvediyor? Veya Babbitt'in her iki durumunda da ona sempati mi besliyor? Eleştircilerin ekserisi Lewis'in Babbitt'e olan tutumunu, hiçbir zaman kesin bir karara bağlayamadığını söylüyorlar; yani Lewis, Babbitt'in burjuva ruhuna, aynı anda, hem hayranlık duydu hem de ondan tiksindi; onun kısa süren başkaldırışını, hem onayladı, hem tasvip etmedi! Bu tür kararsızlığın Lewis'e tesir ettiğini anlamak güç değil, zira birçok hallerde, Babbitt ve onun yaratıcısı aynı insanlardır; bir filistin (pısrık, teamüllere boyun eğen) ve bir âsinin kombinezonu.

Babbitt, H.L. Mencken'in iddiaları aksine, hakikî Amerika hakkında söylenecek her şeyi temsil etmez. Daha ziyade, Lewis'in biyograficisi Mark Schorer'in, yarı-hakikatler dediği şeyleri gösterir. Lewis'in görüntüsü dar, hisleri sathîdir, sığdır. Bize, ruhen kısır olduğumuzu gösteriyor ve bir ölçüye kadar da, niye kısır olduğumuzu söylüyor.

Babbitt'in başarısı şurada: Amerikan tecrübesinin sathını, kurnaz bir şekilde eleştiriyor, tenkit ediyor; ama sathıta kalıyor, derinlere inemiyor.